

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BIBLIOTECA
DE
MITOLOGIA CLASICA
"CAN TRAVE"
CUBELLES

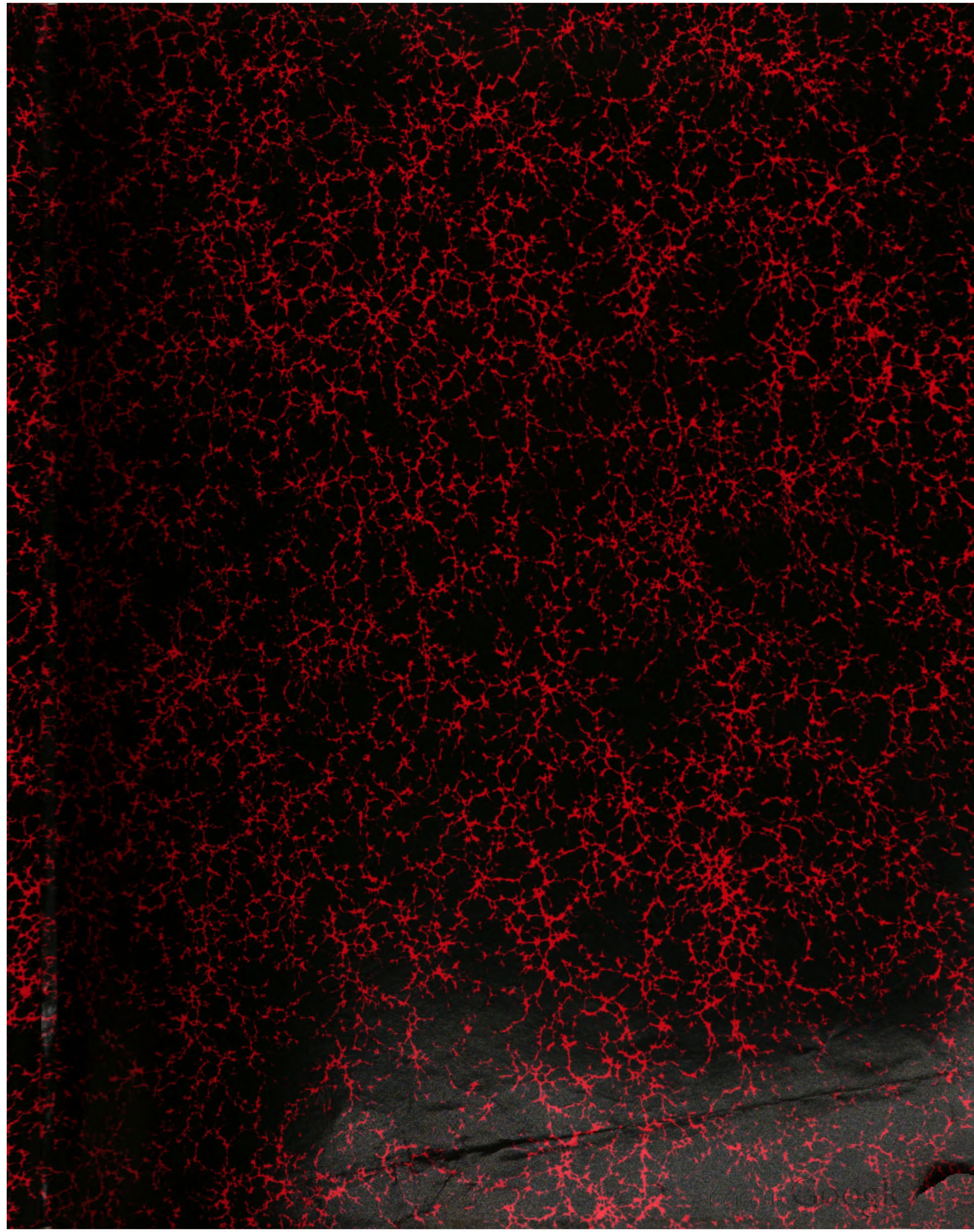
Sala SAL. NOSAS

Armario CLIO

Estante 10

Número 11

R. 3033

DACTYLIOTHECA
SMITHIANA

Volumen Alterum

HISTORIAM GLYPTOGRAPHICAM

AUCTORE

ANTONIO FRANCISCO GORIO

EXHIBENS.

VENETIS.
MDCCCLXVII.

EX TYPOGRAPHIO J. B. PASQUALII.
SUPERIORUM VENIA AC PRIVILEGIO.

R. 3033

TYPOGRAPHUS LECTORI

BENEAGERE.

QUAM in prioris voluminis Anteloquio spon-
deram *Historiam Glyptographicam*, tibi jam in ma-
nus legendam lubens, volensque contrado. Tanta pro-
fecto ex artium omnium historia enascitur utilitas,
ut qui varias illarum progressionem, vicesque apprime
calleat, is unus sit, qui iudicium de illis confiden-
tissime ferre queat, valeatque internoscere, quibus po-
tius temporibus, Graecis ne, an Romanis consignan-
da sint artificum Opera, quae sibi in oculos incur-
runt; nec quae sunt nuperi sigillariarii, pro anti-
quis, ac genuinis sibi obtrudi patiatur. Quumque hoc
semper a natura hominibus insitum fuerit, ut sua quis-
que studia sequatur; hinc artifices omnes, plastae,
statuarii, pictores, gemmarum insignitores, quotquot
fuere, in fingendis, exprimendisque rerum imagini-
bus, ingenio, susceptaeque peculiari cuidam rationi
indulserunt; quae nisi praecognoscantur, quid in ar-
tibus certi, comprehensaque haberi poterit? Monui-
mus alibi historiam hanc a cl. Marietto fuisse jam
pro virili parte exaratam, atque etiam Franciscum
Victorium symbolam contulisse lithographis insignio-
ribus concelebrandis. Videbor ergo, ut in adagio

HIST. GLYPT.

2 P R A E L O Q U I U M .

est, eandem semper incudem ad fastidium usque retundere, dum Gorianam historiam legendam appor-rigo? Apage tam iniquum de hoc opere iudicium. Gorius siquidem quae ab aliis fusa, ac fortasse tu-multuaria oratione scripta fuerant, in pauca contra-xit, quodque est multo praestantius, dilucido ordi-ne, & vel alphabetica serie, vel habita scholarum, temporumque ratione digessit. Dum lithographos me-morat, eorum opera proxime adnotat, quae adhuc dum in Cimeliis adservantur, ut si cui volupe sit ea contemplari, cuiusque artificis ingenium, industriam-que facilius, ac plenius cognoscere possit. Ita histo-ria ipsius monumentis adhuc vigentibus communita, testataque est. Nam quum Achillis, Helenae, Poly-cratis Tyranni annuli recensentur, quibus delphin, monstrum marinum, & lyra insculpta perhibetur; id quidem artem Glyptographicam ab heroicis usque temporibus invaluisse ostendit, nihil vero de Gem-mariorum peritia, aut rusticitate condocescit. Quare in texenda hujus artis historia, utilitatem cum volu-ptate conjungens, eam ab epocha multo certiore in-cohandam duxit. Quod si calamum aliquando liberius procurrere passus est, videturque eos commemorare, qui Gemmarii non sunt, sed affines artes factitarunt, indulgendum homini indefatigabili, quem jam tor-quebat incommoda valetudo, viresque pristinae lento morbo delassatae, paullatim in dies deserebant. Quod

P R A E L O Q U I U M. 3

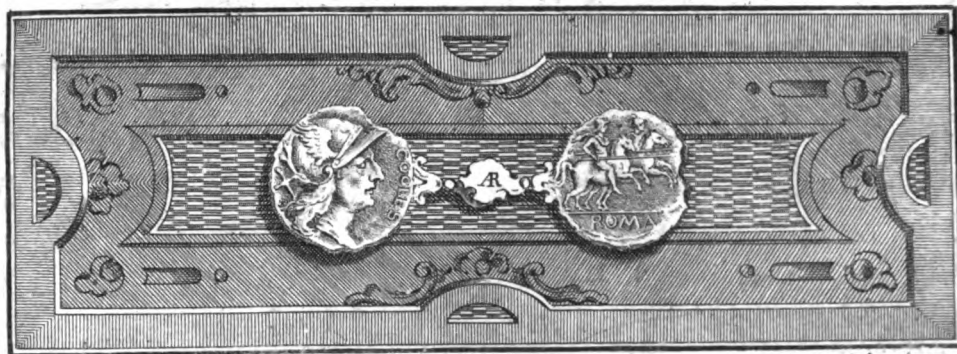
si bono rei litterariae convaluisset, opus secundis curis auctum, emendatumque typis commisisset. Bibliothecam etiam Glyptographicam ex integro conscribere parabat, in qua multa, quae post editam a Marietto prodierunt, collectanea Gemmarum opuscula, commentaria in unum compaginata librum percensere in animo habebat. Sed haec omnia cum auctoris vita

Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Historiam ergo, qualis inter tot discrimina superfuit, aequi, bonique consulas; habes enim si forte non omnibus suis numeris absolutissimam, illam certe & summo labore partam, & perspicuitate praeclaram, & operis instituto accommodatam.

VIVAS. VALEAS. FLOREAS.

THE
JOURNAL
OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
VOLUME 10
PART 1
1880

P. A. Novelli del.

G. B. Bruffelen inc.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE P A R S I.

P R A E S T A N T I O R U M
SCALPTORUM GEMMARIORUM
N O M I N A,

Operumque eorum Descriptionem
complectens.

~~~~~

A D M O N I S

HERCULES. Opus *Sardae* insculptum; quod
exstat in hac Daetyliotheca, ipsumque ha-
bes infra in hoc Opere Tabula XXIX.
Eius nomen duabus prioribus litteris in-
dicatur **AA**, & a nonnullis peritis censentur ipsum
ADMONIS nomen indicare; quos illud apud veteres
Scriptores memoratum invenisse arbitror. Sed & duae
priorae litterae **ADONIDI**, & **ADRASTO** conveni-
re facile etiam possunt; quæ Artificum nomina no-
ta nondum sunt, atque ex eorum operibus inlustria.

A

AETIO-

H I S T O R I A A E T I O N I S

HERCULES BIBAX. *Sardae* insculptus. Tabula I. apud Cl. STOSCHIUM.

IMP. CAES. M. AURELIUS ANTONINUS AUG. Ex *Vitro* antiquo. Tabula II. ibidem.

PRIAMUS. Ex antiquo *Vitro*. Tabula III. ibidem.

A G A T H A N G E L I

De hoc eximio Sculptore Gemmario inferius dicam.

A G A T H E M E R I

SOCRATES. *Sardae* insculptus. Tabula IV. *Operis Stoschiani*.

A G A T H O P I

CAPUT VIRILE IGNOTUM. *Beryllo* insculptum. Alii Sex. Pompeium, alii M. Brutum Caesaris interfectorem referre putant. De hoc Opere consummatissimo, vide quae adnotavi in Vol. II. *Musei Florentini*, in quo Tabula I. num. II. adfertur. STOSCHIUS edidit; & primus omnium CAUSEUS in *Museo Romano*, sed nil de Artificis nomine adnotavit, quod ignoravit. Tabula V.

Quoties Tabulas cito, intelligo prae laudatum *Opus Stoschianum*.

ALEXA. Vide QUINCTUS ALEXA.

A L E X A N D R I

AMOR LEONEM DOMANS, ADSTANTIBUS DUABUS FEMINIS. *Sardonynchi* anaglypho opere exsculptus. Tabula VI.

A L L I O N I S

MUSA LYRA CANENS. *Sardae* insculpta. Tabula VII.

APOLLO LAURIGER. *Sardae* insculptus. Tabula VIII.

A M-

GLYPTOGRAPHICA.

ii)

A M P H O T E R I

RHOEMETALCES THRACUM REX . *Iaspidi nigro* insculptus .
Vide Vol. II. *Musci Florentini* Tabula X. num. III.
Haud tamen certum est , huius Artificis nomen ita
abbreviatum AMΦO.

A N T E R O T I S

HERCULES BUPHAGUS . *Chalcedonio* incisus . Tabula IX.

A N T I O C H I

MINERVA BELLATRIX . Gemma huius Artificis deperdi-
ta est . Superest ectypon singulare archetypum ad for-
mas anaglypticas educendas ; olim apud Vir. Cl.
ANDREAM ANDREINIUM Patricium Florentinum , qui
archetypum *Sardae* incisum mihi narrabat ; nunc ip-
sum ectypon archetypum inter mea Cimelia exstat ;
in quae ex ejus *Museo* sulphurea & cerea omnia an-
tiqua . Gemmariorum opera post eius obitum migra-
runt . Hanc imaginem aeri incisam primus in lucem
protuli in Parte I. *Inscript. Antiq. Etrur. Urbium* , Ta-
bula I. num. IV.

A P O L L O D O T I

MINERVA SALUTIFERA . Ex Gemma *Musci Barberinii* . Ta-
bula X.

A P O L L O N I D I S

TAURUS PROCUMBENS . *Sardonichi* incisus . Tabula XI.

A P O L L O N I I

DIANA MONTANA . *Amethysto* incisa . Tabula XII.

A S P A S I I

MINERVA SALUTIFERA . *Iaspidi rubro* insculpta . Tabula
XIII.

JUPI-

JUPITER TUNICATUS. *Iaspidi rubro* insculptus. Fragmentum in *Museo Mediceo*. Tabula XIV.

Ex similitudine & praestantia operis addatur **JUPITER AEGIOCHUS**, ex hac *Daëtyliotheca*, Tabula I. in hoc volumine editus.

A T H A N A S I I

AMAZONUM UNA sculpta est in Gemma, quae Sociis Columbariis ostensa est, & ab eis scripta pag. 85. *Annal.* XII. Artificis nomen tribus prioribus litteris indicatur, nempe AΘA: sed dubium atque incertum, num nomen artificis, vel aliquid aliud indicet; atque etiam num hoc ipsum nomen vel aliud innuat.

A U L I.

Praestantis huius Graeci Artificis Gemmarii octo Gemmae ab eo insculptae, eiusque praeclaro nomine insignitae habentur, quas accurate describit Vir Eruditissimus FRANCISCUS VICTORIUS, Eques Commendat. Sacri Ordinis D. Stephani P. & M. editis eximiis operibus clarus, in *Dissertatione Glyptographica* Cap. III. **EQUES GRAECUS**. *Sardonychi* incisus. In *Museo Florentino* Tom. II. Tabula II. num. I. Apud STOSCHIUM Tabula XV.

QUADRIGA. *Sardae* incisa, Tabula XVI.

DIANA VENATRIX. *Sardae* insculpta, Tabula XVII.

AESCULAPIUS. *Sardae* insculptus. Tabula XVIII. in *Museo Florentino* Tom. II. Tabula VII. num. III. Apud STOSCHIUM Tabula XVIII. Exstat in *Museo Strozio*.

PTOLEMAEUS PHILOPATOR. Ex *Ectypis Stoschianis*. Tabula XIX.

VENUS SEDENS CUM CUPIDINE LUDENS. *Achati vario* insculpta. Exstat in *Museo Victorio* Romae; primum edita &

GLYPTOGRAPHICA.

v

ta & inlustrata ab ejus possessore V. C. FRANCISCO Equit. Commend. VICTORIO in *Dissertatione Glyptographica*.

IUVENIS EXIMIAE FORMÆ. *Chalcedonio* exsculptus, cuius eētypum ab amico accepi. Exstabat in *Museo Capponiano* Romae, nunc in *Museo Collegii Romani*, cui omnes Gemmas & alia monumenta, quæ collegerat, testamento donavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS. Nondum lucem adspexit.

CUPIDO PAPILIONEM TRUNCO ARBORIS ADFIGENS. Describitur a JOANNE FABRO Bambergensi in *Commentariis ad Imagines Virorum Inlustrorum Bibliothecae FULVII URSINI*. De hac vide *Dissertat. Glyptographicam* Cap. III.

A X E O C H I

FAUNUS CITHAROEDUS CUM PUERULO THYRSIGERO. Gemmae incisus. Ex Eētypis *Strozzianis*. STOSCHIUS Tabula XX.

C A E K A E

GLADIATOR RUDIARIUS. Gemmae incisus ex Eētypis *Stoschianis*. Tabula XXI.

BACCHUS ET ARIADNE PANTHERAE INEQUITANTES. Insculp. *Iaspidi rubro* in *Thesauro Mediceo Musei Florentini* T. II. Tabula VI. apud STOSCHIUM Tabula XXII.

C L E O N I S

APOLLO CITHAROEDUS. Ex *Sarda Musei Andreinii*; quae quum perierit, forma pro eētypis ducendis sola superest, & in meis Cimeliis adservatur. Hanc in lucem protuli in Par. I. *Inscript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. II.

C N A E I

HERCULES IUVENIS. *Beryllo* insculptus. In *Dactyliotheca*
B Strozz-

Strozzi Romae . Editæ in *Museo Florentino* Tom. II. Tabula VII. num. II. in *Opere Stoschiano* Tab. XXIII. Certarunt & adhuc certant Gemmarii in hoc miro opere exprimendo . Habes & in hac Collectione repetitam eiusdem Herculis imaginem . Tabula XXIII. cum adscripto eiusdem CNAEI nomine ΓΝΑΙΟC . Apud eundem Cl. STOSCHIUM exstat & Discobuli , sive Athletæ integra imago , nondum edita , pretiosissimo lapillo stupendo opere insculpta , qui audit *Giacinto Guarnaccino* , quam non semel vidi ac suspexi .

Sed CNAEUM præstantem quoque Artificem fuisse in caelands gemmis anaglyptico opere nuper mihi innotuit . Singulare eius Opus *Cammeo* emptum est Neapoli a Nobili Barone Praefecto Domus Margravii Principis , omnium elegantiarum aestimatoris & cognitoris eximii , quod exhibet Cupidinem compedibus revinctum , manibus post terga vinculis religatis , cum bidente , seu Herculis , seu Neptuni , ad pedes . Hanc Gemmam antea habebat Belisarius Romanus , qui vendidit . Iuvenile caput summo artificio *Sardae* insculptum exstat Romæ in *Museo Victorio* , addito per siglas CNAEI nomine . Nec dubito hunc & alios Graecos Opifices alias gemmas insculpsisse , quæ adhuc sub terra latent , nec ad nos pervenere . Fama est in egestionibus Herulanensibus inventas fuisse aliquot Gemmas ornatas nomine Artificum , quæ aliquando in lucem , si Deus dabit , prodibunt .

C O I N I

ADONIS . *Onychi* incisus . *Stosch.* Tabula XXIV. ΚΟΙΝΟΡ . ita scriptum in eximia Gemma , atque ita legendum esse nuper me admonebat idem Cl. STOSCHIUS ; quare
si per-

si perperam exscripsit nomen Piëtor, & ita KOMOR incisum est, delendum, & nomen suae sinceritati restituendum. Hanc Gëmmam pretiosissimam post obitum Nobilissimi Comitis CAIMI sibi acquisivit Gëlfissimus Princeps IOSEPHUS VINCISLAUS DE LICTEINSTEIN, Sac. Romani Imperii Princeps, rebus bello ac pace præclare gestis toto orbe, atque etiam sapientia & eruditione clarissimus.

C R O N I I

MUSA LYRA CANENS. Gemma periit. Eclypon servabat in suis *Cimeliis* V. C. ANDREINIUS, quod nunc illud ipsum in meis exstat. Imaginem protuli in Par. I. *Inscript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. I.

D I O S C O R I D I S

AUGUSTUS CAESAR, cum astro. *Amethysto* insculptus. Exstat Romae in *Cimeliarchio* Marchionis DE MAXIMIS. STOSCHIUS Tabula XXV. Huius Artificis præstantissimi, qui sub Augusto floruit, meminit Plinius Lib. XXVIII. Cap. I. cuius sex Gemmae eius manu, ut creditur, sculptae ad nos pervenere. Scalpsit etiam, eodem Plinio teste, imaginem suam, & Alexandri Magni.

AUGUSTUS DIVI F. sine astro. Alterum eiusdem opus *Amethysto* incisum. Exstat in *Dactyliotheca Strozzia*. STOSCHIUS edidit Tabula XXVI.

MAECENAS. *Amethysto* insculptus. Exstat in *Thesauro* Regis Galliarum. STOSCHIUS Tabula XXVII.

MERCURIUS. *Sardae* incisus. Ex *Dactyliotheca* PHILIPPI DE STOSCH, ab eo editus Tabula XXVIII.

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. *Sardae* incisus. Exstat in *Dactyliotheca Seviniana* Lutetiae Parisiorum. STOSCHIUS Tabula XXIX.

PER-

PERSEUS. *Sardae* insculptus. Olim in *Thesauro Farnesiano* Parmae, nunc penes Augustum CAROLUM BORBONIUM utriusque Siciliae Regem exstat. STOSCHIUS Tabula XXX.

HERCULES CERBERUM VINCIENS. In *Onyche* insculptus, ex *Thesauro* Regis Borussiae. STOSCHIUS Tab. XXXI.

GIGANTUM UNUS PUGNANS CUM IOVE. *Beryllo* insculptus admirando absolutissimoque opificio; a me inlustratus Tabula XXXII. Exstat in *Dactyliotheca Zanettiana* Venetiis, quae cum meis Observationibus prodiit Venetiis anno MDCCL. in fol.

In alia Gemma, quae exhibet Cupidinem armatum clypeo posita humi galea, scriptum est praeclarum Dioscoridis nomen ΔΙΟΣΚΟΡΙΑΔΩΡ. Utrum sit eius genuinum opus, docebit nos Illustris STOSCHIUS in sua Appendice ad editum Opus, quam meditatur.

DIPHILI

Inedita est, & lucem videre gestit Gemma praecellentissimi operis, quae olim spectabatur in *Museo Farnesiano*, nunc vero exstare creditur in *Cimeliarchio* Serenissimi utriusque Siciliae Regis. In ea Vas opusculissimum sculptum est a DIPHILO, qui nomen suum ita inscripsit ΔΙΦΙΛΩΡ.

De Vasculis admiranda arte sculptis in Gemmis non pauca quae adnotavi habes in meo *Florilegio Noctium Corythandarum* Cap. VI. quae supervacaneum est heic iterum adferre.

EPITYNCHANI

GERMANICUS. In *Achate Sardonyche* exsculptus. Exstat in *Dactyliotheca Strozgia*. Editus in *Museo Florentino* To. II. Tabula IX. num. I. & a STOSCHIO Tabula XXXI.

Evo-

E V O D I

IULIA AUGUSTA DIVI TITI FILIA. Gemmae *Beryllo* eximiae magnitudinis insculpta. Exstat Parisiis in *The-
sauro* S. Dionysii. STOSCHIUS Tabula XXXIII.

EUTYCHETIS AEGEAEI

MINERVA BELLATRIX. Insculpta *Amethysto albæ*, ex *The-
sauro Salviati, Colonna*, Romae. Insignis hic Litho-
graphus patriae suae, & Magistri nomen in eodem
opere suo ita inscripsit:

ΕΥΤΥΧΗΤΙΣ

ΑΙΟΚΟΤΡΙΔΟΥ

ΑΙΓΕΑΙΟΥ ΕΠ

STOSCHIUS Tabula XXXIV.

FELICIS CALPURNII SEVERI

DIOMEDES & ULYSSES LITIGANTES. Opus *Sardae* inci-
sum; ex *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. STOS-
CHIUS Tabula XXXV.

Putant nomine Calpurnii Severi indicari vel possessorem
Gemmae, quod a multis factum observavimus ex
epigraphe in Gemmis addita; vel patronum, cuius
Libertus fuerit FELIX Gemmarius praestantissimus.
Neque etiam absurdum crederem, Calpurnium Seve-
rum magistrum fuisse eiusdem FELICIS, qui honoris
causa se eius discipulum scripsit, eiusque nomen no-
mini suo praeposuit. Clar. STOSCHIUS edidit Tabula
XXXV. Idem nomen praefert antiquorum Gemma-
riorum, Caelatorum Graecorum aemulus, labore,
studio, diligentia ac patientia in suis caelaturis exi-
mius, FELIX BERNABEUS Florentinus, qui ita Gem-
mas operosissimas a se scalptas inscribere solet: B. Φ.

C

quod

quod monui etiam in meo *Florilegio Noctium Corythananum*, Cap. VI. pag. 56.

H E I I

DIANA VENATRIX. Gemmae insculpta. Ex Ectypo Vitreo *Musei sui Cl. Stoschius Tabula XXXVI.*

H E L L E N I S

HARPOCRATES. *Sardae* incisus. Ex Ectypis *Cimeliarchii Stroziani*. STOSCHIUS Tabula XXXVII.

H Y L L I

PHILOSOPHI CAPUT. *Sardae*, quam *Carneolam* dicunt, incisum. STOSCHIUS Tabula XXXVIII. In meo *Florilegio Noctium Corythananum* Cap. VI. pag. 60. adnotatum est, visam ab Academicis Etruscis fuisse insignem Gemmam ex *Sardonyche*, in qua sculpta Diana Venatrix feminuda, cum cervo ante ipsam; in cuius exergo scriptum Artificis nomen HPAOR; quod utrum genuinum sit alii viderint. Superius vidimus Dianam venatricem cum cervo ab HEIO sculptam, adscripto suo nomine HEIOY.

CLEOPATRA. Opus eiusdem HYLLI, *Sardae* insculptum. Ex *Fulvii Ursini Imag. Ill.* STOSCHIUS Tab. XXXIX.

TAURUS DIONYSIACUS. Eiusdem, *Sardae* incisus. Exstat in *Thesaur*o Christianissimi Galliarum Regis. STOSCHIUS Tabula XL.

HYLLUS DIOSCORIDIS

Hisce eximiis HYLLI operibus, addo alterum opus artificio & elegantia stupendum, quod exhibet protomam Fauni iuvenis ridentis, anaglyptico opere *Chalcedonio* exsculptam ab eodem magni nominis scalptore Gemmario: quod insigne opus vidi anno MDCCXXX.

XXX. inter *Cimelia* Illustrissimi Viri IACOBI BENEDICTI WINCLERI Baronis Saxonis , quum Florentiae moraretur , ornatum eius nomine tribus in hunc modum lineis comprehenso ,

Τ Α Λ Ο C
Δ Ι Ο C Κ Ο Τ Ρ Ι Δ Ο Τ
Ε Π Ο Ι Ε Ι

& hinc discimus eum Dioscoridis discipulum , vel filium fuisse . Suspicabar inventum in Columbario fervorum Liviae Augustae . Hunc ad distinctionem alterius HYLLI addidisse arbitror nomen praeceptoris fama celeberrimi , qualis fuit Dioscorides , qui aetate Augusti floruit , atque eius imaginem sculpsit . (1) Alterum forsitan HYLLI opus , quia dubium , infra describam in Par. II. huiusce Historiae Glyptographicae.

L U C I I

VICTORIA IN BIGA . Opus *Sardae* incisum . Ex *Dactylitheca Marciana* Harlemi . STOSCHIUS Tabula XLI.

M I L E S I I

Ingenio , arte , ac studio praecellentissimus , nunc primum in lucem prodit , nomine tantum , MILESIUS , de quo silent veteres Scriptores , nec alius hoc nomine ab IUNIO memoratur ; cuius opus elegantissimum atque absolutissimum in meis Cimeliis exstat , e *Vitro* (vulgo *Pasta*) quod colore *Sardonychem Achatem* refert . Sed prodibit eximium hoc opus , egregie , ut spero , suppletum cura & peritia Clar. Baronis DE STOSCH , cui hoc ipsum meum archetypum dedi , ut ex eo exemplar sibi acciperet , ac delineandum curaret ,

---

(1) Vide quae adnotavi in Vol. II. Musei Florentini ad Tabulam II. num. III. pag. 13.

raret, quod postmodum mihi restituit. *Vitrum* hoc (quod dolendum) fractum ad nos pervenit; sed ipsum fragmentum ostendit magnitudine insigne fuisse eius opus. Sedens spectatur APOLLO ante tripodem quadratae basi impositum. Toto corpore nudus est, reiecta in humeros chlamyde, quae admirando artificio tam pulchre refluit, ut eius renes vestiatur, & refluat e sede, quae perelegans est; nam eam fulciunt coxae & pedes leonini, & in sede ipsa sculptus est gryps alatus, ornamentum eidem Numini aptum ac conveniens. In exergo huius eximii operis Artifex ita scripsit nomen suum ΜΙΑΗΣΙΟΣ.

MITHRIDATIS

CAPUT EQUI collo tenus stupendo opere insculptum est *Sardonychi*; quae eximia Gemma exstat in *Dactyliotheca Stoschiana*; & lucem videre desiderat in eius Appendice, sive ab eo editi Operis Supplemento. Quum Artificis nomen tribus prioribus litteris sculptum sit, videndum, utrum MITHRIDATIS, vel alterius Opificis nomen, de quo silent veteres Scriptores, designet.

MYCONIS

CAPUT SENILE, *Iaspidi* incisum; olim apud FULVIUM UR-
SINUM. STOSCHIUS Tabula XLII.

MYRTONIS

LEDA CYCNO VECTA. Gemmae incisa; ex Ectypis *Stroz-
zianis* STOSCHIUS Tabula XLIII.

NICOMACHI

FAUNUS SEDENS CUM TIBIIS. Opus *Achati nigro* insculptum. Olim in *Dactyliotheca* Equitis HIERONYMI
ODAM

ODAM Romæ. Nomen adscriptum Romanis litteris in hunc modum NICOMAC. STOSCHIUS Tabula XLIV.

ONESAE

MUSA FIDIBUS CANENS. Ex *Vitro flavo*, seu *Pasta*, ut aiunt, antiqua; olim in *Dactyliotheca Andreinia*; nunc in Imperiali *Thesauro Mediceo*. Hanc protuli in *Museo Florentino*, Tom. II. Tabula IV. STOSCHIUS Tab. XLV.
HERCULES OLIVARIUS, eiusdem ONESAE Opus, *Sardae* insculptum; olim in *Dactyliotheca Andreinia*, nunc in *Augusto Mediceo Thesauro*. Edita a me est in To. II. *Musei Florentini* Tabula I. num. II. STOSCHIUS Tabula XLVI.

PAMPHILI

ACHILLES CITHAROEDUS. *Amethysto* insculptus. Exstat in *Thesauro* Regis Galliarum. STOSCHIUS Tab. XLVII.
Idem Emblema ACHILLIS CITHAROEDI, sed alio modo a PAMPHILO sculptum, opus admirabile, *Sardae*, ex *Dactyliotheca Ducis DEVONIAE Londini*. STOSCHIUS Tabula XLVIII.

PEIGMONIS

BACCHANS EBRIUS, SALTANS. Ex *Vitro*, vulgo *Pasta*, coloris *Amethystini*. Exstat in *Regio Mediceo Thesauro*, quod protuli in Tom. II. *Musei Florentini* Tabula III. num. II. pag. 14. Clafs. I. Ostendi in exprimendo insignis Artificis nomine errasse LEONARDUM AUGUSTINIUM & STOSCHIUM; alter legit ΠΕΜΑΛΛΙΟ; alter vero ΠΕΡΓΑΜΟΥ, qui hanc Gemmam proposuit Tabula XLIX. adiecto nomine ΠΕΡΓΑΜΟΥ, quum scriptum sit ΠΕΙΓΜΟ.

PHARNACIS

EQUUS MARINUS. Opus *Sardae* insculptum. Olim exstabat

D

bat

bat in *Museo Farnesiano* Parmae ; nunc in *Cimeliarchio* Serenissimi CAROLI BORBONII utriusque Siciliae Regis. STOSCHIUS Tabula L.

PHILEMONIS

THESEUS. *Sardonynchi* incisus. Exstat in Caesareo Vindobonensi *Cimeliarchio* ; opus immensi eximii laboris & artificii. STOSCHIUS Tabula LI.

FAUNI CAPUT HEDERA REVINCTUM. Opus eiusdem PHILEMONIS, cuius antiquum *Vitrum*, vulgo *Pasta*, ex *Dactyliotheca Stroziana* edidit STOSCHIUS Tabula LII.

PLOTARCHI

AMOR LEONEM DOMANS. Opus praecellentissimum ex *Achate Sardonynche* exscalptum, olim delictum Cl. V. ANDREINII ; quo vita functo in *Mediceum Cimeliarchium* migravit. Inter Mediceas Gemmas principem obtinet locum in *Museo Florentino* a me edito Tom. II. Tabula I. num. I. editum quoque a Cl. STOSCHIO Tabula LIII. Eius nomen in Gemmae exergo ita scriptum, ΠΛΩΤΑΡΧΟΣ ΕΠΟΙΕΙ,

POLYCLETI

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. *Sardae* opus incisum ex *Dactyliothecae Stoschianae* Ectypis, olim Abb. PETRI ANDREAE ANDREINII Patricii Florentini. STOSCHIUS Tabula LIV. edidit,

PYRGOTELIS

ALEXANDER M. MACEDO. Ex *Sardonynche* anaglyphice exscalptum opus. In *Thesauro* Serenissimi Principis LOTHARII FRANCISCI Electoris Moguntini. STOSCHIUS Tabula LV.

Eiusdem

Eiusdem, PHOCION. Ex *Sardonyche* anaglyphico opere exscalptus. STOSCHIUS Tabula LVI. Hunc inlustrem Virum cognomento *Bonum* sculpsit etiam ALEXANDER CAESARIUS, iure ac merito propter artis peritiam Graecus Magister cognomento dictus; cuius imaginem habes inter Gemmas nuper a me explicatas *Dactyliothecae Zanettianae* Tabula III. pag. 5.

QUINTI ALEXAE

ACHILLES AD BELLUM PROFICISCENS. Inscalptus *Sardonychi*; cuius insigne fragmentum servatur Romae in *Dactyliotheca* Viri Clarissimi FRANCISCI Commend. Equit. VICTORII ab eo inlustratum in *Dissertatione Glyptographica* Cap. XXIX. XXX. & XXXI. Ea locum habuit & in Vol. II. *Musei Florentini* Tabula XCVII. num. I. de qua differui pag. 155.

QUINTILLI

NEPTUNUS. *Beryllo* incisus. Ex *Dactyliotheca Ludovisiana*, olim *Boncompagna*, Romae. STOSCHIUS Tabula LVII.

SCYLACIS

SATYRI CAPUT. *Amethysto* incisum, ex *Dactyliotheca Stroziana*, olim Florentiae, nunc Romae. Editum a me in Tomo II. *Musei Florentini* Tabula IX. num. III. Apud STOSCHIUM Tabula LVIII.

Eiusdem, HERCULES MUSARUM, sive LYRISTES. Ex *Sardonyche* anaglyptico opere exscalptus. Apud DOMINICUM THEUPOLUM Patricium & Senatorem Venetum. Editus a STOSCHIO Tabula LIX.

SELEUCI

SILENI CAPUT HEDERA REDIMITUM, *Sardae* inscalptum. Exstat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*. Protuli in

li in Vol. II. *Musei Florentini* Tabula IX. num. II. Apud STOSCHIUM Tab. LX.

SOLONIS

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. Gemmae incisum opus, ex Ectypis *Cimeliarchii Stroziani*. STOSCH. Tab. LXI. Eiusdem, MAECENAS. Opus *Sardae* incisum; ex *Dactyliotheca Boncompagna Ludovisia* Romae. STOSCHIUS Tabula LXII.

Eadem MAECENATIS imago *Sardae* sculpta exstat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*, quae idem SOLO-
NIS antiquum opificium, praestantiam, ac similitudinem refert; & facile eadem Gemma esse potest, quam protuli in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula X. num. II. ad quam vide quae adnotavi.

Eiusdem SOLONIS MEDUSA *Chalcedonio* insculpta. Artis miraculum habetur & celebratur; quam nostri Artifices referre conati sunt, ac diu multumque in ea exhibenda defudarunt. Editā a me est in Volumine I. *Musei Florentini* Tabula VI. num. I. & a STOSCHIO Tabula LXIII. Caelatura ex archetypo apographica habetur & in hac Collectione Tabula XXI. Eiusdem, CUPIDO. *Sardae* incisus exstat in *Dactyliotheca Senatoris CERRETANI* Florentiae, quam editam vide in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula X. num. I. & apud STOSCHIUM Tabula LXIV.

SOSOCCLIS

MEDUSAE, seu GORGONIS CAPUT, *Chalcedonio* incisum ex *Cimeliarchio Otthoboniano*. STOSCHIUS Tabula LXV.

SOSTRATI

AMOR LEAENAS DOMANS CURRUM VEHENTES. Opus ex *Acha-*

Acathe bicolori anaglyptice scalptum. Romae in *Cimeliarchio Otthoboniano*. STOSCHIUS Tabula LXVI.

S O T R A T I

Diversum est nomen, & caelaturae opificium a SOSTRATO superius laudato, ut observat Cl. STOSCHIUS, qui hoc, ut aiunt, *Cameum*, ex *Achate bicolori* exscalptum adfert Tabula LXVII.

In eo exhibetur MELEAGER & ATALANTA. Hoc thema delineatum manu sua ad me misit peritissimus Eques HIERONYMUS ODAM, quod servo.

T E U C R I.

HERCULES CUM IOLE. Opus insigne *Amethysto* incisum. Olim in *Dactyliotheca* Praestantissimi Viri Abbatis Petri Andreae Andreinii. Post eius obitum translatum est in regium *Mediceum Thesaurum*, a me editum in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula V. Vide & apud STOSCHIUM Tab. LXVIII. Praestantiorum harum Gemmarum omnium cum Artificum nominibus ectypa, & alia plurima, quae in suis *Cimeliis* idem ANDREINIUS habebat, in meis nunc adservantur; ad quae etiam adcessere quae C. V. Senator BONARROTIUS, dum viveret, in deliciis habebat. Alia fere innumera & ipse sedula cura collegi ex Museis Amicorum. Priscarum omnium elegantiarum Vindex & aestimator peritissimus Abbas ANDREINIUS obiit Florentiae, sepultusque est in avito Sepulcro in Templo D. MARIAE Virginis ab Angelo Annunciatae; quod, si eius filiabus, earumque heredi gratum id fuisset, elogio iam a me exscripto ornare volebam in memoriam tanti Viri, quo auspice & favente non parum colui studia eruditae Antiquitatis. Adhuc si-

E

ne

ne titulo iacet omni laude maior Vir optimus, omnis vetustatis Indagator & Aestimator peritissimus. Sed de eo plura in Historia Antiquaria Augusti Medicei Musei & ceterorum Florentinorum, quam mediator, ubi etiam de Antiquitatum Collectoribus & Scriptoribus Florentinis eruditus, qui vetusta monumenta protulerunt, atque inlustrarunt, luculenter differam; & si otium, Deo dante, erit, de Claris quoque nostris Etruscarum Urbium Antiquariis sermo instituetur.

THAMYRIDIS
SPHYNX CAPUT SUUM LANIANS. Opus *Sardae* incisum ex *Dactyliotheca* D. Baronis de ALBRECHT Viennae Austriae, apud STOSCHIUM Tabula LXIX.

TRYPHONIS
NUPTIAE CUPIDINIS ET PSYCHES. Opus anaglyphum perinsigne ex *Sardonio* exsculptum. Gemma est eximiae magnitudinis; exstat in *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. Postrema est inter eas, quas Clarissimus STOSCHUS Tabula LXX. in lucem protulit anno MDCCXXIV.

Nec silentio praetereundae aliquot Gemmae, quae, ut aliqui putant, insculpta praeferunt Artificum nomina, sed dubia & incerta sunt, quum & ipsa nomina possessorum Gemmae esse possint; tamen si Gemmae opificium sit antiquum, & ob praestantiam, atque elegantiam sit conspiciendum, ipsum Artificis nomen expressum esse potest; sin tamen praecipuis quibusdam antiquitatis notis careant litterae vel graefiores, vel minus politae, & informes, ad dominum vindicandum sculptum credi potest.

Ab

Ab his illae Gemmae excipiendae, quibus novitio opere in scalptis Artifices avaritiae stimulis agitati non suum, quod erat faciendum, si opera ipsa exquisito artis studio emerent, sed veterum Gemmariorum Caelatorum nomen ad imperitos decipiendos inscripserunt; quapropter aliae Gemmae circumferuntur ornatae praeclarissimis antiquorum Lithographorum nominibus AULI, DIOSCORIDIS, SOLONIS, & aliorum nonnullorum, quae lubens praetereo. Ab his etiam excipiendae sunt Gemmae illae ceteroquin antiquo opere & elegantia pulcherrimae, quae Veterum Dominorum nomen, vel integris, vel compendiaris notis praeferunt, quae fausta auguria, & adclamationes vel festivas, vel amatorias, vel funebres continent, vel nomina Clarorum Virorum, famosorum quoque Aurigarum, Athletarum, Palaestitarum, Militum, Philosophorum, Poetarum, cuius generis plurimas Gemmas, quas *litteratas* adpellamus, dedimus in Volumine II. *Musei Florentini*, & in Parte I. *Inscriptionum antiquarum Etruscae Urbium*. Ex his ingentem numerum delineandum curavit amicus meus optimus, Celeberrimus PHILIPPUS VENUTUS, Liburnensis Ecclesiae Praepositus, a quo speramus perdocto Commentario suo inlustratas in publicum aliquando prodituras. His adde non paucas Astringeras nuper a me editas; adde Aegyptias, ornatas Hieroglyphicis notis, Graecas, & Etruscas; sed in Etruscis nondum observatum est in ipsis inscriptum Artificis nomen, sed Deorum & Heroum adscripta nomina, ut illa *Musei Ansideriani*, quam protuli in mea *Historia originis studii Antiquitatum Etruscarum*. Veteres Christiani praeter sacras Historias, & Sym-

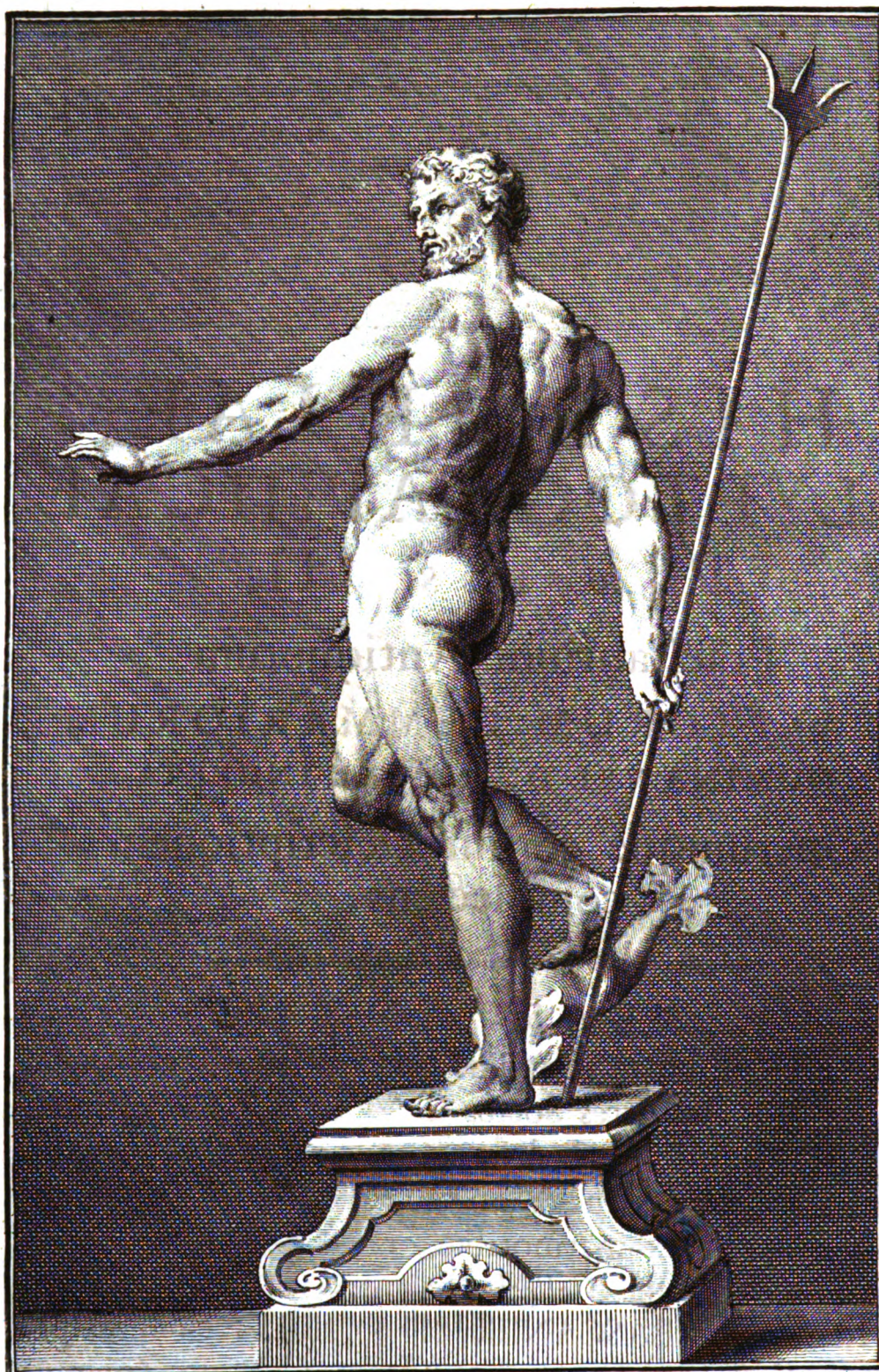
bola

bola eorum propria , nempe Crucem Domini , Sacrosanctum Monogramma , pisces , anchoram , columbas , navem , ramusculos olearum , palmas , coronas , & alia divina emblemata , sanctas quoque & castas adclamations in anularibus Gemmis insculpserunt , & litteras , quae ad pietatem & religionem hortarentur , & mutuam inter Fideles fraternam dilectionem , pacem , concordiam conciliarent ac testarentur , quod & Convivalia Vascula Vitrea picturis ornata , & laetis adclamationibus inscripta , perspicue fidem luculentissimam faciunt . Gemmae litteratae , & sacris symbolis atque emblematis ornatae ab ipsis donabantur propter merita Fidei , Religionis , Societatis , liberalitatis , atque hospitalitatis , tum Christi fidelibus dum viverent , vel etiam defunctis , quae piis adclamationibus decorabantur . Si exempla vellem proferre , nimium benevoli Lectoris patientia abuterer . Clarius id patebit , si Deus dives in omnes qui invocant illum , & vires , & opes praestabit , ut Thesaurus omnium Vasculorum Vitreorum , & Gemmarum , quae in usum fuere apud veteres Christianos , meis curis , ad Sanctae Catholicae Ecclesiae decus , publico studiosorum Sacrorum Cimeliorum bono in lucem proferatur , congestis , ordinatisque in unum corpus omnibus hisce venerandis primitivae IESU CHRISTI Ecclesiae monumentis . Per molestum siquidem mihi est ea hac illac dispersa , & in aliquot libris edita sine ordine videre , cum etiam multa adhuc inedita in Museis Inlustrium Virorum delitescant , nec nisi multis curis & impensis haec Collectio omnium luculentissima & absolutissima parari possit . Sed *in magnis & voluisse sat est ;*
si id

si id ego obtinere minime potero, (quoad vixero id omne quod potero meis viribus faciam) alii facient, & quod flagrantissime ego cupio, ipsi accuratius & splendidius praestabunt.
 Redeo, his expositis, ad nomina quaedam dubia & incerta praestantium Caelatorum, quae antiquis Gemmis insculpta leguntur, quae in altera parte, quae sequitur, recensenda existimavi.

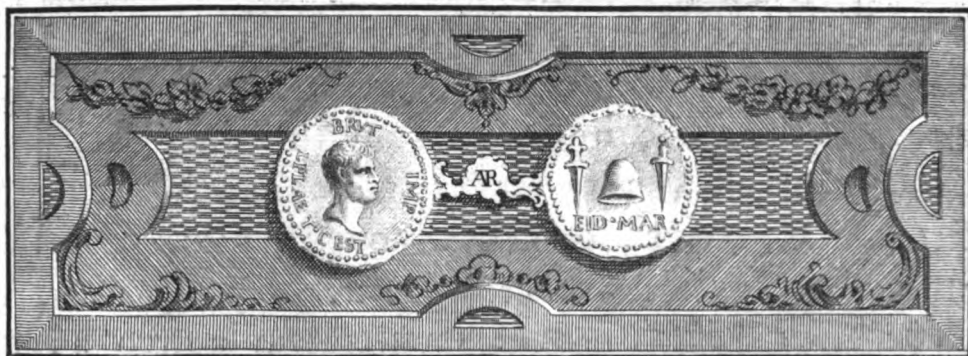

P. A. Novelli del.

G. B. Brustolon inc.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE P A R S II.

Praestantium Antiquorum
SCALPTORUM GEMMARIORUM
NOMINA VEL DUBIA VEL INCERTA
Operumque eorum Descriptionem
complectens.

A B A S C A N T I

Emmae ectypum cum his litteris vidi apud
Inlustres Socios Columbarios Florentinos,
qui illud descripserunt *Annal.* IV. pag. 53.
Multi hoc nomine ABASCANTI celebran-
tur in antiquis marmoribus, quae in *Thesauro Grute-
riano*, & in meis *Collectaneis* adferuntur. Neque in-
credibile est ABASCANTUM in caelandis Gemmis pe-
ritum fuisse, quum fuerit Libertus C. Fufii Zmarag-
di Margaritarii, qui officinam habebat suam in
Via

Via Sacra Romae, in qua praecipua opera sua faciebant, & vendebant complures praestantes Artifices, nempe GENIARII, qui Geniorum Imagines faciebant, GEMMARI, MARGARITARI, FLATULARII, SIGILLARIARI, SCALPTORES, & CAELATORES, quos frequentes in priscis Saxis nominatos legimus. Ex *Donianis Inscriptionibus* hunc titulum sepulcralem adfero ad fulciendas pro ABASCANTO meas coniecturas. (1)

C. FUFIO. ZMARAGDO
MARGARITARIO. DE
SACRA. VIA. ARBITRATV
FVFIAE. CALICAE. VXORIS
ET. ATIMETI. ET. ABASCANTI
LIBERTORVM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ.
POSTERISQ. EORVM

PITISCUS haec habet: „MARGARITARI dicebantur, qui
„ gemmas & margaritas agnoscebant & vendebant
„ in Circo sponforibus, Praetoribus, Quaestoribus,
„ ceterisque, qui ludos ederent, qui eas victoribus
„ largiebantur. Sed & omnibus, qui emere volebant,
„ puto MARGARITARIOS Gemmas vendidisse, adeo-
„ que & ABASCANTUM haud improbabile est
„ cum Atimeto conliberto suo, iubente C. Fuficio
„ Zmaragdo, Gemmas vendendas insculpere potuisse.
DOMITIUM ABASCANTUM inter praestantes Artifices re-
censet FRANCISCUS IUNIUS, qui in antiquo lapide
apud GRUTERUM DCXXV. 9. memoratur.

BE-

---

(1) Clafs. XVI. num. 18.

BESITALI

ALIGER AMOR STANS, hastae, seu potius arundini innixus. Opus perelegans *Achati Sardonychi* insculptum. Exstat in *Thesauro Mediceo*; editum vide in *Museo Florentino*, Volumine II. Tabula III. BESITALI nomen Graecis litteris ita insculptum est BEICITAAOZ, sed satis grandibus, praeter usitatum Caelatorum morem; qui nomen suum litteris quamminimis, ac tenuissimis, exilibusque ductibus perfectis, non scarbris, aut distortis, ac vitiosis incidere consueverunt. Interdum etiam litteras crebris punctis effinxerunt, uti spectantur in aliquot praesertim Atheniensium numis: quam scribendi consuetudinem, ut a reliquis Artificibus se distingueret, praesertim GNAEUS superius laudatus usurpavit. Nec raro etiam decurtatum, prioribus adscriptis litteris, nomen expresserunt. Adcedit, quod Graeca omnia tum virorum, tum feminarum nomina aliquid semper significant; at hoc BEICITAAOZ, hoc modo scriptum, nullam interpretationem significationemque admittit; ni tamen B pro Π vel Δ scriptum sit. (1)

EVELPISTI

Hoc nomen ita Graecis litteris sculptum legitur in *Gemma Symbolica*, in qua quatuor capita virilia sculpta, & Elephantis proboscis cum Mercurii caduceo; nempe ETEANICTOT. EVELPISTI; quam adfert *Clariss. Io. CHIFLETIUS* in *Socraticis Gemmis* Tab. IV. num. 15. quam vide.

G

GE.

---

(1) Vide quae adnotavimus ibidem pag. 15. & 16.

GELIUS, sive GELLIUS,

Spurium Artificis nomen pro GNAEUS.

Huius Artificis nomen expunxit a Catalogo veterum Sculptorum Clarissimus Auctor *Dissertationis Glyptographicae* Cap. II. pag. 5. sed postquam videre atque observare ei licuit in *Museo Victorio* ceram ab exemplari Gemma ductam, indubiae antiquitatis honori restituit in *Indice Rerum*, v. *Gellius*. In ea vero Gemma legitur ΓΗΛΙΟΥ; non autem ΓΕΛΙΟΥ, ut aliqui scripsere: & videndus Clarissimus RODULPHINUS VENUTUS in *Collectanea Antiquitatum Romanarum* pag. 53. Sed, ni fallor, insignis haec Gemma (*Giacinto Guarnaccino*) ea ipsa est, quam paucis abhinc annis sibi comparavit Inlustris STOSCHIUS, quae nudum ATHLETAM exhibet ante mensam tripodem, cui impositum vas cernitur; & in ea, si probe memini, dum aspicerem, non ΓΗΛΙΟΥ, sed ΓΝΑΙΟΥ scriptum est; adeoque huiusmodi eximium opus GNAEO Sculptori praestantissimo, non vero GELIO, sive GELLIO tribuendum.

H O R I

Gemmam vidi referentem eleganti opere SILENUM, quam Socii Columbarii Florentini in *Annali* suo X. pag. 27. descripserunt, in qua credebatur scriptum Artificis nomen. Sed quum insculptum sit Graecis litteris ΟΡΟΡ, quum scribendum esset ΟΡΟΡ, inter dubias, & incertas, vel fictitio nomine potius scriptas, hanc Gemmam commemoravimus.

H Y L L I

Vidi etiam ectypon Gemmae pulcherrimum, in quo mirabili opere Sculptor exhibuit GALLUM gallinae incuban-

cubantem. Fracta est Gemma, in qua hae tantum litterae supersunt. ...ΑΟΤ quae forsitan ΤΑΑΟΤ. ΗΥΛ-ΛΙ superius laudati nomen indicant. Sed nihil definitio haud inspecto archetypo, quod tamen sincerum & autographum esse potest.

NICEPHORI

VULCANUS CASSIDARIUS; nempe cassidem, sive galeam fabricans. *Sardae* insculptus est, quae exstat in *The-
sauro Mediceo*. Protuli eam in Volumine II. *Musei
Florentini* Tabula XV, num. II. Vulcanus sculptus est
iuvenis imberbis, exemplo Etruscorum, qui eum
iuvenem vultu eleganti & imberbem effinxerunt,
teste Etrusca patera edita in meo *Museo Etrusco*, To-
mo I. Classe II. Tabula CXX. Sedens igitur galeam
fabricat Vulcanus Achilli a Thetide dono dandam.
Artificis nomen, more solito, genitivo casu sculptum
est ΝΕΙΚΗΦΟΡΟΤ, pro ΝΙΚΗΦΟΡΟΤ, cuius scripturae sex-
centa in scriptis monumentis exempla occurrunt.
Quamvis igitur nihil & operis elegantiae, antiqui-
tati, & inscriptis litteris adversetur, tamen inter
Gemmae dubias recensendam existimo.

PHILETIMI

Gemmae, quae dicitur *Granato*, & exstat in *Mediceo Ci-
meliarchio*, a me editae Volumine I. *Musei Floren-
tini* Tabula XVII, num. V. insculptus est AULOEDUS
PYTHIORUM VICTOR, qui duplices tibiae manu gerens
adcedit ad mensam Apollini Pythio sacram, in qua
posita sunt praemia, quae consecutus est in musico
certamine. Verosimilius est hoc ipsum nomen non
Artificem, quamvis opus sit egregium, sed potius
ipsum Philetimum victorem indicare. Nam, ut di-
ximus,

ximus, Athletis, Aurigis, Poetis, Oratoribus, ac Musicis, aliisque qui in sacris ludis & certaminibus vicerant, donari solebant Gemmae ornatae vel eorum imagine, vel nomine, quae apud eos & posteros essent spectatae eorum virtutis & ingentis gloriae monumenta.

PHILIPPI

HERCULIS CAPUT OLEASTRO CORONATUM, insculptum *Sardae*, quae adservatur in *Cimeliis Mediceis*. Edita est haec Gemma in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula XII. num. I. Inscriptum est nomen ΦΙΛΙΠΠΟΥ manu antiqua; sed dubium est, utrum eo indicetur Philippi Macedonum Regis nomen, qua imagine ad obfignandum usus forsitan est; nam opus ipsum miro artificio, miraque operis venustate perfectum conspicitur; an vero Artificis nomen, incertum. Macedonum Reges ab Hercule genus suum repetebant; quare & in numis eiusdem Philippi Regis caput Herculis impressum cernitur; quod aliis expendendum relinquo.

PHILOCALI

Servatur inter *Medicea* Cimelia *Sarda*, in qua insculptum CAPUT IUVENIS oleaginea corona redimitum, cum hac epigraphe: ΦΙΛΟΚΑΛΟΥ, PHILOCALI. Incertum est, an Victorem in sacris certaminibus referat, adiecto eius nomine, an potius Artificem Gemmarium, quem indicare potest. Hanc protuli in Parte I. *Inscriptionum antiquarum Etruriae Urbium*, Tab. V. num. III. De his igitur nihil definitio, sed incertus adhuc haereo, & aliis iudicium relinquo.

STE-

STEPHANI

Praefert Medicea Gemma insculptum *Sardae* PEGASUM, qui Musis in Helicone fontem aperuit, qui inter sidera constitutus est. Latinis litteris nomen inscriptum est operi profecto elegantissimo. Si quis Artificem indicari velit, nihil repugnabit; incertum tamen iudicium erit, ut observabam in Volumine II. *Musei Florentini*, pag. 52. in quo edita a me est haec Gemma Tabula XX. num. II. Laudat Plinius (1) STEPHANUM, cuius praeter alia Opera in Asinii Pollionis Museo spectabantur & Hippiades STEPHANI.

TARSIS

Imaginem vidi HERCULIS *Sardae* insculptam, cum adiectis litteris TAPCOY. ambiguum Artificis nomen. In *Annali* VII. Societatis Columbariae de hac caelatura eruditi Socii differuerunt pag. 105. & 106. Crescit in dies impostorum sagax avaritia id inhiantium, ut magno pretio vendant Gemmas imperitis Cultoribus Vetustatis, qui anulis cum Artificis nomine mirum in modum superbiunt, idque honori ac laudi sibi ducunt; quos velim potius magis cautos & amicos verae ac sinceræ virtutis: nam haec Gemmae si peritissimis viris ostendantur, qui norunt vera a falsis, sincera ab apocryphis discernere, pro laude contemptum accipient. Solent etiam vel ipsi Gemmarum Artifices, vel Mercatores, vel etiam Gemmarum possessores antiquis caelaturis exquisito opificio insignibus vetusti Scalptoris nomen adicere, sed plerumque produnt inscitiam suam, qui vel litteras rudiore stilo inscul-

H
punt

---

(1) Lib. XXXVI. Cap. IV.

punt & vitiis scatentes; vel turpia menda in integro nomine scalpando, perfectaue litterarum forma exhibenda committunt; quod frequenter impostoribus contingere solet. Sexcenta possem recensere exempla tum in numismatis, tum in Scriptis marmoribus perpetrata, sed abstineo, ne nimius siem. Illud, ut alios cautos reddam, non tacebo, aliquos nunc vivere Artifices, qui planis gemmis aptant capita vel ex ebore, vel plastico albo opere efficta, ut nitida *Camea* adpareant, omnemque cum arte fucum adhibent, ut emanant. Neque etiam impostorum manus Statuae & Simulacra effugerunt. Portentum artis, Veneris Mediceae simulacrum dumtaxat non reticebo, cuius basis, superaddita antiquae, inscripta est litteris Graecis, pro dignitate ac maiestate operis, auro inlitis; quam epigraphen antiquam manum non referre aut redolere iam observavi, (1) eaque non solum aliquot mendis scatet, verum etiam litterae non referunt Graeci Sculptoris omnium praestantissimi summam artis scientiam, iudicium, solertiam consummatissimam. Magis peccant Gemmarii illi Artifices, qui suis operibus, praestantium Graecorum Caelatorum in Gemmis nomen, ut fucum faciant, & Cultoribus imponant, adiiciunt, eorum pecuniae inhiantes, quos tamquam fures plebendos esse censeo; minus vero peccant, imo aliqua laude digni sunt, qui insignium Scalptorum Gemmariorum opera repetentes, in ipsis eorum genuinum nomen rursus inscribunt; quod si strenue
opus

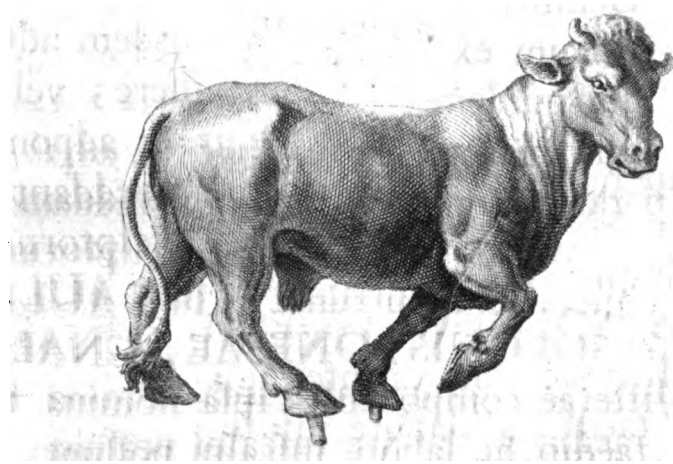
(1) Vide in Tomo III. *Musei Florentini* Tab. XXV. XXVI. XXVII. & XXVIII. pag. 34. 35. & seqq.

opus & quam scitissime perfecerunt, melius facerent, si suum nomen inscriberent, ut omnes scirent, ac noscerent, scrutarenturque quantum ingenio, studio, labore, viribus, veteris gloriae & artis aemuli valerint, quibusque conatibus ad eos adcedere contenderint. Interdum etiam Inlustrorum Virorum nomina sculptis vel a se, vel ab antiqua manu Imaginibus, puta Demosthenis, Platonis, Ciceronis, addere solent, ut Gemmarum pretium penes cupidos augeant; quod crimen Eruditorum Antiquitati infligunt minime verentur; & quandoque in hisce nominibus scribendis facile errant, quum ipsi vel Graecae, vel Latinae linguae sint penitus imperiti. In insigni Gemma eximio opere sculpta, quae exstat in *Dactyliotheca Stoschiana*, galeam Heroicam efformant animalium capita vel corpora inter se conglobata & conferta, canis & porcus; galeae vero thema est Romulus & Remus, qui a Lupa lactantur. Adcedit epigraphe, in qua Artifex, potius novitius, quam antiquus peccavit; nam scripsit P. XANTI, quum scribendum fuisset P. XANTHI; & Familiae nomen praetermissum ab eo est. Huius mentionem feci in meo *Florilegio Nocturnum Corytharum* Cap. VI. pag. 59. Aliquando, ne in haec gravia menda incurrant, priores litteras nominis vel Graeci Artificis, vel Romani inscribunt, quod factum vidi in pluribus Gemmis, quorum ectypa apud me exstant, ut in *Iaspide*, in quo sculptus HARPOCRATES cum Graecis litteris, & in *Onyche*, in quo BONUS EVENTUS, cum litteris LVP. hoc est LVPVS. Lupi Architecti meminit marmor *Gruterianum* pag. LVII. 7.

X E.

HISTORIA &c.
XENOCRATIS

Praelaudatus Io. CHIFLETIUS, Canonicus Tornacensis, inter Socraticas Gemmas eam protulit pag. 36. in qua mihi videtur sculptus SILENUS haud ebrius, asello infidens, qui sinistra vittatum thyrsus gerit, cum epigraphe ΞΕΝΟΚΡΑΤ. Censet CHIFLETIUS adferre imaginem Xenocratis Philosophi, quem Plato cum Aristotele confert. Quomodo Philosopho conveniat thyrsus, alii expendant. Quum Gemma sit exquisito opificio elegans, vel Artificis, vel possessoris nomen exhibere potius crediderim. De his pauca haec adtulisse sufficiat.

I

Digitized by Google

apud FULVIUM URSINUM, quae hasce litteras Graecas praefert ΤΥΘ, cuius imago creditur T. QUINCTII FLAMININI. Illustris Comes DE THOMS, antiquarum elegantiarum copia clarus, plurimi faciebat ANTONINI PII caput exstanti opere Gemmae suae insculptum, in qua scriptum MAXALA, quod putabat incogniti nobis Artificis nomen praeferre; quam, quum Florentiae moraretur, mihi ostendit. In *Gemma*, quam adfert MARIETTUS Tabula XCVII. e *Thesauro* Christianissimi Regis, in qua creditur Alexander Magnus insculptus, Bucephalum domans, in eius exergo scriptum nomen FIDIAE pro PHIDIAE; quod manifeste falsum est. In *Novis Litterariis Florentinis* huiusce anni CIO. IO. CCLIII. num. 6. describuntur non paucae Gemmae litteratae ex *Cimeliis Riccardianis*, quae vel falsa, vel suspecta praeferunt clarorum Scalptorum nomina, quae recitare lubet. *Amethystus* insculptum exhibet Pyrrhi caput, adiecto Pseudoscalptoris nomine hoc ΑΟΜΩΝ. Facile Pseudoscalptor volebat incidere ΓΟΛΩΝ. In *Sarda* sculptus vir nudus, dextra hastam, sinistra clypeum gerens, adiecto hoc nomine ΣΩΛΩΝΟC, quod quum perperam scriptum sit, fraus manifeste liquet. In aliis eximiis Gemmis iam editis, & superius descriptis, quum ONESAS ita nomen suum inscripserit ΟΝΗCΑC, five ΟΝΗCΑΞ ΕΠΟΙΕΙ in *Gemma Riccardiana*, quae exhibet figuram nudam stantem cum parazonio in dextera, & tro-paeo in sinistra, Plasmae incisam, legitur ΟΝΕΞΙ; quod nomen apocryphum est, & temere scriptum. In *Sarda* altera cernitur caput iuvenile diademate revinctum, cum prolixa coma, cui adpositum nomen nunquam auditum ΜΕΙΟΥ. ni forte scriptum sit ΗΕΙΟΥ,

ΗΕΙΟΥ, clarum Gemmarum Scalptoris antiqui nomen, qui Dianam Venatricem Gemmae peritissime inscalpsit. Alterum ignotum Scalptoris nomen valde suspectum legitur in *Sarda*, quae Venerem exhibet spinam sibi e pede educentem, nempe ΚΑΛΠΟΥ. Avis *Onychi* inscalpta describitur, cum hisce litteris CIONORO, quae nihil significant. Aliae Gemmae, quarum ectypa vidi, spuria nomina praeferunt LUPI, sive LUPERCI, HORI, SEME... TARSI, LOMONIS, quae adulteratae sunt. Inter suspectas ea quoque, ni fallor, amandanda est Gemma, nempe *Onyx*, in qua sculptus MERCURIUS dextro pede insistens navis rostro, seu puppi, cum hisce litteris Graecis ΚΥΙΝΤΙΑ. fortassis pro ΚΥΙΝΤΙΑΝΟΥ; vel quid aliud simile. Etsi Gemmam non viderim, facile tamen puto scriptum ΚΥΙΝΤΙΑ. fortasse clarum QUINTILLI Scalptoris Gemmarii nomen, qui *Beryllo* NEPTUNUM scalpsit, quem vide in *Stoschiano Opere* Tabula LVII. Omitto Gemmas aliquot ambiguas, quae iterata praeferunt inlustrium Scalptorum nomina, nempe ΠΑΜΕΛΑΟΥ in *Sarda* ornata virili capite, & in altera adsimili cum iuvenili capite, in qua scriptum ΑΛΛΙΩΝ. PYLADIS nomen, si Gemmariis adiciendum sit, mihi suspectum videtur, nam scriptum cernitur in *Iaspide rubro*, in quo sculptus Mons Argaeus, inter *Collectanea Rom. Antiq.* Tab. LXXIV. ex *Cimeliis Thomasianis*, quam vide; siquidem in exergo more veterum Caelatorum ΠΑΛΑΟΥ adnotatum occurrit. Suspectum quoque mihi est nomen incisum *Onychi* in iisdem *Collectaneis* Tabula XXXI. qui exhibet APOLLINIS protomam, si quis ΟΣΙΩΝ Artificis Lithographi nomen significare putet; vel esse proprium Apollinis
 epi-

epitheton, ut indicet *Sanctum*; nam scribendum erat
 ΟΣΙΟΝ. Sed de his illi iudicent, qui Gemmas ipsas
 contemplari, atque multo magis accurate expendere
 possunt. Nihil heic dico de Scalptorum veterum Grae-
 corum inconstantia, qui nomen suum vario scribunt
 vel in recto vel in genitivo casu, vel etiam integrum,
 vel dimidiatum, vel prioribus tantum litteris declara-
 tum, ut videre est in Gemma ex *Iaspide rubro* num. I.
 114. apud Clariss. MARIETTUM, in quo scalptum
 virile caput, quasi MERCURI cum caduceo, & his
 siglis κ ϕ, quae vel possessoris nomen, vel etiam,
 quod facile crediderim, Artificis celeberrimi KAL-
 PURNII FELICIS designare facile possunt. Conferen-
 da inter se sunt opificia clarorum Gemmariorum, vi-
 dendumque quid inter utraque discriminis sit, quod
 nonnisi peritissimi Antiquarii diuturno labore & stu-
 dio praestare possunt. Inconstanter ita scripsit in
 Gemmis nomen suum ALLION, nempe ΑΛΛΙΟΝ. &
 ΑΛΛΙΩΝΟC. AULUS vero constanter ita inscripsit
 ΑΥΛΟΥ. ea excepta sincera & legitima, quae exstat
 in *Museo Victorio*, & ab eius possessore Viro Claris-
 simo FRANCISCO VICTORIO, Equestri Ordinis D. Ste-
 phani Commendatore, erudito Commentario inlu-
 stratur, in qua scriptum est ab eo ΑΥΛΟΥC. De Gem-
 mis, quae CNAEI Scalptoris eximii nomen praefe-
 runt, vel ΓΝΑΙΟΥC. vel ΓΝΑΙΟΥC. haec adnotat Celeberr.
 STOSCHIUS pag. 28. sui Operis. „Vidimus in Daëty-
 „liothecis antiquas Gemmas, simili nomine inscri-
 „ptas, quas consulto omisimus; cum pro comperto
 „habeamus, a quibusdam, ut emptoribus fucum
 „facerent, & carius venderent, Graecas litteras
 „nuper additas esse“. DIOSCORIDES quoque
 nomen

nomen suum vario modo scripsit , nempe decurtatum , ΔΙΟΚΟΡΨΙΑ. five etiam ΔΙΟΚΟΡΨΙΑΗΞ. & ΔΙΟΚΟΡΨΙΑΟΡ. De reliquis quae temere idem nomen & corrupte scriptum praeferunt , haec adnotat idem Clarissimus Auctor pag. 34. „ Alias vidimus veteres gemmas , quibus Dioscoridis nomen inscriptum erat , „ sed recentiori manu exaratum ; fucumque aperiebat ortographiae error ; cum in hac non ΔΙΟΚΟΡΨΙΑΟΡ , quod in DIOSCORIDIS exploratis operibus , & in MSS. Codicibus alterius Dioscoridis Medici legere est , sed ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΡ , priori littera γ omissa ; praeterea internoscere erat quoque „ ex rudibus quodammodo litterarum ductibus , qui „ elegantissimis in gemmis , a DIOSCORIDE sculptis , apparent ; quamobrem illas consulto omisimus “. Variavit etiam PHILEMON in suis operibus ; nam in THESEI gemma scripsit ΦΙΑΗΜΟΝΟC , in altera vero , quae exhibet FAUNI caput , ita scripsit , ΦΙΑΗΜΩΝ ΕΠΟΙΗ. Eodem modo & quidem vario in suis operibus , quae genuina habentur , nomen suum scripsit SOLON , praestantissimus Sculptor ; nempe COΛΩΝ ΕΠΟΙΕΙ ; vel COΛΩΝΟC . vel ΣΟΛΩΝΟΣ . ut in MEDUSA *Strozzi* .

Alia Sculptorum nomina vel ficta , vel valde suspecta paullo ante indicavimus , vel integra , uti ΤΑΡCΟΡ. ΚΟΙΜΟΡ. uti legitur in *Sarda* , quae PYTHAGORAM exhibet ; SILENUM ΟΡΟΥ. vel dimidiata , ut in Gemma AMAZONEM exhibente , in qua scriptum ΑΘΑ forte ATHANASIUS ; vel CEME.... circa ΗΑΡΡΟCΡΑΤ. Μ , & alia his similia , quae a fraudibus , & ingenio negotiatorum Gemmariorum ut plurimum pendent , & lucri maioris spe conficiuntur .

Ab his secernendae sunt Gemmae sincere , quae pos-

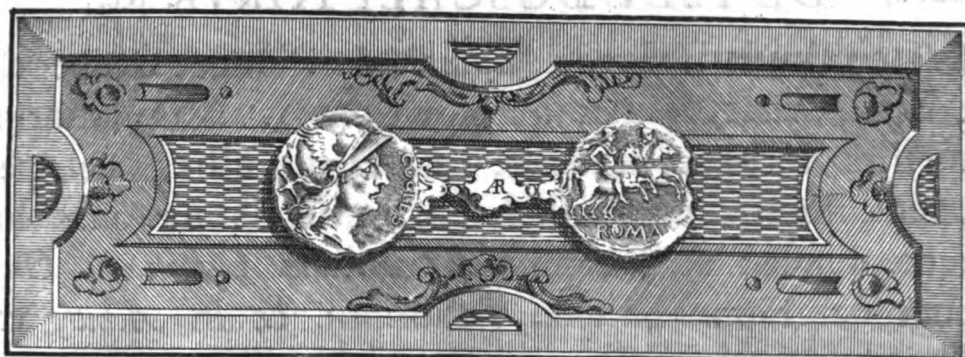
K   fef-

sefforis anularis lapilli nomen praeferunt, atque eae etiam, quae faustas adclamations, & amasiorum mellita verba continent, quae vel nullis, vel perpaucis figuris & symbolis ornantur; inter quas hae memorandae sunt inter *Riccardiana Cimelia*, *Onyx* cum epigraphe ΕΥΤΥΧΙ ΒΕΡΟΝΙΚΗ. & in *Achate* exstantibus litteris ΕΥΤΥΧΙ ΕΥΚΕΒΙΑ.

Plurimae aliae Gemmae huiusmodi litteris Graecis vel Latinis insignitae vel proferuntur, vel describuntur in prioribus duobus Voluminibus *Musei Florentini*, atque etiam in his quae *antiquas Inscriptiones Etruriae Urbium* a me inlustratas continent. Nihil dico de Gemmis superstitiosis, de quibus luculenter in *Thesauro Gemmarum Astriferarum* agitur.

Nec minori laborant infamiae nota ac vituperatione recentiores illi Gemmarii Scalptores, qui nomina speciosa incognitis capitibus addunt; quorum exempla quaedam & apud FULVIUM URSINUM exstant; nempe ΘΕΜΙΣΤ. in Gemma, ut in ea THEMISTOCLES sculptus credatur; & in *Mariettano Opere* Parte I. Tabula 35. P. SCIP. A F. Tabula 44. CAT. CEN^{for}. Tabula 95. ΣΠΑΡΤΗ. Tabula 112. FLAMINIA, & alia his similia, in quibus additae recentiori artificio litterae dum indicant Viros in Graeca & Romana Republica clarissimos, ac virtutibus praestantissimos, parum doctis aut sagacibus Cultoribus Vetustatis imponunt & fucum faciunt.

Quod igitur de Gemmis Scalptorum fraude vitiatis scribimus, id ipsum dicendum de aliquot marmoreis signis & Statuis, in quibus scriptum legitur Artificis Graeci non legitimi sed spurii nomen; nam & in his quoque sublesta quorumdam sagacitas a peritis aliquando detegitur; quae omnino damnanda ac reprobanda est, & vitiatores signorum antiquorum puniendi.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE

P A R S III.

Praestantium Antiquorum SCALPTORUM GEMMARIORUM N O M I N A

Ex vetustis Monumentis & Scriptoribus depromta.

A G A T H A N G E L U S.

Memoratur inter Libertos Liviae Augustae in *Columbario* a me edito; sed fractum est marmor num. CLXI. pag. 173. quum tamen inter Aurifices Domus Augustae recensendum esse doceat insignis Gemma cum imagine, ut aiunt, POMPEII MAGNI, quae ab eo forsitan sculpta censenda est; de qua mentionem feci in *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 35. his verbis: „ Adnotatum est in Nocte Coryth. XXVIII. „ heredem praestantissim. Antiquarii M. ANTONII „ S A B-

„ SABBATINII Romani, hoc anno MDCCIL. vendi-
 „ disse quadringentis quinquaginta scutatis POMPEII
 „ MAGNI caput Gemmae insculptum ab egregio an-
 „ tiquo Gemmario Caelatore AGATHANGELO ;
 „ quod emit Nobilissimus quidam Polonus, qui Do-
 „ minae Marchionissae Viduae DE LIGNEVILLE, ve-
 „ terum elegantiarum aestimatrici optimae, Romae,
 „ dum nuper degeret, dono dedit.

AGATHOPUS

De hoc praestantissimo Caelatore multa adtuli & ob-
 servavi in memorato *Columbario* Servorum & Liber-
 torum Liviae Augustae pag. 154. & ad Tab. I. num. II.
Musei Florentini Vol. II. pag. 7. & 8. Caput virile *Be-*
ryllo summa & exquisitissima arte insculpsit, ac no-
 men suum adiecit. ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ ΕΠΟΙΕΙ. Haec insignis
 Gemma ex *Dactyliotheca* Clarissimi Viri Abbatis AN-
 DREINII in Regiam Mediceam post eius obitum trans-
 lata est. Adhuc sub iudice lis est, utrum referat
 imaginem CNAEI, vel SEXTI POMPEII, vel MARCI
 BRUTI, qui Caesarem interfecit. Pro Pompeio quo-
 vis pignore certarem; nam vultus lineamenta cum
 aureo eius numismate, quod vidi, probe conveniunt.
 Profecto Romani viri caput censetur ex capillitio
 brevi, ac quodammodo tonso, ut in marmoreo AU-
 GUSTI capite in *Mediceo Museo* conspicitur. Frons
 lincis corrugatur; supercilium torvum est; totusque
 vultus severitatem quamdam & gravitatem summo
 viro dignam praefert. Huic simillima est marmo-
 rea protoma in eodem *Columbario* inventa, quam ex-
 hibeo in eodem Opere Tabula XII. littera A. Ad
 eum spectant sequentes Tituli Ollarum Cineraria-
 rum,

GLYPTOGRAPHICA. xlj

rum, quae in eodem *Columbario* adferuntur (1),
qui haec habent:

M. IVLIVS. AVGVSTAE. L
AGATHOPVS
AVRIFEX. DAT
IVLIAE. RESTITVTAE
IVLIAE. VITALI
IVLIO. FELICI

M. IVLIO
DIVAE. AVG. L
AGATOPODI *fic*
AVRIFICI (2)

Inter filios eius mares memoratur M. IVLIVS IV-
CVNDVS. In aliis quoque titulis idem Agatho-
pus Aurifex adpellatur, de quo supra diximus.

ALEXA
Vide infra D. SEGULIUS ALEXA.

AMPHION
Laudatur a FRANCISCO IUNIO, atque inter Scalptores
recensetur ex PAUSANIA Lib. VI. pag. 347. 50.

APOLLONIDES
Insignem Gemmarum Scalptorem fuisse APOLLONI-
DEM, hoc elogio docet PLINIUS. (3) „ Post Pyr-
„ gotelem APOLLONIDES & Cronius in gloria
„ fuere “. Si is forte est, habemus Taurum pro-
cum-

---

(1) Pag. 152. num. CXVII. & CXXVI.

(2) Mendis aliquot foedatam iterum in lucem protulit Muratorius Clafs. XII. pag.
CMVII. num. 6.

(3) Lib. XXXVII. I.

cumbentem *Sardonychi* incisum, a Cl. STOSCHIO adlatum Tabula XI.

C. AURELIUS CARPUS

Aurificem fuisse docet antiquum Marmor, pag. CC-LVIII. 7. in *Gruteriano Thesauro*, qui & inter Quinquennales Collegii Aurificum, & Curatores describitur. Cum eo memoratur & P. VALERIUS BENEDICTUS. Sed in *Gruteriano Thesauro* filetur locus, ubi marmor exstat,

M. CAEDICIUS IUCUNDUS

Is Officinam aurariam habuit in Via Sacra, in qua praestantes Artifices laborantes stabant, eaque a nobilissimis Romanis frequentari solebat, quod inter urbanas primaria esset, eaque ad Forum ibatur, de qua Ovidius: (1)

- - - - haec sunt fora Caesaris, inquit,
Haec est a Sacris quae via nomen habet.

Hic locus est Vestae, qui Pallada servat, & ignem,
Haec fuit antiqui regia parva Numae.

Huius M. CAEDICII meminit antiquus lapis: (2)

M. CAEDICIUS. IVCVNDVS

AVRIFEX. DE

SACRA. VIA. VIX. A. XXX.

CHAEREAS

Laudatur a LUCIANO in Lexiphane, & Aurifex adpellatur: Καίρεας ὁ χρυσοτέκτων. de quo & IUNIUS in suo Artificum Catalogo laudes ponit.

TI.

(1) Tristium Lib. III. Eleg. I. v. 27.

(2) In *Gruteriano Thesauro* pag. DCXXXVIII. 7.

TI. CLAUDIUS OLYMPUS

EX REINESIO innotescit hic TI. CLAUDIUS OLYMPUS, cuius fit mentio in marmore in Aedibus MATTHEIORUM Trans-Tiberim. (1)

TI. CLAUDIO TI. L. PALLANTI
LANARIO. VIX. A. LXVIII
TI. CLAUDIVS L. OLYMPVS
AVRIFEX T. F

CLODIUS

Artificem summo ingenio caelandique peritia celeberrimum fuisse CLODIUM, ex Scriptoribus & vetustis monumentis colligo. Laudat PLINIUS Vasa, quae ex eo CLODIANA adpellata sunt. (2) „Vasa ex „argento mira inconstantia humani ingenii variat, „nullum genus officinae diu probando. Nunc Furniana, nunc CLODIANA, nunc Gratiana (et „nim tabernas mensis adoptavimus) nunc anaglypta in asperitatem excisa circa linearum picturas „quaerimus“. Laudatur in antiquo lapide (3) C. VALERIVS CAELATOR ANAGLYPTARIVS. Nec certum est, sed verosimile, si P. CLODIUS DIDA Vascularius, cuius exstat monumentum Romae inventum, in *Thesauro Gruteriano* (4), ille CLODIUS sit, a quo Clodiani operis Vascula propter elegantiam ac dignitatem opificii CLODIANA dicta sunt. Hinc suspicabar vitiose forsitan exscriptum antiquum Romanum lapidem inter schedas MARTII MI-

(1) Clafs. XI. num. CVI.

(2) Lib. XXXII. Cap. XI.

(3) In Thes. Muratoriano pag. CMLXXXI. 9.

(4) Pag. DCXLII. 5.

MILESI, quem evulgavi inter *Dorianas* (1); & fortitan pro Claudianorum legendum CLODIORUM; quum CLODII Vasculorum Caelatores tam celebres censerentur, ut ipsum nomen instar magnae laudis ac praeconii esset; ideoque ex eo commendatum in eo lapide M. IVLIVM PTOLEMAEVM putabam, quod fuisset PRAECEPTOR DVORUM MARCORVM IVLIORVM CLAVdiorum. Clodiana Vasa non solum argento, sed etiam auro caelata fuisse colligi potest ex sequenti Romano marmore edito apud GRUTERUM. (2)

D . M

M. CANVLEI. ZOSIMI
VIX. ANN. XXVIII.

FECIT. PATRONVS. LIB. BENEMERENTI
HIC. IN. VITA. SVA. NVLLI. MALEDIXIT
SINE. VOLVNTATE. PATRONI. NIHIL. FECIT
MVLTVM. PONDERIS. AVRI. ET. ARG.
PENES. EVM. SEMPER. FVIT
CONCVPIVIT. EX. EO. NIHIL. VNQVA
HIC. ARTE. IN. CAELATVRA. CLODIANA
EVICIT. OMNES - - - - -

Laudatur etiam in *Thesauro Muratoriano* (3) T. CLAVDIVS, ut opinor, PHAEDRVS ARGENTARIVS VASCVLARIVS (4) qui & alumnis suis sepulcrum condidit; quare & CLODIANA Vascula, & CLAVDIANA in pretio fuisse apud Romanos ambigendum non

(1) Clafs. VII. num. 58.

(2) Pag. DCXXXIX.

(3) Pag. CMXLV. 5.

(4), De argenteis Vasculis Ulpianus L. apud Labeonem 20. §. D. de praescriptis verbis.

non est . Quum autem hi Artifices Vascularii anaglyptarii in poculis , & vasculis gemmas exstanti opere insculptas interfereere solerent , quod ex adlatis Scriptorum & monumentorum locis observavimus , dabunt Lectores veniam , si & hos quoque inter claros Lithographos Gemmarios ad censendos putem . Quamvis PLINIUS paucis laudet CLODIANA VASSA ; memorat tamen & extollit eorum anaglypta in asperitatem excisa , & picturas linearum , quae , ni fallor , encaustico opere fiebant , nobis *di Smalto* . Suo loco dicam de Vasculis crystallinis , quae non solum anaglypticis operibus ornabantur , verum etiam pingebantur coloribus variis , & inaurabantur figurae .

L. CORNELIUS AMANDUS

Patria , seu domo fuit Narbonensis , vel Narbone obiit , ibique sepultus . Titulus eius Sepulcri adfertur in *Gruteriano Thesauro* ex SCALIGERO . (1)

L. CORNELIVS
AMANDVS. AVRIFEX

Hunc inter egregios Artifices arte auraria , sive gemmaria claros , recensui in meo *Columbario* . (2)

P. CRITONIUS HILUS

Sepulcralis titulus Romae inventus , editus a me est inter *Donianas* Class. VIII. num. 24. quem ISAACUS VOSIUS V.C.I.B. DONIO dedit ; & ita se habet :

P. CRITONIUS P. L. HILVS AVRIFEX

(1) Pag. DCXXXVIII. 8. num. 8.
(2) Pag. 151.

Huius P. CRITONII sanguine & cognatione proximus forsitan fuit Q. CRITONIUS DASSUS, qui in sequenti Titulo Sepulcrali nominatur. Quis scit, utrum HYLLUS ille esse possit superius laudatus, & in marmore vitiose scriptum sit HILVS?

Q. CRITONIUS DASSUS

Antequam de hoc Q. CRITONIO DASSO Scalptore disseram, adferam Sepulcralem Titulum, in Via Aurelia effossum, editum a Clarissimo FRANCISCO FICORONIO in fine Commentarii sui *de Bulla aurea nobilium Puerorum Romanorum*. Inemendatum protulit FABRETTUS *Inscript. ant. Domest.* Cap. I. num. 75. pag. 17. Pervulgavit etiam Vir Clarissimus Commend. Equ. VICTORIUS in Notis ad Cap. XXI. *Dissert. Glyptographicae*. Hinc inde Titulum ornant duo parva cadaverum humanorum scheleta utrimque exstanti opere insculpta, FABRETTUS habet in quarta linea SCALPTORIS. VILARI. & in suis Notis, quas adfert pag. 56. ita explicat: „ Ipsarum victimarum pelles „ deglabrasse hunc CRITONIUM puto, & villos „ ex iis scalpsisse, humanisque usibus accommodasse, „ se, ut hodienum prope eandem Insulam Tiberi- „ nam ii faciunt, qui *Vaccinari*, & *Conciapelli* vulgo „ dicuntur “. Sed a tam fordida abiectaue arte vindicare atque eximere conabor hunc egregium Artificem; en titulus eiusdem:

CRITONIA Q L PHILENIA
POPA DE INSVLA
Q. CRITONI. Q. L. DASSI
SCALPTORIS VCLARI
SIBI SVISQVE POSTER
EOR.

Illud valde exploratum est, Sepulcrales Titulos vel a quadratariis, lapidicinis, vel plerumque a Libertis imperitis inscribi solitos fuisse. Hinc saepenumero non solum litterae in exarandis inscriptionibus, sed etiam aliquando syllabae omittuntur; quod alibi a me exemplis adlatis adnotatum est. Quomodo igitur cum laudatissima scalpendi arte conciliari potest illa, quae pertinet ad pelles victimarum deglabrandas, atque evulsis villis ad eas in usum hominum concinnandas? Valde igitur deceptum arbitror FABRETTUM, ceteroquin rei antiquariae peritissimum. Si probant Viri docti, coniecturam meam ipsis expendendam propono; lubenter legerem SCALPTORIS VasCLARI, adeoque per aphaeresin a quadratario, vel potius ex incuria & oscitantia, quia difficilis illi erat ea vox VASCVLARI ad pronuntiandum, scriptum opinor, SCALPTORIS VCLARI; nam VCLARI nil significare arbitror; sed VASCLARI adpellatio Artificem notat peritum scalpendi Vascula, cuius exemplum suppeditat lapis a Clariss. MURATORIO editus (1), qui ab eo ita emendatur, ut pro APOLVTO legendum sit APOLAVSTO, pro VASCIARIO, intelligendum VASCLARIO.

D. M
L. IVNIO APOL
VTO ARGENT
VASCIARIO. L.
LETTIA. VALEN
TINA MARI
TO OPTIMO

Inte-

---

(1) In Thes. Cl. XII. pag. CMLXI. 5.

Integra scriptura titulus legitur apud eundem (1) ARGENTARIUS VASCVLARIUS. Adcedit, quod alter Libertus ex eadem Critonia Familia paulo ante memoratus, nempe P. CRITONIUS HILUS, five HYL-LUS, fuit Aurifex; adeoque hunc Q. CRITONIUM DASSUM magis credibile est operam dedisse scalpen-dis vasculis vel aureis, vel argenteis, vel etiam ex Gemmis, quibus vel Caesares in Domo Augusta, vel beatiores & opulentiores Romani in conviviiis & coe-nis utebantur; quod testatur titulus iste sepulcralis apud Clariss. amicum meum PASSERIUM.

D. M

AMAZONIVS GAL. A. L

A. GEMMA POTORIA

In vetustis Saxis plures nominantur Liberti Domus Au-gustae ab auro & argento potorio, ab auro & ar-gento escario. Solebant Artifices vascula aurea gem-mis ornare. Neque erit, ut arbitror, iniucundum, quandoquidem de Opificibus Gemmariis differimus, pulcherrimum adferre exemplum ex *Donianis* a me editis Inscriptionibus (2); cuiusmodi hoc est:

D. M

C. AEMILI. CHARITONIS

AVG. LIB. AB. AVRO. GEMMATO

C. AEMILIVS AVG. L. EPAPHRODITVS

DECVRIO. DISPENSATORVM

PATRONO. OPTIMO. BENEMERENTI

FECIT. MEMORIAM

ITEM. DISTEGVM. CVM. TABERNA

ET. HORTVLO. ET. SIBI. LIBERTIS. LIBERTABVSQ.

POSTERISQVE. EORVM

ET. SI. CVI. DONARE. VOLVERO

H. M. D. M. A.

(1) Cl. XIII. pag. CMXLV. num. 5. (2) Clafs. XVI. num. 17.

Memorandae etiam sunt post gemmata Vasa aurea, quae nimirum insertis gemmis in orbiculis incrustabantur, etiam coronae duplices ex auro & gemmis contextae, quae Diis & Sacrorum primis Ministris donari solebant, iisque Caesares Augusti utebantur; quod a Domitiano factum memorat SUETONIUS (1). Aurea folia, myrthi mihi visa sunt, nuper accepi ab eruditissimo Abbate MATHIA DAMIANO, quae in urna Etrusca inventa sunt, Volaterris effossa, quae exstant in *Musco Guarnacciano*. Sed quia de gemmatis sive gemmiferis coronis, ornatis imaginibus Deorum, Dearumque, quae in Gemmis caelari solebant, luculenter differui ad Tabulam VIII. a me adlatam inter DONIANAS (2), de his pauca haec tetigisse sufficiat. Superius relato Titulo funereo Q. CRITONII DASSI non lucem, sed nebulas adfudit Cl. MURATORIUS, qui, ut solet, omnes iam editas repetit, qui VCLARI interpretatus est VIRI CLARISSIMI; nec advertit Liberto minime hanc adpellationem convenire, quae summis Viris, Praefecto Urbi & Praetorio, & Consulibus ordinariis, dignitate & muneribus conspicuis, conveniebat, & tribuebatur. Quae subdit digna tanto viro sunt: „Proprie tamen SCALPTORES appellati, qui Gemmas cavabant. Eius generis sunt, quos *Camei* Italice nuncupamus. In „de Scalprum“. Scalptores Gemmarios eos quoque dictos puto, qui Gemmas non solum exstanti opere, & figuris exscalpebant, sed & anaglypho opificio; verum & eos, qui incavata caelatura eas incidebant; quibus etiam ad obsignandum utebantur: quibus et-

N

iam

---

(1) Cap. IV. in ejus Vita.

(2) Vide in Clafs. IV. pag. LXX. & 135.

iam addi possunt qui Gemmas in vasculis aureis vel argenteis, in monilibus, in armillis, in fibulis, in loricis etiam Caesarum, in anadematis Augustarum, in crepidis & calceis ingenioso luxu interferebant. Adde etiam gemmas insertas in Deorum Dearumque vestibus, praesertim quum in celebrioribus festis in aedibus exponerentur, vel in pompis sacris deferrentur; qua occasione simulacra eorum vestibus pretiosissimis a Vestitoribus Deorum, & a feminis ornatricibus amiciebantur & ornabantur.

CRONIUS

CRONII, qui aurea Augusti aetate floruit, multamque gloriam in scalpendis Gemmis consecutus est, superius mentionem feci, & deperditae Gemmae; cuius singularis archetypi ectypon quod apud me exstat, Musam fidibus canentem referens, memoravi a me editum. De eo haec PLINIUS (1). „Post Pyrgotelem „ Apollonides & CRONIUS in gloria fuere, qui „ que Divi Augusti imaginem similem expressit, qua „ postea Principes signabant, Dioscorides. „

DIOSCORIDES

Praestantissimi huius Gemmarii Opificis octo Gemmas, quae ad nos pervenere, superius descripsimus, atque editas indicavimus. Artifex Augusti genio & amore plane dignus, qui imaginem suam eius manu insculptam tanti fecerit, & diplomatibus, libellis, atque epistolis obsignandis ea usus sit; eaque infecuti Principes signare perseveraverint; quod multa cum laude memorat SÜETONIUS (2). PLINII vero elogium paullo ante adlatum non repeto.

EPI-

(1) Hist. Nat. Lib. XXXVI. Cap. I.

(2) In eius Vita Cap. 59.

GLYPTOGRAPHICA.

1j

EPITYNCHANUS

Inter claros Liviae Augustae Aurifices, quibus Gemmarum Caelatores intelligimus, recensendus est EPITYNCHANUS; qui pulcherrimam, absolutissimam, & Gratiarum ac Veneris leporibus omnibus plenam expressit Germanici Iuvenis effigiem, quam superius descripsimus & indicavimus. Clare, ut opinor, liquet, quodnam fuerit Aurificum opificium; quum eorum opera Gemmis insculpta, eorumque nominibus insignita ad nos favente fortuna pervenerint, e terrae visceribus eruta. En eius titulus sepulcralis, (1) qui testatur, eius cineres in eodem Conditorio Libertorum Liviae Augustae in olla conditos fuisse. Sed illud animadvertendum, quod quadratarius duo menda in eo commisit, nam legendum est EPITYNCHANVS.

EPITYCANVS AVRIFEX

EVHODUS

Hunc quoque inter Aurifices Domus Augustae memoratum legi. Exstat Beneventi lapis editus in *Thesau- ro Muratoriano* (2); in memoriam T. FELICIS OMNIVM ARTIFICIORVM STUDIOSSIMI. Floruit sub Tito Vespasiano, qui Iuliam eius filiam post eius mortem *Beryllo* stupendae magnitudinis, & admirandi operis insculpsit; de quo supra. In scriptis Saxis non raro H omittitur, adeoque etiam EVHODVS, & EVODVS legitur.

HE-

(1) Vide in Columbario meo pag. 154. num. CXV.

(2) Clafs. XIII. pag. CMLIII. 2.

Legitur in monumento, five Columbario Servorum & Libertorum Liviae huius Artificis nomen; in recto HEDYS *Ἡδυς*. cuius uxor fuit SECUNDA. En eius titulus ollae cinerariae adcommodatus:

HEDYS. AVR. SECUNDA
HEDI

Inter Aurifices Domus Augustae recensetur.

T. IULIUS NICEPHOR

Cum Aurificibus Gemmariis coniungendus videtur T. IULIUS NICEPHOR, qui pretiosos lapides disposuit musivo opere, & propter artem hanc suam MVSEIARIVS dicitur in Romano lapide penes GRUTERUM (1), qui singularis est; nulla enim aliorum *Musciarorum*, seu potius *Museariorum*, mentio in editis lapidibus habetur. Musivarii Opifices inter Gemmarios, & inter Pictores connumerari possunt; pingebant enim coloratis lapillis imagines omnes, animalia, flores, & ea quae ad ornanda pavimenta, parietes, & cameras convenire putabant. De his Artificibus PLINIUS Lib. XXXVI. Cap. 25. Nostra aetate haec Ars mirifice floret ac perennat Romae; sed hi Artifices vitreis coloratis tesserulis utuntur, non vero, ut antiqui, lapillis multicoloribus pretiosissimis ex Oriente advectis. De his multa, non tamen omnia, erudite adnotavit Io. CIAMPINIUS Praeful Romanus *Veterum Monument.* Par. I. Cap. X.

Veterum Musivariorum Historiam, summo eruditorum plausu susceptam, nuper edidit Praeful Amplissimus
Fu-

---

(1) Pag. DLXXXVI. 3.

FURIETTIUS , cuius doctrinam ac probitatem nulli honores aequare possunt . In meo *Museo* tres tabulae musivo opere elaboratae exstant , quae ornabant pavimenta Villae Tiburtinae Hadriani Caesaris Augusti , quas ad me misit Vir Clarissimus FRANCISCUS FIGORONIUS anno MDCCXL. Has alibi proferam aeri incisas . Lithostroton Delubri Fortunae Praenestinae , quod Sylla ei ex voto dedicavit , apud me servatur ; primum artis miraculum Romae spectatum , teste eodem PLINIO , a quo laudatur ; quod in lucem protuli in Par. II. *Inscript. antiq. Etruriae Urbium Tabula* II. Sed vigente ac florente aureo Augusti aevo non lapillis ex Occidentis fodinis petitis , sed ex Orientalibus , insignia opera minimis gemmis perfecta fieri consuevere , quae ad absolutissimum decus Hadriano Augusto imperante pervenerunt . Haud igitur , ni fallor , culpabor , si & hos praestantissimos Musivarios cum Gemmariis peritissimis miro quodam artis foedere socios coniungam . Horum paucissima nomina ad nos pervenere , silentibus vetustis Scriptoribus . IOSUM supra Musivarios omnes Opifices longe eminentissimum fuisse ex eo coniicere possumus , quod hunc tantum cum laude celebret PLINIUS *Histor. Natur.* Lib. XXXVI. Cap. 25. memoratque eum Pergami urbe florentissima stravisse *Asaroton* *Oecon* parvis testulis tinctis in varios colores . Translata Romani Imperii sede in novam Romam Constantinopolim , magna cum nominis celebritate florentibus sub Constantino Magno & reliquis Imperatoribus , praeclaris Musivariis , iidem varia opera fecerunt tum in Palatio , tum in celebrioribus Ecclesiis , ac praesertim in Aede Sophiae . Ex his Scholis prodire alii Mu-

O

siva-

fivarii, qui primum Romæ, & Ravennæ, ac mox etiam Saeculo XI. Venetiis & Florentiæ Basilicarum tholos, arcus, tribunas, & absides musivis picturis ornarunt, inter quos præcellit APOLLONIUS Graecus. Sed Romæ sub Augustorum imperio Liberti ex Graecis orti florere T. IULIUS NICEPHOR, C. LISIUS POSTUMUS, P. RUBRIUS TROPHIMUS, P. RUBRIUS AGATHO, M. ALFIUS ONESIMUS, qui in egregio Opere Praeclarissimi Praefulis FURIETTI laudantur.

L A M I R U S

Hic Aurifex LAMIRUS innotescit ex antiquo marmore Clugiano prope Venetias, quod editum legitur in *Muratoriano Thesauro*. (1)

M. L O L L I U S A L E X A N D E R

Opinor Gemmarios Romanos vendidisse inscalptas Gemmas, quarum infinitus erat numerus & usus, non solum penes feminas, & delicatiores homines, verum etiam eas quoque scalpsisse. Gemmarium nobis exhibet Marmor a me editum inter *Domiana*, (2) nempe M. LOLLIIUM ALEXANDRUM, quod haec habet:

D . M

M. LOLLIVS. ALEXANDER
GEMMARIVS. ET. FLA
VIA. SABINA. FECERVNT
AEDEM. CVM. SVO. SIBI
HYPOGAEO. SIBI. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS
QVE. POSTERISQ. SVIS. POSTE
RISQVE. EORVM. H. A. D. M

(1) Clafs. XII. Pag. CMXLVI. 3.

(2) Clafs. VIII. num. 14.

GLYPTOGRAPHICA.

lv

MENANDER

Praeclarorum artis operum studio & amore magnopere inclaruisse Liviam Augusti coniugem, iam cumulate observavi; nam in Aula sua plures habuit Pictores, Sculptores, Imaginum & Signorum Artifices, Coloratores, & Gemmarios Aurifices, inter quos memoratur MENANDER, qui ab eiusdem Liviae nomine M. LIVIUS MENANDER dictus est. En eius titulus: (1)

M. LIVIVS
AUGUSTAE. L
MENANDER
AURIFEX

MNESARCHUS

Etsi artificio caelandi Gemmas non emeretur (eminuit tamen, ac magnam laudem consecutus est) MNESARCHUS, cuius nulla, quod sciam, opera exstant adscripto eius nomine; tamen ea excellit atque eminet gloria, ut Pythagorae Samii, origine vero Etrusci, pater fuerit, teste HERMIPPO, & DIOGENE LAERTIO Lib. VIII. a quibus *Δαυλιολύσιφος* adpellatur, quod gemmarum anulariarum Sculptor fuerit. De eo IAMBLICUS quoque & PORPHYRIUS meminere. Locum APULEII in *Floridis* adfert FRANCISCUS IUNIUS. „Pythagorae Patrem MNESARCHUM comperio „inter fellularios artifices gemmis faberrime scal- „pendis laudem magis, quam opem quaesivisse.

NERO

Meminit NERONIS EPIPHANIUS, ut observat Vir Clariss-

---

(1) Vide Columbarium pag. 153. num. CXXI.

rissimus FRANCISCUS IUNIUS (1). Fuit non solum politor lapidum, sed & Artifex Gemmarius, de quo consulendus SALMASIUS in *Plinianis Exercitationibus*. Forsitan floruit sub Neronis imperio, eiusque Libertus fuit. In Vasionensi hoc Marmore (2) adnotandi sunt OPIFICES LAPIDARII, qui non solum lapides peregrinos & marmora, verum etiam lapillos pretiosos ac gemmas expoliebant; quae artes etiam nunc apud nos in Officinis Florentinis *Mediceo Imperiali Museo* adiunctis Clementissimi nostri Caesaris munificentia florentibus vigent, & cum Gemmariis tanquam focii opificiorum adfidue operantur. Hi peritissimis Lapillorum Intersectoribus famulantur, qui opera admiranda faciunt Musiva; nos dicimus *di commesso*, & ipsos Artifices *Committitori di pietre dure* dicimus, de quibus inferius redibit sermo.

D. SALLVSTIO AC
CEPTO OPIFICES
LAPIDARI
QB SEPVLTVRAM
EIVS

Clariss. PITISCUS (3) Opifices Lapidarios eos quoque esse suspicatur, qui Gemmas parabant, & ad imagines ac figuras in ipsis scalpendas poliebant. Credebam igitur Lapidarios lapides ad aedificia parasse & expoluisse; sed quum alii Opifices adpellentur, Gemmarios potius indicari in marmore arbitror; inter quos vel tamquam Praefectus, sive Magister, vel

---

(1) Pag. 132.

(2) Ex Sponio *Miscell. Erud. Ant. Sect. VI.* pag. 222. Hunc ipsum lapidem repetit Muratorius in suo *Thesauro Clafs. XII.* pag. CMLXXV. num. 9.

(3) Vide in Voce LAPIDARII.

vel tamquam Dominus primas tenuit DECIMVS
SALLVSTIVS ACCEPTVS.

Quod spectat ad Lapidarios Opifices, hi facile esse possunt qui Gemmas poliebant; quod ut bene apteque fieret, non solum opificio, sed etiam peritia ac studio pollere debebant; nam & Gemmas, & Crystalla & Vitra habemus mira arte polita; quod opus *faccettare* & *brillantare* etiam patrio nostro vocabulo dicimus.

P A G U S

Pulcherrimum Epigramma adfert SPONIUS in *Miscellaneis Erudita Antiquitatis* pag. 219. in honorem PAGI pueri, qui gemmis monilia fabricabat, & auro insertas mirum in modum disponebat; quare etsi non constet, Gemmas insculpsisse, tamen inter Gemmarios Artifices locum meretur, quum has laudes tulerit:

NOVERAT HAEC DOCTA FABRICARE MONILIA DEXTRA.
ET MOLLE IN VARIAS AVRVM DISPONERE GEMMAS.

Claruisse apud Romanos & feminas, quae auro includerent Gemmas & Margaritas, ex antiquis inscriptis marmoribus mihi compertum est. Discimus etiam eas conspicuo Urbis loco, nempe in Via Sacra, officinas habuisse, in quibus praesertim mundi muliebris ornamenta ostendebant, & vendebant. Testem adfero lapidem sepulcralem inter *Donianos* a me editum, qui haec habet: (1)

P

MAR-

---

(1) Clafs. VIII. num. 13. pag. 319. & quae adnotavi vide.

HISTORIA
MARCIA. T. F. SEVERA.
AVRARIA. ET. MARGARITARIA
DE. VIA. SACRA. LEGAVIT. CODICILLIS
TESTAMENTI
LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. SVIS
POSTERISQVE. EORVM

Vides Feminas dictas *Aurarias*, homines vero, qui caelandarum gemmarum peritia pollebant, ut supra adnotavimus, adpellatos *Aurifices*.

Feminas quoque *Bractearias*, quae auro opera praesertim aerea inaurabant, memoratas in priscis monumentis invenio. En lapis inter *Donianos* a me editus; (1) quem in Agro Romano erutum exscripsit idem DONIUS.

C. FVLCINIVS. C. L
HERMEROS
BRACTEARIVS
FVLVIA. MALEMA
VIXIT. ANNIS. XXXXVIII.
BRACTEARIA

In aliis lapidibus *Inauratores Bractearii* frequentius memorantur.

P E M A L L I O N
Artificis Graeci nomen minimis litteris scriptum in Gemma *Cimeliarchii Medicei* Imperialis, perperam lectum, itemque alio modo

P E R G A M U S
quum scriptum sit, decurtato nomine, ΠΕΡΜΟ. Si-
quidem

---

(1) Clafs. VII I. num. 19.

GLYPTOGRAPHICA.

lix

quidem PEIGMONIS opus est Bacchans ebrius, saltans, de quo suo loco superius dictum est. Vide PEIGMONIS.

PHILODAMUS

Prodit in lucem ad hanc Aurificum Gemmariorum feriem, & laterculum, a nemine antea excogitatum, ornandum augendumque PHILODAMUS, qui nominatur in marmore sepulcrali Capuano penes Gruterum. (1)

PHILODAMI. BASSI
AVRIFICIS
OSSA. HIC. SITA. SVNT.

Q. PLOTIUS FELIX

Post hunc ad censendus Q. PLOTIUS FELIX, qui in marmore inter *Doniana* GEMMARIVS DE SACRA VIA dicitur. Quum praeclaros Artifices *Eborarios*, *Margaritarios*, *Caelatores* auri & argenti, & *Aurifices*, ac *Gemmarios* officinas habuisse constet in SACRA VIA; minime coarctandum videtur *Gemmariorum* munus, ut solummodo Gemmas vendiderint; quae opinio est *Clariss. MURATORII*; sed eos arbitror tum scalpsisse Gemmas, tum etiam vendidisse, qui earum pretium probe sciebant.

POSTUMUS

Producimus Artificem operibus ex auro praestantem, fama etiam eruditionis & litterarum celebrem, POSTUMUM Romanum, Capua oriundum. Hic, teste *SUIDA* (2) post trigessimum aetatis annum Graecis

---

(1) Pag. DCXXXVII. num. 10.

(2) In voce Ποσειδών.

cis litteris institui coepit, amore earum captus. Initio *Aurifaber* fuit χρυσόχοος. Athenas profectus, in eo sapientiae domicilio Graecorum disciplinis eruditus est, multisque & praeclaris scientiis instructus, ad feram usque senectutem vixit. Hunc inter *Aurifices* antiquos recenset FRANCISCUS IUNIUS. (1)

PROTOGENES

Quamquam inter Libertos Liviae Augustae ac Caesarum Domus PROTOGENES non nominetur; adpellatur tamen PROTOGENES. CAPSAR. AVRIF. *Capsarius Aurifex*, qui forte capsas, sive arculas ex auro elaborabat; vel erat *Capsarius Aurificum*, ut suspicor, qui eorum opera ex auro argentoque anaglyphis & toreumatis sculpta, vel fortasse etiam Gemmis insertis incrustatisque insculpta custodiebat, ac servabat, & cupidis emendi depromebat, & eorum pretia statuebat. De eodem PROTOGENE, si otium est, vide quae adnotavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Augustae. (2) Probabile etiam est, hunc PROTOGENEM sub cura sua habuisse arcam sive capsam Collegii Aurificum, cuius fit mentio in hoc marmore ex SPONIO. (3)

PIETATI. AVG. SACR.
IMP. CAESARI DIVI TRA
IANI PARTHICI FIL. NER
VAE TRAIANI HADRIANI
AVG. PONT. MAX. P. P.
COLLEG. AVRIFIC. D. D

Eiusdem Collegii Aurificum mentio fit in *Gruterianis* pag. CCLVII. 7. DCXXXVII. 9.

PYR.

(1) Pag. 175. (2) Pag. 155. & 156. num. CXXIII.
(3) Miscell. erudit. Antiqu. Sect. II. Art. XI. pag. 67.

PYRGOTELES

Clarissimum arte sua PYRGOTELEM Gemmarum Scalptorem laudat ac memorat PLINIUS (1), qui sub Alexandro Magno floruit, tantaeque existimationis apud eum fuit, ut edicto caverit, vetueritque invictus ac magnanimus Rex, se ab alio nullo scalpi, praeterquam a PYRGOTELE. Nec silentio praetercunda quae ab APULEIO in *Floridis* narrantur. „Sed „ cumprimis Alexandri illud praeclarum, quod imaginem suam, quo certior posteris traderetur, novit a multis Artificibus vulgo contaminari: Sed „ edixit universo orbi suo, ne quis effigiem Regis „ temere assimilaret aere, colore, caelamine, quin „ solus eam Polycletus (lege Lyfippus) aere duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus PYRGOTELES caelamine excuderet. Praeter hos tres, „ multo nobilissimos in suis artificiis, si quis uspiam „ reperiretur alius sanctissimae imagini Regis manus „ admolitus, haud secus in eum, quam in sacrilegum, vindicaturus“. In numismatis, quae eius imaginem referunt, exemplum forsitan petatum manu vel eiusdem PYRGOTELIS, vel Lyfippi suspicor; nam opere praestantissima sunt, praesertim aurea & argentea, quae nulla temporum edacitate labefactata ad hoc tempus in splendidioribus Principum Cimeliis splendent. Insignis est Gemma ingentis magnitudinis, in qua PYRGOTELIS nomen scriptum est, a Clariss. STOSCHIO edita Tabula LV. de qua vide quae erudite ab eo adnotantur.

Q

M. RA-

---

(1) Hist. Nat. Lib. XXXVI. Cap. I.

M. RAPILIUS SERAPIO

Cum Aurificibus Gemmariis & Scalptoribus ac Caelatoribus sociandus videtur M. RAPILIUS SERAPIO Romanus, cuius fit mentio in hoc singulari lapide *Musei Suburbani Florentini STROZZIORUM*.

M. RAPILIUS. SERAPIO. HIC
AB. ARA. MARMOR
OCVLOS. REPOSVIT. STATVIS
QVA. AD. VIXIT. BENE

Errat SPONIUS (1), qui eundem RAPILIUM SERAPIONEM scribit aras marmoreas fabricare solitum; quum perspicuum sit, eum a Vico *Arae Marmoreae* denominatum; quod apud Artifices Romanos in usu erat, ut ex sexcentis exemplis constat. (2) Sed, quod rarum in hoc lapide est, SPONIUS non animadvertit: tota enim ars M. RAPILII SERAPIONIS in eo versabatur, ut oculos sive aureos, sive argenteos, sive etiam ex vitro optime fabrefactos, & ad verorum similitudinem scalptos, in statuis reponeret, sive aerae, sive marmoreae essent. Inter Gemmas Astriferas ducentis Tabulis aere incisis nuper a me editas tribus Voluminibus, quae Eruditis valde placuerunt, adtuli ex meis Cimeliis Tabula LIX. Gemmam coeruleo e vitro antiquam, in qua anaglyptico opere sculpta est, tamquam primum Artificis exemplum ad insigne *Cameum* perficiendum, protome ignotae Deae inter duo astra, & cernitur locus, foramenque, in quo in eius collo reponendum erat caput

(1) In Miscellaneis Sect. VI. pag. 232.

(2) Hunc Titulum Sepulcralem adtuli in Par. I. Inscriptionum antiq. Etrur. & illustravi pag. 406. & 407. num. 215.

caput ejusdem Deae; quod exemplum quum in Gemmis anaglypticis perrarum sit, nolui praetermittere. (1)

Consueverunt non solum Graeci & Etrusci, sed etiam Romani in simulacris ac statuis cavos & inanes oculos construere, ut eorum loco oculi ex adamante gemmisque pretiosis, quae oculos referrent, reponerentur. Exstat Caecilii Balbi luculentissimum testimonium apud IOHANNEM SARISBERIENSEM in *Policratice*, qui haec habet: „ Quis enim Deorum ei parcat, a quo se deceptum intelligit? Quis non iruat in eum, qui aureos Iovis oculos eruit, aut „ argento Gemmisque sublati vestem nititur excoecare? Quis de Martis capite adamantinum lumen „ temerariis effodit unguibus “. Exstant apud me antiqua ex aere signa Deorum, ac Diis dedicatorum animalium, quae oculos argenteos habent. Craterem quoque ex aere funebrem habeo, cuius manubrium in caput arietis elegantissimum desinit, eius vero oculi argentei sunt: toreuma in fundo Crateris sculptum exhibet funus Patrocli, arma vero, thoraces, & galeae Heroum argento in aere inserto illuminantur; quod artificium, notatu dignum, & hodie Italice dicitur *di tarsia*; quemadmodum docent antiqua pondera, quorum non pauca apud me servantur, quae litterae, & signa numeralia ex argento in aere inserta sunt. Thecam aeream atramentariam antiquam copioso Commentario inlustratam aliquando proferet Vir doctissimus IACOBUS MARTORELLIUS, Regius Graecarum Litterarum Professor Neapolitanus,

---

(1) Vide, si lubet, quae adnotata sunt in Vol. II. ad hanc Tabulam LIX.

nus, in qua signa septem Deorum ex argento inserta sunt. Quum mihi primas ipse Praefationis suae impressas schedas misisset, docui, eumque monui, nihil de hac antiqua auri & argenti incrustandi inferendique arte, ac ne verbum quidem fecisse; quod tamen ab eo factum iri spero.

Veteres quoque Christiani oculos ex gemmis reponere in sacris tum ex aere, tum e marmore Imaginibus consueverunt; cuius artificii exempla non pauca alibi a me adlata sunt. De eadem apud Graecos consuetudine, eodemque artificio, habes Epigramma LUCILII in *Anthologiae* Lib. II. Cap. 22. num. 1. Sed de gemmeis oculis, vitreisque in statuis repositis, plura adfert omnigena eruditione Clarissimus Senator BONARROTIVS, quem vide. (1) Multis operibus ex gemmis, lapillis, crystallisque ornari solita docet simulacra Deorum, in pompis ac festis eorum, quo facilius cultum ab ignara plebe obtinerent. Gemmis ornabant eorum caput, pectus, vestes, & torques, fibulas, bullas ex gemmis locupletabant. Existat in meis Cimeliis bulla rotunda ex *Achate Sardonyche*, quae clauditur & aperitur tanquam thecula, opere pulcherrimo expolita, & strigibus eminentibus ad centrum euntibus elaborata, limboque argenteo in utriusque partis labris circumdata, quam vel voto donatam alicui Deorum, Dearumque, vel etiam nobilis pueri insigne fuisse pro amuleto continendo non invitatus reor. Titulum dedi *Syncrotis Tiberii Caesaris* (2) cuius officium fuit AD IMAGINES, quas ipse in Domo Augusta vel servabat, vel expoliebat,

memo-

---

(1) In Praefat. ad Numism. maximi moduli Musei Carpinei pag. xi. & xii.

(2) In Columbario Libert. & Servor. Liviae Aug. pag. 158. num. CXXVI.

memoratisque ornamentis condecorabat, quum in pom-
pis ornatissimis thensis deducendae essent. De hisce
etiam gemmarum ornamentis in cultum Deorum plu-
ra Clariss. Commendat. Eques FRANCISCUS VICTO-
RIUS in *Dissertatione sua Glyptographica*. (1)

D. SALLUSTIUS ACCEPTUS.

De eo vide supra quae de NERONE diximus. His quae
paullo supra observavi, illud addendum, Opifices
Lapidarios eos esse posse, qui non solum Gemmas
& Vitra coloribus iisdem infecta, quibus Gemmae
cuiuscumque generis nitescunt, expoliebant quam-
scitissime; verum etiam & eos qui variis faciebus
tum Gemmas tum Vitra donabant, dum ad rotulam
expolirent, quas nos dicimus *faccette*, & actum ipsum
faccettare adpellamus; quare doctissimi Compilatores
Vocabularii Tuscanicae elocutionis *Della Crusca* haec
scribunt Vol. II. pag. 329. „FACCETTA. §. Onde
„*A faccette*, posto avverbialmente, o in forza d'ag-
„giunto, si dice di Gemma, o d'altro, la cui super-
„ficie sia composta di facce, e piani diversi. Lat. *angu-*
latus. Gr. *πολύεδρος*. “ In meis Gemmariis theculis pul-
cherrimae quaedam Gemmae antiquae sine caelaturis
servantur, & vitra etiam aliquot & crystalla parva
orbicularis, vel longioris figurae hisce faciebus ele-
ganter & pellucide fabrefacta. Nihil dico de *Dacty-*
liotheca Stofchiana, quae ditissimum est tum harum
Gemmarum & Vitrorum antiquorum, tum antiqua-
rum omnium elegantiarum promptuarium, unde e-
xempla omnia peti possunt. Servatur etiam lens ma-
ior e crystallo splendidissimo in iisdem meis forulis,

R

de

---

(1) Cap. VII. IX. X. XI. & XII.

de cuius usu alibi differendum erit . Exempli aliquot expolitarum Gemmarum e crystallo & vitro antiquo suis figuris exhibentur ab Auctore non semel laudato *Dissertationis Glyptographicae* (1), quae in insigni *Victorio Museo* Romae adservantur. Idem Auctor in fine Praefationis ad egregium Opus *De Sanctis septem Dormientibus*, adlatis figuris & instrumentis, accuratissimam normam exhibuit artis conficiendi Vitra cuiuscumque generis colorata, vulgo *Paste*, quae referant *Iaspides* nigros, virides, rubros, *Achates* variegatos, *Carneolas*, *Hyacinthos*, *Amethystos*, *Chalcedonios*, & quomodo expoliantur, utilissimo labore exposuit, & docuit,

SATUREIUS

In Anthologia veterum Graecorum Epigrammatum, praesertim Lib. IV. Cap. XVIII. describuntur, & laudantur complura Scalptorum Gemmariorum opera lapillis insculpta, ac praecipue in crystallo montana. Inter hos celebratur SATUREIUS Graecus Lithographus, qui imaginem ARSINOES, uxoris Ptolemaei Philadelphi Regis, crystallo faberrime ita exscalpsit, ut nihil ad veritatem deesset; quem Poeta in exprimendis imaginibus eximio Zeuxidi quodammodo parem facit. En ipsum Epigramma:

Zeuxidos ἡ χροὴ τε καὶ ἡ χάρις, ἐν δὲ με μικρῇ
Κρυστάλλῳ, τὸ καλὸν δαίδαλον ΑΡΣΙΝΟῦ
Γράψας τὴν ἔτορεν ΣΑΤΥΡΗΙΟΣ. ἐμὶ δ' ἀνασσης
Εἰκὼν, καὶ μεγάλης λείπομαι ἔδ' ὀλίγον.

Cl. HUGO GROTIUS vertit

*Zeuxidos ὧ color est ὧ gratia: sed SATUREIUS
Tum varias laudes exhibet ARSINOES
In glacie parva. Dominae sum tantula tantae
Effigies; in me nil tamen eius abest.*

Huic

(1) Vide Cap. XXVIII. pag. 105. & 106.

Huic forsitan Artifici praestantissimo tribuendus est Crater ille maximus ex *Sardonyche*, editus a Clarissimo Marchione MAFFEIO in *Museo Veronensi*, cuius poetica pars GORGONIS caput exhibet, quandoquidem specie Deorum eiusdem *Ptolemaei* & *Arfinoes* uxoris imagines repraesentantur; de quo emblemate alibi fusius dicam.

In ditissimo *Mediceo*, Imperiali nunc, *Thesauro* prodigiosa supellex servatur Vasculorum antiquorum ex pretiosis lapidibus, atque e crystallo montana, quae admirando opere caelata sunt. Poculum crystallinum antiquum spectatur in celeberrimo *Museo Stofchiano*, in quo in anteriore epistomii parte mira arte excavatum in anteriore labro, e quo vinum in pocillationibus ad gustum sorbere solebant, sculptum est MEDUSAE caput anguibus crinitum, artificio emendatissimo. Non pauca & apud me exstant antiquorum operum e crystallo fragmenta, quae ad ornanda parva Deorum templa, de quibus luculenter differit PHILIPPUS BONARROTUS Florentinus Senator Amplissimus, facta videntur. (1) Referunt enim arborum folia, coronides, conchas, nimbos forsitan Veneri dono dandos, arma, thoraces, & homines, alios ex equo, alios pedibus, ad venatum euntes. Truncum, sed toto cum pectore & coxis, sedentem habeo CUPIDINEM antiquum e crystallo; cuius humeriquum foramine quodam terebrati adpareant, coniiicio in parva aedicula pro Donario locatum fuisse. De hisce parvulis Templis & aediculis exquisita eruditio-

---

(1). In Praefat. ad Numism. *Musei Carpinei*, ubi multa in crystallo caelamina adfert pag. 298. 345. 385. & differit de his pag. XXII.

ditione differit Vir Clarissimus PHILIPPUS DE VENU-
TIS, Ecclesiae Liburnensi Praepositus. (1) Sed cu-
riosum est diaglypticum e crystallo opus apud me,
in quo sculpta est persona cum peculiari galea. In
alio quatuor unciarum meo fragmento, in crystallo
excavatus est Athleta nudus, perite aureis bracteis
superfuso; in quo mira Caelatoris ars, studium, ac
patientia elucet. Nonnulla ex his fragmentis antror-
sum, ubi figurae insculptae & excavatae sunt felici-
bus ductibus & lineis, auro bracteata sunt, servant-
que adhuc aurum pellucidum, uti imago Athletae,
minus vero Militis memorata persona. Haec opera,
si per suam planitiem politissimam spectentur, figu-
ras referunt veluti integras, exstantes, & anaglypti-
co opere sculptas; quod opus plane mirandum a pe-
ritioribus harum elegantiarum valde laudatur; quod
exemplum secutus est VALERIUS BELLIVS Vicentinus,
qui pro CLEMENTE VII. arculam stupendi ope-
ris sculpsit, & introrsus figuras inauravit, quae in
eodem *Thesauro Mediceo* exstat. Nam in his contem-
planda est non solum caelandi scalpendique peritia
Opificis; verum etiam ars inaurandi, bracteisque
cooperiendi eas imagines, quod fornacis igne fiebat.
Habeo etiam leaenae caput e crystallo antiqua pul-
cherrimum, quod totum inauratum est. (2) Quare
si Lithographis socios demus Bractearios Inaurato-
res, non erit, opinor, absonum & absurdum. In
Aula Liviae Augustae, ut vidimus, non solum Gem-
marii Caelatores, Aurifices, Margaritarii, & Colo-
rato-

---

(1) Vide Vol. I. *Dissert. Accademic. Etruscor.*

(2) De crystallo, eiusque usu apud Antiquos accurate differit Clariss. Vir Ioan. de S. Lau-
rent in sua *Dissert.* quae prima est in Vol. V. *Accademicor. Etruscor.* Cap. VII.
pag. 41.

ratores erant, verum etiam Inauratores. Adhuc haec ars perennat, & pocula crySTALLINA, & crateres inaurati fiunt, praesertim Venetiis apud Muranum; olim quoque in Mediceis officinis, & alibi, totoque orbe hodie intus & extra pocula pro Americana ambrosia ad miraculum usque, ut in Saxonis, Neapolitanis, & Florentinis Ginorianis officinis fulgenti auro bracteantur, atque inaurantur, & picturae etiam elegantissimae aureis lineis illuminantur; adeo ut non multum miremur Aegyptia opera, & inventas ab eis Artes, quum nostra quoque aetate excellentissimos Artifices cuiuscumque generis habeamus sagacissimos ac peritissimos. Adferre nunc lubet quae PLINIUS observat de Aegyptiis poculis. (1) „Tingit „& Aegyptus argentum, ut in vasis Anubim suum „spectet; pingitque, non caelat argentum. Transit „inde materia & ad triumphales statuas, mirum- „que crescit pretium fulgoris excaecati“. Quomodo etiam Gemmae ab Aegyptiis tingerentur, idem PLINIUS exponit. (2)

D. SEGULIUS ALEXA

Cum Opificibus Gemmariis recensendus est DECIMUS SEGULIUS ALEXA, qui Romae floruit, quod ex sequenti titulo *Gruteriano* (3) colligitur.

D. SEGVLIVS ALEXSA. AVRVFEX

S E L E U C U S

Hic quoque aurariam artem exercuisse videtur, & in
S Colle-

---

(1) Lib. XXXIII. Cap. 9. (2) Lib. VII. Cap. 9. (3) Pag. DCXXXIX. 1.

Collegio Aurificum Magister Quinquennalis fuit, licet libertinae conditionis, cuius dominus fuit Aulus Fourius. (1)

T. SICINIUS PRIAMUS

Aurifex fuit, teste Opitergiano lapide penes Muratorium. (2)

T. SICINIVS. L. L.
PRIAMVS. AVRIF.

SIDON

Vitri Artificem adpellat PLINIUS (3). Manubria sive ansas duas Vasculi vitrei pulcherrimi, sed fracti, olim ad me misit delineata amicissimus Eques HIERONYMUS ODAM, in quibus scriptum exstantibus litteris ΣΙΔΩΝ. quae vel ipsum Artificem, vel Sidonem notabant; nam vascula vitrea e Sidoniis officinis apud Romanos laudatissima, ac magno in pretio fuere, quum apud Sidonios Artifices essent egregii, quos etiam celebrat STRABO (4), deque his PLINIUS fusius agit Lib. XXXVI. Cap. 26. Vittrarias antiquas Officinas memorat BONARROTIUS in Praefatione sui immortalis Operis *de Vitreis Vasculis antiquorum Christianorum*, ubi Poculorum & Calicum vitreorum antiquitatem, usum, artificium, luxum apud Romanos tanta eruditione elucidat, ut nil supra desiderari possit. Erant etiam in magno pretio Vascula Vitrea figillata, nempe signis & figuris ornata; quae etiam non solum pingi variis coloribus, sed etiam inaurari solebant. Merentur ergo & hi Vittrarii Artifices in censum Gemmariorum Opificum, velu-

(1) Vide Thes. Gruter. pag. DCXXXV. l. 9. (2) Clafs. XII. l. pag. CMLXXXV. l. 9.
(3) Histor. Nat. Lib. V. Cap. XIX. (4) Geograph. Lib. I. 41.

veluti socii, comites, & adseclae, venire; quum & ipsi tanta arte non solum vascula, sed etiam signa, & templorum, atque aedicularum sacrarum, & Museorum ornamenta e vitro absolverent, ac perficerent. Multa in Adversariis undique collecta adnotavi, quae pulcherrimum opus praestare possunt *de Vitrariis antiquis, & eorum operibus*, quod a nemine nedum factum, nec excogitatum puto. Myrrhini Vasculi fragmentum insigne protuli in Decade II. mearum *Symbolarum*, quod apud me exstat; quare & de his, qui vitrea vascula, phialas, ampullas fabricabant, luculenter differi potest. Non sine voluptate contemplor inter mea Cimelia Caput virile imberbe e vitro felici flatura figuratum, altum cum collo unciis septem, sine dubio antiquum. Observavi Artificem triplici flatura illud efformasse; nam prima anteriorem vultus partem, altera posticam, tertia vero flatura egregio opere utramque partem coniunxisse & consolidasse animadverto, ut integrum caput referret, quod intus totum vacuum est, & multae quidem subtilitatis, praesertim in naso, qui labefactatus parumper est. In tam opulento antiquarum Inscriptionum *Thesauro* nondum vidi memoratos Opifices Vitrarios, quum de Vitreis operibus, gemmis, deque Obsidiano Vitro luculenter agat PLINIUS. Probe teneo me vidisse (pauca tamen) vitrea vascula, seu phialas, quarum ima pars exhibet litteras aliquas, & vitrariae officinae insigne. Profecto mirum videri potest, quum *Ampullarii* legantur (1), & *Artifices artis tessellariae lusoriae* (2), nempe
ex la-

---

(1) Vide Theaur. Murator. pag. CMXXII. 36. (2) Apud eundem pag. CMLVII. 4.

ex lapillis gemmeis, vel ex ebore. Tali gemmei & vitrei perpulcro artificio fabrefacti in variis Museis, atque in meis Cimeliis adservantur ex *Sarda* & *Chalcedonio Saphyrino*; & duo tali antiqui ex *Sarda*, Cruce insculpti, & sacris litteris ornati, occasionem dedere amicissimo Viro eximio Io. BAPTISTAE PASSE-
RIO, ut Dissertationem luculentam elucubraret *de Sortibus veterum Christianorum*, quam protuli in Vol. III. mearum *Gemmarum Astriferarum* (1). Accedunt teferae vitreae, imagines in vitreis orbiculis sculptae, & alia huiusmodi opera, ingenii ac studii oblectamenta, quae ostendunt Opificum *Vitrariorum* industriam, scientiam, ac praestantiam; adeoque cum Scalptoribus tantam habent adfinitatem, ut sine haesitatione credam, eximios Gemmarios Lithographos, eximios quoque Vitrarios fuisse; quum ipsi exempla & prototypa suorum operum, ut opus pretiosum facerent accuratius, efformarent; vel ex iam absolutis operibus educerent vitreas formas, quae a nobis *Paste antiche* adpellantur, e quibus non paucae apud me exstant; innumerae vero in *Cimeliarchio Stofchiano*; quae antiqua vitrea eotypa nobis plurima servarunt praestantium Caelatorum Gemmariorum opera, quorum archetypa adhuc latent, & nondum visa sunt. Non praeteribo *Vasculares Vitrarios*, qui in fundo Vasculorum suorum nomen suum per siglas notare solent, atque etiam insigne officinae suae insculpere; cuius rei non desunt exempla. Inter hos forsitan numerandus L. AEMILIUS BLASTUS, cuius opus dedi ac descripsi ex *Cimeliis Andreiniis* (2). Praetereo vitreas

---

(1) Ea est Dissertatio XIV. quam vide pag. 234.

(2) Vide Par. I. Inscript. ant. Etrur. Urb. pag. 265. num. 51.

vitreas ampullas, ac phialas unguentarias, olearias, quae exhibentur ex sculpturis eximiarum Gemmarum, quas e *Museo Victorio* accepi, & protuli inter *Donianas Inscriptiones* (1). Multa dicenda in Adversariis meis superessent de *Pictoribus Vitrariis*, sed quia hi ad hanc Spartam non pertinent, praetermitto; de quibus tamen alibi erit sermo.

S T E P H A N U S

Laudatur STEPHANUS in Monumento five *Columbario* Libertorum & Servorum Liviae Augustae, qui fuit Tiberii Caesaris Aurifex, inter Scalptores Gemmarum celebris, de quo supra in Parte II. nonnulla adnotavi. En eius titulus: (2)

STEPHANVS TI. CAESARIS A VRIFEX.

Quanta artis scientia pollerent Gemmarii Artifices, qui Augusteo aevo floruerunt, ostendunt Opera anaglypho opere exscalpta, quae iam edita sunt; *Achates* nempe Tiberianus, Augustae Familiae Apotheosis, quae exstant in Caesareo *Vindobonensi Cimeliarchio*, & alia vulgo *Camea* eiusdem aevi, magnitudine & opificio insignissima. Nec praeteribo Craterem immensi operis absolutissimi, ex *Achate* utrimque sculpto, mirae magnitudinis, olim *Musei Farnesiani*, nunc *Regii Neapolitani* insigne ornamentum, a Praeclarissimo SCIPIONE Marchione MAFFEIO bis editum; (3) & Tiberii

---

(1) Tab. IX. pag. 143. (2) Ibid. pag. 153. num. CXX.
(3) Vide Museum Veronense pag. CCCLV. & CCCLVI.

berii Caesaris protomam, opere admirando & exquisitissimo scalptam ex *Iaspide* caerulei coloris, vulgo *Turchina*, quam exhibui in *Musci Florentini* Vol. I. Tabula III. eamque illustravi pag. 14. quae exstat in Augusto *Mediceo Thesauo*. Gemmarius Opifex in hac nomen suum non scripsit; sed quis scit, num huius STEPHANI peritissima manu, tam verae imagini simillima, esse possit? Hic STEPHANUS non Liviae Augustae, sed TIBERII CAESARIS AVRI-FEX laudatur. Dubitare licet; non tamen id adserere, aut adfirmare. In iisdem Mediceis Imperialibus Cimeliis exstat opus *Sardae* pereleganter insculptum, nempe PEGASUS ocissime currens, quod praefert nomen STEPHANI; (1) de quo dubitandum tamen, utrum exprimat nomen Gemmarii Scalptoris, an vero Domini possessoris eiusdem Gemmae. De hisce dubiis caelaminibus iudicium aliorum cupio, meum non profero.

TEUCER

Laudatur a PLINIO (2) TEUCER *Crustarius*, qui sua aetate ingentem famam consecutus est. *Crustae* erant emblemata, exquisito artificio elaborata, quae Vasculis praesertim potoriis addebantur, quae non solum ex auro argentoque fiebant, verum etiam ex gemmis nobilissimis, de quibus GOTOFREDUS in *Cod. Theodos.* Lib. XV. Tit. VII. & LAZARUS BAYFIUS. Iam memoravimus ex antiquis scriptis monumentis aurea

(1) Vide a me editum Par. I. Inscr. ant. Etrur. Urb. Tab. XII. num. I. Illud nunc notandum, omnes Gemmas, quas in hoc Volumine protuli, ita sculptas esse, ut in ipsis Archetypis Gemmis visuntur, non vero ut in eclypsis exprimuntur, quod tunc a novitio factum, postea minime probavi.

(2). Lib. XXXIII. Cap. XII. num. 5. Hard. edit.

aurea & argentea Vascula pectoria gemmata, quibus in mensis utebantur Principes Domus Augustae. Quamvis incertum sit, utrum *Crustarii* Opifices Gemmas ipsas, & gemmata anaglypha opera, quae Vasculis inferebant & inligabant, ipsi inscalperent, ac caelarent; tamen cum Gemmariis Aurificibus propter artis adfinitatem, inferendarumque Gemmarum peritiam ex hoc Historico Catalogo reiicere absurdum mihi visum est; in quo non ea sola nomina Sculptorum Gemmariorum, de quibus constat, sed & aliorum, qui artis cognatione ac studio eorum socii erant, atque, ut vidimus, in Collegio Aurificum censebantur, enumeranda esse non inutili labore censuimus. His, si Viris doctis placuerit, addi poterunt Caelatores aureorum & argenteorum poculorum, & phialarum celebriores, qui a PLINIO ibidem laudantur, quum in multis non exprimat, si ea vasa ex pretiosis lapidibus perfecta essent, vel gemmeis emblematis ornata; inter quos MENTOR, ACRA-GAS, BOETHUS, MYS, CALAMIS, ANTIPATER, STRATONICUS, TAURISCUS Cyzicenus, ARISTON & EUNICUS Mitylenaei, HECATAES, & qui circa Magni Pompeii aetatem florere, PRAXITELES, POSIDONIUS Ephesius, LAEDUS Stratiates, ZOPYRUS, PYTHEAS, ac demum TEUCER, de quo haec pauca adtulimus.

His adiungendus ALCIMEDON poculorum Caelator celeberrimus, quem divinum adpellat VIRGILIUS.

- - - - - Pocula ponam

Fagina, caelatum divini opus ALCIMEDONTIS,

Lenta quibus torno facili superaddita vitis

Diffusos hedera vestit pallente corymbos.

In me-

*In medio duo signa: Conon; & quis fuit alter,
 Descripsit radio totum qui gentibus orbem;
 Tempora quae messor, quae curvus arator haberet?
 Necdum illis labra admovi, sed condita servo.*

Rusticis aptavit opus; sed facile est VIRGILIUM descrip-
 sisse vas, seu scyphum a se visum, sculptum stupendo
 opere; vel, ut notat SALMASIUS, ex THEOCRITO acce-
 pit. Quare & ab eo, & ab ANACREONTE, aliisque
 Poetis eximiae pulchritudinis caelata Vascula potoria
 describuntur.

TRAVII

Patria domoque Amerini fortassis fuere TRAVII Auri-
 fices, qui in hoc funebri Titulo penes GRUTERUM
 (1) memorantur; nam lapis exstare dicitur Ameriae
 in aede B. Rocchi:

T. TRAVIVS. T. L. ARGENTIL
 LVS. AVRIFEX. TRAVIVS
 T. L. AVCTVS. AVRIFEX
 LIB. FEC

In Scaligeriano Indice indicatur DOMVS AVRIFICVM
 pag. XXXI. num. 11. sed notandum, inrepisse men-
 dum; nam in ara marmorea, quae exstat in Museo
 suburbano Strozzi, quam vidi, & in lucem iterum
 accuratius protuli (2), scriptum est: EVMOLPVS
 CAESARIS A SVPELLECTILE DOMVS AVRIAE.
 hoc est *Domus Aureae* Neronis.

P. VA-

(1) Pag. MCXVI. num. I.

(2) Vide Par. I. Inscription. ant. Etrur. Urb. pag. 335. num. 4.

P. VALERIUS BENEDICTUS

Vide supra ubi recensetur inter Aurifices C. AURELIUS CARPUS.

L. VETTIUS NYMPHUS

Romanus, ut opinor, fuit hic L. VETTIUS NYMPHUS; nam in Romano Agro inventum eius Epitaphium, adlatum inter *Gudianas* (1):

L. VETTIVS . NYMPHVS
AVRIFEX. V. A. XVII. &c.

Sed inter *Sponianas* legitur (2):

L. VECTIVS. NYMPHIVS.

at legendum videtur NYMPHVS.

Z E U X I S

Claudit agmen praestantium Scalptorum Gemmariorum, & Aurificum ZEUXIS Liviae Augustae Libertus, huiusce artis peritus. Sepulcralis eius titulus heic repetendus. (3)

ZEUXIS. LIVIAE. L. AVRIFEX RVFA. TERTI. L.

His addere nunc lubet *Anularios*, qui Scalptorum socii & conlegae sunt, qui in vetustis lapidibus memorantur. Ex Placentino lapide, quem manu Sen. BONARROTHI inter eius schedas exscriptum inveni, prodit Q. MVSIVS PRIMVS. En sepulcri eius epigraphe, quam vivens sibi fecit.

V. L O C. F
Q. M V S I. Q. L
P R I M I
A N V L A R I
I N F R. P. XIII
I N A G. P. XIII

V

GRU-

(1) Pag. CCXXV. num. 2. (2) In Miscell. erud. Antiq. pag. 219.
(3) Vide Columbarium &c. pag. 150. num. CXIV.

GRUTERO & SCALIGERO incognita fuit, in quorum The-
sauro nec *Musia* familia, nec inter Artifices *Amula-*
rii recensentur. Eadem epigramhe cum mendis, &
confusa repetitur. (1)

Huic praestantium Artificum agmini si quis addere vo-
luerit, silentio non praeteribo, PHILOMUSUM,
qui in Aula Liviae Augustae fuit *Inaurator* Tertii Li-
bertus, qui nempe simulacra Deorum, statuas, imagi-
nes, & alia quae ad supellectilem spectant, inaura-
bat, aureis braectis cooperiebat, cuius exstat sepul-
cralis hic titulus a me editus in meo Columbario.

PHILOMVSVS TERTI. L. INAVR

Hoc est : *Inaurator*.

Z O S I M U S

Inter Scalptores Gemmarios recensetur a IOANNE FABRO
Bambergensi in Commentariis ad Imagines Virorum
Inlustrium Bibliothecae FULVII URSINI. (2) Sed
quum Artificum nomina propria alio detorqueat,
vel falso explanet (3), eius iudicio caute fidendum
est: ei tamen ignoscendum, quum nonnisi haesitan-
ter & obscure nomina Gemmariorum Scalptorum an-
te V. C. PETRUM ANDREAM ANDREINIUM, LEONEM
STROZZAM Praesulem, & PHILIPPUM STOSCHIUM in-
dicata fuerint vel cognita.

---

(1) Clafs. XII. num. 6. (2) Tab. LXXXV. pag. 52.
(3) Vide Differt. Glyptographicam Cap. III. pag. 8.

**HISTORIAE
GLYPTOGRAPHICAE**

P A R S IV.

SCALPTORES GEMMARIOS

R E C E N T I O R E S

**A Saeculo XV. ad Saeculum XVIII.
complectens.**

PROLOQUIUM

Magnum & divinum est hominis ingenium, quod quid-
 quid arduum & admirabile est in universo terrarum
 Orbe, id ipsum imitari & facere sapientissimi Dei optimi
 maximi ope & consilio consuevit. Testantur quantaе eius
 mentis vires sint, & quam maxima ac mira perspicacia
 atque intelligentia, innumera magnificentissima aedificia, na-
 ves, horologia, pictae tabulae, statuae, atque, ut paucis
 omnia complectar, sculptae Gemmae, de quibus nunc per-
 tractandum. In parvo minimoque lapillo non sine admira-
 tione cernimus plurimas figuras faberrime expressas; cuius
 stupendi opificii testis est illa toto orbe famosissima Gemma,
 quae e digitis divini nostri MICHAELIS ANGELI BONAR-
 ROTII in digitos Christianissimi Galliarum Regis Magni
 LUDOVICI XIV. tanto honore & maiestate digna, fe-
 liciter migravit. (1) Praetereo alia plura Artificum prae-
 stantissimorum miracula, quae in egregio suo opere FRAN-
 CISCUS IUNIUS luculenter descripsit. Quum in superioribus
 huius Historiae partibus veterum clarorum Artificum Gem-
 mariorum nomina ac laudatissima opera recensuerim; in hac
 postrema recentiores Gemmarum Scalptores enumerandi sunt.
 Primus hanc Spartam summa cum laude occupavit GEORGIUS
 VASARIUS, qui eos Opifces, quos aetate sua celebres audi-
 verat & noverat, laudavit; mox Auctor Dissertationis Gly-
 ptographicae, nempe Clarissimus FRANCISCUS VICTORIUS
 Equestris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator,
 X qui

---

(1) Hanc Gemmam operosissimam egregie delineatam, & aeri incisam, vide editam in
 Par. I. Operis P. I. Mariette, quod inscribitur: *Traité des Pierres Gravées* &c.
 Tabula XLVI.

qui eorum nomina paucis adiectis indicavit. VICTORIUM secutus est egregius PETRUS MARIETTUS Gallus, qui non pauca, iisdem vestigiis insistens, adnotavit; sed omnes una commiscuit Artifices, ad sidera nimium evectis his, qui Gallicum caelum ornant. Illud igitur mihi propositum perficiendum curavi, ut non solum eorundem Gemmariorum Opificum nomina servato chronologico ordine, & aetatum serie recenserem, verum etiam multa quae ab ipsis praetermissa sunt, observanda proponerem. Ex dicendis adnotandisque perspicue apparebit, me nullis laboribus studiisque pepercisse, ut Historiam hanc meam Glyptographicam absolutiorem, & luculentiorē posteritati commendarem. Ea de re Scriptores de hisce artibus pertractantes consului; plurima volumina, quae habentur Florentiae in Mediceis Bibliothecis, & in Mediceis Chartophylaciis excussi, ut nomina praestantium Aurificum Gemmariorum, qui sub Mediceis Heroibus stipendia meruerunt, colligerem, ac permulta nondum vulgata ac nota, quod factum a me est, scriptis patefacerem. Primum dicendum esset de Gemmariis Caelatoribus, qui Romae floruerunt sedente MARTINO V. Pontifice Maximo; sed quia in ea temporum caligine, nondum litteris in pristinum decus, & gloriam restitutis, eorum nomina nobis nota non sunt, Glyptographicae Artis praestantiam iuxta ac merito Florentinis ingeniis tribuimus, ope, studio, ac liberalitate Viri Magnificentissimi LAURENTII MEDICIS, qui artes omnes, atque etiam optimas litteras ac disciplinas restituit, atque in sempiterna luce & dignitate conlocavit. Minime tamen negandum est apud Florentinos & ante hanc Laurentianam Epocham floruisse Glyptographicae Artis studia; quod ut perspicue ostendam, paucis contentus exemplis, recensere lubet BENEDICTUM PERUTIAM Florentinum, qui, teste SCIPIONE ADMI-
RATO,

RATO, in *Florentinis Historiis* (1), lapillorum sculptor fuit singularis: siquidem *Florentinae Reipublicae* rebellis, quem anno **MCCCLXXIX.** vel potius sequenti, *Pata-vium* confugisset, falsis formis in lapillo reddidit, atque expressit obsignatorium anulum ac sphragisma *Caroli de Du-ratio*, qui ex avito *Neapolitano* regno *Iohannam Regnam* pellere, & in carcerem detrudere ausus fuerat; adeo illud verum est, quod Celeberrimus **SCIPIO Marchio MAFFEIUS** adfirmat (2), “ quod artes quaelibet ab *Italis* omni aetate exercitae sunt; cum exterarum nationes neque litteras ullas, neque artes in *Italiam* attulerint; sed earum rudes atque ignari advenerint: iisque non admoverunt manus, nisi postquam longo contubernio, sanguinisque commixtione ipsi quoque *Itali* evaserint.

Igitur ut perspicuo ordine hanc *Glyptographicam Historiam*, quae recentiores *Gemmarios Sculptores* complectitur, contexam; primum verba faciam de *Mediceis Principibus* praestantissimae *Artis Instauratoribus* & *Fautoribus liberalissimis*; mox agam de *Artificum Officinis* ab iisdem conditis, atque omnibus instrumentis ac praesidiis luculenter instructis; deinde *Florentinos Lithographos*, qui iisdem regnantibus florere, servatis temporum legibus, recensebo; postmodum, quod nimis ieiune, vel levi *Minerva* factum est, de pretiosorum lapillorum *Compaginatoribus*, seu *Musivariis*, qui, non vitreis lapillis, sed pretiosis durisque petris in compingendis tabulis usi sunt, atque hac ipsa nostra aetate utuntur, sermonem instituiam; in quo capite & *Clarorum Artificum* exterorum nomina venient, qui ad haec usque tempora *Gemmis scalpendis colligandisque* tam miro opificio dant operam,

(1) Vide Tom. II. Partis I. Lib. XIV. pag. 741. edit. Florent. in fol.

(2) In Museo Veronensi pag. CCXXXII.

operam, ut pictas tabulas referant, ope & munificentia magnorum nostrorum Principum, & summam nomini suo gloriam operibus suis aerumnosissimis conquirunt. Vitandae obscuritatis & confusionis causa, mox Regnorum & Urbium omnium praeclaros Glyptographos Artifices recensebo, describamque eorum quae mihi nota sunt opera, indicata qua floruerint temporum serie. Post me non defuturos auguror, qui eorundem Artificum numerum augebunt, & alia notatu digna, longa meditatione & studio in lucem proferent; sed his paucis nos contentos esse decet, maiorem gloriam posteris debitam numquam negaturos, atque invisuros.

ORDO & PROSPECTUS huius PARTIS IV.
Historiae Glyptographicae.

PROLOQUIUM.

CAPUT PRIMUM.

Medicei Principes Glyptographicae Artis primi restitutores
& fautores recensentur & laudantur. p. lxxxvij

CAP. II. De Florentina Schola Glyptographica, eius loco, prae-
sidiis atque ornamentis. p. xcvi

CAP. III. De egregiis primisque Gemmarum, Lapillorum,
Marmorumque variorum compaginatoribus. p. civ

CAP. IV. Nomina Compaginatorum celebriorum recensentur. cxij

CAP. V. De Opificibus qui in Regio Palatio & Museo Floren-
tino vascula crystallina, aliaque e crystallo opera faciebant.
p. cxiv

CAP. VI. Nomina praestantium Vasculariorum in Florentinis of-
ficinis crystallinis & vitreis producuntur. p. cxxj

CAP. VII. Inlustres Principes, qui Glyptographicae studia favo-
re & opibus prosecuti sunt, laudantur. p. cxxiv

CAP. VIII. De Schola Florentina Glyptographica sub Lauren-
tio Medice ac Petro eius filio, & Alexandro Med. Flor.
Reip. Duce. p. cxxxj

CAP. IX. Gemmarum Scalptores in Florentina Schola clari, qui
sub Cosmo I. & Francisco I. Magn. Etruriae Ducibus floru-
ere, recensentur. p. cxlvj

CAP. X. Regnantibus Ferdinando I. & Cosmo II. Magnis E-
truriae Ducibus, qui floruerint in Florentinis Officinis Gem-
marum Scalptores declarantur. p. clxij

Y

CAP.

- CAP. XI.** *Scalptores Glyptographici, qui in Florentinis Offici-
nis regnantibus Ferdinando II. Cosmo III. & Ioanne Gastone
Magn. Etruriae Ducibus claruere, recensentur.* p. clxvii
- CAP. XII.** *Glyptographicae Scholae Florentinae regnante Fran-
cisco M. D. E. Imperatore Caesare semper Augusto, qui nunc
florent Scalptores Gemmarii, eorumque egregia opera recen-
sentur.* p. clxxxiv
- CAP. XIII.** *De Romana Glyptographica Schola, qui in ea re-
stitutis Artibus floruerint Gemmarii Scalptores recensentur.* ccj
- CAP. XIV.** *De Langobardica Schola Glyptographica, qui ex ea
prodierunt Gemmarii Scalptores exponuntur.* p. ccxxiv
- CAP. XV.** *De Veneta Glyptographica Schola, qui in ea floru-
re Gemmarii Veneti Scalptores recensentur.* p. ccxlv
- CAP. XVI.** *De Gallica Schola Glyptographica, eius clari Scal-
ptores Gemmarii memorantur.* cclxix
- CAP. XVII.** *De Glyptographica Schola Alemannica, eiusque
claris Scalptoribus Gemmariis.* p. cclxxiv
- CAP. XVIII.** *De Scholis Glyptographicis Hispanicis, Britan-
nicis, Danicis, Scoticis, Sueticis, Prussicis, aliisque trans-
marinis, eorumque celebrioribus Scalptoribus Gemmariis.* p. cclxxxiv

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

*Medicei Principes Glyptographicae Artis primi restitutores
& fautores recensentur & laudantur.*

MENTE magnorum Principum & Regum digna cura habita est, quae tota in illud divinum beneficium incubuit, ut optimae disciplinae & artes non solum assidue in suis ditionibus excolerentur, verum etiam ad summum decus, dignitatem, atque praestantiam absolutissimam eveherentur. His enim vigentibus, mirumque in modum florentibus, populorum commoda, commercia, & opes augentur, divitiae, merciumque omnium copiae, & maximae facultates parantur, & facili negotio conquiruntur, earumque nominis gloria ac fama totus orbis impletur. Omnium primi MEDICEI HEROES studiis omnibus & artibus facem hanc micantissimam extulerunt, qui barbarorum teterrima vastatione & excidio male vexatos profugos homines doctissimos e Graecia in sinum suum exceperunt, & litteras atque artes veteres intermortuas ad vitam revocarunt, atque in aedibus suis, rure etiam instituta Platonica Academia, florere, in dies crescere, & vires augere voluerunt. Ne in tanta gloria adserenda iactabundus videar, testem nobilissimum adducam EZECHIELEM SPANHEMIUM, qui in Dissertatione prima de praestantia & usu Numismatum antiquorum perspicue ostendit, Mediceae Augustae Domus Heroas omnium primos veterum monumentorum utilissimum studium amoremque in Italiam invexisse. Quamquam constet, Io. FRANCISCUM PETRARCHAM in antiquitatibus observandis, dum Romae versaretur, reliquos omnes antecessisse;

fe ; de quo studio multa in suis epistolis tradit : tamen in iisdem vetusti aevi deliciis colligendis , atque in Cimeliis & Museis condendis primus omnium exemplo suo emicuit **LAURENTIUS MEDICES** , cognomento , & reipsa **MAGNIFICUS** , litterarum litterarumque parens optimus maximus , qui scalptas Gemmas antiquas , pulchritudine , elegantia , atque opificii dignitate ac maiestate insignes , perrara Numismata , pretiosa Vasa , Codices tum Graecos , tum Latinos , praeclaras denique omnes , quas undique per viros doctos invenire potuit , venerandae Antiquitatis reliquias , in aes , vel in marmor incisas , diligentissime conquistavit , & ab interitu vindicavit : qui etiam transmissio posteris harum lauticiarum studio & flagrantissima cupiditate , veluti e specula , ad nominis sui aeternitatem consequendam , hoc nullo unquam tempore intermorum lumen a se feliciter accensum propagavit , amplificavitque . Sed ne videar **LAURENTII** laudes plus aequo ad caelum evehere , praestat coevi eximii viri litteratissimi **BERNARDI ORICELLARII** Patricii Florentini disertissimam Laurentianae Mediceae Gazae descriptionem adferre ex eius Commentario de Bello Italico : (1)

„ Erant sane thesauri veteres pacis diuturnae , regiaque opulentiae ornamenta undique toto orbe congesta . Nam cum iam pridem gens Medicea floreret , omnibus copiis ; terra marique cuncta exquirere , dum sibi Graecarum , Latinarumque litterarum monumenta , toreumata , gemmas , margaritas , aliaque huiusmodi , opere naturae simul , & antiquo artificio

---

(1) Londini , sed edit. Florentiae anno MDCCXXXII. pag. 52. ubi titulus in margine , *Mediceae Domus expilatio* .

„ ficio conspicua, compararent. Quo factum est, lon-
 „ go aevo, quo haec familia stetit, ut si quid prae-
 „ ter cetera insigne ex Antiquitate, saevitiaeque tem-
 „ porum superfuisset, veterum Scriptorum codices, va-
 „ sa ex Sardonyche, ceterisque gemmis caelata, De-
 „ liaca atque Corinthia, lapilli multiplici sculptura,
 „ coloreque peregregii; praeterea signa, tabulae, au-
 „ rum, argentumque signatum perantiquo opere, mul-
 „ ta atque lauta supellex, cuncta quae animum ocu-
 „ losque accenderent, undique in Domum Mediceam
 „ confluerent. Testimonio sunt litterae gemmis ipsis
 „ incisae LAURENTII nomen praeferentes; quas ille
 „ sibi familiae quae suae prospiciens scalpendas curavit,
 „ futurum ad posteros regii splendoris monumentum:
 „ licet enim ex his coniectari, fuisse aliquando apud
 „ Medices aequa proportionem reliqua“. Et paulo post:
 „ Haec omnia magno conquisita studio, summisque
 „ parta opibus, & ad multum aevi in deliciis habita,
 „ quibus nihil nobilius, nihil Florentiae quod magis
 „ visendum putaretur, uno puncto temporis in prae-
 „ dam cessere“. Multa tamen post LAURENTII obitum
 Vascula perinsignia e variis gemmis pretiosissima, ma-
 gnitudine, elegantia, & pretio admiranda, in Divi-
 num cultum cessere, quippe servandis Sanctorum exu-
 viis dedicata fuere in Ambrosiana Basilica Florentina
 Sancti Laurentii, quae & hodie ibidem spectantur; (1)
 ac multa etiam tum ab ipsis, tum ab haeredibus Me-
 diceis Principibus in Regio Palatino Sacrario domestico
 recondita habentur.

Tanto rerum antiquarum studio captus est LAUREN-
 Z TIUS,

---

(1) De his plura Vasarius in Vita Valerii Vicentini in Par. III. vol. I. pag. 290. ed. Flor.

TIUS, ingenio & eruditione praestantissimus, ut Scholam Florentiae in Hortis suis ad Divum Marcum, publico bono aperuerit; in qua munificentia & liberalitate sua lectissimi iuvenes sub optimis ac peritissimis Magistris educabantur; atque ita summo studio instituebantur, ut veteres artes Sculpturae, Picturae, Plasticae Glyptographicae, ceteraeque adfines omnes ingenti nominis sui gloria, quum intermortuae essent Barbarorum inscitia, & conluvione vastatae, ac teterrime foedatae, ad pristinum decus & dignitatem revocatae fuerint; e qua Schola, ab eo condita, tanquam ex equo Troiano, tot Artifices in singulis Artibus ac studiis praecellentissimi prodire, ut non solum Florentiam tantum, sed hinc magno cum honore ad citi egregii Opifices omnem fere Europam, quae tanto lumine perculsa est, atque stupore, & aemulatione excitata, pulcherrimis operibus implerunt atque exornarunt. Ex his perpauca, qui in ea Laurentiana Officina, sive bonarum Artium Academia summa cum laude profecerunt, ac brevi temporis spatio praestantissimi evaserunt, commemorare lubet, nempe divinum MICHAELEM ANGELUM BONARROTIIUM, de quo in eius Vita nuper a me edita disserui. Sed in his commemorandis, quia illustre est GEORGII VASARII testimonium, eius utar verbis. (1) „Favori
„dunque il Magnifico LORENZO sempre i belli in-
„gegna; ma particolarmente i nobili, che havevano
„a queste arti inclinazione; onde non è gran fatto,
„che di quella Scuola uscissero alcuni, che hanno fat-
„to stupire il Mondo: e che è più, non solo dava
„provvisione da poter vivere, e vestire a coloro, che
„essen-

---

(1) In Vol. I. Part. II. Vit. excell. Pi&tor. edit. Flor. 1568. pag. 52. & 53.

„ essendo poveri , non harebbono potuto esercitare lo
 „ studio del disegno ; ma ancora donativi straordinarj
 „ a chi meglio degli altri si fosse in alcuna cosa ado-
 „ perato ; onde gareggiando fra loro i giovani studiosi
 „ delle nostre arti , ne divennero , come si dirà , eccel-
 „ lentissimi “. Hi vero , ut mox subdit , fuere , prin-
 cipe in loco BONARROTIVS , IOANNES FRANCISCUS RU-
 STICIUS , TORRIGIANVS TORRIGLIANVS , FRANCISCUS GRA-
 NUCCIUS , NICOLAUS Dominici F. SOGGIVS , LAURENTIVS
 CREDIVS , IVLIVS BUGIARDINIUS , omnes Florentini ;
 ex finitimis & conterraneis BACCIUS DE MONTELUPO ,
 ANDREAS CONTUCCIUS e Monte Sansovino , ANDREAS
 VERROCCHIUS , ANTONIVS POLLAIOLVS , & alii plures ,
 qui alibi ab eo honorifice commendantur . Sed de hac
 Schola , deque eius situ atque ornamentis paullo infe-
 rius dicam .

Verum ante hos , alios quoque Artifices in Artibus
 Pi&cturae , Sculpturae , & Architecturae praestantes fuisse ,
 nemo dubitabit , qui eorum Historiam ab immortalis
 VASARIO editam legerit . Inter Plastas aereosque
 Fusores celeberrimos fileo LAURENTIVM GHIBERTIVM ,
 qui in Florentino Baptisterio S. Ioannis ianuas auro ful-
 genti superfusas , praesertim medianam , caelo , ut aie-
 bat M. A. BONARROTIVS , dignam admirando opificio
 absolvit . Sileo PHILIPPVM BRUNELLESCHIVM Archite-
 ctum praestantissimum , alterum , ut ita dicam , Florenti-
 num VITRUVIVM . DONATVM fileo , vulgo DONATELLVM ,
 qui , ut mox narrabo , antiquorum Graecorum Artifi-
 cum exemplaria sibi imitanda proposuit , miroque an-
 tiquorum monumentorum conquirendorum amore flagra-
 vit . Hic , teste VASARIO (1) , primus auctor , & prae-
 cipua

---

(1) In Donati eiusdem Vita Par. I. & II. pag. 335.

cipua causa fuit, ut COSMUS MEDICES, cognomento *Pater Patriae*, excitaretur, ut Florentiam transvehenda curaret antiqua plurima opera, quae nunc in Mediceis sunt aedibus; quae omnia ipse peritissima manu instauravit. Eius filius IOANNES pulcherrimarum antiquitatis rerum cupidissimus fuit; memoratque idem VASARIUS (1) eum acquisivisse Sardam illam antiquo artificio & magnitudine insignem, in qua insculptus Apollo, qui Marfyae pellem e corpore detrahi iubet; quam idem IOANNES MEDICES LAURENTIO Ghibertio dedit, ut ipsam pereleganti aureo ornamento, exquisito cum opificio, circumcluderet, quod studiosissime fecit. Idem LAURENTIUS Ghibertius, cum primum inter Florentinos Aurifices locum haberet, MARTINO V. Pontifici Maximo non tantum mitram sumtuosissimam, verum & auream bullam ad constringendum pluviale, gemmis pretiosis, & parvis signis ornatissimam fecit. Invaluit etiam anteaëtis rudioribus Saeculis Gemmarum antiquarum studium; illudque constat, Vexilliferum Reipublicae Florentinae, eiusque in principe Magistratu Socios Sigillum habuisse antiquissimi operis, nempe Herculem Gradivum cum leonis devicti spolio, clavam in humeris ferentem, elegantissimo Smaragdo ab antiquo Scalptore peritissime incisum: quam singularem Gemmam magnitudine & artificio singularem adhuc servatam vidi paucis ab hinc annis in Gazophylacio veteris Palatii. Hoc Sigillo utebantur in dandis publicis Litteris, Diplomatis, & aliis ad Reipublicae negotia bene gerenda, in quo haec epigraphæ scripta: SIGILLUM FLORENTINORUM.

Alte-

---

(1) In Vita Laurentii Ghibertii Par. II. pag. 281.

Alterum quoque in usu erat Sigillum, ita inscriptum: SIGILLUM PRIORUM, quo litterae obsignabantur traditae Legatis, ac Ministris ad munia & negotia gerenda pro Florentina Republica deputatis, quae molli viridi cera imprimebantur; quae consuetudo ab anno MCCC. ad haec usque tempora a quibusdam Magistratibus servata est. Huius obsignatorii Sigilli sphragisma antiquum postea renovavit, eodemque typo Chalcedonio Orientali pulcherrimo Herculem incidendum praecepit COSMUS I. Florentinorum Dux; quod Sigillum exhibui pro coronide Praefationis ad Volumen I. *Musci Florentini*, atque ibidem aliquot observationibus idem priscae Maiestatis monumentum inlustravi. Eo sigillo etiam nunc utuntur Supremi Magistratus Senatores. Neque etiam praeteribo inaeestimabilem craterem ex integro Achate Sardonyche singulari atque admirando opere anaglypho utrimque excisum, quem suspicor MARGHERITAM FARNESIAM, mortuo coniuge suo ALEXANDRO MEDICE, Florentinorum Duce, in Farnesiam Domum cum aliis antiquis Gemmis & lapillis pretiosissimis intulisse; quum ab eius parente CAROLO V. Caesare OCTAVIO FARNESIO matrimonio copulata fuisset. Craterem hunc inter prisca artis miracula computandum, quo regium *Neapolitanum Museum* hodie nobilitatur, protulit Clariss. Marchio MAFFEIUS (1), de quo etiam alibi verba feci. Hunc craterem omnium vasculorum insignissimum, suspicor eum fuisse, quem in suis *Memoriis* recenset Magnificus LAURENTIUS MEDICES; sed ab eo e Chalcedonio excisus memoratur, quum e Sardonyche sit; tantum eum sculpturis ornatum describit, & se dono accepisse ait a SIX-

A a

TO

---

(1) Vide in Tom. II. *Observat. Litterar.* pag. 339. & *Museum Veronense* pag. CCCLV.

TO Pontifice Maximo , quum apud eum pro Florentinis legatione honorificentissima fungeretur ; a quo etiam & alias Gemmas anaglyptice exscalptas , & eximia duo marmorea capita , quae adhuc exstant in *Florentino Museo* , nempe Augusti & Agrippae , dono suscepit . Haec monumenta , sive *Memorie* , *Ricordanze* eiusdem LAURENTII MEDICIS a me primum editae sunt in priore Volumine , quod inscribitur la *Toscana illustrata* , pag. 194.

Quamquam vero in hanc laudum partem veniant complures Medicei Proceres , qui LAURENTIUM MEDICEM praecessere ; ipse tamen inter eos principem locum obtinet , praecipuoque iure celebrandus est ; qui , ut Gemmaria Ars ad incrementum & aeternitatem nominis Florentinorum ingeniorum proficeret , primus omnium , ut dicebam , suis impensis , assiduaque munificentia & liberalitate Scholam aperuit , & praestantes indole & acri iudicio iuvenes delegit ; iisdemque optimos praeceptores dedit , inter quos primus fuit optimus Magister BERTOLDUS Sculptor Florentinus , Donati discipulus laudatissimus , qui optima omnium praestantium Artificum exempla iisdem imitanda proponebat , quum eiusdem Scholae Custos decretus fuisset . Mortuo LAURENTIO MEDICE , VI. Eidus Apriles ann. MD.CCCCXCII. celeri nimis fato , nempe anno aetatis suae quadragesimo quarto , summo omnium moerore erepto , qui tamen per ora hominum Scriptorumque adhuc vivit vivetque , Glyptographicae Artis studia omni cura , studio ac favore prosecuti sunt Medicei Principes , & Magni Duces Etruriae ; quod ex dicendis in recensione singulorum Gemmariorum Artificum Florentinorum liquebit .

C A-

CAPUT II.

*De Florentina Schola Glyptographica, eius loco, praesidiis
atque ornamentis.*

Primus omnium, ut dicebam, Florentinam Glyptographicam Scholam aperuit Magnificentissimus Vir LAURENTIUS MEDICES studiorum artiumque omnium bono, honorique & gloriae natus, in Hortis suis prope Ecclesiam S. Marci; qui locus primum dicebatur *il Giardino*; postea extructis maioribus aedibus, *il Casino da San Marco* nuncupatus est. In his delecti iuvenes in Graphicae artibus primum instituebantur; mox, quum probe instituti eruditique a doctis magistris evasissent, eorum indolem acerrimo ac maximo quo pollebat iudicio, explorabat atque expendebat LAURENTIUS; & in ea Arte, in qua eos praestantes fore conspiciebat, eam adripere, sequi, monente natura, iubebat: quapropter alii Picturae, alii Sculpturae, alii Architecturae, alii Fusoriae, alii Glyptographicae, eo hortante, atque assidue urgente beneficiis & praemiis, sedulam operam navabant. Quam aurea ac beata haec erant saecula, quam felices, qui studiis & artibus sub hisce auspiciis incumbabant! Aedes illae amoenissimo in loco, ac saluberrimo constitutae, viridariis, arboribus pulcherrimis, deliciis omnibus ad animum recreandum adfluentes, ornatae erant ac refertae pictis tabulis nobilissimis, statuis, signis, vasculis, peregrinis marmoribus, columnis, & anaglyphis marmoreis cum antiquis, tum praestantiorum eiusdem aetatis vel paulo superioris Opificum operibus; Chartis etiam egregie delineatis, aedificiorum parvis arche-

archetypis, instrumentis omnibus ad omnes artes exercendas perficiendasque necessariis; quae omnia non tantum Scholam, & Accademiam, sed etiam Museum omni antiqua & recentiori suppellectile instructissimum constituebant. Haec omnia magnanimus LAURENTIUS congefferat, eoque consilio ibidem conglobaverat, ut novi sui Gymnasii alumni ea assidue contemplant, antiquorum operum elegantiam, exquisitum studium, ac magisterium, dignitatem quoque & maiestatem mente conceptam assidue retinerent, & ad eam adsequendam omnibus ingenii viribus adsurgerent, ac vehementer excitati quotidie inflammarentur. In his Hortis frequenter aderant, & de sapientia, litterarumque gloria & studiis cum LAURENTIO disseriebant, & familiares sermones habebant Viri ea aetate doctissimi, inter quos eminebat POGGIUS Florentinae Reipublicae Orator, & a Secretioribus Consiliis, qui in iisdem Hortis, Musarum quoque Sacrario, *de vera nobilitate* disseruit, eundemque locum pereximiis eruditae Vetustatis reliquiis ornatissimum in eo Tractatu descripsit, qui in lucem prodiit (1). Hic prima artis tirocinia accepit, tunc adolescens MICHAEL ANGELUS BONARROTUS, qui lusus gratia, quum frustum marmoris adripuisset, scalpbris nondum adsueta manu, Fauni caput expressit, quod placuit LAURENTIO (2), a quo ad maiora sui ingenii monimenta proferenda excitatus est; eaque de causa cum una cum ANGELO POLITIANO apud se do-

(1) Hunc Tractatum scripsit ad praestantissimum Gerardum Curnaeum, qui in lucem prodiit Abellini anno MDCLVII. in 4. Vide etiam Vasarium in Vita M. A. Bonarrotii.

(2) Protuli hoc ipsum Fauni caput marmoreum, quod in Florentino Regio Museo existat, in fine Praefationis meae ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii Florentiae in fol. editam anno MDCCXLVI.

se domi educavit, & ad mensam suam adfiderè multis ornatos beneficiis voluit.

Verum quum in Conclavi suarum aedium LAURENTIUS haberet Vascula pretiosa, & Gemmas opificio & elegantia singulares, in iisdem Scalptores Graphices institutionibus iam eruditos suscepit, eisdemque praeclara opera, quae sculpenda erant, imperavit. Id testatur disertis verbis PAULUS IOVIUS in Vita LEONIS X. Pontificis Maximi, eius filii, in qua avitum eius Palatium, quod nunc incolunt Marchiones Riccardii, ita describit: „Conspiciebatur etiam OFFICINA nobilium „Artificum, quando nullibi Piētores, Statuarii, SCALPTORESQUE GEMMARUM, & Antiquitatis Studiosi „monumenta Artis deponerent, quam apud MEDI- „CEOS, &c.

Hanc Officinam, five, ut diximus, Gymnasium & Scholam, conditam ferunt ab eodem LAURENTIO, dum ageret aetatis suae annum circiter decimum octavum. Ipse natus est Kalendis Ianuar. anni aerae Florentinae CIO. CCCCXLVIII. parentibus genere & virtutum splendore nobilissimis, nempe PETRO Magni COSMAE decreto publico Patris Patriae filio, & LUCRETIA TORNABONIA. Cum solida pietate, morumque integerrima probitate coniunxit optimarum litterarum studia, quibus operam dedit, optime in his institutus a praeceptore Gentili Urbinate, viro doctissimo, quem mox Arretinae Ecclesiae infulis ornandum curavit. Sapientum virorum lucubrationes curavit, ac regia munificentia excitavit, & fovit; complura & ipse Poemata & Carmina, aliaque opera elucubravit, quae iam nota sunt. Musices quoque fautor & cultor peritissimus fuit.

Bb

Quod

Quod ad institutum meum adinet, in colligendis elegantioribus eruditae Vetustatis reliquiis, Gemmis, Vasculis, Signis, Numis, Codicibus tum Graecis, tum Latinis rarissimis, totus fuit LAURENTIUS vir sapientissimus, tanquam Palladium e caelo delapsum, ad revocandas optimas artes, ac disciplinas excitandas tutandasque, atque ad acuenda praeclara hominum ingenia; proque litterarum gloria & dignitate augenda atque amplificanda Pisanum Athenaeum fere intermortuum sua liberalitate aperuit, atque ad novam immortalem, qua ex eo tempore semper floruit, vitam revocavit. Vix dici potest, quam incredibili pulcherrimarum rerum desiderio exardesceret, quamque mirum in modum earum elegantia & raritate teneretur; nec sumtibus parcebat, si quid eximium & insigne ostensum esset, ut eo potiretur. Gemmas lapillosque pretiosissimos, qui in deliciis fuerant PAULI II. Pontificis Maximi, post eius obitum, curante IOANNE TORNABONIO eius patruo materno, emit, qui in decus & ornamentum Laurentiani Gazophylacii adcesserunt. (1) Narrat NICOLAUS VALORIUS in eius Vita, qui eidem LAURENTIO coevus fuit, se e Neapolitano itinere Florentiam reversum, eidem LAURENTIO obtulisse imagines Scipionis Africani, & Faustinae Augustae, quas multo cum gaudio suscepit: & quum audivisset Platonis marmoreum Signum pulcherrimum in Graecia in ruderibus Accademiae suae nuper inventum fuisse, omnem movit lapidem, ut apud se haberet, incredibilique exultavit gaudio, teste etiam, praeter VALORIUM, MARSILIO FICINO, statim ac potitus est, curante HIERONYMO DE RUBEIS
Pisto-

(1) Ex eius Vita scripta a Nicolao Valorio, ex edit. Florent. in 4. apud Iunctas anno MDLXVII. quae quidem perrara est, cuius paginae non numerantur.

Pistoriensi, cuius summi Philosophi imaginem memoriae proditum est eum curasse, ut in Gemmis ad hoc exemplum accuratissime insculperetur. Marmoreum hoc divini Platonis Caput, nuper a rusticis inventum prope Villam Caregianum, in manus meas feliciter incidit; quod mihi comparavi, & brevi proferam cum eius Historia, post Vitam MARSILII FICINI adhuc ineditam, auctore Io. CORSIO Florentino. Marmoream Statuam Etruscis litteris insculptam, erutam in Agro Pistoriensi emit, ut memorat SANCTES MARMOCCHINIUS in *Dialogo*, & refert Clarissimus Senator BONARROTIUS.

(1) Stupebant Principes & nobilissimi viri, qui ab eo hospitio excipiebantur sumtuosissimo, quum observarent contemplarenturque Laurentianam supellectilem, servatumque apud eum ingentem rerum omnium rariorum Antiquitatis, & prisca luxuriae thesaurum, Vascula omnis generis, signa, tabulas, numismata, & lapillos praestantium veterum Sculptorum manu excisos, & figuris ornatos; toreumata ex ebore elegantissima, marmorea Virorum Illustrium capita, Caesarum Augustarumque protomas, quas summa cum animi voluptate, & humanitate studiosis omnibus ostendebat.

Consilia omnia divinae mentis suae Magnanimus LAURENTIUS in generosos filios suos PETRUM & IOANNEM, (qui LEO X. P. M. fuit) & IULIANUM transfudit; qui Litterarum, Litteratorumque, Artium, egregiorumque Artificum Fautores beneficentissimi fuere.

In praestantioribus Gemmis opere sive diaglyptico, sive anaglyptico caelatis nomen suum incidendum curavit,

---

(1) In Explicat. & Coniect. ad Monumenta Etrusca Operi Dempsteriano addita §. XLIV. pag. 98.

HISTORIA

ravit, inſcalptis hiſce litteris LAVR. MED. nempe LAURENTIUS MEDICES, ut ſecuritati Gazae ſuae, & poſteritati conſuleret. Nimius eſſem, ſi Gemmas omnes, quas in Cimeliis ſuis conditas habebat, immortalī hoc nomine ſcriptas enumerare vellem. Non paucae ex his a me editae ſunt. Quum ex his Gemmis aliquae vel vetuſtatis iniuria, vel foſſorum oſcitantia labefactatae eſſent, hinc ortum eſt, ut extraneos Artifices quosdam Gemmarios Florentiam deduceret, atque invitaret; qui eas inſtaurarent, atque etiam inſtrumenta monſtrarent in Glyptographico opificio neceſſaria, quae delecti iuvenes adhiberent. De reſtituenda antiqua Arte Glyptographica paulo ante tentatum Romae fuerat, teſte VASARIO (1) ſub Maximis Pontificibus MARTINO V. & PAULO II. ſed parum aut nihil proſectum; iisdemque fato functis, perpauca admiratione & laude digna prodire. Quinque inſignes Gemmas obſervavi in Dactyliotheſi Medicea Imperiali, quae oſtenduntur in Tabula XXVI. num. 2. In ſarſa, quae altitudine aequat uncias tres, latitudine duas, & quidem pulcherrima, inſcalptus eſt PAULUS II. Pont. Max. cum Regno in capite, & pluſiali pretioſo amiſtus cum hac epigraphe: PAVLO VENETO PAP. ANNO PVBLICATIONIS IVBILAEI. ROMA. Sed iterum revocata eſt Romae Ars Glyptographica regnantibus Summis Hierarchis IULIO II. LEONE X. & CLEMENTE VII. adciſis Scalptoribus & Opificibus praestantiſſimis, ut mox dicemus. Eorundem maximorum Pontificum exſtant in Medicea Dactyliotheſi imagines, eximio opere anaglyptico exſcalptae. Smaragdo valde claro exſcalptus cernitur LEO X. cum

---

(1) In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. II. Vol. I. pag. 286.

X. cum hac epigraphe : **LEO X. PONT. MAX. ANNO EIVS III. MDXVI.** Altera quoque eiusdem **LEONIS P. Max.** effigies Achatii Chalcedonio exsculpta spectatur, quemadmodum & **CLEMENTIS VII.** persimili opere.

Huiusce praeclarae gloriae monumentum memorabile, atque aeterna commendatione dignissimum, divina providentia servatum traditumque est bonarum Artium Fautori atque Amplificatori maximo ac celeberrimo **LAURENTIO MEDICI.** Parentis optimi, cuius virtus tanta fuit, ut famam & laudes omnes longe superet, egregia consilia & gesta secutus est, dum ille omnium bono & commodo viveret, & post eius obitum **PETRUS MEDICES**, filius optimus, quem multis laudibus, & quidem iure ac merito celebrat **ANGELUS POLITIANUS**; (1) qui optimas artes coluit, praestantes doctrina viros liberalitate fovit, & Glyptographicos Artifices veterum operum gloriae aemulos assiduo studio & favore perfecit, quorum nomina mox recensebo.

Eadem industria vestigia consecrati sunt **ALEXANDER MEDICES**, & **COSMUS Florentinorum Duces**, qui etiam Artificum numerum auxerunt, & ad maiora praestanda excitarunt. Regnante **FRANCISCO I. Magni COSMI Filio**, mirum in modum Florentinorum Artificum, qui vel Gemmas, vel crySTALLA caelabant, aucta gloria est; cuius praeclarae laudis testem habeo synchronum **P. Fr. AUGUSTINUM del Riccio**, Ordinis Praedicatorum, tunc morantem Florentiae in Coenobio S. Marci, adeoque prope laudatos Mediceos Hortos, & aedes, qui anno **CIO. IO. XCVII.** scripsit Historiam de Marmoribus, Gemmis & pretiosis lapillis, quam, quum MS. sit, me-

Cc cum

---

(1) Vide Epistol. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 46. edit. Basil. an. 1553. in fol.

cum humanissime communicavit non semel a me laudandus Vir celeberrimus IOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS. Is etiam mihi legendum praebeuit alterum eius Traëctatum de Agricultura, in quo Cap. XV. ubi de Aurantiis scribit pag. 145. & 146. haec ad rem nostram memorat, „ Venne nella Città di Firenze al tempo, „ che regnava il Gran Duca Francesco, (nel Giardi- „ no) dove egli sovente vi andava la mattina, & an- „ co dopo desinare; posciachè ivi haveva ragunati Uo- „ mini virtuosi in tutte le arti; come vi erano in „ quel Palazzo, detto il Casino, di tutti i Maestri di „ gioie di tutte le sorti: quivi si lavoravano Vasi „ grandi e piccoli, nicchi, lapislazzuli; poi vi erano „ i Maestri, che facevano i bei Vasi di porcellana, „ (1) Vasi regj tanti, belli & honorati, che erano „ con fogge belle e varie. Poi vi si vedevano Mae- „ stri d'intagli, che intagliavano in una piccola pie- „ tra la Città di Firenze; la qual pietra io viddi con „ grandissimo mio contento, la quale era poco mag- „ gior di uno scudo d'argento. Veddi anche un al- „ tra pietra quanto una nocciuola grande, esservi in- „ tagliato una figura con arme; e di queste simil cose „ d'ingegno ne vedevo assai; posciachè io viddi un „ gallo sì piccolo, che si durava fatica a cognoscere „ le sue parti, e bisognava aver buon occhi aquilini

a vo-

---

(1) Discimus, teste Riccio, Franciscum Magnum Etruriae Ducem auctorem omnium primum fuisse circa Annum MDXCVII, ut Vascula illa, quae tanto in honore nunc sunt, vulgo *Porcellanae*, Florentiae a peritis Artificibus fierent. Inveni in Libris expensarum, & in Codice notato litt. P. anno MDCVIII. sumtus adnotatos, ut Fornax eorundem Vasculorum *di Porcellana*, fieret, atque construeretur super Porticum prope M. Ducis Palatium, vulgo *la Loggia de' Lanzi*. Haec Vascula adnotata plerumque sunt litt. F. quae Ferdinandum M. D. E. indicat, & laudantur a Cl. Comite Laurentio Magalottio in parvo libro eius *Epistolar. Florentiae* edito a Iosepho Mannio anno 1736. pag. 36. 39. & 45. Nunc magnopere laudatur suburbana Fabrica Ginoriana Cl. Marchionis Ginorii.

„ a volere scorgere tutti i membri. Che dirò poi de'
 „ bicchieri lavorati? vi si scorgeva selve e molti ani-
 „ mali ben fatti, veramente opere da Granduchi. I
 „ medesimi Maestri poi hanno fatto molti Vasi di pie-
 „ tre dure, & animali varj fatti di cristallo di mon-
 „ tagna. Se ancora volessi raccontare i Maestri eccel-
 „ lenti, che stillavano, farei molto prolisso; (1) po-
 „ sciachè ivi si facevano tutte le sperienze, che fare
 „ si poteffino intorno a sì bell' arte, della quale il
 „ Granduca si diletta. Poi in certe Stanze vi stava-
 „ no Pittori, che facevano opere bellissime, e in par-
 „ ticolare viddi un Libro di fiori, fatto con quella
 „ maggior diligenza, che si potesse fare: così vi si di-
 „ pigneva altri animali, che S. A. ne prendeva un gu-
 „ sto grande; e tal volta andava in una Stanza, tal
 „ volta in un'altra dove si teneva opere nuove. In
 „ quell'altra si fabbricava un monte di tutte le mi-
 „ niere che si poteffin trovare; il qual monte è oggi
 „ nella bellissima Grotta de' Pitti con molt'altre cose
 „ degne di esser viste.

„ Potrei dire, che fece fare in detto Palazzo una
 „ Fornace, che fu molto commendata; posciachè ivi
 „ si faceffer Vasi bei, ma di fogge varie, che oggi
 „ sono in una Stanza sopra gli Ufizj appò il Palaz-
 „ zo Ducale. Sarei lungo, se io volessi raccontare tut-
 „ te le forti di Artisti, che lavoravano nel Casino,
 „ che poi tutti gli condusse appresso al Palazzo Du-
 „ cale,

---

(1) Hinc ortum habuit regia Officina Aromataria, & Unguentaria, quae vulgo dicebatur *la Fonderia*, quam postea Magnus Dux prope regias suas Aedes, *il Palazzo de' Pitti*, constituit; e qua arculae cum omnibus pharmacis, oleis & unguentis, ad valetudinis Civium, & Exterorum remedia prodibant, quae dono mittebantur, vel etiam pauperibus largiebantur. Hinc etiam originem accepit Hortus Botanicus Florentiae & Pisis, qui celeberrimi etiamnum sunt, quorum edita exstat Historia a Clarissimis Tillio & Targionio.

„ cale , assegnando a quei Maestri tutte le Stanze necessarie a tali esercizi ; come ancora sono oggidì ;
 „ ma non vi sono tante forti di Artieri .

Hinc igitur discimus , regnante FRANCISCO I. providentissimo Etruriae Magno Duce , ex Aedibus prope D. Marci Templum & Coenobium , vulgo *il Casino* , ubi Ars Glyptographica ad insignem praestantiam ab ortu suo evecta est , Artifices omnes egregios in eas Officinas migrasse , quae supra se habent regium Medicum Museum , nunc Imperiale , & prope vetus Ducum Palatium , ubi adhuc vigent florentque eadem laudatissimae artes , & Opifices admirandis operibus , quae assidue conficiunt , magnam Principi , Urbi , & sibi gloriam & celebritatem conquirunt . Sub imperio singulorum Magnorum Etruriae Ducum , qui floruerint , ac praestantes fuerint Opifices Glyptographici , ex dicendis patebit . Sequentes nolui silentio praetermittere , quos ab aliis nondum nominatos vidi .

CAPUT III.

De egregiis primisque Gemmarum , Lapillorum , Marmorumque variorum compaginatoribus .

Glyptographicae adfinis , & socia est ars compaginandae , inferendique gemmas & lapillos pretiosos , qui glutine quodam invicem ita colligantur , & coniunguntur , ut coloribus suis referant pictas tabulas . Opus huiusmodi perarduum ac difficile , atque etiam aerumnosissimum (vulgo dicitur *di Commesso*) duplici opificio conficitur ; vel servata omnino planitie , vel anaglyptico ope-

co opere , ita ut lapilli & gemmae ab area sua emineant e fundo suo, hoc est ex nigro marmore , quod dicitur *Paragone* , aliove lapide nobiliore . Utroque opere quidquid hominis ingenium concipere potest , totum exhibetur ; nimirum Urbes , Silvæ , Viridaria , Palatia , arcus , ruinae , flores & fructus cuiuscumque generis , aves , pisces , animalia omnia , quibus ad naturae exemplum exhibendis lapides apti seliguntur , selecti per omnes colorum gradus , multa cum patientia secti , invicem coniunguntur , sociantur , poliuntur , atque illuminantur . Iisdem lapillis tum Sanctorum , tum Principum , & Virorum Inlustrum vel protomae , vel imagines , icones cum vestibus & ornamentis ita exhibentur , ut picti vel exstanti opere sculpti quasi viventes exhibeantur . Hae Imagines Caelitum , Sanctorumque Virorum permultae spectantur in regio Sacello domestico in Palatio , quod vulgo *de' Pitti* dicitur , & anaglyphæ non pauca eodem opere elaborata ornant *Ciborium* , ut aiunt , superponendum Arae Sacelli regii Ambrosianae Basilicae , in quo sepulcra Principum Augustae Domus Mediceae , & Magnorum Ducum condita sunt cum eorum Statuis ; sed adhuc quum inania sint , Cenotaphia potius dicenda .

Haec ars mirabilis Florentiae orta est cura & auspiciis praeclaudatorum Magnorum Etruriae Ducum , quam FRANCISCUS & FERDINANDUS omnibus numeris absolutissimam , profusis immensis opibus , reddiderunt . Florentinorum Artificum haec tota laus & gloria est , quorum nomina , quae nobis multa volumina non sine magno labore investigantibus innotuere , mox recensebimus : quandoquidem de his nihil scripsit VASARIUS , de opificio vero fatis perpauca posteris reliquit . Prima

D d

huius

huius Artis vestigia seu initia , ad remotiora tempora referri possunt, nempe ad Saeculum decimum tertium, nam tunc Domini Florentinae Reipublicae , quum Altare in honorem Beatae Mariae Virginis in Templo S. Michaelis in Horto, omnium quotquot ea tempestate erant, splendidissimum, ac sumtuosissimum, faciendum iussissent, Florentini Artifices totum lapillis, & variis peregrinis marmoribus incrustarunt, & pretiosis lapidibus areas sculptarum Imaginum Sacrarum distinxerunt. Perraris lapillis & levissimis marmorum crustis ornandum quoque erat, eorum iussu, Altare maius Basilicae Baptisterii Florentini, profecto magnificentissimum, ut ostendit Archetypum ea tempestate delineatum, quod in *Stofchiano Museo* nuper observavi. Postea secutis temporibus quantum in Sacris Altaribus & Sacellis excelluerit pietas & magnificentia Procerum Florentinorum, perpauca enumerasse sufficiat, insigniora nempe Sacella S. Mariae Virginis ab Angelo Annuntiatae, S. Mariae Novae, altare maius Ecclesiae Florentini Coenobii Carthusianorum; item Sacella sumtuosissima Gaddiorum, Nicoliniorum, Salviatorum, atque illud stupendum Michelotiae Gentis, nunc Marchionis & Equitis Alexandri Capponii, quae Ara est maxima, simulacris quoque marmoreis ornata, in Florentino nobilissimo Templo Sancti Spiritus, quod artis portentum merito adpellari potest. Adde ornatissimum Sacellum Cardinalis, ut aiunt, *di Portogallo*, & marmorea moenia Chori, quae augustiorem reddunt Basilicam S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem, pretiosis lapillis, & sculpturis condecorata. Si vero hanc Artem lapillos compaginandi ad altiora tempora, ut suspicemur, inde aliquod exemplum manasse, referre velimus;

mus ; indicabimus admirandum opificio ac vetustate commendatissimum pavimentum , sive Lithostrotón , quod adhuc perennat in praeaudata Florentina Basilica Baptisterii S. Ioannis , cuius Presbyteris & numeroso Clero praefum ; in quo tessellato , ac vermiculato opere parvi lapilli , ac nobiliora marmorum frustra variis coloribus mira arte compaginata sunt ; quae si una cum splendidissimis columnis , & capitellis solido auro contextis , & picturis omnibus e musivo opere Saeculo XI. perfectis expolirentur , & illuminarentur , spectantium oculos miro fulgore complerent . Hoc ipsum Lithostrotón paullo ante annum a reparata Mundi salute millesimum compositum fuisse constat ; nam anno MXIII. ad eius exemplum , iisdemque cum ornamentis , alterum absolutum est , quod spectatur in Basilica S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem sita , quae profecto splendida est ac magnifica .

De Pictoribus Musivariis nihil dico , quorum apud Florentinos agmen ducit celeberrimus iocrus , & plurima huiusmodi operum insignia exempla Florentiae & Romae adhuc spectantur ; quae luculenter a VASARIO recensentur , & laudantur . Hi tessellato opere vitris tessellarum forma quadris perparvis , omnibus coloribus infectis , inauratisque , picturas referebant . Nihil de Pictoribus Vitrariis , qui Ecclesiarum fenestras coloratis vitreis lamellis Sanctorum Imagines condecorabant , & exprimebant , nunc loquor .

Primum egregiorum Florentinorum Artificum exemplum , qui Saeculo XVI. musivo opere e pretiosis duris lapillis inter se apte dispositis & compaginis tabulas ita pictas perfecerunt , in Regio Florentino Museo ostenditur , in quo Labronensis Portus facies , & pro-

prospectus exhibetur; sed in eo opere labor maximus, lapillorumque pretiosorum copia, non vero exquisita elegantia, explendescit. Mox gradatim alia opera ostenduntur, quae multo magis exercitis ingeniis, superatisque immensis laboribus, & artis aerumnosissimae difficultatibus, talem tantumque nitorem, & elegantiam ostentant, ut nihil supra desiderari possit. Horum opificiorum fama per omnem Europam circumsonante, nil mirum, si maximi Reges abacos, mensas, scrinia, arculas, & alia huiusmodi opera ab iisdem Florentinis Compaginatoribus & Lapidicinis in suis Conclavibus habere voluerunt. Multa ad hanc mirabilem artem historica monumenta scriptis suis commendavit praelaudatus P. Fr. AUGUSTINUS DEL RICCIO, quae quum adhuc ignota sint, iisdem numquam pervulgatis, perlubet ea in lucem proferre. In Capite CXXIII. ubi de *Coralliis* differit in Historia sua lapidum, haec memorat. (1) „Ufasi (*il Corallo*) in Firenze, ze da varj Maestri ne' tavolini di commesso; onde fu portato alla Maestà del Re Filippo il bellissimo Scrittoio, che fece fare il virtuoso Gran-Duca Francesco, cosa rara veramente in questo genere; poichè io viddi tale studiolo con molto mio piacere e contentezza. Similmente è stato mandato un bellissimo tavolino a mio tempo in Inghilterra; e di continuo si fanno assai tavolini nella Città; ma oggi vi sono assai Huomini di virtù rara, che gli fanno: & in vero questi adornano le belle Sale, e vaghe Camere de' Signori e Gentiluomini; e di tale usanza laudevole ne abbiamo a ringraziare il Sig. „ Gio:

---

(1) Idem P. Riccius hunc Tractatum scripsit circa annum, ut alibi dictum a me est, MDXCVII.

„ GIO: VITTORIO SODERINI , che si puote dire , che
 „ fosse il primo della Città , che gli cominciasse a le-
 „ gare (*parla di quelli lavorati con coralli*), e farli fare
 „ ancora dal non mai a bastanza lodato Maestro GIU-
 „ LIO Fiorentino , che in vero ne ha fatti assai ; e veg-
 „ gendo poi gli altri hanno imbolato quest' arte , &
 „ hanno in vero fatto un furto honorato .

Sed quantum in his artibus excelleret hi Opifices ,
 regnante Ferdinando Magno Etruriae Duce , qui ad
 absolutissimum decus & elegantiam eos assidua cura sua
 evexit , idem Scriptor testis synchronus & oculatissi-
 mus , luculenter exponit in eodem Tractatu Cap. CXX-
 VIII. ubi de variis *Achatum* generibus differit , his ver-
 bis : „ L' Invittissimo Imperadore RIDOLFO l' anno MD-
 „ XCVII. ha ottenuto di veder fornito il suo bellif-
 „ simo Tavolino , quadro poco più che di due braccia
 „ per ogni verso ; opera non più stata fatta al mondo
 „ dicono gli Amatori dell' anticaglie : (1) indi avvie-
 „ ne , che detta Tavola è tutta di pietre dure e gioie ;
 „ ma tutta apparisce d' un pezzo , e non commessa in
 „ marmo o bardiglio , o in altra sorta di marmo ; e
 „ questo Tavolino è stato condotto alla sua perfezio-
 „ ne da i più eccellenti Maestri , che fossero giudicati
 „ a tal bell' opera dal Granduca Ferdinando de' Medi-
 „ ci . Le pietre che ho vedute in detta Tavola , tutte
 „ son venute dallo Stato dell' invittissimo Imperadore
 „ nominato , e sono queste , cioè : Agate bellissime di
 „ varie forti e colori ; alcune erano bianche e rosse ;

E e   altre

---

(1) Hunc abacum inveni in Libris ad hos Artifices , & eorum stipendia spectantibus , an-
 no MDLXXXIX. incoeptum fuisse , curante , iussu Magni Ducis Francisci , Ni-
 colao Equite Gaddio , viro nobilissimo , omniumque elegantiarum aestimatore pe-
 ritissimo , qui eosdem Opifices dirigebat , & adhortabatur : Hic Musei Gaddiani
 auctor & conditor fuit laudatissimus , quod nunc venum datur .

„ altre lionate e gialle; altre avevano varj colori, e
 „ scherzi, ch' erano in dette pietre, che farebbe co-
 „ sa tediosa a dirle; tanto variavano dette Agate: ma
 „ chi desidera vedere tal bell' opera, vadia in Guarda-
 „ roba, e vedrà questo Tavolino dipinto con somma
 „ diligenza dall' eccellente Miniatore M. Daniel Flosche
 „ Fiammingo, con cui tengo amistà; e di più vi ve-
 „ drà dipinto molte sorti di Diaspri bellissimi, altresì
 „ molte corniuole, che variano di colori e scherzi,
 „ che fa la madre Natura in esse. Anchora vi sono
 „ una infinità di granatine, amatiste, calcedonj, cor-
 „ niolle; e parte di queste nominate pietre sono ridotte
 „ in augelli, in arme, & altre cose, che si vedono in
 „ sì bell' opera, che farei molto prolisso in dirle &c.
 Complures abaci maiores & minores commissis pretio-
 sis gemmis, lapillis, sectisque grandibus unionibus, &
 margaritis, spectantur in Regio Cimeliarchio Florenti-
 no, ne quid dicam de aliis, quibus Regionum Pala-
 tiorum, Villarumque conclavia ornantur. (1) Spectan-
 tur etiam in Conclavibus Patriciorum Florentinorum,
 praecipue vero in Museo Gaddio, ubi scrinium valde
 magnificum pretiosis lapillis, & quidem rarioribus,
 ornatum, multa in admiratione est. Dicam etiam fene-
 stras specularibus lapidibus, nempe subtilibus sectis ta-
 bulis ex alabaastro pellucidis contegi consuevisse; quae
 specularia idem P. Riccius ita describit Cap. CXXIX.
 ubi de Alabastris loquitur: „ Solo nominerò quei pez-
 „ zi di alabastris, che sono al Giardino de' Signori Ru-
 cel-

(1) Horum operum accuratam descriptionem adfert pag. 64. & 65. Ioseph Blanchinus Pratenfis in sua Historia Magnorum Etruriae Ducum; cui hoc meum consilium aperui, & plurima notatu digna communicavi, meque agente, Venetiis edita est ab honorabili laudatoque Typographo Io. Baptista Paschalis, cum hoc titulo: *Dei Granduchi di Toscana della Reale Casa de' Medici Protettori delle Lettere, e delle belle Arti, Ragionamenti Istoricj &c.* In folio splendida editio anno M. DCC. XLI.

„ cellai in Via della Scala . Questi alabaſtri ſervono
 „ all' onorata Caſa per ſineſtre , uſanza laudabile e bel-
 „ la ; laonde ſervono in cambio di legname e d' im-
 „ pannata . Il medefimo ſi può dire delle ſineſtre di
 „ S. Miniato al Monte &c.

Memorandi inſuper ſunt & illi Artifices , qui teſſel-
 lato opere abacos , ſcrinia , arculas , & monopodia el-
 laborabant ſectis incifisque conchis margaritifervis , vulgo
di madreperla , quibus frondes , aves , animalia , & encar-
 pia exhibebant . Integris conchis margaritifervis miro
 ordine diſpoſitis ornata eſt interior tholi facies ſecre-
 toris Conclavis octagoni regii Florentini Cimeliarchii ,
 quod vulgo dicitur *la Tribuna* ; quod pulcherrimum or-
 namentum cum Horologio ad indicandos qualibet tem-
 peſtate perflantes ventos , cognoscendosque ab iis , qui
 in ea Aula morantur , Franciſcus Magnus Dux Etru-
 riae fieri iuſſit . Cum his coniungendi illi Artifices ,
 qui toto Orbe , praefertim ex Indiis conquiſitis lignis
 pretioſis , qui in ſe nativos varios colores cuiuſcumque
 generis continent , his historias , aves , corollas floreas ,
 phrygia opera , encarpas , & alia huius generis orna-
 menta componunt , interſeruntque teſſellato opere , imi-
 tanturque hiſce ligneis teſſerulis praelaudatos Muſiva-
 rios , & lapillorum ac Gemmarum conglutinatores ac
 Pictores . Praeſtantiora quaedam ſcrinia ſpectantur in
 regio Muſeo Florentino . Hoc opus , vulgo *di tarſia* ,
 apud Florentinos antiquitus inventum in uſu erat , de
 quo meminit antiquus Fabularum Etruſcarum Auctor ;
 & complura adhuc exſtant huiusmodi Opera , & Val-
 vae ianuarum figuris ita ſculptae ſpectantur in Muſeo
 Bonarroſio , & apud me exſtat Scrinium , in quo Xy-
 ſtus conſpicitur , vulgo *Loggiato* , *Portico* .

CA-

CAPUT IV.

Nomina Compaginatorum celebriorum recensentur.

Regnante FRANCISCO I. Magno Duce Etruriae, quo auspice & favente antiqua Musivariorum ars, duris pretiosis lapillis versicoloribus compaginandis revocata, inventa ac perfecta est, hi Artifices celebriores fuere:

Magister *Iulius Florentinus*, teste Riccio.

M. *Sinibaldus Sinibaldus* Flor.

M. *Pompeius Studendolus* Flor.

M. *Ambrosius*

Stephanus

Christophorus

Ioannes Ambrosius

Medio-
lanen-
ses.

M. *Ioseph Marchesinus Venerus*
(Conciatore di Rubini.)

Pictores huiusmodi Operum.

Andreas Mariotti F. Mingbius
Flor.

Christophorus Papius Flor.

Franciscus Mercurii F. Ligozzius
Flor.

Regnante FERDINANDO I.

M. Etrur. Duce.

M. *Andreas Iuliani F. Santinius*
Flor.

M. *Urbanus Simonis F.* Flor.

M. *Alexander Lofterii F. Davanzarius* Flor.

M. *Iacobus Ioannis F. Flacch* Ale-
mannus.

M. *Dominicus del Taffo* Flor.

M. *Bartholomaeus Erman* Aleman-
nus (Ebanista)

M. *Daniel Flosch* Belga Pictor.

Borsolus Pauli F. Venetus (Mi-
niatore)

Valerius Nicolai F. Marucellius
Pictor.

Petrus Barthol. F. Paulius Auri-
fex Flor.

Michael Ang. Ioannis F. Palaius
Flor.

Augustinus Bartholomaei F. Flor.
Aurifex.

Antonius Sanctucci Flor. (La-
voratore di Sfere)

Direttori degli Artefici di commesso,
e delle loro Opere.

Bernardo Buontalenti Maestro del-
le belle Arti provenienti dal
disegno.

Matteo Nigetti Architetto della
Galleria.

Gostantino de' Servi, Pittore, In-
gegnere ed Architetto, so-
prantendente di tutte le Mac-
stranze.

Giovanni Bilivert, celebre Pitto-
re per le invenzioni.

Ex his aliqui regnante etiam FRAN-
CI-

cisco I. floruerunt, quod & in reliquis recensendis adnotandum est.

Regnante COSMO II. Mag. Etrur.

Duce. Ex descriptis Artificibus, perpaucis exceptis, reliqui sub hoc Principe floruerunt.

M. *Camillus Octaviani F.* Flor.

M. *Petrus Paulus Ioannis Antonii F. Albertinus* Flor.

M. *Andreas Vincentii F. Borgogninus* Flor.

M. *Baccius Antonii F. Cappellius* Flor.

M. *Ioannes Cappellius* Flor.

M. *Iacobus Thomae F. Gattius* Flor.

M. *Ioannes Sebastiani F. delle Dame* Flor.

M. *Cosmas Iosephi F. Hener Alemannus*.

M. *Horatius Francisci F. Cangius* Flor.

Io. Baptista Balatrius Architectus.

Giovanni Bologna Scultore.

Piero Tacca Scultore.

Vincentius Nelli Aurifex Flor.

Jonas Falchius Aurif. Flor.

Cassianus Dominici F. Aurifex Flor.

Gaspero Mola Medaglista.

Regnante FERDINANDO II.

M. Etrur. Duce.

M. *Ioannes Franciscus Comparinius* Flor.

M. *Julianus Pandolpbinius* Flor.

M. *Antonius Franciscus Martinus* Flor.

M. *Antonius Sorbius* Flor.

M. *Angelus Alberighius* Flor.

M. *Aurelius Vestrius* Flor.

M. *Antonius Capellius* Flor.

M. *Antonius Chener Alemannus*.

M. *Andreas Gbingbius* Flor.

M. *Sebastianus Focardius Florent.* (Fruttista)

M. *Baccius Cappellius* Flor.

M. *Christophorus Winchler Aleman.*

M. *Ferdinandus Migliorinus*, qui postea accitus Gallias petiit.

Non pauci ex his floruerunt etiam regnante Cosmo III.

Regnante COSMO III. M. Duce Etrur.

M. *Ioseph Bamberinius* Flor.

M. *Ioseph Bizzarrius* Flor.

M. *Ioannes Dominicus Bianchi* Flor.

M. *Ioannes Brogellius* Flor.

M. *Ioseph Vulpius* Flor.

M. *Ioseph Antonius Torricellius* Fl.

M. *Io. Baptista Montautus* Flor.

M. *Io. Baptista Zucconius Florent.* Neapolim abiit.

M. *Laurentius Bellius* Flor.

M. *Matthias Sorbius* Flor.

M. *Nicolaus Valorius* Flor.

M. *Octavius Ioannellius* Flor.

M. *Petrus Borgbesius* Flor.

M. *Raphael Muffarius* Flor. Neapolim petiit.

M. *Sanctes Poggius* Flor.

M. *Thomas Vulpius* Flor.

Franciscus Ciamingbius Praeceptor Graphics.

Ex iis plures etiam regnante Io. GASTONE floruerunt.

Regnante IO. GASTONE Magno Etrur. Duce.

M. *Paulus Bottius* Flor.

M. *Antonius Ciollius* Flor.

M. *Antonius Franciscus Bottius* Fl.

M. *Antonius Franciscus Gionius* Fl. (Figurista)

F f

M. Be-

- M. *Benedictus Burchius* Flor. (Frut-
tista)
M. *Carolus Franciscus Bottius* Flor.
M. *Cosmas Formiglius* Flor.
M. *Franciscus Campius* Flor. abiit
Neapolim.
M: *Philippus Violius* Flor. Neapo-
lim abiit.
M. *Ioseph Minchionius* Flor. Nea-
polim abiit.
M. *Ioseph Montaurus* Flor.
M. *Caietanus Ferronius* Flor.
M. *Matthaeus Pretolanus* Flor.
M. *Bartholomaeus Torricellius* Flor.
M. *Ferdinandus Migliorinus* Flor.
M. *Maximilianus Soldanius* Flor.
(Bronzista)
Laurentius Veber Flor. Bronzista,
& formarum cudendae mone-
tae Opifex.
- Regnante FRANCISCO Loth.
& Barri D. Magno Etruriae Duce
Imp. Caesare Augusto.
M. *Caietanus Torricellius* Flor.
M. *Franciscus Borgbesius* Flor.
M. *Baccius Cappellius* Flor. nuper
obiit.
M. *Paulus Bottius* Flor. nuper obiit;
in eius locum successit
M. *Ignatius Babbuiatus* Flor.
M. *Antonius Franciscus Bottius* Fl.
M. *Gaspar Iacopuccius* Flor.
M. *Franciscus Iacopuccius* Flor.
Franciscus Conti Praeceptor Gra-
phices.
Horum opificiis praeest *Ludovicus*
Syries Gallus.
De Scalptoribus Gemmariis, qui flo-
ruerunt, & nunc florent, suo lo-
co dicendum erit.

CAPUT V.

*De Opificibus, qui in Regio Palatio & Museo Florentino
vascula crystallina, aliaque e crystallo opera faciebant.*

Quamvis in hac Historia primum de Glyptogra-
phicae artis initiis, progressibus, & conatibus ab-
solutissimis mihi differendum proposuerim, ta-
men & adfines ac focias artes, clarosque in his Artifi-
ces in pretiosis lapillis secandis, compaginandis ac per-
poliendis, qui & Musivarii dici possunt, nolui prae-
termittere. Cum his iungendos censeo Vasculares pe-
ritissimos, qui Vascula, aliaque permulta e crystallo
montana mira arte conficiebant, atque etiam variis or-
namentis, animalibus, avibus, pampinis, foliis, silvis,
encarpis, figuris, oscillis, tropaeis, limbolisque atque
emble-

emblematis variis ingeniose excogitatis ea condecorabant, atque interdum inaurabant; quorum aliqua non contemnenda in meo Museo, veluti huius eximiae artis prima specimina servantur. Primum eorum Officinae, ut diximus, in Palatio ad Templum D. Marci, vulgo *il Casino*, cum aliis Artificibus Gemmariis constitutae fuerunt circa annum CIO. IO. LXXXVII. primique Opifices, qui hanc artem exercuere, Florentini, mox Mediolanenses periti homines exstiterunt, qui permultos egregios alumnos educarunt atque instituerunt, quorum opera, quum accurate & luculenter descripta fuerint a praeaudato P. AUGUSTINO DEL RICCIO Dominicano, satius erit eius verba, testimoniumque firmissimum atque oculatissimum adferre. Igitur Capite CXX. suae Historiae Lapidum & Gemmarum haec scribit: „ Del Cristallo di Calci, di Carrara; degli „ Svizzeri, talvolta di peso di libbre 200. Di cotali „ pezzi sovente i Maestri rarissimi Milanesi ne fanno „ animali grandi, come oche grandi al naturale; ma „ di più pezzi, & altri animali; come si vede nella „ Tribuna della Galleria, che fece la fel. mem. del „ Granduca FRANCESCO al Palazzo vecchio de' Signori, non mai lodato quanto merita; poichè amava i „ Virtuosi Forestieri, & in particolare il virtuoso Maestro „ GIORGIO Milanese, & i suoi figliuoli, altresì „ i rari e virtuosi Maestri della medesima patria, cioè „ Maestro AMBROGIO, Maestro STEFANO ambidue fratelli, & io con tutti tali Virtuosi sempre ho tenuto amistà, con tali uomini leali, e rari in lavorar „ Cristalli, e fare animali, & altri lavori, come un' „ altra volta si dirà con altra occasione; che il detto „ Granduca quei e altri Maestri teneva al suo Palazzo „ ZO,

„ zo, che il fece per suo diporto, detto il *Casino*, ch'
 „ è appresso il nostro Convento di S. Marco in Fi-
 „ renze, dove io andava per mio spasso; poichè tan-
 „ to era il contento, che io prendevo in veder sì gran
 „ pezza d'uomini rarissimi in molte arti, quivi lavo-
 „ rar molte cose &c.“ Memorat in eodem capite Cru-
 ces e crystallo ab his artificibus egregie elaboratas,
 quae magna cum pompa in sacris Supplicationibus in
 pervigilio Nativitatis S. Ioannis Baptistae Florentino-
 rum Patroni, per nostram Urbem deferebantur; & Va-
 scula crystallina ad servandas Sanctorum Reliquias, quae
 in gradibus arae maximae in Ecclesia S. Mariae No-
 vellae, (atque etiam in aliis Ecclesiis) exponuntur,
 atque in Lipsanothecis servantur. Idem haec adnotat
 Cap. CXCI. „ L'uso de' Cristalli è più per far Vasi
 „ da bere; posciachè a Venezia vi sono sì bei bic-
 „ chieri, e tazze di cristallo, fatte a Murano, che in
 „ vero sono assai rari, e belli, & honorati, fatti in
 „ tante fogge, & hanno diversi garbi, che rallegrano
 „ gli uomini“. Harum artium conditorem Florentiae
 fuisse FRANCISCUM Magnum Etruriae Ducem, non
 semel a me, numquam tamen laudatum satis, clarius
 confirmat Cap. CXCLV. his verbis: „ Quì voglio di-
 „ re, come non è guari di tempo, come il Granduca
 „ FRANCESCO fece venire più Maestri di vetro, & in
 „ particolare quei, che lavoravano i Cristalli, e messe
 „ questa laudevole usanza nella Città di Firenze: co-
 „ sì avrebbero a fare i Principi a tener cotal modo,
 „ che le Città loro ripiene di Huomini virtuosi in
 „ tutti i generi & arti per decoro, e onore delle Cit-
 „ tà, & anco per allevare i suoi sudditi virtuosi, e
 „ non oziosi, come bene ha fatto il Gran Duca FRAN-
 CESCO,

„CESCO, che apparò dal suo buon padre G.D. COSI-
 „MO, che messe tant' arte in Firenze, & altresì esal-
 „tava i virtuosi, e quei sovente egli premiava &c.“
 De ornamentis, quibus crySTALLINA VAScula decoraban-
 tur, differit idem Scriptor Cap. CCXXVIII. ita in-
 quiens: „Quì si puote ancora dire, che i Signori e
 „i Regi hanno vasi fatti di cristallo, ma a tornio,
 „come si lavorano i Vasi di lapislazzuli, e così fan-
 „no intagliar detti Vasi, o bicchieri di cristallo, e
 „per entro si veggono arme, o animali, o selve.
 „Uno di questi ne ho visto al Casino del Granduca
 „FRANCESCO, cosa veramente degna d'un simil virtuo-
 „so Granduca. Evvi adesso un gran Maestro in Gal-
 „leria, che disfa i Cristalli, e con fuoco e fiato fa
 „tutto quel che si può desiderare; cosa che non si è
 „più vista in questa Città; laonde merita, che ne sia
 „fatto memoria da me nell' opera, che anderà fuori
 „sopra le pietre in Lingua Latina, se harò vita.

Servantur adhuc in duobus secretioribus Cimeliis in
 Regio Conclavi, vulgo *Tribuna*, innumera Vasa pretio-
 sa, non solum crySTALLINA, verum etiam ex integris
 praegrandibus Gemmis, e Chalcedoniis, Achatibus,
 Sardonychis, Helitropiis, & Cyaneis, vulgo *Lapislaz-
 zuli*, aliisque; quam insignem supellectilem utinam
 Tabulis aereis optime delineatam videam aliquando,
 quod, si vires meae paterentur, id ipsum, regio Cae-
 saris permisso & favore, curare vellem.

Praeter hos Opifices, qui crySTALLINA VAScula exqui-
 sita arte^t elaborabant, laudat etiam Vasculares, qui
 vasa, crateres, & cyathos e gemmis lapidibusque pre-
 tiosis in iisdem Mediceis Officinis perficiebant; de qui-
 bus pauca haec idem RICCIUS adnotat Cap. CXXV.

G g

ubi

ubi agit de lapidibus Cyaneis, vulgo *Lapislazzuli*.
 „ Di cotali pietre se ne fanno Vasi belli e bacini, &
 „ altri lavori; come si vede aver fatto il Gran Duca
 „ FRANCESCO a mio tempo al Casino; che oggi di co-
 „ tali Vasi, bacini, e nicchi, e altri lavori sono nel-
 „ la Tribuna sul Corridore appò il Palazzo Ducale;
 „ & in essa Tribuna vi sono delle belle cose, ch'ab-
 „ bia il Granduca in genere tale. Nota che io veddi
 „ lavorare un nicchio, & altri Vasi, che si lavorano
 „ per via di ruote; cose, che non puote fare se non
 „ quelli che sono ricchi.“

His etiam adde Opifices illos, qui e succinis vascula, pateras, urceos, candelabra, icunculas, & alia huiusmodi egregio magisterio faciebant; quamvis intermissa haec opera fuerint, statim ac Bohemica ad Mediceos Principes pervenire. Verum ex his non pauca in iisdem regiis Musei Conclavibus spectantur. Lancem eximiae magnitudinis ex hac materia cum urceolo ad aquam fundendam servat in Museo suo Cl. Baro STOSCHIUS; multis figuris anaglyptico opere egregio exsculptum; qui olim apud Serenissimos Mantuae Principes exstabat, & forsitan dono missus, ex his officinis prodiit.

Nihil dico, ne Lectorum abutar patientia, de Eborariis eximiis Sculptoribus, Statuariis, Vasculariis, quorum opera exquisitiori arte perfecta in hoc regio Museo Florentino conspiciuntur; quae omnia, non aliunde advecta, sed in his Officinis Mediceis, & non pauca etiam Serenissimorum Principum manu, praesertim FERDINANDI Magni Etruriae Principis perfecta atque elaborata valde laudantur.

Artifices omnes in tres Classes distributi, singuli suis
 ope.

operibus accurate incumbabant. Alii deserviebant aedificiis & ornamentis regii magnificentissimi Sacelli Principum in Ambrosiana S. Laurentii Basilica; alii deliciis, luxui, ornamentisque Augustae Domus Mediceae praestandis insudabant; alii pro regio Cimeliarchio, atque eidem addictis operibus, & rarioribus elegantissimis, ut eleganti cultu explenderent, laborabant. Inter Sculptores memoratur egregius **HERCULES FERRATA** qui insigniores Statuas marmoreas aliquibus in locis instauravit. Clariss. **FANCELLIUS Antonii F.** sedens Bacchi simulacrum, & alia antiqua monumenta, ut inveni in Libro O. anno **CIO IO CXV.** refecit. Laudatur **MARIANUS**, Vincentii Vivianii discipulus, in crystallis telescopiorum conficiendis, aliisque vitreis orbibus ad Opticam pertinentibus Faber eximius, itemque eius alumnus, & socius **COPPINIUS**, qui & perspicillis optimis fabricandis, aliisque machinis Mathematicis, & Astronomicis dabant operam. Celebris est **IOANNES BAPTISTA FOGGINIUS** Architectus & Sculptor, & alii Prospektivae Magistri: alii item Plastae, archetyporum Fictores, Protoplastici, vulgo *Modellatori*; inter quos in ectyposi excellens fuit **CIPRIANUS**, qui ex aere fudit Statuas omnes, quae in regio Conclavi, sive Tribuna Cimeliarchii spectantur, iussu **COSMI III.** Magni Ducis Etruriae; in Fusoria & Chemice alii praestantes. Legi etiam nomen **ANGELI GORII** Florentini, inter Pictores fama nominis operumque clari, (1) quem inter avos meos numero, a quo laquearia regii Cimeliarchii picta sunt anno **CIO IO CLV.** & **CIO IO CLXI.** & **LXIV.** in spatiis novem; quas picturas nuper aereis

---

(1) In Lib. Litt. G. & I. ab annis praedictis ad annum MDCLXXIII.

reis Tabulis incisas in lucem protulit IGNATIUS URSINIUS, Socius Columbarius Florentinus, multis laudibus commendandus. Reliquos omnes, qui in iisdem regiis Officinis, vel alibi ad nutum Principis laborabant, ne quid peccem in recensendis, vernaculo sermone exponam. *Pittori di Fiori*, inter quos excelluit MICHAEL SCACCIATUS Florentinus; *di Frutte*, *di Figure*; *Miniatori*, *Vetrai*, *Sperai*, *Orefici*, *Argentieri*, *Bronzisti*, *Medaglisti*, *Maestri di filigrana*, *Intagliatori di Sigilli*, *Oriuolai*, *Archibugieri*, *Balestrieri*, *Alabastrai*, *Cesellatori*, *Bulinisti*, *Smaltatori*, *Stipettai*, *Ebanisti*, *Spadai*, *Artefici di corazze*, e di *armadure militari*, *Fonditori di Artiglierie*, *Intagliatori di lime*, *Intagliatori in avorio*, *in legno*, *Tabacchierai*, *Cimbalai*, o *Instrumentai*.

His omnibus & illi addendi sunt adeo celebres, & praestantes Opifices, qui in Textrinis Mediceis prope Palatium ad Templum D. Marci sedulam operam in aulaeis texendis navabant; quibus paucis ab hinc annis hi subrogati sunt, qui excellunt in floridis sericeis vestibus mirabili textura conficiendis, & magnas opes publico bono conferre non cessant. Horum historiam aliis compingendam relinquo; ne extra choream vagari videar. Illud memorare mihi liceat, in Textrinis Reipublicae Florentinae olim floruisse Artifices & Pictores omnibus ingenii & peritiae laudibus ornatissimos. In Basilica Baptisterii Florentini servantur, & Hierothecas Sanctorum Reliquiarum exornant, picturae sacrae auro & coloribus ex serico textis, quibus condecorabantur Pontificalia indumenta, queis usus est IOANNES COSSA, olim Papa, cuius ossa magnifico in sepulcro in eadem Basilica condita sunt; quae Historiae miro artificio textae anno MD. CCCCLXVI. exhibent
ortum,

ortum, vitam, gesta, & mortem Sanctissimi Praecursoris Ioannis Baptistae; quarum picta exempla dedit ANTONIUS Iacobi F. DEL POLLAIUOLO, eaque textrinis operibus expressere COPPINUS, IO. BRAMANTIS Flor. cum aliis, quorum nomina, Deo dante, in mea Historia Baptistarii Florentini proferam.

C A P U T VI.

Nomina praestantium Vasculariorum in Florentinis Officinis crystallinis & vitreis producuntur.

Postquam in hoc Adparatu historico multa a me praemissa sunt, quae ad eximios Florentinos Artifices generatim pertinent; nunc peculiari labore de inclytis Maecenatibus & Fautoribus Mediceis, ac de Opificibus singulis differendum. Primus omnium, ut diximus, ad Vascula crystallina & vitrea conficienda Officinas Florentiae in suis Aedibus, prope Templum D. Marci, mox prope vetus Ducis Palatium, condidit, publico litterarum atque artium omnium bono & gloriae natus, Sereniss. FRANCISCUS I. Magnus Dux Etruriae; cuius eximiae virtutes & merita nullis laudibus aequari satis possunt.

Inter primos Vascularios Opifices, qui recensentur in Codice expensarum, quem evolvi, in quo adnotata est littera C. qui incipit Kalendis Martii anni aerae Florentinae CIO. IO. LXXXVII. laudatur AQUILANTES BOTTARIUS, Antonii Filius, Florentinus, qui crystallis aedificandis, rotarumque ope perpoliendis, summa cum laude, sedulam dedit operam. Sub eo discebant, ac va-

H h

scu-

scula elaborabant, NICOLAUS Friderici F. & PAULUS Nicolai F. Florentini. Inter Vitrarios Artifices laudatur etiam BAPTISTA Venetus. Legi etiam in Libro notato lit. G. ad annum CIO. IO. XCVIII. nomina duorum Opificum Gallorum, qui specularia exquisita arte elaborabant, nempe DOMINICUM COCCER, & BARTHOLOMAEUM DE RACH, qui tum crystallina, tum metallica, quae exstant, parabant.

Sed quum ad aures eiusdem optimi Principis praestantium Mediolanensium Opificum, qui opera e crystallo politissima egregie conficiebant, ingens fama percrebuisset, eos magnis praemiis propositis, oblatisque, ad se advexit, ac praesentes eximio honore ac benevolentia prosecutus est. Hi fuere GEORGIUS cum filiis, & AMBROSIVS, ac STEPHANUS germani fratres, qui, ut supra vidimus, a P. Fr. AUGUSTINO RICCIO e Dominicana Familia in sua lapidum Historia laudantur, quam scripsit circa annum CIO. IO. XCVII. Sed, quod tacet, vel incuria praetermittit idem RICCIUS, in Codice Expensarum, notato littera D. ab anno CIO. IO. LXXXIX. ad annum CIO. IO. XCII. praeclaudati GEORGHII vel filium, vel fratrem nominatum quoque. invenit CHRISTOPHORUM Mediolanensem; AMBROSII vero fratrem IOANNEM BAPTISTAM, qui, ut mox dicemus, egregius fuit Gemmarum Scalptor. Ex eodem Codice didici etiam, eos patrem habuisse HIERONYMUM, qui e Familia CARRIONIA erant; nam *Carrioni* tum in hoc Codice, quamquam aliquando minus, ut videtur, accurate *Caroni*; tum in alio Codice, qui exstat in secretiore Regio Archivio penes egregium Antiquarium IOANNEM BAPTISTAM DEIUM, socium Columbarium Florentinum, qui mihi ibidem legendum exhibuit, CARRIONI, re-
ete

Ete quidem, adpellantur. Hi praestantes Vascularii non solum vasa, pocula, trullas, pateras, catillos, cyathos, & columellas ad ornatum scriniorum, aliaque opera e crystallo montana perficiebant, exstruebantque; verum ea multo opificio seu diaglypho, sive anaglypho insculpebant, exhibebantque flores, corollas, aviculas, encarpas, silvas, animalia, figuras, eademque vascula aliquibus in locis inaurabant, vel encausticis coloribus inficiebant; quidquid denique spectantium oculos exhilarare potest, eorundemque operum elegantiam mirumque opificium augere, miro ingenio inventisque praestabant, ac perficiebant. Hi dicebantur honoris causa, quod ceteris praestarent, *Magistri*, & complures magisterio suo subiectos alumnos accurate docebant atque erudiebant. Idem P. RICCIUS filet nomen illius Opificis, qui, ut ipse ait, *disfa i Cristalli, e con fuoco e fiato fa tutto quello che si può desiderare*. Huius nomen inveni in praedicto Libro C. recensitum inter ceteros vitrarios Artifices anno CIO. IO. LXXXVII. quod nunc palam facio; nempe is est NICOLAUS GANDIUS Lucensis, Vincentii F. ut ibidem scribitur, *Maestro di cristalli a lume di lucerna*. His addendi BERNARDINUS GAFFARIUS Florentinus, Georgii F. cuius frater Christophorus eximius fuit, ut mox dicam, Scalptor Gemmarius; item CHRISTOPHORUS WINCHLER Alemannus, in sculpendis crySTALLINIS operibus, cyathisque conficiendis laudatissimus; cuius nomen saepe occurrit, praesertim in Libro K. ad annum CIO. IO. CLXIV. & L. CIO. IO. CLXVII. De BORGOGNONIO infra non pauca. Negotiis rebusque optime dirigendis idem Princeps liberalissimus praefecit IULIUM CACCINIUM, & MICHAELEM CACCINIUM Florentinos Praefectos genere & pul-

cra-

crarum rerum scientia nobilissimos. Complura nobiliora Vascula crySTALLINA ab his Opificibus confecta servantur, ut dicebam, in secretioribus magnis Cimeliis, quae auleis occultantur in Regia Tribuna Medicei Imperialis Musei, quae nescio qua de causa, quove consilio perpaucis ostendantur, digna profecto cultorum omnium admiratione & laudibus.

CAPUT VII.

*Inlustres Principes, qui Glyptographicae studia favore
& opibus prosecuti sunt, laudantur.*

IN laudandis Inlustribus Principibus, qui Glyptographicas artes favore, & munificentia ad summam dignitatis & gloriae praestantiam evexerunt, non discedam ab his, quae egregius Eques VASARIUS adnotavit in Vita VALERII BELII Vicentini (1), in qua primus omnium non solum eximios Gemmarios Scalptores, quos vel noverat aetate sua, vel eorum nominis famam temporibus eidem paene proximis audierat; verum etiam magnos Principes, quorum auspiciis & liberalitate pulcherrima opera ipsi perfecerunt, recensuit: Suspicebam ALPHONSUM Regem, qui antiquorum operum amore ac studio mirifice delectatus est, hac quoque laude non fraudandum. Verum neminem adhuc inveni, qui cum de provehendas Glyptographicas artes adpulisse animam, bellorum negotiis distentum, adfirmet; quamvis Litteratos, & sapientes viros multo in honore apud
se

---

(1) Vide in Parte III. Vol. I. pag. 285.

se adciverit, atque ingentibus praemiis adfecerit. LAURENTIUS PIGNORIUS Lib. I. *Symbolarum Epistolicarum*, Epist. III. de eius Gemmarum studio nihil adfert, qui haec de eo memorat: „Quod vero ad aetatem nostram, „aut paullo supra, attineret, Alphonsum Regem laudatum illum, & omni laude maiorem, Numismata Imperatorum, sed Caesaris ante alios, per universam Italiam conquesta, in eburnea arcula asservasse paene religiose, testis est Antonius Panormita: quibus, „quoniam alia eorum simulacra, iam vetustate collapsa non exstarent, mirum in modum se delectari, & quodammodo inflammari ad virtutem & gloriam inquiebat“. Sed quae subdit, accurate mox expendam. „Studium Alphonsi (inquit) aemulata est Domus Medicea, illa Musarum domus, an templum? „cuius rei testem habemus oculatum Philippum Cominaeum Lib. VII. Cap. IX. *Hist.* qui recenset Numismatum aureorum tria millia, praeter Vasa caelata, & argenti antiquitus signati magnam vim“. Sed Medicei Heroes praestantissimi minime indigebant, quum domesticis abundarent, exemplis ALPHONSI inclyti Regis; quum ipsi studiis omnibus atque artibus fovendis amplificandisque suapte natura divinoque genio ita inflammati essent, ut alios ad aemulationem excitarent potius, quam excitarentur, atque aemularentur. Iam supra ostendimus compluribus annis ante LAURENTIUM MEDICEM apud maiores suos inolevisse studia conquirendi priscas delicias, antiquas Gemmas, Numismata, & Vascula miris caelaturis operosissima. Viguit & remotioribus Florentinae Reipublicae temporibus ars insculpendi Gemmas; nam & non pauca Sigilla obsignatoria vidimus ex argento & aere,

quorum characteres in ambitu ad Saeculum XIV. referuntur, in quibus in medio inserta est antiqua Gemma cum figuris, quibus eius possessor ad obsignandum uteretur; quorum ectypa in Collectionibus Societatis Columbariae Florentinae, & in meis quoque servantur; quae quidem ostendunt longe vetustum esse huiusmodi studium habendi, colligendique antiquas Gemmas. Sed exstat Florentiae peculiare atque aeternum huius praeclarae gloriae monumentum, ac testimonium, nempe Domus ipsa Mediceorum Principum, quam exstruxit Magnus COSMUS MEDICES, Pater Patriae, quae hodie Marchionum Riccardiorum est, in qua in metopis Xysti, supra columnas & arcus, anaglypha octo marmorea elegantissima orbicularis formae spectantur; quae Historias exhibent ex Gemmis antiquis Scalptorum Graecorum accurate desumptas. Ea perfecit immortali scalp pro eximius Sculptor Florentinus DONATUS, cognomento DONATELLUS, quem VASARIUS insigniter laudat; qui primus omnium vetustis monumentis mirifice delectatus est, eaque imitari, ac probe exprimere in suis operibus assidue studuit; quique, ut adnotavimus, auctor fuit, ut COSMUS MEDICES harum priscarum deliciarum studium omnibus colendum exemplo suo proponeret, & elegantiores haec vetusti aevi reliquias undique conquireret, & sibi suisque compararet. In his marmoreis orbiculis primum spectandus occurrit, ab eo ad praestantiorum Gemmarum similitudinem accuratissimam egregie sculptus, Diomedes Palladio potitus, qui insidet basi encarpo coronatae. Huius Gemmae ectypum servo, quae post Cosmae obitum, quum Laurentio cum reliquis obtigisset, ipse singularem Graeci Artificis admiratus peritiam, ne sibi furri-

sarriperetur, in ea nomen suum ita declaravit, incisiss
 hisce litteris, ut & in reliquis insignioribus solebat :
 LAVR. MED. Prope hunc cernitur Hercules, sub gra-
 vi Amoris, seu Cupidinis pondere, qui eius humeris
 insistit, labore pressus, fatiscens; quod emblemata in Me-
 diceis Gemmis a me editis occurrit. In altero sculptus
 Hercules in Hortis Hesperidum, qui ad arborem ad-
 cedit aurea poma decerpiturus, adstante Minerva adiu-
 trice. Spectatur etiam Oraculum, ni fallor, Homeri-
 cum, ad quod Heroes adcedunt. Hinc cernitur Cupi-
 dinis triumphus, comitantibus eius currum Geniis. A-
 riadnem in altero marmoreo anaglypho sedentem in
 scopulo circumstant Satyri, ceterique e Bacchi familia.
 Spectatur in altero faberrime sculptus Centaurus, e pu-
 gna reversus; in altero vero captivus ante Heroam,
 sive Imperatorem paludatum, supplex, a duobus mili-
 tibus deductus: quae omnia emblemata a DONATO,
 Florentino Praxitele, ex antiquis praestantium Graeco-
 rum gemmis, & monumentis dubio procul desumpta sunt.
 De his eximiis DONATI operibus silent, qui admiran-
 da huiusce Urbis Florentiae descripserunt, FRANCISCUS
 BOCCHIUS, & IOANNES CINELLIUS. Obiit DONATUS Ei-
 dibus Decembreis anno MD. CCC. LXVI. aetatis suae
 LXXXIII. quum Laurentius Medices tunc ageret aeta-
 tis suae decimum octavum annum; quo, vel paullo an-
 te, ab eo fundatae Glyptographicae Scholae epocham
 designavimus, quae tunc maxime florebat, eidemque
 optimi Artifices dabant operam; neque absurdum est,
 sed credibile, tunc iacta fuisse huius Gymnasii funda-
 menta, studiaque auspicata, adhuc ipso DONATO vi-
 vente; quod etiam ex eo conicere possumus, quum
 lectissimis iuvenibus alumnis Laurentius praefecerit, mo-
 dera-

deratoremque & magistrum dederit BERTOLDUM DONATI discipulum, Florentinum, Sculptorem excellentissimum; forsitan quia DONATUS, invalescente senectute, laboribus fractus, quotidie his praesse minime poterat. Hos iuvenes Scalptores, itemque Sculptores, Pictores, & Architectos magnificus Laurentius vestibus, & stipendiis donabat, ac muneribus ditabat, excitabatque ad maiora exhibenda, suaeque benevolentia & laude ornabat, mensaeque suae aliquando adcumbentes volebat, familiaribusque colloquiis dignabatur, praesertim si quid admiratione dignum multo studio & arte perfecissent; quae omnia luculenter VASARIUS pluribus in locis exponit (1).

Gradum nunc facio ad Pontifices Maximos PAULUM II. qui insculptis antiquis Gemmis mirifice delectatus est. Aliqui memorant etiam MARTINUM V. sed Scalptorum Gemmariorum nomina, qui sub ipsis floruerint, nondum in editis monumentis legi; quae si habentur, illud opto vehementer, ut in lucem quantocius proferantur. Iisdem regnantibus, in numismatis effingendis cudendisque egregios Opifices floruisse, multamque laudem consecutos esse ex Historia Numismatum Romanorum Pontificum V. C. RODULPHINI VENUTI colligere possumus. Romae sub IULIO II. Glyptographice vires coepit, auctaque magnopere est; ad exquisitiorem vero praestantiam evecta, dum Ecclesiam Dei moderarentur LEO X. CLEMENS VII. PAULUS III. IULIUS III. atque etiam deinceps.

Mirum in modum Glyptographicis opificiis faverunt inclyti Principes LUDOVICUS Mediolanensium, & AL-

(1) Vide in Par. II. Vol. I. in Vita Torrigiani pag. 52. & 53. Vide etiam in Vol. II. Par. II. in Vita Michaelis Angeli Bonarrotii pag. 718. & 719. edit. Flor.

ALPHONSUS Ferrariae Duces ; sed longe his laudibus eminuere HIPPOLITUS MEDICES , & IOANNES SALVIATUS , & FARNESIUS S. R. E. Cardinales. Gloriam ac laudis cupidissimus CAROLUS V. Caesar magnis honoribus & praemiis nobilitavit Artifices Glyptographicos , a quibus imaginem suam sculpi studebat ; cuius insigne monimentum exstat , quod nuper observavi , in Mediceo Thesauro ; nam Gemma rarissima est anaglypho opere utrimque sculpta , quae & opificio , & magnitudine praestat , cum eius protoma in antica ; in postica vero Bellona Dea , quae armis insidet . Inter Principes primam nominis gloriam , & incomparabilis liberalitatis palmam ac laudem sibi vindicat FRANCISCUS I. Galliarum Rex Christianissimus , qui studiorum artiumque omnium orbem suis curis nobilitavit , atque amplificavit ; item HENRICUS IV. LUDOVICUS XIV. Gallici Regni sidera splendidissima . Cum his coniungendi PHILIPPUS II. Hispaniarum Rex , RODULPHUS Imperator , ANDREAS GRITTUS Serenissimae Venetorum Reipublicae Dux celebratissimus ; Urbini Ducissa , Mantuae Marchionissa , ISABELLA Marchionissa ESTENSIS , & alii plures , qui a VASARIO laudantur , quos & ego laudabo dum singulos Scalptores recensebo , qui eorum ope & liberalitate profecerunt . Multis quoque laudibus extollam Caesarum , ac maximorum Regum ac Principum eximia in Lithographos Gemmarios beneficia , curamque perpetuam , qua hasce Artes ad aeternitatem nominis sui apud se florere , & regnis suis gloriam maximam parere studuerunt . Id ut accurate faciam , perspicuo ordine , servata temporum serie , quod nondum ab aliis praestitum est , singulos Gemmarios opifices recensebo , qui in singulis Urbium

K k

Scho-

Scholis five Accademiis , spatio fere quatuor saeculorum floruerunt , & adhuc ex his complures florent multa nominis laude probatissimi. Initia & progressus in Glyptographice ut facilius cognoscantur , atque etiam ad memoriae subsidium reperiantur , Scalptores omnes in septem SCHOLAS distribuam. Prima erit FLORENTINA. II. ROMANA. III. LANGOBARDICA. IV. VENETA. V. GALLICA. VI. ALEMANNICA. Postremo agam de SCHOLIS BRITANNICIS, HISPANICIS, DANICIS, BELGICIS, aliisque Transmarinis. Hoc ordine & serie perspexi , facilius intelligi , & legentibus nullo cum labore occurrere posse tum omnium Artificum nomina , tum etiam quarumlibet SCHOLARUM initia , conatus , progressus ; adeoque ita facilius temporum varietates , eorumque defectus & incrementa melius cognoscantur.

Everfis Athenis , Italia barbararum gentium ignorantia & furore vastata , ac magnopere foedata , etsi pristinum artium decus & gloriam non omnino amisit , magnopere tamen obscuravit. Apud Asiae populos diu iacuit Ars Glyptographica ; quae postmodum , vigente apud Turcas luxu & opulentia , paullisper caput erexit . Siquidem apud Arabas , Armenos , Turcas ea invaluit consuetudo , ut gemmae signatoriae , quas in aureis annulis insertus gerebant , peculiaribus nationum suarum characteribus insculperentur ; qui characteres vel dictum aliquod , vel consilium , sive preces & adclamationes continent , quod ex Gemmis huiusmodi tum meis , tum ex aliorum Daetyliothecis depromtis , ex peritis eorum Interpretibus didici. Hisce caelaturis aliquae vel Saeculo XIII. vel XIV. vel paullo post sculptae videntur . Quum igitur apud Italos scalpendorum lapillorum ab ea aetate ars perrara & intermissa esset ,
hinc

hinc facile omnes intelligent, quanta laus tribuenda sit Florentinis hominibus, qui auspice & favente LAURENTIO MEDICE, viro magnificentissimo, eiusque Maioribus, tam arduum gloriae & claritudinis verticem omnium primi conscenderunt, iterque omnibus feliciter monstrarunt; quapropter nil mirum, si in hac Historia hos primos celebrandos esse censuerim: quemadmodum enim, si crebris extinctis facibus caliginosa nocte, una tantum fax coruscanti luce fulgeat, si singulae ad eam faces admoveantur, statim accenduntur, ardent, atque omnia magno splendore conlustrant; ita quoque per Florentinos homines, munifico LAURENTII lumine vigente atque exsplendescente, tum Glyptographice, tum etiam reliquae artes, quae Graphicen parentem habent, in pristinam gloriam & dignitatem revocatae sunt, atque auspiciis faustissimis restitutae; quod nemo, nisi invidus, & veritatis osor sit, negare, ut opinor, audebit. Ab his igitur exordium fumam.

C A P U T V I I I .

De Schola Florentina Glyptographica sub Laurentio Medice, ac Petro eius Filio, & Alexandro Med. Flor. Reip. Duce.

Historicorum Florentinorum, aliorumque exterorum disertissimis testimoniis constat, ut iam ostendimus, MEDICEAM DOMUM refertam fuisse antiquis signis marmoreis, toreumatis, gemmis opificio insignibus, vasculis e sardonio, ceterisque gemmis, caelatis, Deliacis, atque Corinthiis, tabulis pictis, numismatis

matris auro, argento, & aere antiquo opere signatis; quae omnia (nihil dico de Graecis Latinisque Codicibus) non supellectilem tantum pretiosissimam, ac Regibus invidendam, verum etiam opulentissimam Gazam, constituebant. Quum ex praestantioribus Gemmis aliquae temporum iniuria, vel fossorum negligentia fractae essent, LAURENTIUS, ut antea monui, optimos Artifices Florentiam invitavit atque deduxit, qui labefactas instaurarent, nomen suum in elegantioribus inciderent, atque interim alios in his opificiis erudirent. Hinc in LAURENTII mente praeclarum illud consilium ortum est, ut *Scholarum* primus omnium aperiret, conderetque circa annum CIO. CCCCLVII. in qua delicti iuvenes sub egregiis praeceptoribus Glyptographicas artes, atque etiam Picturam, Sculpturam, & Architecturam perdiscerent, doctique patriam urbem, finitimasque, ac totam paene Europam admirandis operibus ornarent atque impleverent; quod his qui VASARI Historiam legerunt, probe exploratum est. Ea ipsa fuit quoque cura PETRI MEDICIS eius filii virtutibus omnibus tanto parente dignis praestantissimi (quo cum coniungendi IOANNES [mox LEO X.] & IULIANUS) qui favore maximo tum litteratos homines, tum Artifices omnes ornatissimos profecuti sunt, quorum laudes frequenter enumerat in suis scriptis ANGELUS POLITIANUS, horum Principum alumnus & cliens ingenio & doctrina celebratissimus. Laudantur etiam frequenter a VASARIO, qui iisdem temporibus proximus fuit, hi Principes Viri, immo Heroes, omniaque encomia tum ab eo, tum ab aliis eximiis Scriptoribus edita, eo conlimant, ut ostendant, eorum praesidio, opibus, ac benevolentissimo favore veteres artes ac Palladis studia

dia brevi spatio temporis adeo mirabiles progressus fecisse, ut in pristinum decus dignitatem & gloriam adferta fuerint, & ferventi studio ac labore exulta.

IOANNES FLORENTINUS, cognomento
DELLE CORNIOLE, Saec. XV.

In nova Florentina Schola, sive Glyptographica Officina Laurentiana, optimis praeceptoribus, quos Laurentius adiecit, in Graphice egregie institutus eminuit IOANNES FLORENTINUS, qui propter excellentem in Sardis rubri coloris scalpendis peritiam (quae vulgo *Carniole*, *Corniole*, & *Corgniule* adpellantur) cognomen tum, quod & aliis eximiis in aliquo opificio hominibus contigit, honoris causa accepit; ideoque propter operum celebritatem ab omnibus nuncupatus est IOANNES DELLE CORNIOLE (1). Hic primus omnium in Gemmis scalpendis excelluit, aliorumque alumnorum suorum nomen obscurum, ac multa oblivione obrutum reliquit; quapropter de reliquis, qui ea aetate florebant, nihil memoratum invenimus, scimusque; quae si scivisset VASARIUS, minime silentio praeteriisset. Laurentio insigniorum Gemmarum antiquarum exempla proponente, tanto polluit ingenio, studio ac diligentia IOANNES, ut antiqua praestantium Graecorum opera aemulatus sit; tantumque assiduo labore & sedulitate ac peritia profecit, ut Laurentio Medici ac Petro eius filio placuerit, & paene innumeros pulcherrimos lapillos insculperit, ut perhibet VASARIUS (2).

Inter omnes Gemmas ab eo peraccurate insculptas, ea valde praecellit, magnitudine etiam insignis; nam

L1

alti-

(1) Hunc laudat Cl. Auctor Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. sed non primo loco.

(2) Vide in Vita Valerii Vicentini pag. 286. in Parte II. Vol. I.

altitudine uncias duas aequat, quae Sarda, sive *Carneola* est, in qua ab eo efficta est P. Fr. Hieronymi Savonarolae Ferrariensis ex Ordine Praedicatorum. imago, quae spectatur in Tabula XXVI. num. I. in Florentino augusto Cimeliarchio. Pectore tenus excisa est, exquisita profundaue caelatura. Pallio tectos humeros habet, caput cucullo opertum; vultus oblique expressus est. In toto eius ambitu haec epigraphae scripta: **HIERONYMUS FERRARIENSIS ORD. PRAED. PROPHETA VIR. ET MARTYR.** Huiusmodi opus ab Ioanne perfectum videtur post mortem Hieronymi, adeoque post obitum etiam Magnifici LAURENTII; ni suspicari velimus epigraphen postmodum additam fuisse; imaginem vero insculptam dum adhuc viveret idem Laurentius, qui magnopere dilexit & coluit Hieronymum, a quo dum esset morti proximus, benedici, & lectulo suo eum adstare voluit in Villa Caregia; cuius rei testis est synchronus ANGELUS POLITIANUS, qui eum insignem sanctimonia & doctrina virum, caelestisque doctrinae praedicatorem egregium adpellat (1). Nolo haec praetermittere, quae de hoc insigni opere adnotat P. Fr. AUGUSTINUS RICCIUS in praelaudato suo Tractatu, sive Historia Nummorum & lapillorum, Cap. CXXII. ubi de Sardis sive *Carneolis*, ut aiunt, disserit: „ Si può vedere (inquit) una Corniola, ch'è nella Galleria Ducale; per „ entrove vi è scolpito il P. Fra Girolamo Savonaroli di Ferrara, Predicatore rarissimo e dottissimo, & „ è scolpita tanto bene la sua effigie, che il Granduca Francesco fel. mem. mostrava cotal Corniola con „ gran

(1) Epistolar. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 43. memoratae editionis.

„ gran reputazione ai Principi come cosa rara; e del-
 „ le belle cose, che avesse fra le sue cose rare e bel-
 „ le. Non è maraviglia, che in sì bella Corniola vi
 „ fosse ritratto sì gran Predicatore bene; posciachè i
 „ suoi amorevoli l'hanno ritratto in più modi & in
 „ più cose, come in porfido; poichè ci è la sua testa
 „ al naturale fatta da Maestro Francesco Ferrucci, det-
 „ to per soprannome *il Tadda*, uomo di bontà e sin-
 „ golar valore, poichè egli fu il primo, che ritro-
 „ vasse a' tempi nostri il modo e la tempera di lavo-
 „ rare il porfido; & io l'ho vista questa testa fornita
 „ col suo busto con mia gran contentezza; & è an-
 „ cora ritratto in medaglie piccole, come in bronzo,
 „ in piombo; in gesso, altresì in foglio; e poi da' Pit-
 „ tori molte fiate in tele, in tavole d'asse; era fatta
 „ la sua impronta talora grande, talora piccola “.

Quoniam heic incidit mentio tam singularis & prae-
 stantis Sculptoris, nolo praetermittere sub eius Imagi-
 ne porphyretica, quam ipse vivens exscalpsit, elogium
 sepulcrale, quod facile eius filii posuerunt in Aede S.
 Hieronymi in Faesulano Monte; ubi cum eodem pa-
 rente optimo, filii quoque spectatissimi sepulti sunt;
 quod ipse oculatus testis exscripsi:

FRANCISCVS FERRVCCIVS FESVLANVS
 QVI CVM STATVARIAM PORPHYRETICO
 LAPIDE MVLT. ANN. VNICVS EXERCERET
 EAQVE SINGVLARI VIRTUTE
 COSMI MEDICES & FRANCISCI FILII MAGORVM
 HETRVRIAE DVCVM STIPENDIIS AVCTVS ESSET
 AD EXCITANDA SVI MVNICIP. INGENIA
 PONI CVRAVIT ANNO D. MDLXXVI.

Ad

Ad huius Gemmae exemplum alteram Sardam, cum eiusdem Savonarolae effigie, ornatam quoque adsimili epigraphe, Romae olim sibi comparavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS; cuius ectypum e rubro sulphure dono ad me misit; quae Gemma cum reliquis antiquis operibus, ni fallor, hodie exstat in Museo Collegii Romani, quae ei ex testamento reliquit. Alteram eiusdem egregii Concionatoris effigiem exstanti opere elegantissimo, Achatii Chalcedonio exsculptam, memoratis paullo maiorem, ab eo tempore Florentiae apud se MARMII olim servabant, quae mortuo V. C. ANTONIO FRANCISCO MARMIO, Equite Ordinis S. Stephani, cum reliquis eius Cimeliis vendita est; primusque ab eius haeredibus hoc ipsum opus eximium accepi, & facile emissem, si aequiore pretio comparare potuissem. Penes quem nunc sit, adhuc me latet. Hanc Gemmam si non sculpsit idem IOANNES Florentinus, facile ex eius Schola, atque ab eius alumnis proculdubio prodivit in lucem. Hoc, ut aiunt, *Cameum* nulla epigraphe decoratum erat; sed undique argentea coronide, & catenula superne ornatum, ut suspendi, vel collo adpensum deferri posset (1). Nemo est in his artibus vel parum versatus, qui nesciat, quam arduum ac perdifficile sit penes Gemmarios Artifices (quod & apud Pictores & Sculptores contingit) perfectam, & prototypo longe simillimam effigiem insculpere; quapropter minime dubitandum est, IOANNEM Florentinum summam laudem, summamque nominis celebritatem aetate sua adeptum esse, qui in Iconibus quoque accurate exprimendis primus omnium ingenio suo perspicua-

---

(1) Ostendi illud ipsum Cameum Sociis Columbariis Flor. qui descripserunt in Annali I. pag. 48.

spicacissimo, studiisque & laboribus praeluxit, & veterem laudabilem consuetudinem renovavit, genioque scientissimo Magnifici Viri LAURENTII Maecenatis sui fecit satis.

Ex hac Laurentiana Schola & Officina complures prodiisse Gemmarios Scalptores memorat VASARIUS, sed eorum nomina filet, quia ei quoque non satis perspecta & explorata fuere. Inter recentiores Gemmas, quae exstant in celeberrimo Mediceo, nunc Caesareo Florentino Thesauro, spectantur in Tabula XXVI. Industrium Virorum eiusdem aetatis Imagines; inter quas illa anaglyptice Achatī pulcherrimo exscalpta, quae protomam exhibet Cosmae Medicei Patris Patriae, & altera insignis operis & magnitudinis, nempe trium unciarum Romani pedis, quae faberrime Achatī e Chalcedonio vel Onyche exscalptam imaginem eiusdem Magnifici Laurentii repraesentat; quas, eo auctore, vel ab ipso IOANNE, vel ab eius alumnis discipulis effectas fuisse credibile est. Exstat in Daëtyliotheca Stoschiana singularis Gemma, nempe Sarda, cuius ectypum apud me servatur, (1) in quo protome inscalpta egregio opere Viri laureato capite, civicis vestibus amicti, quem idem Cl. Baro DE STOSCH referre censet Ioannem Boccaccium, Oratorem & Poetam pereximium, Etruscae eloquentiae parentem & Praeceptorem, supra omnem laudem eminentissimum. Caelaturam hanc ex eadem prima laudatissima Laurentiana Schola prodiisse non est dubium; quamvis eius auctor nec a VASARIO, nec ab aliis declaretur. Profecto ea Medicea tempora his artibus auspiciatissima redolet, ac perspicue refert; nec

M m

erit

---

(1) Ipsum quoque dedimus Sociis Columbariis Flor. qui in suis Annalibus descripserunt, & in Tabulis exposuerunt.

erit absurdum credere, & Dantis, & Petrarchae imagines, curante Laurentio Medice, a Florentinis Gemmariis Scalptoribus expressas fuisse in Gemmis, quum in Numismatis ex aere, quae apud me existant, insculptas ea tempestate habeamus. Hae Gemmae vel adhuc latitant, vel omnino periere; quod etiam conicere licet ex singularissimo Ioannis Boccaccii numismate, quod archetypum servo in meis Cimeliis, illudque amicis dedi, ut alia exempla ex eo singulari archetypo haberentur. In postica eius parte sculpta est mulier stolata, dextra manu serpentem ostentans; qui typus mire Boccaccio convenit, qui dum fraudes & vitia hominum in suis Fabulis aperit, prudentiam ex instituto, tanquam humanarum actionum ducem ac moderatricem, sequendam docuit, iuxta Dominicum effatum: *Estote prudentes sicut serpentes* &c.

Inter haec tempora prodiit in lucem Gemma elegantissima utraque in facie sculpta, quam etiam e Florentinis Officinis acceptam aliqui censent. In eius antica exhibetur imago strenui Ducis BARTHOLOMAEI ALVIANI, cuius caput casside, potius vero militaribus ornamentis ornatum cernitur. In postica incisa haec epigraphe:

BART
ALVIANVS
GENIO. SVO
D. D

Circa cassidem quidam apices excurrunt, qui tamquam radii eam coronant. Profecto egregium opus, & multa laude dignum; quod ipse Bartholomaens dum viveret, sibi a praestanti Scalptore incidendum curavit, & Genio suo dedicavit. Huius ectypum e sulphure, olim

olim inter Cimelia Andreinia, apud me hodie exstat, quod erudito Scriptori, qui eiusdem celeberrimi Ducis Exercituum Historiam parat, ut proferat, libenter communicavi.

PETRUS MARIA PISCIENSIS

Saec. XV. & XVI.

Gemmarum sculpturam ad maiorem opificii atque elegantiae praestantiam evexit PETRUS MARIA PISCIENSIS, tunc celebri Oppido, nunc Civitate regalis Etruriae, & qua complures inlustres viri optimis disciplinis, armis, & artibus clari prodierunt. Hic assiduo labore & studio sub laudatis Florentinis Gemmariis Scalptoribus mirum in modum profecit; primusque in imitandis antiquis operibus adeo excelluit, ut sua tempestate neminem (teste VASARIO [1]) parem habuerit; quem regnante in Pontificatu suo LEONE X. floruisse, magnumque sibi nomen peperisse scribit; nam, vita functo Magnifico LAURENTIO, relicta Florentia, eum Romam migrasse, atque in eo pulcherrimarum artium & sapientiae domicilio, multa opera confecisse, auspiciis eiusdem Pontificis Maximi, Fautoris liberalissimi, ex VASARIO colligimus. Ea potissimum tempestate, cura & studio Raphaelis Urbinate, quum Romae inventae essent antiquae Camerae, & Hypogaea picturis ornata, hisque maxime, quae vulgo *Grottesche* dicuntur, in quibus Pictorum veterum ingenia cum laude luxuriasse videntur; nam monstrosas mulieres, & homines atque animalia tum terrestria, tum marina, permixtis monstrorum ex ingenio portentis, ut in arte luderent, exco-

---

[1] In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. II. Vol. I. pag. 286.

excogitarunt (1) ; hinc recentiores ea aetate Pictores huiusmodi inventum lubentissime amplexati sunt ; quare in xyftis , porticibus , cryptis , balneis ornandis & ipsi cum Gemmariis Lithographis certantes ea monstra exprefferunt . Frequenter etiam ad varietatem in formis orbicularibus vel quadratis , figuris albo , area nigro , colore expreffis , antiqua Gemmarum anaglypha opera vel diaglyphica repraesentarunt , videlicet venationes , piscationes , bacchanalia , Nereidas Nymphas , veterum Numina in aediculis , ac praecipue encarpia ex fructibus variis contexta , qualia in Admirandis Antiquitatum Herculaneusium a me descripta , nuper edita sunt ; corollas tum floreas , tum laneas , margaritarum uniones , aviculas & columbas volitantes , & alia emblemata ex antiquis Gemmis petita erudito ingenio pinxerunt , ne recentioribus Gemmarum Caelatoribus totam hanc gloriae spartam relinquere viderentur . De his plura habes apud VASARIUM .

DOMINICUS POLI FLORENTIN.

Saeculo XV. & XVI.

Multum gloriae sibi tribuendum esse existimarunt antiqui Gemmarum Scalptores , si in gemmis ipsis nomen suum , ac non solum patriam , sed etiam praeceptoris sui nomen inscriberent ; quod non raro occurrit in praeclaro Stofchiano Opere , e quo e pluribus unicum adferam exemplum , desumtum ex insigni Gemma , quae Romae adservatur in Thesauro Excell. Ducis SALVIATI COLUMNAE , in qua faberrime scalpata est integra facie , pectore tenus , Minerva ; cuius operis praestan-

---

(1) His complures similes vide editas a Celeberr. Petro Sancte Bartolio in Libris , qui Cryptas , & Sepulcra antiqua , & eorum picta emblemata exhibent .

stantissimus Artifex ita nomen suum, patriae, & praeceptoris insculpsit : (1)

ΕΤΤΚΗΕ
ΔΙΟΚΟΤΡΙΑΟΤ
ΑΙΓΕΑΙΟΓ ΕΠ

Scilicet:

ΕΥΤΥΧΕΣ
ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΙΣ
(Discipulus sive Filius)
ΑΕΓΑΕΥΣ ΦΑΙΕΒΑΤ

Parentum loco discipuli Scalptores eximios Magistros suos habebant, atque in eorum Schola se profecisse honoris gratia ita testabantur, atque eorum filios in arte genitos se esse gloriabantur.

Multis ornatur laudibus a VASARIO (2) DOMINICUS, vulgo *di Polo*, Florentinus, qui inter discipulos prae-laudati Ioannis Florentini *delle Corniole*, primum decus & nominis famam consecutus est. Sardae gemmae pulcherrimae atque eximiae magnitudinis, quae altitudine pollicem excedit, incidit imaginem Alexandri Medices Ducis Reipublicae Florentinae; cuius eētypum e sulphure ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. VASARIUS in eo laudando opere non excedit aut abundat in laude dum scribit: *ritrasse divinamente il Duca Alessandro de' Medici*. In eētypo caput eius dextrorsum respicit. Vultus lineamenta, crispati capilli, interioris tunicae col-lare, phrygio opere ornatum, chlamys sive trabea humeros operiens, admirandum opus ac suspiciendum te-

N n

stan-

(1) Vide in Stofchiano Opere Tab. XXXIV. pag. 46. & 47.

(2) Loco superius citato pag. 291.

stantur. Quod vero me rapit in his Glyptographicae primordiis, est exigua barba sub genis & mento Ducis Alexandri innata, in qua effingenda, si cum vel aemulum, vel fortasse etiam parem Dioscoridi consummatae perfectionis Gemmario antiquo Opifici, qui Augusti imaginem insculpsit (1), adferam, rem nec incredibilem, nec absurdam me adfirmare credam. Iudicium eorum, qui conferre antiquum Dioscoridis opus cum hoc DOMINICI POLI Florentini voluerint, testem adpello. Nec dubitandum est, valde placuisse Alexandro, qui gloriae cupidissimus fuit, suamque imaginem non ab eo solum, verum etiam & ab aliis Caelatoribus ea aetate praestantissimis, nimirum aere a FRANCISCO Hieronymi filio Prateni, ALPHONSO LOMBARDO, Sculptore Ferrariensi (2), BENVENUTO CELLINIO Florentino, & a GEORGIO VASARIO picta tabula, cera, cretaque, marmore, aere in numismatis omni studio accurate exprimendam mandavit. Altera imago eiusdem Alexandri adhuc exstat, & spectatur adligata Tabulae XXVI. regii Cimeliarchii Florentini, ex Achate Chalcedonio excisa anaglypho opere exquisitissimo ac probatissimo. Exstat quoque altera eiusdem Alexandri Ducis imago crystallo insculpta, opificio insignis, quae adservatur in Thesauro Christianissimi Galliarum Regis, quam profert in egregio suo Opere P. I. MARIETTE Tom. II. Tabula 120.

Excelluit etiam in numismatis flandis cudendisque, in quibus spirantes inlustrium Virorum vultus & emblemata in postica parte egregio labore exprimere solebat; quod testantur numismata cum imagine Urbis Flo-

(1) Vide in Stofchiano Opere Tab. XXV. & XXVI. pag. 32. & 34.

(2) Vide Vasarium in eius Vita in Par. III. Vol. I. pag. 178. edit. Flor.

Florentiae, & illud cum typo Capricorni thematis auspiciatissimi COSMI primi Florentinorum Ducis, quo se aemulum Augusti, vel parentem designavit, cuius imaginem exhibuit longe simillimam.

Eidem DOMINICO POLI Florentino, vel potius NANNI Prosperi filio, de quo mox dicam, tribuitur absolutissima imago IOANNIS, a turma Equitum ab eo conductâ conscriptaque, adpellati *delle Bande Nere*, quam eius filius COSMUS Florentinorum Dux Gemmae incidendam mandavit; cuius ectypum gypso expressum apud me adservatur. Gemma ovalis figurae duas uncias altitudine aequat. Prototypum ipsum nuper conspexi in regiis Mediceis Cimeliis; siquidem anaglyptico opere ex Achate Chalcedonio pulcherrimo exsculptum est. Capilli breves intorti, auris, vultus lineamenta, oculus tanta peritia expressi sunt, ut nil supra desiderari possit.

Ex eius Schola Laurentiana prodire alumni in scalpendis Gemmis praestantes, eaque tempestate perfectus videtur aureus anulus, opere encaustico eleganter ornatus, quem sibi fieri iussit Pallas Stroza, vir nobilissimus, optimisque disciplinis instructissimus. In eo Stroziae Gentis insignia sculpta sunt in elithropio, quibus cassis imposita pinnis & cristis ornata, cui imminet draco alatus, inflexo deorsum capite. In area ita incisum maioribus litteris eius nomen, PALLAS STROZA. In aureo circulo nascentes lunulae encaustico opere expressae cernuntur. Servatur Florentiae (1) penes Excell. Principem D. Ferdinandum Strozam. Laudat VASARIUS (2) Angelum Poli Florentinum, discipulum Andreae

(1) Hic anulus ostensus Sociis Columbariis Florentinis, eius ectypo cera rubra suscepto, describitur in Annali XVIII. pag. 34.

(2) In Parte II. Vol. I. pag. 485.

drae Verrochii, qui in Plastica se exercuit, & multa opera fecit; de quo alii videant, an frater eius sit.

NANNES Prosperi Filius Florentinus.
Saec. XV. & XVI.

Memoratur ac laudatur a VASARIO (1) NANNES, hoc est IOANNES, Prosperi filius, domo Florentinus, qui in Gemmis scalpendis adeo excelluit, ut ab iisdem gemmis, nempe Sardis, sive, ut vulgo dictum, a *Carneolis* & ipse cognomentum acceperit. Hunc Artificem, artis callentissimum, longe diversum a praestantissimo IOANNE a Carneolis adpellato, qui primus Florentiae, ut diximus, Glyptographicam Scholam & officinam aperuit, fuisse, ostendit idem VASARIUS, (2) qui in studiis socium Francisci Salviati fuisse narrat, nosque ei probe notum fuisse suspicari possumus. Porro Franciscus Rossius, qui a Maecenate suo Cardinali Amplissimo Salviato cognomentum honoris causa obtinuit, quod eiusdem Purpurati auspiciis, opibus, & liberalitate in pingendi arte magnam nominis famam sit adeptus, & Franciscus Salviatus adpellatus est, obiit Romae anno MDLXIII. aetatis suae quinquagesimo quarto: ex quibus monumentis discimus, quo tempore hic NANNES Florentinus floruerit. VASARIUM culpat PETRUS MARIETTUS, quod de eo subobscurè & aequivoce scripserit, & se nescire fatetur, utrum patri an filio cognomentum tribui debeat. Sed nihil heic cognomenti video; siquidem *Nannes* est nomen, quod significat *Ioannes*. Pater NANNIS Prosper fuit; ipse vero NANNES, nempe IOANNES *delle Corniole* dictus est, quod in huiusmodi Sar-

(1) Vide in Vita Francisci Salviati Tom. III. pag. 78.

(2) In Vita Valerii Vicentini, loco supra memorato.

di Sardis rubro colore Gemmis *carneolis* scalpendis sua tempestate nominis sui & artis famam sane praeclaram sit consecutus; & facile plurimarum Gemmarum Schemata delineata a Francisco Salviato socio suo eum accepisse credibile est. Neque, ut arbitror, absurdum coniecere, NANNEM nostrum primum Florentiae sub praeclaudatis magistris, mox Romae in gemmis scalpendis plurimum profecisse, ubi Franciscus Salviatus praestantissima opera eiusdem Cardinalis Salviati Fautoris sui genio liberalissimo dedicabat. VASARIUS nulla huius Artificis NANNIS opera memorat; neque nobis in tanta monumentorum caligine, iactura, & paucitate declarari possunt, quum nomen suum in ipsis Gemmis scribere nec ipse consueverit, nec alii, qui primi apud nos Gemmariam artem restituerunt, atque in Italia intermortuam, ut ita dicam, ad vitam revocarunt.

B E R N A R D I N U S

Scalptor Gemmarius, Saec. XVI.

Nominatur hic BERNARDINUS a VASARIO in Indice rerum memorabilium, praeposito Volumini secundo Partis III. his verbis: *Bernardino Intagliatore di gioie*, pagin. 844. Sed quaesitus a me in hoc loco atque in aliis, minime inventus est; quod typographi incuria falsus sit citatus numerus. De eo nulla mentio in Dissertatione Glyptographica.

CAPUT IX.

Gemmarii Sculptores in Florentina Schola clari, qui sub Cosmo I. & Francisco I. Mag. Etrur. Ducibus floruerunt, recensentur.

FACTIS hisce tam felicibus ac praeclaris in Glyptographico opificio fundamentis, quae Florentinam Scholam toto orbe celebrem effecerunt, nil mirum si ad eam exteri quoque ex Italicis urbibus Sculptores convolarint, ut Mediceorum Heroum favore ac patrocinio fruerentur, peritiamque suam & magisterii scientiam, qua pollebant, vel pollere studebant, in tanto praeclaro artium omnium theatro vel ostenderent, vel acquirerent. Eximia illa laus, quam Horatius tribuit Augusto, *veteres revocavit artes*, tribuenda quoque est COSMO I. Florentinorum Duci, qui hanc Urbem aureo illo saeculo florentissimam innumeris operibus laudatissimis Pictorum, Sculptorum, & Architectorum, qui tunc temporis gloriae verticem occuparunt, implevit ac locupletavit; quo auspice & favente artes omnes ad summum praestantiae & laudis fastigium auctas esse, cumulatissime toto opere suo immortaliter docet VASARIUS, RAPHAEL BORGHINIUS, & alii, qui de iisdem scripserunt. Sed ex his laudatoribus, qui paucis multa complexi sunt, non praeteribo FRANCISCI ROBOTELLI, in Pisano Lyceo Eloquentiae Professoris, elogium hoc, quo eundem COSMUM exornavit. „ Optimo Duci „ Cosmo tota non modo Etruria, sed universa etiam „ Italia, hac aetate quicquid ubique venustatis est ac „ nitoris in omni genere non solum scientiarum & ar- „ tium quae litteris continentur; verum & harum, „ quae

„ quae aut pigmentis , aut aere , aut marmore (*gan-*
 „ *misque*) opera effingunt posteris spectanda , acceptum
 „ referre debent . Multos enim magno sumtu alit Ar-
 „ chitectos , Aerarios , Fabros , Marmorarios , Picto-
 „ res , qui antiquitatem illam non modo apte imitan-
 „ tur , sed etiam adaequant & superant . Exstabunt igi-
 „ tur passim in illius Urbibus praeclara monimenta ,
 „ quae annis permaneant innumerabilibus , & testatum
 „ relinquant apud posteros , quam multae eius generis
 „ artes , quae fere extinctae videbantur , virtute illius
 „ rursus excitatae , & singulari liberalitate sustentatae ,
 „ amplissimisque honoribus cohonestatae viguerint . “

COSMO non minor FRANCISCUS I. Magnus Dux
 Etruriae eius filius , qui artes omnes fovit , mirumque
 in modum amplificavit ; qui incredibili novorum ope-
 rum ardore flagravit , atque ea opificia , quibus Floren-
 tia carebat , invenit , & praestantissimos Artifices tum
 Florentinos , tum externos insigni liberalitate aluit , di-
 tavit , ac summa benevolentia prosecutus est ; quae lau-
 des iam superius expositae a me sunt , adlatis testimo-
 niis synchroni Scriptoris P. Fr. AUGUSTINI RICCI , qui-
 bus & illae addendae sunt , quae a VASARIO & BOR-
 GHINIO frequenter inlustrantur . Illud nunc breviter no-
 tandum , eius munificentiae auspiciis , felici ausu , sed
 maxime difficili atque arduo , adamantes inscalpi coe-
 pisse . Quum enim augusto connubio eidem in spon-
 sam obtigisset Regina Iohanna Austriae , filia Impera-
 toris Caesaris Ferdinandi , & Reginae Annae filiae &
 heredis Ladislai Regis Hungariae , quae ea de re Hun-
 gariae Regina adpellata est , iussu est ab eo magna-
 nimò Principe , ut pronubus anulus , eidem Sponsae in
 nuptiis dandus , omnium pretiosissimus effingeretur ; in
 quo ,

quo, inserto adamante valde prominenti, sed stupenda planitie, insignia suae Gentis sculperentur, primoque loco & quarto spatio stemma Hungarici Regni, in secundo & tertio illud Bohemiae, in centro illud Augustissimae Domus Austriae spectarentur. Quia vero regia superposita corona, quae in eo spectatur, haud radiata est, sed ad instar rosarum & unionum; probe hinc intelligimus, hunc adamantem stupendum insculptum fuisse antequam Franciscus ad Imperium Etruriae conscenderet, adeoque ejus nuptiale pignus fuisse. Quum hoc opificium a Florentinis Scalptoribus feliciter perfectum fuisset, placuit Mediceis Principibus, ut alii adamantes pretiosi sculpturis edomarentur; quos, quia ad institutum meum pertinent, & eorum ectypa rubra cera expressa vidi & observavi inter Cimelia Societatis Columbariae Florentinae (1), describere atque hic recensere minime pigebit. Hi omnes insculpti adamantes aureis annulis faberrimo opere insculpti inserti sunt. Post iam descriptum, cuius ectypum probe vidi, & observavi, secundus magnitudine eximius continet Stemma Domus Medicae a dextris, a sinistris vero Augustissimae Domus Austriae, cuius ductus excellentes ac valde profunde excavati stupentes oculos ad se rapiunt. Tertius demissiore caelatura Stemma tantum Medicum exhibet. Quartus parvus idem stemma. Quintus Sacrum Christi Monogramma in ipso adamante ita incisum IHS. Sextus solam Crucifixi D. N. imaginem perparvam exhibet. Septimus duas Imagines sacras, pectore tenus, a dextris Deiparam Mariam Virginem, a sinistris Angelum, qui eam salutavit. Octavus litteratum

---

(1) Describuntur in Annali IV. pag. 265. & in Annali XI.

ratum sphragisma Cosmi Magni Ducis Etruriae insculptum habet, quo pro nota, sive, ut aiunt *Cifra* utebatur, ita expressa *M.* hoc est *Cosmus Medices*, vel fortè etiam *Magnus Cosmus*. Nonus praefert cum regia corona Stemma Regis Lusitaniae & Algarbiorum, qui cum Cosmo III. in suo itinere donavit, dum Hispaniam peteret; & adamas unciam altitudine aequat.

Scio multos Scriptores hanc gloriam tribuere Clementi Birago Mediolanensi, & arguere Abrahamum Gorlaeum, qui in ea excelluisse adfirmavit Iacobum Treccium Mediolanensem, de quibus mox sermo. Ex Florentinis monumentis, quae diligenter evolvi, eruitur aerumnosissimam hanc artem caelandi incidendique adamantes, permultos annos antequam in Hispania ortum haberet, in Florentinis Glyptographicis Officinis summa cum laude, veluti singulare artis prodigium, viguisse, quae etiam regnante FERDINANDO I. Magno Duce Etruriae perduravit; nam in Elenchis Gemmariorum Artificum & hi laudantur, qui in his adamantibus effingendis perpoliendisque valde excellebant, & honorifico stipendio per singulos menses fruebantur. Testatur id perspicue memoratus pronubus anulus, ornatus inaeestimabili magno adamante, quo FRANCISCUS I. manum lectissimae Sponsae suae Reginae IOANNAE exornavit anno CIO. IO. LXV. eamque emenso difficili itinere praesentia sua beavit. Credibile est Artificem in eo caelando multum temporis insumsisse, ut immensum opus mirabile, tanto Principe, pulcherrimarum artium Fautore, & aestimatore liberalissimo, dignum haberetur. Sed de FRANCISCO I. quum multa superius adnotata sint, & de Officinis crystallorum ab eo conditis, atque etiam de Compositoribus sive Compagina-

P p   tori.

toribus pretiosorum lapillorum, qui veterum Musivariorum exemplo pietas tabulas conficiebant, diutius in his immorari supervacaneum censeo. Nunc Gemmariorum Scalptorum nomina proferamus.

BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus
Saeculo XVI.

Quamvis non constet BENVENUTUM CELLINIUM, qui in Sculptura, Fusoria, & Auraria arte praestantissimos omnes suae aetatis longe superavit, & veteres aequavit Opifices, gemmarum peritum Scalptorem fuisse; quia tamen & gemmas & pretiosos lapillos scitissime cognovit, conseruit, & antiquorum operum in lapillis sculptorum conquisitor & admirator fuit laudatissimus; id tantum mihi ad augendam patriae meae gloriam humanissime concedatur, ut honoris gratia eum inter illustres Glyptographicos Opifices hoc loco recenseam; quo quidem consilio sequor VASARII vestigia, qui eum cum laudatis eximiis Lithographis in fine operis sui perhonorificis verbis commendavit. (1) Multa sunt; quae in suspensionem nos adducere possunt, ut credamus eum gemmis quoque incidendis operam dedisse; nam se discipulum fuisse gloriatur CARADOSI Mediolanensis; de quo Opifice Gemmario, itemque numismatum fictore excellentissimo, inferius dicemus. Praeterea in Vita sua scribit, se multo studio a quibusdam, ut vulgo dicitur, *Lombardis* excavatoribus, qui Romam statim tempore veniebant, ut vineas foderent, conquisivisse tum numismata antiqua, tum Achates, Plasmata, Sardas, sive Carneolas, Smaragdos, & lapillos anaglypho

(1) Pag. 297. Vol. I. Part. III.

pho antiquo opere faberrime sculptos, quos describit. In Smaragdo stupendi coloris, & mirae pulchritudinis sculptum fuisse a Graecis Artificibus memorat Delphini caput; & in Topatio, arte naturam aequante, insculptum caput Minervae; at in lapillo, ut aiunt, *Cameo*, sculptus Hercules conspiciebatur cum Cerbero vinculis ab eo revincto; quod opus immensae pulchritudinis & elegantiae, statim ac divinus BONARROTIVS conspexit, obstupuit. Conquirebat etiam puros lapides pretiosissimos sculpturis vacuos, vel ut venderet, vel ut anulis aureis infereret. Sed & illud memorabile, quod Franciscus I. Galliarum Rex BENVENUTO ad se adcito ostendit thesaurum antiquorum operum in Gemmis mirae magnitudinis, & vascula in regia sacra Cappella recondita, quum eum horum operum aestimationem peritissimum cognovisset. (1) Quod si BENVENUTUS non memorat se Glyptographicae arti operam dedisse; id reor ab eo factum, quia, utpote gloriae & magni nominis cupidissimus, quum in ea se supra ceteros coetaneos Opifices excellere non posse cognosceret, vel praetermisit, vel abstinuit. Verum in colorandis adamantibus neminem sua aetate praestantiorum se habuisse adseruit [quod mirum & absurdum videtur; forsitan in auferendo colore ab adamantibus probabilius videtur] ubi complures egregios Aurarios Artifices, gemmarum cognitores praestantissimos recenset, inter quos primam gloriam tunc occupabat MILIANUS TARGHETTA Venetus, eique proximi GAIUS Mediolanensis, RAPHAEL DEL MORO Florentinus, & IOANNES, & CASPAR ROMANUS; quos coram Pontifice Maximo CLEMEN-

---

(1) Vide eius opus: *Trattato dell' Orificeria* I. Cap. III. pag. 29. & 30.

MENTE VII. indicto certamine vicit omnes, & se in colorando adamante Pontificii anuli omnium eminentissimum fuisse, fatentibus ipsis aemulis, perspicue huius quoque artis peritissimus ostendit. (1) Complures in numismatis cudendis conficiendisque Artifices in hac historia, VASARIO facem praeferente, celebramus valde doctos, qui etiam in caelandis scalpendisque Gemmis magnam laudem promeruerunt, inter quos excelluit CARADOSSUS, CELLINII praeceptor, quare & de eo id suspicari non sine ratione aliqua, etsi incerta ac dubia, maluimus. Totus quoque est CELLINIUS in describenda exquisitissimi atque admirandi operis bulla, qua CLEMENS VII. in festis & pompis solemnioribus usus est ad coniungendum ante pectus pluviale; in ea enim adamantem eximiae venustatis, lucis ac magnitudinis conligavit; cui adamanti tanquam throno & orbi sedentem imposuit aeternum Patrem dextera benedicientem, cuius vestem ad auras expansam Angelorum capitibus ex gemmis, & aureis figuris & emblematis totum opus distinxit, subiectis & utrimque ad latera effectis ex auro Angelis thronum adtollentibus; quod opus maxime omnium eidem Summo Pontifici placuit. (2) CELLINIO non sine ratione tribuuntur multa torumata, ad similitudinem antiquorum operum anaglyptice sculptorum, non quidem ex gemmis, sed ex auro inserto in pretiosis lapillis, inter quae illud profecto ceteris praecellit, quod spectatur in Tabula XXVI. regii Thesauri Florentini; siquidem in pulcherrimo cyaneo lapillo altitudinis fere duarum unciarum, qui vulgo *Lapislazzulo* dicitur, ex auro optimo, cum aurea

---

(1) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. dell' Orificeria, Cap. I. pag. 13. & seq.
 (2) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. dell' Orificeria, pag. 47. & seq.

rea corona elegantissima encaustice picta , inserta est Mulier stans , in collo fovens nudum infantem , dextra vero manu tenens puerulum secum gradientem , quo typo Caritas , sive proximorum Dilectio declaratur ; quod opus egregia arte consummatissimum ad antiquorum Graecorum praestantiam proxime adcedit , vel etiam aequat ; quae omnia me impulerunt , ut ei quoque in Glyptographicis artibus hanc gloriam tribuerem . Ea etiam CELLINII aetate invaluit consuetudo , ut Viri nobiles biretum , & torques , Matronae vero zonas , cinctoria , armillas , encolpia ornarent sculpturis ex auro inter gemmas contextis , quae vel vultus , vel Historias referrent exquisito opere elaboratas , in quibus conficiendis valde excelluit & laudatus est CELLINIUS .

FRANCISCUS FERRUCCIUS, cognomento
IL TADDA, Saec. XVI.

Quamvis Porphyrites lapis ex Oriente advectus , quemadmodum Gemmae , inter pretiosos non censeatur ; tamen , quod singulare sit exemplum , & summa celebretur in eo scalpendo praestantia FRANCISCI FERRUCCII Florentini , eius nomen , & opera egregia atque admiranda , quae ad hoc tempus suspiciuntur , silentio minime praetereunda existimavi . Si enim in imaginibus ad exemplum antiquorum , ut aiunt , *Cameorum* , mirifice excelluit FERRUCCIUS , vulgo nuncupatus *il Tadda* , ex porphyrite durissimo & pertinacissimo exculpendis ; quanto magis & facilius & expeditius tractare potuit lapillos , quod sexcenti Artifices tum veteres , tum recentiores praestant ? Laudatissimus Opifex porphyriarius diuturno labore , una cum filiis suis , egregia

Qq

com-

complura opera absolvit, e porphyrite excisa, nempe Iconem P. Hieronymi Savonarolae, Principum Mediceae Augustae Domus, Imagines Salvatoris & B. Mariae Virginis, item suam effigiem, seu protomam, quam Faesulis in S. Hieronymi Templo ad ornandum sepulcrum suum ponendam praecepit. Idem & Statuam porphyreticam & alias non paucas fecit, quae in Mediceis aedibus Florentiae spectantur. (1) Hic primus omnium ingenio suo, quo praeditus erat acerrimo ac feracissimo, vel, ut aliqui putant, a Cosmo I. excogitato, invenit artem, & secretiorem quamdam aquam, qua ita scalptra, & eorum mucrones temperabat, ut marmor eis cederet & obediret. Quamvis hic Artifex gratis & extra choream a me in hac ferie numeratus videri possit; tamen mihi patriarum laudum studiosissimo temperare non potui, quin de eo mentionem facerem. Floruit multa nominis celebritate ab anno CIO. IO. LXVIII. ad annum CIO. IO. XCVII. maxime vero complura eximia opera in lucem protulit, vigente aureo Cosmi Primi Florentinorum Ducis inclyti aevo; & Francisci I. auspiciis & liberalitate eminuit; cuius laudes superius recitavimus ex synchrono auctore P. F. AUGUSTINO DEL RICCIO. Epitaphium eius sepulcro adpositum heic non repeto, quum illud superius ediderim.

PASTORINUS.

PASTORINUS Senensis his addendus est, qui novum, ut aiunt, *Cameorum* genus excogitavit, atque in eo magnopere excelluit, teste VASARIO, (2) qui eum ita cele-

(1) Alia eximia opera laudat V. C. Ioseph Blanchinius Pratenfis in suo Opere Venetiis edito anno MDCCXLI. cum titulo: *Ragionamenti Istorici dei Granduchi di Toscana*, pag. 28. & Baldinuccius ab eo citatus.

(2) Vide in Vol. I. Partis III. pag. 293.

celebrat: „ Pastorino da Siena ha fatto il medesimo
„ nelle teste di naturale , che si può dire che abbia
„ ritratto un mondo di persone , e Signori grandi , &
„ virtuosi , & altre basse genti . Costui trovò uno stuc-
„ co sodo da fare i Ritratti , che venissero coloriti a
„ guisa de naturali con le tinte delle barbe , capelli ,
„ e color di carni , che l' ha fatte parer vive ; ma si
„ debbe molto più lodare negli acciaj , di che ha fat-
„ to conii di medaglie eccellenti “ . His addi possunt
Artifices , qui cera vultus egregie expresse-
runt .

IO. ANTONIUS ROSSIUS Mediolanensis

Saeculo XVI.

Vario modo cognomentum gentilitium huius eximii
Artificis Gemmarii scribitur , nimirum *Roscius* , de *Ru-*
beis (1) , nobis vero placet *Rossius* , quod Italicae adpel-
lationi , de *Rossi* , melius & propius aptetur . Quamvis
natale solum ei fuerit Mediolanum , tamen Florentiae
domicilium habuisse , mirosque in arte Gemmaria a te-
neris , ut aiunt , unguiculis hac in Urbe magnorum vi-
rorum florentissima , progressus fecisse censendum est ,
quod & Clarissimus MARIETTUS probabili coniectura
adfirmat . Gemmis utroque opificio sculptis insculptis-
que mirifice excelluit ; sed quod antea a nemine fa-
ctum , Gemmas singularis adeo magnitudinis anagly-
ptico opere ita sculpsit , ut curiosos harum elegantia-
rum cultores in admirationem rapuerit ; quodque no-
ratu dignum , in his tot imagines & figuras expresse-
rit , ut omnium opinionem & laudes eius virtuti atque in-
genio praestantissimo debitas mirum in modum sit su-
per-

(1) Vide Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. & Rodulphinum Venuti in Praef. ad Numism. praestant. Pontif. Romanor. pag. XXI. & XXXI.

pergressus. Multis laudibus a VASARIO (1) praestantium operum iudice peritissimo extollitur anaglyphum opus ex Gemma profecto insigni ac valde singulari, tertia cubiti parte quoquo versus protensa, cuius dimidia, quae superior est, pars Cosmum primum Medicum Ducem, & Heleonoram Toletanam eius uxorem exhibet, manibus lancem sustinentes, cui Florentiae urbis imago insidet; reliqua vero dimidia pars inferior septem eiusdem Cosmi & Heleonorae filios ad vivum repraesentat, nempe Franciscum Etruriae Principem, una cum Cardinali Ioanne, & Garzia, Arnando & Petro; feminas vero Isabellam & Lucretiam; (2) quod opus perrarum quidem & stupendum, scitissime aptatis coloribus eximiae Gemmae, non solum Mediceis Principibus tanti Artificis fautoribus mirifice placuit, verum etiam ingentem ei nominis famam, honores & praemia contulit (3). De reliquis exiguae molis pretiosis lapillis ab eo caelatis nihil memorat, laudat tamen VASARIUS. Cl. VENUTUS non solum gemmis, sed etiam numismatibus, quae accurate describit, mira quadam, ac paene dixerim divina arte conficiendis Romae adlaborasse ostendit; additque elogium, quo eum honestavit Petrus Leo Casella (4), qui Atlantem ab eo Iaspidi miro ac raro artis magisterio insculptum (5) ita celebrat:

Si Ro-

(1) Quem vide in Parte III. Vol. I. pag. 292. Flor. Edit.

(2) Huiusmodi opus insigne & laudatissimum servatur in Cimeliis secretioribus in regia Cimeliarchii, ut vulgo dicitur, *la Tribuna*, una cum Vasculis omnis generis tum prisci tum recentioris aevi pretiosissimis.

(3) Eius praecipua opera laudantur in Codicibus, qui ad Opifices spectant Mediceae Domus. Florentiae orsus est Gemmas insculpere Kal. Martii anni MDLV. largo donatus stipendio.

(4) Pag. 164. edit. Lugd. 1606. in 4.

(5) Videndum num ille sit, qui a I. P. Mariette adfertur e Thesauro Christianis. Galliarum Regis Tom. II. sui Operis Tab. LXXVIII. etsi antiquo opere Sarda insculptum viderim in Stofschiana Dactyliothea,

*Si Roscii incluta manu,
Iaspide in tantillula
Se sculptum Atlas inspexerit,
Non ovum in Idaee Illo
Prolemve bimulam Hectoris
Ridebit imparem sibi
Sed hunc gemellum & gemmeum, &
Excellere artis munere, &
Maiores Atlantem Atlantium
Stellis opus mirantibus
Dictum probabit Hercule.*

IOANNES BAPTISTA & IOANNES STEPHANUS
CARRIONII, Mediolanenses, Sacc. XVI.

MIROR VASARIUM silentio praeteriisse in recensione
clarorum Sculptorum Gemmariorum nomina CARRIO-
NIORUM, qui sub Cosmo I. & Francisco eius Filio
magnis Etruriae Ducibus floruerunt; quapropter ea &
his, qui Glyptographicam Historiam scripsere, ignota
ad hoc tempus fuere. Ex libris autographis, in qui-
bus huiusmodi Artifices, alique describuntur, qui sti-
pendiis munerati serviebant ditissimo Mediceo Cime-
liarchio, IOANNES BAPTISTA CARRIONIUS occurrit, qui
frater germanus fuit Ambrosii, quem in crystallinis Va-
sculis, pateris, columnis, animalibus, iisdemque scal-
pendis & perpoliendis praestantissimum fuisse iam ad-
notavimus, adlato testimonio P. Fr. AUGUSTINI DEL
RICCIO Dominicani. Eorum pater fuit Hieronymus
Carrionius Mediolanensis.

Huis iungendus alter germanus frater IOANNES STE-
PHANUS CARRIONIUS, qui in pluribus Codicibus ad sum-
tus Artificum Mediceae Domus pertinentibus nuncupa-

R r

tur

tur *Intagliatore di gioie*. Ex eorum manibus prodiisse auguror insigne anaglyphum opus Chalcedonio albi coloris pulcherrimo exscisam protomen PII V. Pontificis Maximi, quem postea Sanctorum Fastis adscriptum colimus, qui solemni pompa Romae Cosmum I. a se declaratum Magnum Etruriae Ducem regio paludamento & Diademate suis manibus coronavit, *ob eximiam dilectionem, ac Catholicae Religionis zelum, praecipuumque Iustitiae studium, &c.* quae epigraphe in ipso regio radiato diademate multis gemmis pretiosissimis ornato, litteris vero confertis vulgo *rubini* elegantissimis, legitur. Hanc igitur Summi Ecclesiae Hierarchae Sanctissimi imaginem faberrime insculptam his CARRIONIIS tribuendam esse fortasse non vanus augur puto. Insigne illud opus, de quo ante dicebam, spectatur in Tabula XXVI. regii Cimeliarchii; in qua etiam conspicitur imago eiusdem Cosmi atque Francisci eius Filii Magnorum Ducum Etruriae, & alia opera iisdem regnantibus exquisito artis magisterio anaglyptice pretiosis lapillis insculpta; quae quum Artificis nomen inscriptum non praeferant, nihil certi de Opificibus statuere audemus.

DOMINICUS ROMANUS

Saec. XVI.

Inter celebres Gemmarios Lithographos numerandus est DOMINICUS ROMANUS, qui floruit imperante Cosmo I. Florentinorum & Senensium Duce, cuius triumphalem ingressum in Senarum urbem effinxit eximia arte in Achate Chalcedonio candido, cum area subobscura, opere anaglypho, quod aureo ornamento circumclusum adservatur in Florentino regio Cimeliarchio,

chio, quod multa cum voluptate vidi in Tab. XXX. num. 6. inter alia celeberrima Sculptorum recentiorum opera, quae in eo copia insigni & maxima adservantur, atque ostenduntur: quae omnia, si mihi Dominus meus Clementissimus, FRANCISCUS CAESAR Imperator Romanorum Inviētissimus, ea qua solet liberalitate augere, ornare, atque amplificare bonas artes & litterarum studia, cuius in me non pauca sunt exempla, id demandaret onus, perlubenter fumerem, meisque vigiliis & laboribus nobili Commentario illustrarem, & pluribus aliis Voluminibus Florentinum Museum, pro quo absolvendo ingentes aerumnas passus sum, magnopere studerem nobilitare, & longe augustius, tantoque CAESARE dignius reddere. In eo igitur exhibetur Magnus Cosmus triumphali curru vetus, in quo sedet, cuius caput a Victoria post eum volitante coronatur. Currum praecedunt, & sequuntur Signiferi, Legionarii, alique milites eum stipantur. Patet ei Senensis Urbis Porta; quae omnia quum magnam egregii operis difficultatem, peritissimumque Opificis ingenium ostendant, in sinistro eius latere nomen suum ita inscripsit, DOMINICUS ROMANUS; de quo mentionem ab aliis factam nondum inveni. Huiusmodi triumphalem ingressum Cosmi I. Magni Ducis Etruriae, qui Senenses imperio suo subiecit, in parietinis eius Palatii admirando ingenio & arte pinxit Franciscus Salviatus, atque in aereo anaglypho sub equestri eiusdem Principis Statua exhibuit Ioannes Bologna Belgae, vulgo *Gian Bologna*, & Balthasar Franceschini, cognomento *il Volterrano* a patria sua, nempe Volaterris, in Xysto regiae Villae della Petraia, pinxit, cuius pietas Historias in lucem primus aereis Tabulis incisas

cifas protulit Nobilissimus Andreas Marchio Gerinius, Patricius Florentinus, Urbis nostrae honori & gloriae natus. Tam insignis Victoriae, & adepti Senensium imperii & principatus monumentum nil mirum si inclutus Cosmus aeternum esse voluit, non solum illustrium Historicorum scriptis, verum etiam immortalibus hisce praestantissimorum Artificum publica luce dignissimis testimoniis, quae adhuc perennant & laudantur.

CASPAR & HIERONYMUS MISURONI

Fratres Mediolanenses,

Saec. XVI.

Plinius non paucos Graecos Artifices laudat, qui plastica & pictura, qui etiam caelandi simul & sculpendi arte, aerisque fundendi opificio valde excelluerunt. Italia quoque, ut vidimus, & clarius deinceps observabimus, non paucos habuit, claros Opifices, qui & pingendi & scalpendi Gemmas peritia, simul atque in elaborandis numismatis summam laudem sunt consecuti. Inter hos laudatissimi fuere duo germani fratres, patria Mediolanenses, CASPAR & HIERONYMUS MISURONI; qui non solum lapillos affabre scalpserunt, verum etiam in pretiosis vasculis, praesertim crySTALLINIS cyathis, tum magnitudine, tum opificio admirandis, inter reliquos omnes emicuerunt. Placuerunt praeter modum Cosmo Mediceo Florentinorum Duci, ingeniorum omnium studiorumque excitatori, ac fautori praecclarissimo, cui inter caetera opera, quae dedicarunt, memoranda sunt Vascula quaedam, & inter haec duo illa, quae in Mediceis Cimeliis etiamnum visuntur, alterum ex Elitropio stupendae magnitudinis & caelaturae exquisitissimae; alterum vero ex lapide cyaneo, si-
ve, ut

ve, ut aiunt, *lapislazzulo*, quae nunquam satis laudari possint; quae VASARIUS (1) miraculosa adpellat, celebratque commendatione perampla atque ornatissima. Mira ac inaeestimabilis Vasculorum pretiosissimorum supellex adservatur in Mediceo nunc Imperiali Thesaurō, quae in secretioribus Cimeliis conlocata sunt in ea Aula, quae vulgo *Tribunal* dicitur; quae utinam Augustissimi Caesaris munificentia aliquando mihi referentur, ut in lucem edere possim, favente Principis clementissimi liberalitate, quod in votis diu est; neque enim sine maximis impensis aereis Tabulis incisa eadem prodigiosa Vascula figuris, emblematis, ornamentisque operosissima proferri possunt, quas privati homines vix ferre possunt. Sunt etiam in Sacratio Basilicae Laurentianae Florentinae complura e pretiosis lapidibus gemmisve, tum structura, tum figurarum varietate admiranda Vasa eximiae elegantiae, tum antiqui operis, tum recentis, in quibus Sanctorum Lipsana recondita sunt, quae etiam summis laudibus a VASARIO (2) celebrantur. Haec quoque consilium proferre, si coeptis meis propitia aderit fortuna, nec obstabunt invidi quidam homines, qui, quae cogitabam, ne perficerem, multis impedimentis nuper disturbarunt.

---

(1) In Par. III. Vol. I. pag. 292. ita scribit: *Et Gasparo & Girolamo Misuroni Milanesi, Intagliatori, de' quali si è visto Vasi, & Tazze di Cristallo bellissime, & particolarmente n' hanno condotti per il Duca Cosimo due, che son miracolosi; oltre che han fatto in un pezzo d'Elitropia un Vaso di maravigliosa grandezza, & di mirabile intaglio; essè un Vaso grande di lapislazzari, che ne merita lode infinita.*

(2) In Parte III. Vol. I. pag. 290.

CAPUT X.

*Regnantibus Ferdinando I. & Cosmo II. Magnis Etruriae Ducibus, qui floruerint in Florentinis Officinis
Gemmarum Sculptores declarantur.*

Concors est sapientum hominum sententia, summam deberi laudem his, qui ingenio praeclaras artes vel inventas, vel intermortuas ad vitae lumen revocant, opemque suppeditant, ut excolantur; summamque eos quoque promereri cum elogiis benevolentiam, qui liberali cura, & assidua sollicitudine easdem artes & studia ita amplificant, ac propagant, ut novis aetate incrementis praeclariorez fiant. Hae laudes profecto debentur Etruscorum Regibus FERDINANDO I. & COSMO II. qui maiorum suorum gloriosa vestigia non solum secuti sunt; sed splendore etiam suo locupletarunt, ac magis magisque coruscare fecerunt. Eas tantum laudes tangam, ac breviter perstringam, quae ad Graphices artes tantummodo pertinent, quibus iidem Principes valde periti fuere. Nullus, vel perpauca plane e Principum numero, comparandus est cum FERDINANDO I. qui miro Antiquitatis studio, & elegantiorum priscaevi deliciarum exquisita cognitione praefulsit, atque incredibili amore flagravat. Mirum in modum auxit antiquae Eruditionis divitias, quas undique, ac praesertim Romae dum Cardinalitia purpura fulgeret, conquisivit & congeffit. Simulacrum illud toto orbe celeberrimum, statuariae artis portentum, Veneris Mediceae, ipse Romae sibi comparavit, itemque Aprum Calydonium, & alias marmoreas statuas, & Cac-

& Caesarum Augustarumque e marmore protomas, quae sunt regii Cimeliarchii ingens decus & ornamentum. Florentiam lectissimis summorum Sculptorum signis, quae publicis in locis exstant, magnopere nobilitavit. Ad absolutiorem elegantiam evexit non solum Pictorum, sed etiam Glyptographicorum Artificum in suis Officinis opera, & Aram maximam regii Sacelli prope Laurentianam Basilicam opere magnificentissimo exornari praecepit, quod vulgo *il Ciborio*, quia summo atque exquisito labore perfectum est, adpellatur; quod ita accurate describit Cl. BLANCHINIUS (1), ut eius verba praeterire nefas ducam. „Fu in quei primi tempi
„fabbricato un grande ricchissimo Ciborio, col disegno di Bernardo Buontalenti, per doversi collocare
„in questa Cappella, il quale presentemente si ritrova nella Regia Galleria, fatto a foggia d'un Tempio, d'ordine composito. Questo Ciborio è ricoperto tutto di Diaspri, Agate, Calcedonj, Lapislazzo-
„li, & Ametisti; ornato con legature, basi, e capitelli d'oro, e con Rubini, Smeraldi, e Topazzi; ed è inoltre abbellito con figure rappresentanti Storie Sacre, e fatte di commesso Magistero, con Gemme e Pietre dure, per mezzo di un finissimo artificio, talmente che sembrano dipinte“. Compositores Gemmarii, qui hoc opus magnificentia & nobilitate praeclarissimum perfecerunt, supra iam a me enumerati sunt.

Parentem magnanimum, pulcherrimarum artium fautorem liberalissimum, egregie imitatus est optimus eius filius COSMUS II. qui non solum excelluit in studiis

Gra-

---

(1) In praefato Opere *Ragionam.* III. pag. 65.

Graphices, verum etiam in Mathematicis disciplinis tantam laudem consecutus est, ut multa, & quidem admiranda ac difficillima discutienda Magno Galilaeo Mathematicorum & Astronomorum Principi in frequentibus cum eo aliisque sapientissimis Viris colloquiis, quae frequenter habebat, proposuerit; eiusque auspiciis idem incomparabilis Florentinus Philosophus nulli antea pervias Mediceas Stellas detexerit, cui eximio Maecenati suo *Nuntium Sidereum* dedicavit. Tanti Principis assidua cura & vigilantia adeo creverunt Artes, & Artificum Florentinorum eximia opera, ita omnem Europam & Asiam fama & celebritate implerunt, ut non paucos praestantes Opifices miserit ad Ludovicum XIII. Galliarum Regem Christianissimum, ad Philippum III. Hispaniarum Regem Catholicum, & ad Persarum Regem, ut eorum iussu varia opera perficerent, & publicis in locis ponendas equestres statuas immenso opere elaborarent. Mirum igitur in modum eo imperante, & favente, florere optima Scientiarum studia, & Gemmariae artes in Florentinis regiis Officinis auctae ac perfectae sunt, quod ex his quae nunc adferam perspicue liquebit.

IOANNES BAPTISTA CARRIONIUS Mediolan.
Saec. XVI. & XVII.

Cupiebam omnes Gemmas recentiorum Artificum, quae summa animi voluptate & admiratione spectantur in pluribus Tabulis regii Florentini Cimeliarchii pie ditissimi, atque opulentissimi, brevi descriptione recensere; sed quia labor hic fortasse a multis extra instituti mei rationem iudicari poterat, & maius otium ad id accurate praestandum postulabatur, hanc curam
mihi

mihî magnopere iucundam praetermittere, invitus licet, coactus sum. In pluribus Gemmis anaglypho praesertim opere sculptis, Principum, Regumque icones spectantur, e quibus plures vel iam laudatis eximiis Lithographis tribuendae sunt, vel his, quos nunc recensabo, quorum nomina Auctoribus, qui de Glyptographicis artibus scripsere, ignota ad hoc tempus fuere; quae omnium primus erui ex saepe laudatis Codicibus & Libris, in quibus Artifices Mediceis Officinis additi, & cum annuo, vel per singulos menses, tributo stipendio recensentur, & operum impensae computantur. Hisce Gemmariis Caelatoribus tribuendae imagines, quae in Mediceis Cimeliis observantur, Ferdinandi I. & Cosmi II. Magnorum Etruriae Ducum, itemque aliorum Regum & Principum, qui cum ipsis sanguinis cognatione coniuncti fuere.

Quia illud quod ait Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis*, plerumque feliciter evenire solet, inter Glyptographicos Opifices egregiam laudem obtinuit, suisque laboribus sibi peperit IOAN. BAPTISTA CARRIONIVS Mediolanensis, qui & avum & patrem, patruosque habuit in scalpendis lapillis & crystallinis operibus praestantissimos. Eius nomen in memoratis Libris frequenter occurrit, praesertim in eo notato Litt. E anno CIO. IO. XCIII. & in alio Litt. G anno CIO. IO. XCVIII.

CHRISTOPHORUS & BERNARDINUS GAFFURII
Fratres Florentini, Saec. XVII.

Glyptographicae Scholae Florentinae plurimum dignitatis & splendoris contulere egregii Fratres GAFFURII, CHRISTOPHORUS & BERNARDINUS, qui auspiciis eorundem Magnorum Etruriae Ducum in Gemmis utro-

T t

que

que opere scalpendis florere ; quorum nomina mihi ex iisdem Libris Stipendiorum innotuere , in quibus ab anno **CIO. IO. C. XIV**, ad annum **CIO. IO. C. XXIV**. laudantur ,

BARTHOLOMAEUS TORRICELLIUS Faesulanus
Saec. XVII.

Si nulla alia laude memorandus esset **BARTHOLOMAEUS TORRICELLIUS**, nisi ea, quia ipse pater fuit Iosephi Antonii Torricellii, avus Caietani, proavus Iosephi Torricellii, de quibus mox differam, tamen de optimis artibus Glyptographiis optime meritus esset. Verum & ipse in Mediceis Officinis inter celebriores Magistros emicuit, clarusque fuit in tabulis compingendis ex confertis pretiosis lapillis, atque etiam in Gemmis scalpendis, anaglyptico quoque opere effingendis excelluit. Spectantur in Florentino Sacello Mariae Virginis ab Angelo Annunciatae Hieroglyphica Sacra Lillii, Solis, & Lunae in magnis anaglyphis affabre ab eo sculpta; quae memorata legi in Libris praelaudatis litt. K anno **CIO. IO. C. IV**,

IACOBUS IOANNIS F. AUTELLIUS, cognomento
il MONNICCA, Florentinus, Saec. XVII.

Vellem ut singuli Artifices sive Pictores, sive Statuarii, Architecti, & Gemmarum Scalptores, alique qui in aliqua arte ex nobilioribus excellunt, Diarium sibi pararent, in quo adnotarent studia sua, praeceptores, opera praeclariora, quae sua aetate fecerunt. Huiusmodi Diariorum ope multa, quae nobis ignota sunt, disceremus, & plurimum Artium gloriae, & incremento, facili labore, sed plane utili prodesse possent. Id
in.

in causa est, ut nomina tantum, non vero opera clarorum Scalptorum Gemmariorum Florentinorum indicare possim, quae non sine labore erui ex memoratis Stipendiorum Libris (1), in quibus, imperante Cosmo II. potissimum excelluit hic Artifex, quem laudat Cl. IOSEPH BLANCHINIUS in laudato suo Opere de Magnis Etruriae Ducibus studiorum & bonarum Artium Fautoribus. (2)

MICHAEL THADDAEI F. CASTRUCCIUS

Florentinus, Saec. XVII.

Multa cum laude magisterii & Scalptoriae artis frequenter celebratur hic Artifex praesertim regnante Cosmo II. qui egregio *Intagliatore di gioie* (3) adpellatur.

ANTONIUS MOCHIUS Florentinus,

Saec. XVII.

Egregiam laudem in simulacris caelandis componendisque ex pluribus pretiosis lapillis, quibus colores vultus, capillorum, brachiorum, pedum, & vestium ad vivum referrentur, promeruit ANTONIUS MOCHIUS, qui pro Ara maxima ornanda regii Sacelli Mediceorum Principum prope Basilicam Laurentianam, quoad vixit, strenuo labore & diligentia insudavit; cuius emblemata non pauca compositis lapillis pinxit, & simulacra duo Evangelistarum in parvis aediculis conlocanda egregie elaboravit, quae adhuc in Museo earumdem Florentinarum Offinarum ostenduntur.

IU-

(1) Signat. Litt. N. five H. anno MDCXVI.

(2) *Ragionam.* IV. pag. 89.

(3) In Libris, vulgo *de' Salariati o Stipendiati*, praesertim anno MDCXXII.

IULIANUS PERICCIOLIUS Senensis,
Saec. XVII.

Senae, Inclyta Urbs Etruriae, frequenter protulit, tum litteris, tum armis, & pulcherrimis artibus praestantes Viros, e quorum numero egregios Artifices laudat VASARIUS Pastorinum, & Ioannem Baptistam Sozzinium (1). His addendus IULIANUS PERICCIOLIUS, qui in Gemmis scalpendis enituit, memoraturque in laudatis Codicibus anno praesertim CIO. IO. C. XLVII. cui, ne quid detrimenti caperet eius familia, permissum est ut Senis, acceptis stipendiis, pretiosos lapillos utroque opificio elaboraret, qui pro Medicea Augusta Domo ei demandabantur.

CAPUT XI.

Sculptores Glyptographici, qui in Florentinis Officinis regnantibus Ferdinando II. Cosmo III. & Ioanne Gastone Magnis Ducibus Etruriae claruere, recensentur.

Florentinae Officinae & Scholae Glyptographicae ea laus peculiaris, & praecipua est, quod exceptis Mediolanensibus Magistris, qui Florentiam adcati sunt a Francisco I. ut opera crySTALLINA conficerent, reliqui omnes Florentini fuerint, & ab Ioanne Florentino eius celebritas & magisterii laus exordium duxerit. Mediolanenses adcati, quum Florentiae domicilium sibi condidissent, eos filios, quos in hac Florentina Urbe genuerunt.

---

(1) Vide in Vita Valerii Bellii Vicentini circa finem pag. 293. in Vol. I. Part. III.

nuerunt, Glyptographicis artibus operam dare voluerunt sub optimis Opificibus ac Praeceptoribus Florentinis; quod etiam dicendum de Compositoribus pretiosorum lapillorum, qui superius laudati sunt. Praeclarum hoc fuit Mediceorum Principum consilium omni ope & liberalitate suis civibus sibi subiectis prodesse, magnisque favoribus & benevolentia prosequi suos & externos quoque, qui in Officinis suis clarescere vellent. Medicea Domus non solum litteratis Viris, verum etiam egregiis Artificibus cuiuscumque generis patuit semper; illudque assidua providentia & liberalitate curatum est, ut artes omnes, quae vel antea intermortuae erant, vel ignotae, a Florentinis ingeniis publico bono excolerentur, & perfectae toto orbe celebrarentur; Artificesque ita excellerent in opificiis, ut a magnis Regibus ac Principibus ad se adcati, gloriam tum patriae, tum sibi parerent sempiternam. Id facile evenit, quum Gemmariorum, & Compaginatorum Artificum exquisitiora opera dono a Principibus Mediceis ad alios Principes cognatos & adfines suos mitterent; qua regia munificentia ceteros antecelluerunt FERDINANDUS II. & COSMUS III. eius filius. FERDINANDUS primi aevi reliquias mirifice auxit, iisdemque regium Museum suum locupletavit. Artificum omnium Medicearum Officinarum auxit numerum, magnisque stipendiis & largitionibus exornavit. Miro quoque pulcherrimorum operum & veterum elegantiarum amore flagravat praestantissima eius uxor VICTORIA ROBOREA, ultimi Urbini Ducis Neptis, quae compluribus Antiquitatis eximiis monumentis non solum nobilitavit Mediceum Cimeliarium, verum & sibi domesticum compluribus antiquis operibus, signis ex aere lectissimis instruxit, quod ad-

huc exstat, & iucundissime spectatur in conclavibus Villae, quae *Imperialis* dicitur, ad primum fere ab Urbe miliarium. Paternorum exemplorum splendorem auxerunt atque amplificaverunt COSMUS III. & Serenissimus LEOPOLDUS, Princeps, & S. R. E. Cardinalis praestantissimus; eius quoque optimi filii omni praeconio maiores, quorum laudes cum in *Florentino Museo* celebraverim, heic silentio invitatus praetereo, ne lectorum abutar patientia. COSMI III. filius IOANNES GASTO Mediceos Opifices liberalitate & clementia sua magnopere fovit recreavitque; & rarioribus Gemmis antiquis, hisque praesertim, quae Artificis nomen adscriptum habent, comparata insigni Daëtyliotheca Andreinia, regium Cimeliarchium ad summum opulentiae, dignitatis, ac splendoris culmen evexit; opesque eruditae Vetus-tatis omnes in eo conditas, ut in *Museo Florentino* in lucem a me proferrentur, curantibus nobilibus Sociis Florentinis, benignissimo favore aperuit, ac patefecit.

Sed ut ad institutum meum revertar, heic Lectorem monitum volo, me in hoc Opere eos tantum Opifices sive Gemmarios, sive lapillorum Compaginatores, quos & Musivarios adpellavi, recensuisse, qui Magisterii honore donati sunt; his praetermissis longe pluribus, qui eorum Discipuli fuerunt, nec ad tantum in arte decus pervenerunt. Hi enim in laudatis Codicibus, in quibus tum eorum opera, tum stipendia adnotata sunt, Magistri, reliqui vero discentes, & alumni iisdem subiecti, nuncupantur.

GERARDUS VALDER, Saec. XVII.

Laudatur GERARDUS VALDER in Libris impensarum Litt. M. qui exstant in Archivo Medicearum Officina-
rum,

rum, florebatque anno CIO. ID. C. LXX. sed eius patria non indicatur. Forsitan oriundus ex Belgio fuit, & in Florentinis Scholis Glyptographicis tum in aere, tum in Gemmis scalpendis peritia ac diligentia excelluit; nam adpellatur *Gerardo Valder Intagliatore*. Exstat apud me orbiculare vitrum, vulgo *Pasta*, smaragdinei coloris, altitudine aequans uncias tres Romani pedis, latitudine duas, quod eētypum Gemmae anaglyptici operis videtur, in quo egregio valde opificio insculpta est protome Michaelis Angeli Bonarrotii viri praeclarissimi, qui cognomento *Drvinus* adpellatus est. Sub ea protome legitur eximii Caelatoris nomen, nimirum GERARD. (1) quam puto ab eo scalptam fuisse ex imperio Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae, initio sui regiminis, ut eius eētypa dono daret Accademicis Florentinis *del Disegno*, ut ipsi eximium Picturae, Sculpturae & Architecturae Parentem & Magistrum, eiusdemque Accademiae Principem, sibi imitandum proponerent.

ANDREAS VINCENTII F. BORGOGNONIUS,
Florentinus, Saec. XVII. & XVIII.

In regiis Florentinis Glyptographicis Officinis, imperantibus Ferdinando II. & Cosmo III. Magnis Etruriae Ducibus, celebre fuit nomen, ingenium, artes, peritia ANDRAE BORGOGNONII, VINCENTII F. Florentini, qui cognomento ab omnibus *il Borgognone* nuncupabatur. Huius egregii Artificis cognomen tantum innotuit Clarissimo Viro Petro Andrae Andreinio, Fautori

---

(1) Hanc Gemmam protuli in principio meae Praefationis ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii ab Ascanio Condivio eius discipulo scriptam; quam multis Adnotationibus & Tabulis aere incisis ornavi Florentiae editam anno 1746. in fol.

tori studiorum meorum ornatissimo, qui mihi saepe in familiaribus sermonibus eum laudabat; nam aetate sua (diu enim ipsi vitam egerunt) eius officinam frequentabat, atque eximiam eius in Gemmis scalpendis, aliisque operibus perficiendis peritiam admirabatur. Apud eum reperit insignis Gemmae singulare ectypum, quod cum aliis praestantissimis servavit in suis Cimeliis; verum post eius obitum singula in mea migrarunt; quod ectypum ostendit Musae Lyristriae integram imaginem, cui adscriptum percelebre Cronii nomen, hac epigrapha: ΚΡΟΝΙΟC. ΕΠ. hoc est, Κρόνος ἐποίησεν, Cronius faciebat: quod opus perrarum ac perinsigne primus in lucem protuli in Vol. I. *Inscriptionum Antiquarum*, quae in Etruriae Urbibus exstant, Tabula I. num. I. Huius operis mentionem feci, ipsumque BORGOGNONIUM laudavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Augustae & Caesarum a me illustrato pag. 155. ex iis quae ab ipso ANDREINIO didiceram. Meis verbis ac testimonio eum laudavit praeclarus FRANCISCUS Eques Commendatarius VICTORIUS, Auctor Dissertationis Glyptographicae (1), atque ex me quoque laudavit PETRUS MARIETTUS. Sed ad hoc tempus eius nomen, pater, & patria latuere. Pervolventi mihi, ut luculentiorē hanc meam Historiam Glyptographicam ederem, Codices omnes expensarum, qui in Archivo Officinarum Regii Cimeliarchii Florentini adservantur (2), eum non semel recensitum inveni, atque non uno in loco opera ab eo facta mihi descripsi, quae nunc innotescunt. In his Codicibus ornatur *Magistri* munere, ac nomine, hoc modo, *Maestro Andrea di Vincenzio Bor-*
gogno-

---

(1) Cap. XXV. pag. 89.

(2) Vide praesertim Codicem notatum Litt. A. anno MDCXXXVII.

gognoni Fiorentino , adeoque & alumnos habuisse perspicuum est.

Multa fecit egregia opera , quae adhuc exstant in Regiis Cimeliis , & valde laudantur . Primum Gemmas aliquot ab eo insculptas , quae in iisdem Libris recensentur , enumerabo . Iussu Serenissimae Magnae Ducissae Victoriae Roboreae duo hominis calvaria , ad mortis memoriam , fecit in Gemmis , vulgo *Rubini* . Ad ornandum Horologium , Solem radios emittentem , egregiis anaglyphis operibus e crystallo montana exsculpsit , & columnas ex alabaistro pulcherrimo Orientali adiecit . Simulacra duo Evangelistarum ad ornandam sacram aediculam , quae vulgo dicitur *il Ciborio* , Arae maximae pro Mediceorum Principum Sacello in Basilica Laurentiana , miro opificio ex integris selectis lapidibus absolvit . Deiparam Virginem ab Angelo salutatam , in parva tabula compluribus pretiosis lapillis exstanti opere expressit , adiectis architectonicis ornamentis . Ad ornandum regium Scrinium e Chalcedonio exscidit caput elegantissimum , quod in protoma e Cyaneo lapide , vulgo *di lapislazzulo* , inseruit ; opus antiquis proximum ac valde laudatum . (1) Excelluit etiam in Vasculis ex Iaspide atque e crystallo aedificandis , quae mira arte insculpebat , ornabat , perpoliebatque . Lapillos quoque multicolores egregie compaginavit conligavitque , ut ruris amoenitatem , Villarum , arborum , silvarum , fontium , montium , & domorum prospectus pictis tabulis , quas permultas fecit , elegantissime referrent ; quae opera in laudatis Libris acceptarum & expensarum pecuniarum enumerantur . Excelluit etiam in formis cudentis , quae imagines illustrium Virorum referrent ,

X x

& pro

---

(1) Vide ibidem Librum notatum litt. K. anno MDCLXIV.

& pro monetis in pecuniae usum vulgandis; nam ipse; ut in Libro signato litt. G. anno CIO. IO. C. LV. legitur, e chalybe formam fecit cum protoma Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae in antica; in postica vero exhibuit rosarum fasciculum, emblemata eiusdem optimi Principis, cum epigraphe: GRATIA OBVIA. VLTIO QVAESITA. Eidem Artifici in tot opificiis strenuissimo tribuitur Iaspis utraque facie eleganter incalptus, aureo in anulo ita inclusus, ut utrinque versari posset; quo ad obsignandum usus est Cosmus III. Magnus Dux Etruriae, cuius altera facies pro sphragismate continet stemma, sive insigne Mediceae Domus, altera vero emblemata eiusdem Principis; nimirum conspicitur navis in mari, superne fulgentibus quinque stellis, ea specie, qua eas invenit Maximus Galilaeus, cum epigraphe: CERTA FVLGENT SIDERA; quae omnia eius egregia studia & ingenii aciem, & laborum praestantiam clare ostendunt.

IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS
Florentinus, Saec. XVIII.

Regnante Cosmo III. Magno Duce Etruriae omnibus Musei Medicei Officinis & Opificibus praefuit IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS Bartholomaei filius, cuius parentes Faesulis eum genuere. Primus sub tanto Principe fuit lapillorum selectorum Sculptor, Compaginator, Caelator, & Scalptor valde peritus atque eximius. Hic scripsit Tractatum vernaculo sermone de pretiosis lapillis, deque lapidibus omnigenis, quibus Artifices Compaginatores utuntur tum in Officinis regii Musei, tum etiam in his pertinentibus ad ornandum Mausoleum Principum Mediceae Domus Augustae, in quo

in quo sepulcra eorum posita sunt, quae vulgo dicitur *Cappella di S. Lorenzo*, quia cum Ambrosiana S. Laurentio Martyri dicata Basilica coniuncta est. Huiusmodi Tractatum idem TORRICELLIUS scripsit anno MDCCXIV. satis accurate locis omnibus patefactis, e quibus Etrusci & peregrini pretiosiores lapides eruuntur; & hoc amplius de eorum natura, & de arte eos facendi, sculpendi, poliendique differuit, adiectis in fine Tabulis VIII. quae diligenter delineata exhibent instrumenta, rotas, machinas, quibus in his opificiis Florentini Scalptores utuntur. (1) Hunc ipsum Tractatum non semel laudat, atque ex eo multa adfert Vir Clarissimus IOHANNES TARGIONUS TOZZETTIUS, arcanarum Naturae rerum Scrutator & Interpres doctissimus in suis in lucem editis per Etruriam itineribus, qui hasce Torricellianas lucubrationes perhumaniter mihi legendas exhibuit.

In eius fine multa de se TORRICELLIUS scribit, quae non solum nolo praetermittere, verum etiam ipsis eius verbis exponere, ut hinc etiam eluceat, quanta eius peritia & praestantia fuerit in pretiosis lapillis Gemisque incidendis, & in aliis operibus conficiendis, quae Cosmus III. ad varios Principes Europae, & Hospitibus genere & virtute praestantissimis Florentiae cum invisentibus dono mittere, & honoris & memoriae causa largiri solebat. Ita igitur de se scribit: „Ho
„ servito la Casa Reale quaranta anni non solo in varj
„ luoghi a far delle provviste per la Reale Galleria;
ma

---

(1) Titulus hic est: *Trattato delle Gioie, e Pietre dure e tenere, che si adoprano nella Real Galleria, e nella Cappella di S. Lorenzo; contenente la notizia de' Luoghi d'onde si cavano, la loro natura, e il modo di lavorarle: coll' Aggiunta in fine dei Disegni degli Strumenti a tale Arte necessary: Opera di Giuseppe Antonio di Bartolommeo Torricelli da Fiesole, primo Scultore di pietre dure della suddetta Galleria.*

„ ma ho lavorato d'intaglio, e scultura non solo figu-
 „ re, e bassi rilievi, e Ritratti di più forte; ma an-
 „ che un Naturale, che la maschera era una palla di
 „ quelle, che ho detto delle nostre Maremme di Vol-
 „ terra, che pesava 84. libbre, e la ridussi colle ruo-
 „ te a sei libbre; portando gli occhi per di dentro,
 „ e maneggiato tutto il busto sotto delle ruote; e cre-
 „ do, che sia il primo Ritratto grande quanto il na-
 „ turale, che sia stato fatto di duro; che lo feci per
 „ impegno, conoscendo non esser fatica per un uomo.
 „ Ho fatto anche de' Vasi, Bicchieri, Tazze, e Ta-
 „ bacchiere ferrate a vite; che ne sono stato io l'in-
 „ ventore di queste ferrature a vite in pietra dura,
 „ che non si costumava; nè mi si è reso difficile di
 „ fare tutto quello che ho intrapreso; e con ferri e
 „ con mazzuoli ho lavorato di quadro, d'intaglio, e
 „ di Scultura tutte le pietre che ho nominato (*in que-
 „ sto Trattato*), e quelle che non ho potuto lavorare
 „ con ferri, l'ho fatto colle ruote, fino le gioie, e
 „ per venticinque anni di travaglio colle ruote, e d'in-
 „ cavo, e di basso rilievo, e di rilievo quanti duri
 „ ho detto son passati per le mie mani; e non solo
 „ ho vedute le Miniere, ma fatt'anatomia, come dissi
 „ in principio, dell'ossa di questo mondo. E quì fi-
 „ nisco. “

Chalcedonio exscalpsit Cupidinem, quem omnes ve-
 re carneum censebant, quum lapidem illum a natura
 ita factum invenisset, qui carnem referret. Perfecit et-
 iam in Achate Orientali imaginem simillimam Magni
 Etruriae Principis Ferdinandi, Cosmi III. Filii, quae
 valde probata fuit.

In Ginoriano Museo plurima exstant eius opera, nem-
 pe

pe capita Caesarum, Heroum, atque Inlustrum Viro-
rum anaglyptico opere sculpta. Agens aetatis suae an-
num LVII. Florentiae obiit VI. Nonas Martias Floren-
tinae Aerae tunc in usu MDCCXIX. De eius Filio &
Nepote Scalptoribus, & Lapidicinis mox dicam.

CAIETANUS TORRICELLIUS Florentinus,
Saec. XVIII.

Egregio patre Iosepho Antonio, de quo dictum est,
ortus est egregius filius CAIETANUS TORRICELLIUS, qui
ab eo Glyptographicas Artes didicit. In Graphice pri-
ma rudimenta a Thoma Redio Pictore Florentino ;
Sculpturae praecepta a Ioanne Baptista Foggino Sta-
tuario & Architecto celeberrimo accepit. A Patre Ro-
mam missus sub praeceptoribus Benedicto Luti Picto-
re eximio, & Le-Gros Sculptore valde instructus post-
modum Florentiam commigravit anno CIO. IO. CC.
XIII. Vita functo eius patre initio anni CIO. IO. CC.
XX. inter Magistros Medicearum Officinarum coopta-
tus est. Ex antiquis lectissimis praestantium Scalptorum
operibus multas Gemmas anaglyphico, & diaglyphico
opere exquisito studio & diligentia elaboravit ; inter
quae spectabilia recensetur Tiberius cum Livia, An-
toninus Pius, Lacoontis nex cum filiis, Pyrrhus Epi-
rotarum Rex, Cleopatra, Minerva in Achate flavi co-
loris, quod opus V. C. Nicolao Equiti Gabburrio de-
dit. Spectantur inter Cimelia Ginoriana multa eius o-
pera, exstantibus imaginibus excisa.

Paene innumera sunt ea opera, quae perfecit, tum
vivente patre, tum eo vita functo, Crucifixi Iesu ima-
gines ex Chalcedonio, ipsumque mortuum iacentem,
simulacra Sanctorum Petri Apostoli, Ignatii, Petri Cae-

Y y lesti-

lestini, Caietani, atque alia non pauca, quae in regio domestico Sacello in Palatio, vulgo *de' Pitti*, conspiciuntur. Pro regio Sacello ad S. Laurentium simulacra SS. Apostolorum Iacobi, & Pauli elegantissima effinxit, & anaglypha duo, in quorum altero eminet Abrahami sacrificium. Cosmum III. cum tropaeis ante templum Pacis, adstante Etruria cum leone, anaglyptico opere effinxit elegantissimo. Arculas plures perfecit ornavitque crystallis, & pretiosis lapillis eleganter a se compositis, qui picta veluti emblemata praeferebant. Vir ingenio, sedulitate, & peritia clarus; qui obiit mense Octobri elapsi anni MD. CC. LII. & Iosephum filium, quem ipse erudivit, virtutis & gloriae haeredem reliquit, de quo mox dicam.

FRANCISCUS GHINGHIUS Florentinus

ANDREAE PHILIPPI F. Saec. XVIII.

Senas patriam & natale solum agnoscunt Ginghamii, qui postea corrupta adpellatione GHINGHII dicti sunt. Primus qui Florentiae domicilium posuit, fuit Iosephi Sebastiani filius Ghinghius cum uxore sua Hyacintha Vincentii Quatrinii filia; cuius filius Vincentius in Officinis Mediceis compaginandis conferendisque pretiosis lapillis operam dedit, sed paullo post Mediolanum petiit, ubi mortuus est. Alter eorum filius fuit Andreas Philippus Ghinghius, Florentiae natus anno MD. CC. LXII. pater FRANCISCI, de quo scribimus. Andreas in locum Vincentii fratris sui in iisdem Officinis successus est, probe in Lythographicis artibus institutus a Stephano Mochio Florentino, egregio praeceptore, ea aetate valde celebri ac famigerato. Eo e vivis erepto, in eius locum Andreas successit, & Magisterii munus egre-

egregia cum laude suscepit. Hic signa, anaglypha, & varia ex fructibus, & floribus ornamenta elegantissima perfecit. Optices & Mechanices studiosissimus fuit, multaque nova instrumenta a se excogitata confecit. Conubio honestissimo sibi copulavit Hortensiam Silvestri F. *del Ghianda*, qui filium unicum genuerunt FRANCISCUM GHINGHIUM natum anno CIO. IO. C. LXXXIX. qui sacro Fonte ablutus, dictus est *Franciscus Maria Caetanus*. Puer litteris operam dedit optime in Florentino Societatis Iesu Collegio institutus. Ingressus XV. aetatis annum, a patre tirocinium in Florentinis Mediceis Officinis adgredi coactus est, didicitque Graphics institutiones in Schola Francisci Ciaminghii Florentini, Praeceptoris in iisdem regiis Officinis; Plasticen vero didicit ab Ioanne Baptista Foggino celebri Sculptore & Architecto Florentino, a quo mirifice amabatur. Cerea Schemata & alia a se manufacta dabat Andreae Philippo patri suo; quae adeo laudata sunt, ut, auspice Foggino, a Ferdinando Magno Etruriae Principe Cosmi III. Filio stipendium obtinuerit, ea conditione; ut Gemmis utroque opificio sculpendis exscalpendisque operam daret, ad quam artem crebris etiam largitionibus ab eodem Principe omnium Artium fautore liberalissimo excitatus est. Primum arduus ac valde aerumnosus hic labor ei fuit, quod veteres Gemmarum Sculptores Medicei omnes mortui essent; tamen a patre suo aliquo modo instructus, qui iam viderat Stephanum Mochium parva capita in anaglyphis elaborantem, multumque ingenio suo alacri, & gloriae cupiditate excitatus, adeo insudavit, ut Gemmas cum Iconibus praestantium Virorum anaglyptico opere insculperit; primumque eius opus fuit F. Hieronymi Savonarolae ima-

go,

go, quam ex alio exemplari recentis operis exceperit. Hinc studio & labore difficultates omnes evicit, & mox Hadriani & Traiani Capita ex antiquis exemplaribus anaglyptice effinxit. Effigiem Cosmi III. Magni Ducis Etruriae Chalcedonio Volaterrano pulcherrimo bicolori exscalpsit, quae, auspice Marchione Attilio Incontrio, qui eam eidem Principi obtulit, adeo placuit, ut & praemia, & spem maiora obtinendi perceperit. Mortuo Marchione Incontrio, & mox Ferdinando Magno Principe Etruriae, concidit animo GHINGHIUS, quum longe maiores difficultates superandas esse intelligeret si daret operam Gemmis diaglyphico opere incidendis; quare anceps Romam petere meditabatur. Sed a Fogginio optimis consiliis recreatus, ne parentes relinqueret, Florentiae in eius Schola mansit, multumque in Glyptographica profecit, brevique tempore adeo in Armis, Insignibus, Stemmatis, & Iconibus ad viventium similitudinem egregie inscalptis excelluit, ut fama eius omnium aures pervaserit, ut fere omnes tum Exteri, tum Florentini nobiliores Cives certatim eius opera expetiverint, & habere voluerint. Annulos huiusmodi obsignatorios inscalpsit Emin. Card. Zondodario, Senarum Archiepiscopo, multisque aliis Inlustribus Viris, ac praecipue D. Odoardo Marchioni De-Silva, cui plurima Insignia, & anularem Gemmam cum Historia Sacra accuratissime expressit. Sardae inscalpsit egregia arte Imaginem Clar. V. Philippi L. B. de Stofch, in qua primum nomen suum ita adposuit: ΠΙΝΡΙΟC ΕΠΟΙΕΙ. quod postea & in aliis praestantioribus a se scalptis lapillis fecit. In contemplandis antiquorum Graecorum Gemmariorum operibus ab eodem Stofchio adiutus excitatusque mirifice profecit, a qua ecty-
pa ra-

pa rariora suppeditabantur . Adcessit eius Fautor prae-
stantissimus Petrus Andreas Andreinius, Nobilis Floren-
tinus, Antiquariae Artis praeclarum decus & ornamen-
tum, a cuius latere, consiliis & institutionibus num-
quam discedebat GHINGHIUS, a quo etiam magnopere
diligebatur, & in exquisitioribus Glyptographicae artis
arcanis opificiis, patefactis antiquis exemplis, & obser-
vationibus, assidue erudiebatur . Frequentes occasiones
ei dabat Andreinius, ut gemmas omnium elegantissi-
mas pro exteris nobilissimis viris inscalperet . Multum
etiam profecit GHINGHIUS benevolentia, ope, consiliis
Sebastiani Blanchii, regii Medicei Cimeliarchii Custo-
dis, qui ei omnem Gemmariam Gazam patefecit, eum-
que cognitum fecit paene omnibus exteris Viris Britan-
nis, Gallis, Alemannis, qui frequenter Mediceam an-
tiquariam suppellectilem perlustrabant . Insigne opus ob-
tulit Blanchius GHINGHIO, ut egregiam suam peritiam
ostenderet Eminentiss. Cardinali Gualtherio priscarum
elegantiarum aestimatori praestantissimo . Quum enim
Romae effossus esset Amethyustus ingentis magnitudinis,
nempe ponderis librarum decem & octo, statim ac emit,
Florentiam misit, orans Cosmum III. ut in suis Offi-
cinis informem Veneris protomam, quam exhibebat,
absolutissimo opificio aliquis Scalptor redderet consum-
matissimam . Cosmo III. GHINGHIUS a Blanchio propo-
situs est, qui paulo ante eiusdem Principis imaginem
Chalcedonio Orientali faberrime inscalptam obtulerat .
Artificem probavit Cosmus, & GHINGHIUS difficillimum
opus adgressus, spatio decem & octo mensium Veneris
protomam ita perfecit, ut omnium admirationem, mul-
torum quoque Artificum invidiam superaverit . Eminen-
tissimo Cardinali Gualtherio mirum in modum placuit

Z z

tam

tam insigne ac perfectum opus, superatis feliciter omnibus lapidis huiusmodi difficultatibus, qui Cosmo III. gratias egit uberrimas, & GHINGHIO quadraginta duplos aureos numos pro praemio adsignavit ac dedit. Vita functo Eminentissimo Gualtherio, devenditum est eius opulentissimum Museum; hanc vero protomam Veneris ex Amethysto sibi comparavit Augustus III. Poloniarum & Saxoniae Rex invictissimus, qui in suo Cimiarchio omnibus spectandam proposuit & conlocavit. Fama nominis ubique notus GHINGHIUS, Gemmas complures utroque opificio insculpsit praecipue pro regiis Principibus; nam duas imagines effinxit Ferdinandi Magni Etruriae Principis; Smaragdo insculpsit caput Cosmi III. pretiosis aliis lapillis effinxit vultus Electoris Palatini ad Rhenum, iussu Annae Aloysiae Electricis, & Ioannis Gastonis tunc Magni Etruriae Principis. Eadem Anna Aloysia iubente complures Gemmas sacris emblematis ornatas ei expressit; & Sardae Iacobum Regem Stuardum faberrime effinxit. In vultibus ad prototyporum maximam similitudinem exprimendis omnium maxime excelluit GHINGHIUS, & antiquas imagines tanto studio tantaque solertia elaboravit, ut plerumque pro iisdem antiquis haberentur. Etruriam ingresso Carolo Borbonio Hispaniarum Regio Infante, qui Florentiae diuturnam moram egit, GHINGHIUS ei notus fuit, quem in Officinis regii Musei variis insignioribus gemmarum sculpturis cum aliis Artificibus operam dantem videre voluit, & singula eorum opificia observavit. Pro Duce & supremo Hispaniensium Exercituum Duce Montemario complura sphragismata cum insigniis, & pro Aulicis nobilioribus Proceribus fecit. Ioanne Gastone Magno Duce Etruriae defuncto, quum multa praesidia sibi de-

bi defutura ominaretur GHINGHIUS, inſciis parentibus, Romam profectus eſt; mox Neapolim evocatus, Aulicorum favore & praefidio, regionum Opificiorum cura ab eodem utriusque Siciliae Rege ei demandata eſt, adſignato honorifico ſtipendio. Multi Artifices Florentini, quum GHINGHIUM ad hoc fortunae faſtigium eventum audiſſent, Neapolim ſtatim convolarunt; quibus Rex Palatium loco, qui dicitur *alle Mortelle*, octo menſium ſpatio aedificari iuſſit cum Officinis, quas ſingulis artibus, & Artificibus adſignavit, iisdemque egregiis Profeſſoribus GHINGHIUM Moderatorem praefecit. Celebratis regali pompa nuptiis ſuis Rex GHINGHIO praecepit, ut Inſignia regia tum ſua, tum auguſtae Coniugis Chalcedonio Orientali operoſiſſime inſcalperet, quod obſignatorium Sphragisma valde placuit ac probatum eſt. Mox Rex iuſſit, ut abaci & monopodia regia compaginatis lapillis pulcherrime picta, ac ſtrata omnium ornatiffima elaborarentur, quod factum eſt, & adhuc ſit iuxta delineationem & inventionem eiusdem laudatiſſimi Inſtitutoris GHINGHII, qui & has artes a patre ſuo peritiſſimo didicerat. Imperatum eſt eidem GHINGHIO ne Gemmas inſcalperet niſi pro Rege & Regina; quae ſtatim ſibi e lectiſſimis pulcherrimis lapillis iuſſit ut fieret ſacrum anaglyphum, quod reſerret Virginem Mariam ab Angelo ſalutatam. Mox inſignis magnitudinis Opus (vulgo *Cammeo*) ab eo exquiſitiſſima arte factum eſt cum Imagine Regis; & Regia Stemmata Hispaniarum ſimul coniuncta cum Regis inſignibus, adiecta per ambitum epigraphe. Nunc Artifices in quarto abaco ornando compingendoque graviter adlaborant. Vivit adhuc GHINGHIUS annum agens aetatis ſuae LXIV. qui docto ingenio ſuo Artificum opera

opera adfida cura , labore , & gloriae studio dirigit ac moderatur . Sub tanto praeceptore nunc Neapoli studet , & caelandis Gemmis dat operam Ioannes Mugnanius Florentinus , filius Caroli Mugnaii egregii Opificis in regiis Textrinis , vulgo *Arazzeria* , qui multa & ipse promittit , quum docilis sit & alacris ingenii .

CAPUT XII.

Glyptographicae Scholae Florentinae regnante Francisco M.D.E. Imperatore Caesare semper Augusto , qui nunc florent Scalptores Gemmarum , eorumque egregia opera recensentur .

Florentinae Glyptographicae Scholae ea omnium laudum maxima mihi videtur , quod faventibus Principibus Mediceis , nunc etiam auspice & volente Magnifico Duce Etruriae FRANCISCO Lotharingo , Romani Orbis Imperatore , Caesare , Pio , Felice , Augusto , trium fere saeculorum spatio adhuc vigeat ac mirifice floreat , eosque egregios Scalptores etiam nunc habeat , qui cum veteribus de praestantia & gloria certare possint . Horum nomina & opera declaranda sunt , ne quid ad hanc meam Glyptographicam Historiam desit . Post regni consilia , haec prima Providentissimi nostri Principis cura fuit , ut optimae disciplinae , & artes antiquum splendorem non solum retinerent ac servarent , verum etiam augerent , mirumque in modum omni conatu , suis praesidiis amplificarentur . Statim ac Florentinam hanc Urbem fidelissimam eidemque obedientissimam , suscepto Etrusci Regni Imperio , ingressus est , Genius eius semper augustus regium Cimeliarchium pra-

praesentiae suae luce ac maiestate non solum implevit, sed Conclavia omnia avidissime non semel lustravit, omnes Artificum Officinas invisit & observavit, eorum opera vidit, probavit, & ad maiora praestanda vehementer excitavit, ac validissimo patrocinio suo eorum progressus se amplificaturum omnibus praesidiis liberaliter ac feliciter promisit. Quum antiquorum operum, & praestantium opificiorum cognoscendorum eximia scientia polleat, eorumque studio atque observatione mirifice delectetur, non solum varia opera ex variis pretiosis lapillis musivo opere elaborata ad se mittenda iussit, atque identidem iubet; verum etiam ut absens delicias suas frequentius ante oculos suos habeat, universum Regium Florentinum Museum in pluribus Tabulis delineari accuratissime iussit; quod sollicitè faciundum curavit magnarum rerum capaci mente Inclytus Comes de Richecourt, qui lectissimis Pictoribus id munus demandavit. Illud etiam in mea laude pono, quod sex Voluminibus iam editis rariora omnia regii Thesauri monumenta antiqua, Gemmas, Statuas, numismata praestantiora in lucem produxerim, eique labores meos beneficiis eius excitatus & recreatus, consecraverim. Alia permulta antiqua opera ex eodem ditissimo Cimeliarchio proferenda supersunt, nimirum marmoreae Caesarum, Augustarumque Protomae, & Philosophorum Hermaea Signa, Deorum ex aere Simulacra, & rariora alia, quibus idem refertum est, paucis nota, monumenta, quibus inlustrandis iam diu omnem operam dedi, & Adversaria diuturno labore paravi. Illud unum regii Thesauri insigne, decus, & ornamentum vehementer percipio, ut Etrusca omnia monumenta, ahenae Signa, Vasa picta, Urnae tum mar-

moreae, tum fictiles, atque etiam Sacrificialia ac Militaria rarissima instrumenta, eximia belli pacisque decora, in unum collecta, accurato ordine in perampla Aula ad id facta, quae ornari tantum desiderat, disponantur; quod opus & consilium erit Etruscorum Rege omnium maximo, eius animo, cura, & studio dignissimum, totoque terrarum orbe laudatissimum. Haec Aula referta tot insignioribus monumentis, veluti totidem Voluminibus omnium oculis patentibus, ostendet, quanta Etruscorum nostrorum fuerit religio, in bellis gloria, sacrorum rituum ac caerimoniarum, a quibus Romanum Imperium suas accepit, concordia & constantia; novisque observationibus, detectisque luculentis notitiis inchoatum, nondum perfectum, Etruscarum Antiquitatum Thesaurum, pro quo adhuc laboro, augebit, praeclariorem & absolutiorem reddet; quod a Caesare Inviictissimo ac Beneficentissimo, aliquando a tot curis quiescente, sperandum est, ac pro eius in optimas artes ac studia flagrantissimo amore, & regia liberalitate quamprimum facile obtinendum. Toto orbe huic collectioni Etruscorum monumentorum omnis generis, nulla alia vel similis, vel par, meo iudicio, erit, suppeditabitque tum Florentinis, tum Exteris Antiquitatum Cultoribus ad haec magis magisque dilucidanda occasionem valde facilem atque opportunam. Adsit Deus, & vota doctorum hominum, & mea potissimum secundet; & Clementissimus atque Humanissimus Imperator quam diutissime cum perpetua Augusta Sobole sua, & Augustis. Coniuge, vivat, floreat, imperet Etruriae bono & Christiani Orbis beneficio.

LU.

LUDOVICUS SIRIES, natione Gallus, nunc Florentinus Civis, Saec. XVIII.

Rerum omnium & mirandorum operum Opifex Deus homines ingenio ita praestantes identidem creat, ut quidquid arduum est, studio & solertia sua vincant, & ad omnia eos factos cuncti mortalium stupentes agnoscant. Ex his unus est LUDOVICUS SIRIES, natione Gallus, qui diuturno apud Florentinos domicilio, susceptaque sobole, Florentina civitate donatus haberi iure & merito potest. In eximiis permultis artibus, quae a Graphice pendent, adeo excellit, ut paene nihil arduum, nil operosum, & maxima cura dignum in rerum natura habeatur, quod ipse adsecutus non sit, & adhuc adsequi non possit. Innumera paene opificia rarissima, quod tam cito perfecit, complures mirantur; ego vero non miror, sed laudo; quum ipse hisce duobus cardinibus omnem artis suae praestantiam, & immensas aerumnas cum statuisse intelligam, in laboris summa patientia, & in severiore temporis cura & pervigili custodia, ne ulla non modo hora, verum etiam momentum sine linea decurrat. Nunquam otiosum, nisi dum de inusitatis rebus inveniendis cogitat; nunquam genio indulgentem, sed semper in laboribus tum mente, tum manu parandis conficiendisque in regijs Officinis Magni Ducis Etruriae, quibus praest, distentum adsidue omnes, qui ad eum adcedunt, inveniunt. Quae ante septem abhinc annos in eo artis portenta censebantur; opera nempe omnia, quae Auraria, ac caelandi ars perficit, ne quidem Horologiis rarioribus exceptis, ea nunc eius ingenii alacritate & praestantia minora habentur; nam aetate, quod mirum est,

est, valde provecta, atque in senium, vegetum tamen, vergente, Glyptographicae Arti totus adeo incubuit, ut intra septennium plurimas Gemmas utroque opere anaglyptico, & diaglyptico insculpsit, quarum emblemata vel ipse ingenio suo feracissimo excogitavit, vel ex aliis operibus, praesertim antiquis, excepit. In his vero insculpendis duplici eminet laude, qua veteres omnes Gemmarios Opifices longe superavit; nempe in perfecta areae planitie conficienda, quod nemo tam absolute, & feliciter praestitit; nihil enim in planitie Gemmarum eius figuras ambiente nisi perfecte planum, & mira arte laevigatum adparet; quod non cernitur in antiquis Gemmis, praesertim in his anaglyptice sculptis, quae communi vocabulo *Cammei* dicuntur. Alterum quoque decus Gemmis a se insculptis addit LUDOVICUS SIRIES, antiquis Sculptoribus ignotum, quod artis miraculum dici potest; nempe in extrema Gemmae ora coronidem elegantissimam adponit, quae opus ipsum magis rarum & singulare reddit, & novo splendore condecorat. In his novis adcessionibus, quas primus omnium excogitavit, ac feliciter molitus est, neminem vel facile paucissimos pares nunc, & in posterum habebit hic Artifex sagacissimus, novorum inventorum scrutator & perfector perspicacissimus.

Primum opus, quod anno CIO. IO. CC. XLVII. aggressus est, sua arte & peritia usus, fuit Crux Dominica e secto lapide Cyaneo, qui *lapislazzulo* dicitur, qui aegerrime rotas, viriculos, & alia artis instrumenta patitur. In ea Cruce undique, tum in antica, tum in postica facie, egregie secta, & coronide ornata, ex integro lapide, Christi in ea adfixi imaginem exhibuit. Mox ex eodem lapide, aerumnosissimo opere anaglypho,

pho, Gemmam exscalpsit, in qua Naturae, Scientiarum & Artium portenta ad utilitatem humanae Societatis & commercii, ingeniosissime expressit. Pectore tenus Onychi tricolori pulcherrimo postmodum anaglyphice effinxit imaginem Christianissimi Galliarum Regis Ludovici XI. Zodiaci signis circumornatam, quam eidem Regi dono obtulit ac dedicavit. De his pauca scribo, quum haec opera erudito Commentario descripta in lucem prodierint cura & studio Cl. V. IOANNONIS DE S. LAURENTIO. (1) Alia quoque silentio praetereo, quae in Novis Litterariis Florentinis, praesertim hoc anno fusius describuntur. Protomas Augustissimorum Coniugum Francisci Imperatoris Caesaris, & Mariae Theresiae Reginae Hungariae, & Bohemiae ex Onyche se mutuo respicientes exstanti opere laudatissimo exscalpsit, quod iisdem dedicavit. Mirabilem fecit Solis quadrigam cum Zodiaci signis pulcherrimam Gemmam ambientibus. Omnium operum suorum sulphurea, vel gypsea ectypa SERIES Sociis Columbariis Florentinis dono dedit, & mihi quoque insigniora exhibuit, quae omnia si accurate describere vellem, non parvam huius Voluminis partem occupare facile possem. Dum haec scriberem, Gemmas elegantissimas & operosissimas a se inscalptas mihi ostendit, & ectypa sulphurea dedit. Has intra paucos menses felicibus ausis absolvit; quarum praeclariores breviter recensere lubet. Hae Gemmae vel e Chalcedonio Sapphyrino, vel e Sarda, atque ex Onyche elaboratae sunt; omnium maxima propter magnitudinem, exhibet Herculem Antaeum conficientem; altera Phaetontis casum; reliquae

B b b

osten-

(1.) Volumen hoc prodiit Florentiae anno MDCCXLII. in 4.

ostendunt Diomedem Palladio potitum; Herculem cum armis suis gradientem; Pentheum in odium Bacchi vineas exscindentem; Aesculapium baculo suo anguifero innitentem; Mercurium infantem Bacchum ad Nymphas deportantem; Aurorae & Cephyfi fabulam; Achillem in sella moerentem; duo Herculis iuvenis capita eximio plane opere & antiquis persimili perfecta: Antiquorum monumentorum effossionem in Sarda vel Achathe aurei coloris multo labore expressit, quam Gemmam dono obtulit Cl. L. B. De Stosch, ut eius studia & aviditatem in eruendis conquirendisque prisca aevi deliciis designaret; in parvula Gemma tauri ad aram immolandi sacrificium, adstantibus septem ministris, effinxit; in altera Diogenem in dolio latentem, qui Alexandrum Macedonem adloquitur; praeter alia plurima opera, quae a memorato anno usque ad hoc tempus incredibili studio ac labore faberrime insculpsit, quae centesimum numerum excedunt. Hae omnes Gemmae, in parergis adiecto eius nomine vel integro, vel per siglas L. S. denotato, tum coronide admirandi operis, tum planitie absolutissima perfectae sunt aerumnoso artis magisterio; quod peritioribus contemplandum atque expendendum relinquo.

Dum haec assiduo opere excogitat, & feliciter molitur sagacissimus SIRIES, Artifices omnes qui in Officinis Imperialis Musei operantur, superius a me memoratos, dirigit, & nova semper eis conficienda proponit, quae digna sint scientia & Maestate Augustissimi Caesaris FRANCISCI, Domini mei Clementissimi, Magni Ducis Etruriae. Nuper ad eum missae sunt octo Tabulae, quae Scientiarum & Artium inventa exhibent, compaginatis lapillis picta, multis figuris ornata, quae

quae vix credi potest , quanta elegantia , & veritate praeiteant , Arte Naturam ipsam paene vincente . Missi etiam abaci , & arculae utroque opere ex consertis perpolitisque multicoloribus lapillis pretiosis exornatae .

Fama quoque nominis celebris est Violantes eiusdem LUDOVICI SIRIES filia , quae innumeras Tabulas pinxit , & adhuc parenti simillima nullo unquam labore victa , sexum atque aetatem sua virtute & studio longe superans pingit . Prima patris studia sequitur Cosma eius filius , qui in pluribus manu factis operibus laudatur . Museum quoque sibi instruxit locupletissimum idem LUDOVICUS SIRIES , comparatis insigniorum Pictorum Tabulis , veterum Sculptorum signis , vasculis , anaglyphis ex ebore , numismatis , Gemmis antiquis ; quae omnia apud eum maximo in pretio sunt . Prospera valetudine , integris viribus , & quidem vivacissimis , annum nunc agit aetatis suae , ut plures volunt , septuagesimum , alii etiam excedere eum arbitrantur .

Praecipui in Regiis Officinis Magistri , superius a me laudati , quibus Caesaris iussu praestit nominatissimus LUDOVICUS SIRIES , hi sunt ; qui sibi subiectos alios complures alumnos & Artifices habent , qui lapillis in abacis , arculis , & scriniis compaginandis , & pictis Tabulis exhibendis assidue dant operam . *Franciscus Conti* Florentinus Graphices Praeceptor . = *Antonius Franciscus Bottius* : = duo fratres *Io. Baptista* , & *Franciscus Iacopuccii* = *Franciscus Borghesius* = *Caietanus Sorbius* = *Ignatius Rabbuiatus* : = qui operibus ex hebeno insudant , *Caietanus Dominus* , & *Zenobius Magnolfus* ; qui opera ex aere conficiunt , & auro condecorant , *Petrus Binius* , & *Ferdinandus Nicciolius* . = Picturas parat musivo opere durorum lapillorum exprimendas *Ioseph Zacchius* Florentinus , fama nominis & multorum operum percelebris .

FELIX

FELIX BERNABE' Florentinus,
Saec. XVIII.

FELIX BERNABE', qui in Imperialibus regii Florentini Musei Officinis Gemmis scalpendis sedulam nunc navat operam, multa pollet peritia, & studio ac diligentia nulli secundus habetur; nam in imitandis antiquis celebriorum Graecorum Opificum sculpturis laudem sibi magnam atque immortalem comparavit, & assidue pro Florentinis Proceribus, & pro exteris harum deliciarum cultoribus laboravit, atque in praesentiarum strenue laborat, suaeque comitate, & benigna naturae facilitate omnium laudes & benevolentiam sibi conciliavit. Natus est Florentiae ex Ioanne ditionis Lunensis honesto incola, & nunc trigessimum tertium aetatis suae annum feliciter inchoavit. Prima Glyptographices rudimenta a celebri Florentino Gemmarum Sculptore Francisco Ghinghio, superius a me laudato, in Regiis Officinis Florentinis anno CIO. IO. CC. XXXVI. accepit; Graphices vero praecepta ab egregio Pictore Ignatio Usfordio, Florentiae morante, multo studio accuratissime didicit; quibus praesidiis instructus mirandum non est si in Gemmis caelandis magnopere excellit, quarum eëtypa etsi non omnia, multa tamen, mihi nuper dono dedit. Nihil dico de Stemmatis, Insignibus, aliisque Gentilitiis emblematis, quae plurimis Gemmis primum, antequam ad imagines se conferret, faberrime insculpsit; ea tantum opera describam, quae vidi, & memoratu digna censentur, & quidem eo ordine quo ab eodem absoluta sunt. Primum pro Excell. Comite Emmanuele de Richecourt admirandum illud Symplegma Amoris & Psyches, quod marmoreum in
regia

regio Museo exstat, quodque a me editum & inlustratum est in *Museo Florentino* inter antiqua Signa, & Statuas Tab. XLIII. & XLIV. pulcherrimo Chalcedonio scitissime insculpsit. Amor Psychen amplectitur & osculatur; quo opere cum industria & studio elegantia valde certat. Hyacintho eximii coloris & lucis mox insculpsit eam statuam, quam imperitum vulgus *l'Arrotino* adpellat, quae in Conclavi eiusdem regii Thesauri spectatur; qua, ut alibi ostendi, (1) procul dubio ille Scythia exhibetur, cui Apollo demandavit, ut devicto Marfyae pellem e corpore cultro detraheret. Hanc caelaturam fecit rogante Abbate Vernaccinio Hispaniarum Regis Ministro. Singularem illam Gemmam, quae exhibet Herculem amplectentem Iolen, Teucris opus eximium, a me editam Tab. V. inter praestantiores Gemmas *Musei Florentini*, adeo archetypo similem fecit, ut nomen suum tum primum ita inciderit BEPNABE EPOIEI. Praemiis & laudibus illectus, ad maiora praestanda excitatus est; quare pro D. Henry Viro Nobilissimo primus omnium in Sarda altitudinis unciarum duarum ex marmorea perinsigni & rarissima Protoma, quae in Regio Florentino Cimeliarchio exstat, insculpsit Alexandri Magni imaginem, in qua Gemma operosissima ita nomen suum ΦΗΑΙΣ inscripsit. Quum Eminentiss. Princeps Cardinalis Alexander Albanus praestantiorum operum peritissimus aestimator, & conquisitor laudatissimus, insignis Gemmae magnitudinis unciarum duarum, ultra dimidium, anaglyptico opere insculptae exemplar ad Cl. L. B. Stoschium misisset, sed fossorum iniuria & ositentia fractum, Stoschius antiquis propositis exemplaribus curavit, ut integrum opus a nostro Scalptore

C c c

ptore

---

(1) In eodem Volumine Tab. XCV. & XCVI.

ptore insculperetur in Gemma , in qua duas feminas , & militem , seu potius Heroam adiecit . Ea exhibet Achillem sedentem , moerore confectum , Patrocli mortem deflentem , integris sex figuris ; in qua Gemma , quod non fecit , nomen suum adponere poterat : Homericam Hecatomben Sardae expressit , rogante Marchione Manfredio Malespina Patricio Florentino , veterum ac recentiorum elegantiarum cupidissimo ac studiosissimo ; quod emblemata ab archetypa admirandi operis Gemma , quae exstat in Gavianis Cimeliis , accepit ; in qua sculptus Heros stans ad aram immolaturus bovem a militibus adductum ; in eius exergo ita nomen suum declaravit B. Φ. Ε. (1) Pro eodem Sardonychi pulcherrimae insculpsit Plautillae imaginem ad archetypi exemplum , quod exstat in Florentino Cimeliario , adiectis iisdem litteris . Eiusdem Marchionis Malespinae vultum bis insculpsit ; primum Sardae , adiecto in postica eius Gentilitio Stemmata , & B. Φ. deinde Chalcedonio nitidissimo triangulari , cum siglis eius nominis , vulgo *Cifra* , & Stemmata nobilissimae Gentis suae , eiusque nomine , ΜΑΝΦΙΑΙΟΣ ΜΑΛΑΣΠΙΝΙΟΣ . Bacchi triumphum Chalcedonio incisum dedit Marchioni & Equiti Bernardino Riccardio ; aliis imaginem Herculis iuvenis , itemque Medusae caput ex mirandis Stroziae Daetyliothecae prototypis . Pro D. Rendorpio Hollandico miro opificio insculpsit Antinoi Caput , ad exemplum marmoreae antiquae incomparabilis Protomae , quae spectatur in Medicea Gaze . Homeri Caput Chalcedonio exhibuit , deditque Marchioni Equiti Camillo Bor-

(1) De hac Gemma differui in Florilegio Noctium Corytharum inter Symbolas meas edito Cap. VI. pag. 66. & de eiusdem Ill. Marchionis numismate max. moduli , Cap. III. pag. 39.

Borbonio *del Monte* Patricio Florentino. Herculem Farnesianum accepit eius frater Marchio Philippus, Apuanae, sive Pontremulensis Ditionis Gubernator. Silenum cum scypho & thyrso sedentem Chalcedonio expressum cum eius nomine sibi comparavit D. Scioe Vienneſis Canonicus. Nuper Ithyphallicum triumphum undecim cum figuris egregio opere perfecit, rogante D. Comite Hohman, iuxta exemplum autographum Musei Gaddii, delineatum pictumque peritissima manu Francisci Salviati Pictoris XVI. saeculo celeberrimi, sed obsceno schemate. Ex his tanquam ex ungue leo dignosci potest.

IOSEPH CAIETANI F. TORRICELLIUS

Florentinus, Saec. XVIII.

SI IOSEPH TORRICELLIUS inter claros huius temporis Gemmarios Artifices recensendus solis laudibus, & meritis nitesceret avi sui, & patris, qui, ut superius annotavimus, excellentes Lithographi fuere, multum sane laudis & gloriae sibi tribuere posset; verum & suis peculiaribus animi dotibus, modestia, honestate, & caelandi peritia valde gloriari potest, quibus apud Florentinos & externos summos Viros egregiam benevolentiam atque existimationem consecutus est. Florentiae in Collegio Scholarum Piarum humanioribus litteris, & Philosophicis disciplinis institutus est; sed iisdem relictis, decimo nono aetatis suae anno Gemmis incidendis se totum dedit, magisterio patris sui Caietani probe edoctus. Prima eius opera fuere Arma, & Stemmata Gentilitia, quae valde probata sunt. Adſiduo studio, & antiquorum operum accurata meditatione brevi tempore ita excelluit, ut non pauci eius operum cupi-

cupiditate flagraverint. Anaglypticam sculpturam praecipue dilexit, eique se addixit. Fauni caput ex antiquo exemplari Achatī exscalpsit multa cum elegantia, quod Ill. Marchio Caietanus Maccheranius sibi comparavit. Discendi multoque magis proficiendi desiderio exardescens, frequenter adire coepit Eruditissimum L. B. De Stofsch, a quo multa quae tum cavenda, tum sequenda sunt in Glyptographice percepit, ostensisque praestantioribus Scalptorum antiquorum operibus, optimis praeceptis & regulis locupletatus est; pro quo Bacchae ridentis protomam Onychi pulcherrimo inscalpsit. Apollinis caput anaglyphum pro Equite Britannico Olynus egregie exscalpsit; atque etiam Agrippae caput ex Onyche miro artificio ac diligentia ad antiquorum exemplarium similitudinem. Exstat in Florentino Thesauro ex marmore Hermaeum signum Solonis Legislatoris cum Graeca epigraphe, cuius imaginem Topatio scitissime inscalpsit, rogante ac proponente D. Henry. Antinoi quoque caput ex legitimo antiquo numismate maximi moduli egregie in Sarda pro eodem expressit; alterumque anaglyptico opere sculpsit ex Chalcedonio ad similitudinem marmoreae protomae, quae spectatur in eodem regio Florentino Thesauro. Epicuri caput Sardae inscalpsit, diligenter imitato antiquo prototypo marmoreo Romae invento, & in Museo Capitolino reposito; cuius eētypum gypseum in Stofschiano Museo observavit. Herculem cum Cupidine eius humeris innitente Achatī crystallinae; Sabinam Augustam Chrysolitho, Hippocratem Sardae, rogante Barone Rendorphio, Faustina Iunioem Sardae pro D. Henry faberrime inscalpsit; quae opera multo studio atque opificio elaborata, mihi perhumaniter ostendere consuevit;

sem-

semperque eum hortatus sum verbis amantissimis , ut maiorum suorum gloriam non solum aemularetur , verum etiam patientissimo studio & diligentia superaret , & Graecis antiquis Scalptoribus proxime adcedere adfido labore , & accuratis observationibus curaret ; quod ut praestet remis velisque satagit , & multam adhuc iuvenis nominis celebritatem consecutus est.

STEPHANUS PASSAGLIA, Saec. XVIII.

Huic egregio Gemmarum Scalptori nisi adversa fortuna , quae diu eum conturbavit , atque agitavit , obstitisset , multa enumerare possemus eius opera , quae in Florentinis Officinis edidit ; nam non pauca vidi , & si voluisset , maiora etiam praestare potuisset , quum ingenio & sagacitate multa polleret.

FRANCISCUS BORGHIGIANIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Ad artis gloriam strenue nunc nititur FRANCISCUS BORGHIGIANIUS , qui multa egregia opera Gemmis insculpta edidit digna ingenio suo , & praeceptore suo in Graphices arte Ignatio Hugford ; quae enumerarem si me adire aliquando voluisset.

LAURENTIUS MARIA DEWEBER Florentinus, Saec. XVIII.

Etrusco caelo , praesertim Florentino , eam laudem multi non sine ratione tribuunt , ut homines cum optimis disciplinis , tum eximiis artibus dediti , praestantes supra ceteros quam felicissime evadant . Quamvis multos in exemplum proferre possim , hac laude profecto ornatissimi censentur duo fratres LAURENTIUS MA-

D d d

RIA

RIA & ANTONIUS PHILIPPUS DEWEBER, quorum pater fuit Ioannes Zenobius, Viti filius natione Alemanni, qui Florentiam advenit e Suevia, & militaribus artibus instructus, in Cohortem Cataphractorum Equitum adscitus est a Ferdinando II. Magno Duce Etruriae, & gradum Stratoris obtinuit, qui, eo vita functo, ad filios regio munere pervenit. Ioannes Zenobius Deweber quum Florentiae domicilium suum posuisset, connubio sibi iunxit Mariam Angelam Laurentii Biscionii iam mortui filiam, germanam sororem Clarissimi Viri Antonii Mariae Biscionii S. Th. D. nunc Canonici, & Regii Bibliothecarii Mediceae Laurentianae, quae Familia Biscionia civicis honoribus praefulget. Ex his laudati fratres orti sunt qui iisdem artibus operam dedere. LAURENTIUS MARIA, de quo nunc scribimus, Florentiae natus est Prid. Eidus Decembr. ann. CIO. IO. C. XCVII. natu maior. Utrique optimae indolis, moribus pares, quum frequenter patrum suum Antonium Mariam Biscionium in Claustris Basilicae Laurentianae inviserent, ac saepe numero eum in tabulis pingendis relaxandi animi gratia sedulo vacantem invenirent, magno Graphices desiderio incensi, eidem sedulo incumbere, eo duce, coeperunt, primaque rudimenta ab eo acceperunt, & brevi tempore ita profecere, ut ad naturae imitationem, quidquid vellent, peraccurate delinearent. Anno CIO. IO. CC. XV. Laurentius quum Mediceas Officinas frequentaret, sub Iacobo Marianio Florentino, in iisdem Officinis Magistro egregio, Geometriam practicam didicit, itemque ab eo Prospectivae, Architecturae, & Icnographiae praeceptis institutus est. Mathematicas disciplinas una cum fratre accepit a Cl. Ioanne Bottario Florentino, nunc Sanctissimi Pontif. Max. BENE-

BENEDICTI XIV. Capellano, & Vaticanae Bibliothecae Praefecto, doctrinae fama celeberrimo. Graphics artes ab Ioanne Baptista Foggino cumulatissime didicerunt; & anno MD. CC. XX. sub eximio Praeceptore Maximiliano Soldanio Monetarum publicarum Cusore, atque aerario Sculptore Florentino, omnibus ingenii nervis hisce studiis vacantes operam adeo praestantes evaserunt, ut optime delinearent, effingerent, omnesque regulas Graphics, & Chalcographiae, & rationes disponendarum figurarum, & Anatomiae mirum in modum callerent. Laurentius ex eo tempore in numismatis effingendis, cudendorumque formis insculpendis totus incubuit; quapropter in hoc munere, petente Soldanio, optionis locum a Cosmo III. obtinuit anno MD. CC. XXII. Sequenti anno mirum illud opus anaglyphum e chalybe, tanquam maximi moduli numisma, protomam exscalpsit Annae Aloysiae Electricae Palatinae ad Rhenum, quod etiam multis parergis & ornamentis condecoravit, quod cum conspexisset Cosmus III. numquam se opus tantae raritatis vidisse adstanti Aulico suo dixit. Hoc numisma, veluti *Cameum*, ut aiunt, maxime singulare idem Auctor apud se servat. Persimili acuminosissimo studio & arte e chalybe exscalpsit Dionysiacam pompam, quam aurea coronide cum pampinis & uvis ornavit. Effinxit quoque e chalybe exstanti opere in magno numismate effigiem Violantis Beatricis Vindelicorum, Etruriae Magnae Principis, & in postica parte ex eodem metallo emblemata perfecit, ut eidem Principi Senarum Gubernatrici obsequeretur, cum duobus Fluminibus Arno, & Arbia, duobusque leonibus regiam coronam sustinentibus, aliisque ornamentis, & epigraphe GRATA VICE locupletatum.

E cha-

E. chalybe etiam caput fecit integro opere ; quod dedit Ill. Nicolao Panciatico . Caelandi scalpendsque arte peritissimus non pauca simulacra parva ex aere & argento perfecit , inter quae laudatur Simulacrum argenteum cubitale S. Francisci de Paula , quod Florentiae in eius ara festis diebus exponitur , donarium ex voto Cl. Senatoris Ioseph Ginorii , cuius basim sacris emblematis eius praeceptor Soldanius ornavit . Marmoreas protomas labefactatas affabre instauravit . Aereum Symplegma , & equestrem statuam , iubente Ioanne Gastone Magno Etruriae Duce , fecit , quam Carolo Borbonio Regio Hispaniarum Infanti dono dedit . Protomas multas tum ex aere , tum plastico opere effinxit exemplis longe simillimas . Lipsanothecam ex laminis argenteis miro opere , pulcherrimisque caelaturis & ornamentis perfecit ; itemque Horologium Solare , universo orbi aptissimum , iuxta exemplar , quod a Cl. Benedicto Bresciano Mathematico Florentino acceperat ; sed , eo monente , amplioris magnitudinis fecit . Inter complura numismata , quae absolvit , profecto elegantissima , ea numerantur , atque praecellunt perfecta in honorem Friderici Augusti Electoris Saxoniae , itemque Clementissimi nostri Magni Ducis Etruriae Francisci Caesaris Imperatoris Augusti , cuius averfa pars exhibet in eius adventu triumphalem arcum a Florentinis erectum , quod adhuc extat ; & Augustissimae eius Coniugis Theresiae alterum pereximium numisma ; ne quid dicam de ceteris , ac praecipue de duobus numismatis maximi moduli , in quibus effigiem patru sui Clar. Antonii Mariae Biscionii , & diversa emblemata pulcherrima expressit . Monetarum aurearum & argentearum formas cudit , in quo munere adhuc excellit .

Sed

Sed ne quid ad eius laudes desit, hac ipsa tempestate, Gemmis scalpendis incidendisque dat operam; in quolibet difficili opere securus perpetuae laudis, atque existimationis, quum agat annum aetatis suae circiter quinquagesimum sextum. Eius frater Antonius Philippus, eius curae & tutelae relictis non paucis filiis, repentino morbo raptus est, elapso superiore anno.

C A P U T XIII.

De Romana Glyptographica Schola, qui in ea, repositis Artibus, floruerint Gemmarum Scalptores indicantur.

Scriptorum incuria, nescio quo fato, nobis haud nota sunt in Romana Schola Glyptographicae Artis initia. Fateor in Vitis Romanorum Pontificum, qui saeculum decimum quartum praecessere, frequenter recenseri, ac memorari Gemmas, quibus ornabantur Sacra Altaria, Cruces, Sanctorum Imagines, vela, & sacrae vestes, quae in solemnioribus festis, & pompis adhibebantur; verum eas puras fuisse liquet; vel si his aliquae sculpturis ornatae intermixtae sunt, antiquo quidem aevo eas caelatas fuisse constat, quod iam ostensum est in Vol. III. mearum *Symbolarum*, in quo de Cruce gemmata, mitrisque Pontificum pretiosis pertractatum est. Sunt nonnulli, qui censent Gemmariorum opificia Romae florere coepisse sedente MARTINO V. Pontifice Maximo; sed, ut ante monuimus, hi nec Auctorum synchronorum adferunt testimonia; neque certis argumentis, aut saltem idoneis coniecturis, utuntur. Constat eundem Pontificem Florentia Romam ad-

E e e

civisse

civisse Victorem Pisanum Veronensem, in cudendis tum suis, tum aliorum Principum numismatis ea aetate praestantem. Magnum de Romanis Lithographis silentium in Historia eorum temporum occurrit in Summis Ecclesiae Hierarchis qui eidem successerunt, atque etiam in Vita NICOLAI V. qui litterarum studia in pristinam dignitatem, decus, & cultum; assidua cura & maximis sumtibus, restituit; qui etiam, VASARIO teste, egregios Artifices ad ornandam aeternam Urbem, & sacras aedes adiecit, atque humanissime complexus est. Tanti nominis gloria divino consilio servata est PAULO II. Veneto, Pontifici Maximo ac magnificentissimo, quo favente Ars Glyptographica caput extulit, & quodammodo revixit; nam, ut antea monuimus, servatur in Florentino Cimeliarchio Sarda, gemma insignis magnitudinis, quae eius imaginem praefert, cum Regno, & Pontificalibus indumentis operosissimam, quae ab egregio Opifice Gemmario nobis adhuc ignoto insculpta est anno CIO. CCCC. LXXV. quo sacrum Iubileum indixit. Florentina Schola Glyptographica a Magnifico Laurentio Medice fundata circa annum CIO. CC. CC. LXVI. iam nonum originis ac nativitatis suae annum tunc numerabat. Nolo, ne Florentinis ingeniis nimis addictus videar, suspicari, aliquem e Schola Laurentiana forsitan hanc Gemmam cum imagine PAULI II. caelasse; suspicio tamen haud absurda, & incredibilis est; quum eadem Gemma, cum aliis plurimis pretiosis lapillis, iterum ad Laurentium pervenerit, quam ipse suis sumtibus sibi comparavit. Memoratur in Vita (1) eiusdem PAULI II. accuratissime edita atque

---

(1) Huius Operis hic titulus: *Pauli II. Veneti Pont. Max. Vita ex Codice Angelicae Bibliothecae*

que etiam perraris observationibus , & Vindiciis contra Platinam exornata a Sapientissimo S. R. E. Cardinali Bibliothecario Angelo Maria Quirinio , Brixienſis Eccleſiae Pontifice vigilantiffimo , Litteratorum Parente doctiffimo , Paulum Iordanum eius Artificem fuiſſe , qui gemmas auro coronabat ; ſed de eius peritia in pretioſis lapillis ſcalpendis non conſtat . Auguror regnante IULIO II. P. M. Glyptographicen Romae florere maioribus viribus coepiſſe ; praefertim cum ad eam adceſſiſſet , mortuo Laurentio Medice , Petrus Maria Piſciensis , qui , eo auſpice , in Gemmis caelandis in Florentina Schola mirifice excelluit ; qui facile abeundi occaſionem tunc adripuit , quum ea tempeſtate , nempe anno CIO. ID. V. Florentia fame maxima laboraret ; audiviſſetque ab eodem providentiſſimo Principe Romanam ſeditionibus fameque liberatam fuiſſe . Hic eximius Artifex Gemmarius , qui neminem ſibi parem tunc habebat in imitandis antiquis Graecorum operibus , Romanae Scholae Glyptographicae vires , dignitatem , ac nobilitatem dedit , & facile etiam regnante LEONE X. ampliora ac firmiora iecit fundamenta , ſibiſque ſimiles alumnos educavit . Audiendus VASARIUS , qui haec pauca de tanto viro memorat : „ Accrebbe poi in maggiore eccellenza queſt' Arte nel Pontificato di Papa „ Leone Decimo , per la virtù e opere di Piermaria „ da Peſcia , che fu grandiffimo imitatore delle coſe „ antiche : & gli fu concorrente Michelino , che vaſe „ non meno di lui nelle coſe piccole & grandi , & fu „ tenuto un grazioſo Maeſtro : Coſtoro aperſono la via a queſt'

---

bliothecae deſumpta , praemiſſis ipſius Sanctiſſimi Pontificis Vindiciis adverſus Platinam , alioſque obreſtatores . Romae MDCCXL. quod Opus miro ardore & celeritate Pontificiorum Comitiorum tempore perfecit & edidit .

„ a quest' Arte tanto difficile ; poichè intagliando in ca-
 „ vo, ch' è proprio un lavorare al buio, dacchè non
 „ serve ad altro, che la cera per occhiali a vedere di
 „ mano in mano quel che si fa ; ridussonla finalmen-
 „ te (a tal segno) che Giovanni da Castel Bolognese,
 „ & Valerio Vicentino, & Matteo dal Massaro, & al-
 „ tri faceffino tante bell' opere, che noi faremo memo-
 „ ria “. Habes hic cunabula, conatus, progressus, &
 absolutiora huius mirandae Artis Glyptographicae in-
 crementa, quae divinis tot Opificum ingeniis aequa lan-
 ce tribuenda sunt.

PETRUS MARIA Piscienfis, & MICHELINUS
 Romanae Scholae Glyptographicae primi prae-
 stantiores Auctores, Saec. XV. & XVI.

Utinam VASARIUS patriam MICHELINI nobis indicaf-
 set, ut summis laudibus eam celebraremus, quae exi-
 mium Gemmarum Scalptorem protulit, qui tam fulgen-
 ti face aliis praeluxit, ut valde proficerent, atque ae-
 terno nomine in opificiis sculpendorum lapillorum com-
 mendarentur! Is longe, ni fallor, alius ab altero Opi-
 fice Gemmario, adsimilis nominis, nempe MICHELET-
 TO, quem laudat, ut mox dicam, BENVENUTUS CEL-
 LINIUS, qui senex Romam advenit facile, ut arbitror,
 regnante CLEMENTE VII. P. M. De PETRO MARIA
 Piscienfi iam nonnulla adnotavimus, agentes de Scho-
 la Glyptographica Florentina. Heic solum nomen, cum-
 que in condenda Romana Schola inter principes Scal-
 ptores numerandum, memorasse sufficiat.

MAR-

MARMITA Pater, & ALOYSIUS MARMITA F.
Parmenses, Saec. XVI.

MARMITAE Patris nomen silentio praeterit VASARIUS, qui eum multa laude celebrat, atque inter egregios Glyptographicae Artis instauratores recenset. Floruit in principio Saeculi XVI. Glyptographicen docuit filium suum ALOYSIUM, qui eum longe superavit. Romae, ubi diuturnam moram fecit, ad egregia opera in lucem proferenda excitatus est liberalitate & honorificentissimo hospitio Amplissimi Cardinalis Salviati. Eius iussu ad ornandam pulcherrimam arculam, sive thecam argenteam, mira arte insculpsit quatuor crystallinos orbes, quos elegantissimis historiis locupletavit; quae theca postmodum Illustrissimae Dominae Heleonorae de Toledo Cosmi Ducis Florentinorum Coniugi dono data est. In exprimendis antiquis operibus, praesertim in rarissimis numis antiquis repetendis cudendisque, novo suo mirabili opificio excelluit maxime, ingentemque pecuniam sibi comparavit. Eodem studio, exquisitaeque arte usus est in Gemmis anaglyptico opere caelandis; idque unum artis callentissimus, ac patientiae & solertiae studiosissimus potissimum praestare satagebat, ut antiquorum imagines, quas scalpebat, prisca prototypa peraccurate referrent, & sui opificii dignitas, decus, animi vigor, studium, ac diligentia emerent. Inter haec laudat VASARIUS Socratis imaginem ab eo praestantissime exscalptam in lapillo exstanti opere. His adde persimili opificio expressam imaginem Achatii Orientali Commodi Antonini, Herculis specie, tecto capite Nemaei leonis pelle, quam nuper inlustravimus in *Dactyliotheca Zanettiana* Tab. XXV. In alio lapide adsi-

Fff

mili

mili in eodem opere adlato Tab. LXXV. integro exstanti opere exscalpsit imaginem illustris ea aetate feminae, sive matronae, cuius capiti Gratias omnes Veneresque circumfudit; quae exempla, licet pauca, sufficiunt, ut eum inter famosos sui temporis Gemmarios Artifices praestantissimum, omnique laude dignum praedicemus.

IOANNES MARIA Mantuanus, IACOBUS TAGLIACARNE Ianuensis, LEONARDUS Mediolanensis, Sacc. XVI.

Quum ingenuae Artes Fautorum munificentia, & cura maxime vigeant, atque efflorescant; nil mirum si LEONE X. potissimum regnante eximia praestantium virorum ingenia eius praesidiis & favore ita excitata sunt, ut omnem laudem tum in litteris, tum in artibus sint consecuta, quae eas ad pristinum decus, dignitatem, & gloriam pro viribus inter se de tanto honore certantes revocarunt ac restituerunt. Praeter memoratos Gemmarum egregios Scalptores, qui Glyptographica in Romana Schola docuerunt, celebrati sunt hi tres Lithographi IOANNES MARIA Mantuanus, IACOBUS, aliter TAGLIACARNE, & LEONARDUS Mediolanensis, qui synchroni fuere; quorum nomina ignoraremus, si Cammillus Leonardus in suo *Speculo Lapidum* (1) non memorasset, & suo aevo multa laude in gemmarum sculptura celebratos nobis non indicasset, ut adnotat Auctor Dissertationis Glyptographicae in priscis monumentis scrutandis inlustrandisque accuratissimus. (2) Hos igitur Gemmarios Opifices simul laudare volumus, quos

---

(1) Lib. III. cap. II. pag. 168. edit. Parisiensis. (2) Cap. XXV. pag. 81.

quos aetas, & studia mutuo foedere coniunxerunt. Laudat VASARIUS sculpturis celebrem LEONARDUM Mediolanensem, (1) quem alii videant si idem sit ac Gemmarius iste Artifex superius memoratus, quod haud improbabile crediderim.

SEVERUS, five, ut alii volunt, SILVESTER
Ravennas, Saec. XVI.

Inter Artifices clari nominis, & multae famae, qui Ravennatum gloriam auxerunt, memorandus est SEVERUS, quem alii, ut arbitror melius, SILVESTRUM Ravennatem nominant, (2) qui Saeculo XVI. floruit. Pulcherrimum elogium consecutus est a POMPONIO GAURICO, eiusque amicis summis viris, qui ita eum extollit. (3) „ Severum Ravennatem ideo ad extremum distuli, ut plenius laudarem; qui [miror] ad me hodie cur non venerit. Is quidem mihi videtur Statuariae numeros omneis adimplere, Sculptor, Scalptor, Caelator, Defector, Plastes Pictorque egregius. Nam si me heic nunc rogaretis, qualem Sculptorem velim, talem nempe ipsum velim, qualem, modo litterae adessent, Severum esse novimus“. Post huiusmodi elogium haec subdit Cl. VICTORIUS (4) „ Quare Gemmarium etiam Caelatorem fuisse suspicari licet; nec immerito aliis eiusdem artificii peritis adnumerari debere“. Ni meus me fallit animus, quum POMPONIUS GAURICUS eidem coevus eum non solum Sculptorem, sed & Scalptorem appellet; ad Gemmarum opificium id referen-

(1) Vide Vol. II. Partis III. (2) Vide Petrum Mariettum in suo Tractatu.

(3) De Sculptura Cap. XVI. pag. mihi 118. edit. Antwerp. ann. 1617.

(4) In Cap. XXV. Dissert. Glyptograph. pag. 85. at in Indice Rerum pag. 126. mox inter incertos Gemmarum Scalptores cum Flaminio Natalio, nescio quo pacto, recenset.

ferendum, neque hanc ei laudem denegandam crediderim.

CARADOSSUS Mediolanensis, & **DONNINUS** Pamen-
sis eius discipulus, Saec. XVI.

Exploratum est **BENVENUTI CELLINII** testimonio, **CARADOSSUM** Mediolanensem Romae, regnante praesertim **CLEMENTE VII. P. M.** in imaginibus auro & aere in numismatis immenso opere exhibendis, in gemmis compingendis, & in picturis encausticis, omnes tum aetatis suae Opifices, tum etiam veteres superasse; nam primum, confectis e cera prototypis exemplaribus, tam accurato diuturnoque studio omnia ad exquisitissimam elegantiam perficiebat, ut pauci eius cunctationem & moram ferrent; inter quos Hispanus ille nobilis vir memoratur, qui morae impatiens, ut in numismate expressum suum vultum ab eo obtineret, ira percitus ei dixit; *Senhor Caraduosso, porque non me acabais mi medallia?* Qua adpellatione cum ipse valde gloriaretur, obscurato eius nomine & cognomine, quae adhuc ignota sunt, ex tunc **CARADOSSUS** ab omnibus dictus est. **MARIETTUS** eius cognomentum gentilitium memoravit *il Foppa*. **BENVENUTUS CELLINIUS** in laudandis sibi coetaneis Artificibus, qui praecipue in Auraria arte eminebant, parcus est; sed in laudando **CARADOSSO**, quem Romae praeceptorem habuit, effusus maxime, & iure quidem ac merito est. **POMPONIUS GAURICUS** Neapolitanus post antiquos Gemmarum Scalptores omnium longe praestantissimos, **Pyrgotelem**, **Apollonidem**, **Cronium**, **Dioscoridem**, & **M. Canuleium Zosimum** **Liber-
tinae** conditionis, qui **Clodiana** caelatura Romae omnes evicit, & **CARADOSSUM** Mediolanensem mox laudat
inter

inter recentiores, qui sua aetate virebant magni nominis Artifices; sed in editis exemplaribus typothetarum incuria pro *Caradossus*, scriptum est *Pharadoxus*. Floruit Romae sub Iulio praesertim II. Pontifice Maximo, quem inter Gemmarum scalptores recenset clarus Autor *Dissertationis Glyptographicae* (1), & Ticinensem scribit, quum ex CELLINIO tum in ejus Vita, tum in Tractatu de Arte Auraria constet Mediolanensem fuisse (2). Iisdem auctoritatibus fultus & PETRUS MARIETTUS eum inter praestantissimos Gemmarios Opifices recensuit, & verosimile est & in Glyptographica excelluisse.

Tanto praeceptore dignus habitus est DONNINUS Parmensis, quem laudat idem CELLINIUS (3).

Post Caradossum, Franciscum Furnium Bononiensem laudat idem POMPONIUS GAURICUS Aurificem, & hunc propter egregia opera insignem.

MICHAEL cognomento MICHELETTUS,
patria forsitan Florentinus, Saec. XVI.

Inter primos egregios Gemmarios Opifices a VICTORIO recensetur MICHAEL, quem vulgo dictum fuisse *Michelino* adfirmat (4). Hic facile (etsi haec nec ab eo nec a MARIETTO adnotantur) ille esse potest, qui laudatur a BENVENUTO CELLINIO in Vita, quam ipse de se scripsit (5). Senem eum multi nominis eximium lapillorum Scalptorem, & Aurificem praestantissimum Romam adcessisse CELLINIUS memorat, dum Florentia

G g g

Cae-

(1) Vide in fine pag. 126. laudatque superius Cap. XXV. pag. 85.

(2) Trattato dell' Orificeria Cap. V. pag. 39. & in Vita quam de se ipse scripsit pag. 30.

(3) In Vita sua quam ipse scripsit pag. 73.

(4) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80.

(5) Edita est Neapoli in 4. sed in fronte, quasi prodierit Coloniae typis Perri Martelli, scriptum est. De Micheletto plura videlicet apud eum pag. 60.

Caesaris armis & militibus cincta obsidebatur ; hisque laudibus eum ornat : *Era venuto a Roma un certo Michele*to, molto valentuomo per intagliar Corniuole, ancora era intelligentissimo Gioielliere ec. Patriam ejus nec CELLINIUS, nec VASARIUS indicant, qui de eo, si idem ipse est, honorifice meminit, eumque aemulum fuisse, ac de gloria & artis praestantia cum Petro Maria Piscienfi in gemmis scalpendis certasse adfirmat. Suspicor Florentinum fuisse, & facile dixerim discipulum Dominici Mediolanensis, qui adeo excelluit in lapillis exstanti opere scalpendis, ut cognomentum ab ipsis acceperit, & *Domenico de' Cammei* ab omnibus appellatus fuerit ; nam VASARIUS de MICHELETTO post Dominicum, paucis interiectis versibus, meminit his verbis : *Et gli fu concorrente* (di Pier Maria da Pescia) *Michelino, che valse non meno di lui nelle cose piccole & grandi, & fu tenuto un grazioso Maestro*. MICHELETTUS cum praeclaudato Dominico Mediolanensi, & Petro Maria Piscienfi, VASARIO teste, triumviratum illud constituit, qui sub Leone X. P. M. Glyptographicem ad maiorem praestantiam suis egregiis laboribus evexerunt.

PHILIPPUS SANCTACRUCIUS Urbinas, Saec. XVI.

Laudat hunc Opificem operum suorum varietate, & materialium diversitate mirabilem Cl. VICTORIUS (1). Diminuto vocabulo nuncupatus est *Pippo*, quod ceteris suae gentis cognomentum fuit. Sculpsit Ebur, Corallium, Gemmas, & primus, ni fallor, omnium cerasorum

---

(1) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 82. ex Raphaele Soprano &c. *Le Vite de' Pittori e Scultori &c.* pag. 303. & 304. De cognomine Pippi vide ibidem pag. 196. in *Vita Matthaei & Fratrum Sanctacruciorum*.

rum nucleos, in quibus, licet minimis, varias Historias, tum sacras, tum profanas eleganter expressit. Natura eum ad sculpendum efformaverat, ars ad praestantiam evexit; nactus optimum Maecenatem Comitum Philippinum Doriam, qui in arvis Ducatus Urbini pastorem lignis dolandis insculpendisque incumbentem deprehenderat: qui eius ingenii dotibus captus, Romam secum duxit, exactoque sub optimis praeceptoribus absolutioris Graphices tirocinio, auspiciis suae liberalitatis Ianuam adivit, ubi tanquam in benefico iucundoque suae virtutis portu mansit, genuitque filios complures, qui Sculptores & Statuarii evaserunt. Ex elogiis SOPRANI in Vitis Pictorum Ianuensium, apud quem haec fusius narrantur, discimus, in Gemmis scalpendis Philippum laudatissimum fuisse, multosque alumnos fecisse. Hanc artem scalpendi toreumatico opere nucleos fructuum ab Asiaticis Artificibus ad Italos profluxisse arbitror; nam inter mea Cimelia exstant nautili figuris, casis, arboribus, aliisque phrygiis operibus affabre sculpti, quae figurae auro superfusae sunt, exstanti opere, adhibitis instrumentis ad caedendum aptis, & viriculo; area vero retinet argenteum splendorem; quare pulcherrima haec opera spectantium oculos magnopere oblectant. Exstant etiam nuclei nucum Indicarum, qui anaglyphis venustissimis decorantur, iisdemque pro potoriis vasculis eos usos esse arbitror; in quibus animalia terrestria & volatilia, & variae historiae sculptae summa cum iucunditate cernuntur. His adde interiores conchas argenteas anaglyptice sculptas, quae quum sacras Historias, & vultus & imagines virorum & mulierum, praeférant; atque hos inter divinum Salvatoris nostri Praesepe, quod opus saeculo, ut mihi videtur, XV. confectum

fectum (nam apud me exstat) ab Asiaticis ad Italos has scalpendi artes propagatas, ut dicebam, suspicari possumus.

ANTONIUS DORDONIUS Buxetanus, Saec. XVI.

Quamvis Scriptores, qui de pulcherrimis Graphices artibus scripserunt, & ad hoc tempus in lucem editi sunt, non laudent **ANTONIUM DORDONIUM** Buxetanum; tamen saeculo XVI. eum eximium fuisse Gemmarum Opificem, ac Romae, in qua aeterna Urbe nonnisi praecellentes homines in admiratione sunt, & laudantur, eminuisse, disertissimum illud profero testimonium, nempe emortualem epigraphem, quam Auctor *Dissertationis Glyptographicae* (1), nec non **MARIETTUS** silentio praetermiserunt. Exstat in pavimento Aedis Aracoelitanae, in qua situs est.

D. O. M.

**ANTONIO DORDONIO NICOLAI FILIO
E CIVITATE BVXETI VIRO PROBO
AC IN INCIDENDIS ET SCULPENDIS
IMAGINIBUS IN OMNI GEMMARUM
LAPIDUMQUE PRETIOSORUM GENERE
EXIMIO ATQUE PRIMARIO QUI CUM
ANNUM AGERET ÆTATIS SUE LVI.
AD SUPEROS REDIIT XVIII.
KL MAII MDLXXXIII.**

Hic sculpta sunt insignia Dordonii.

SIL-

---

(1) Vide cap. XXV. pag. 84.

SILVIA POPPIA VSVFRVCTVARIA

VIRO SVO BENEMERENTI P.

Hic duae hominis tibiae decussatae, vittaque in medio religatae.

In gemmis dignoscendis aestimandisque peritum fuisse Consalvum Pignuscam Cordubensem, testatur eius Epitaphium, quod excerptum ex Romano sepulcreto C. V. Aloysii Galletii Cassinensis Monachi, Florentinae Abbatiae Bibliothecarii, ab eo accepi; exstat in Ecclesia Montis Serrati.

*Consalvus Pignusca natione Hispanus
patria Cordubensis qui $\Delta \Delta \Delta$ in quaslibet
figuras pingendi gemmasque
dignoscendi haud ultimus in Urbe
Gratiis litavit. quem cum tribus parvulis
Filiis quos suo tempore natura vitae
dederat una proh dolor pestilenti morbo
limes una mors nullo servato ordine
nulla ratione omnes avarissime eripuit
hic situs est ubi rei p. Confraternitatis huius
Collega religiosissimae consulebat
Vixit annos LVI. menses VII. dies XXV.*

Franciscus Martinus

*Testamenti Exequutor amico dulciss.
dolens posuit die XV. Iulii MDXXVII.*

FLAMINIUS NATALIS Leidenfis, Saec. XVI.

In Gentilitiis Insigniis faberrime scalpendis in gemmis, atque in novis artificiis inveniendis, multa cum laude Romae versatum FLAMINIUM NATALIUM docet sepulcralis

H h h

titu-

titulus marmoreus, quem protulit Cl. VICTORIUS (1); cuius priores sex versus olim integri legebantur, reliqui vero deleti sunt atque extriti frequenti pedum itu redituque; quum in solo seu pavimento positus esset Sacrae Aedis S. Petri Apostoli, ut aiunt, in Montorio.

D. O. M.

FLAMINIO NATALI
INSIGNI INSIGNIORUM EFFECTORI
NOVORUMQUE ARTIFICIORUM
FOECUNDISSIMO ATQUE
EXCELLENTISSIMO INVENTORI &c.

Suppleti versus memorant eum obiisse die V. Octobris anno CIO. IO. XCVI. aetatis suae LV. Leidensem natione, & consanguineum fuisse Michaelis Natalis, celebris Chalcographi, cuius pater, FLAMINII coetaneus, Monetarum cusor fuit Principis Leidensis, Coloniae Electoris, suspicatur PETRUS MARIETTE, ad quem Lectorem mitto.

Per complures annos desiderantur sincera monumenta, quibus probemus Glyptographicas Artes Romae nunquam cessasse. Verum haec etsi nobis defunt, de perenni tamen earum gloria dubitare vix possumus. Nam complures Sacras Gemmas habemus; exstatque eximia illa in Thesauro Christianissimi Galliarum Regis, quae imaginem exhibet SIXTI V. Pont. Max. Amethysto insculptam, quae peritissimam Gemmarii Artificis manum, qui ea tempestate florebat, perspicue redolet. Beatiores fuere Pictores, Statuarii, & Architecti, qui innumeros laudatores obtinuerunt, qui eorum vitam

---

(1) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 85. & 86.

vitam & nomina Historiis scriptis in lucem mandarunt; inter quos eminet Eques GEORGIUS VASARIUS, qui mira industria, summo labore eorum opera investigavit, vidit, descripsit; quod si quis post nostros labores id ipsum praestabit in investigandis, proferendisque aliis inlustribus Gemmarum Sculptoribus, rem faciet optimam, omni laude & plausu dignissimam. Pro modulo meo id ipsum & ego adgressus sum, & multos claros Lithographos, qui in tenebris delitecebant, erui, & ab oblivione vindicavi.

ADONIUS ROMANUS. Saec. XVII.

Memoratur a VICTORIO (1) ADONIUS, qui circa finem Saeculi XVII. Romae innotescebat; cuius institutum peculiare fuit, manus invicem iunctas in Cameis exprimere, quod huiusmodi opellae non raro venundarentur, emerenturque ab iis, qui matrimonio iungebantur, in fidei symbolum; quod & apud Antiquos in more fuit. Complures namque exstant Gemmae antiquae amasiorum, quae invicem donabantur, vel literis insculptae, qualis illa a me edita, TV MEA VENVS; tum figuris ad amorem in puellis excitandum insculptae; quarum ingentem copiam olim aeneis Tabulis incidendam curavit vir mihi amicissimus, de Antiquitate optime meritus, FRANCISCUS FICORONIUS; quae tamen nondum in lucem prolatae sunt.

N. FAREIT Anglus, Saec. XVII.

Floruit FAREIT Anglus Romae saeculo decimo septimo, sedente Urbano VIII. Pontifice Maximo, ac praefet-

---

(1) Dissert. Glyptographicae Cap. XXV. pag. 89. & 90.

fertim animalibus scalpendis in gemmis ceteros antecel-
luit. Ignotum ad hoc tempus fuit eius nomen, quod
quidem omnes, qui de recentioribus Lithographis scrip-
psere, siluerunt. Mihi innotuit, dum haec scriberem,
ex epistolis doctissimi Principis Friderici Caesii, quas
misit ad summum atque immortalem Philosophum,
Mathematicum, & Astronomum Galileum Galileium
(1), non Florentiae solum, sed Italiae atque Europae
praeclarum lumen & ornamentum. Quum enim Caesius
Academiae Linceorum Conditor & Institutor munifi-
centissimus, singulis Academicis anulum aureum dona-
ret, tanquam tesseram benevolentiae suae, perpetuum-
que ad arcana scientiarum omnium detegenda & am-
plificanda monumentum, insertos lapillos smaragdineos
incidendos curabat ab hoc Opifice, plane inter egre-
gios non censendo, qui Academiae insigne, nimirum
Lyncem, perspicacissimum animal, gradientem inscal-
psit, adiecto tum suo, utpote Maecenatis, tum Acade-
mici illius nomine, cui anulus aureus circumquaque
encaustico opere pictus donabatur. (2) Singuli igitur
Academici, qui complures fuere, iidemque ingenio,
doctrina insignes, & fama nominis toto orbe clari,
anulis hisce inter se simillimis, tanti Principis Litte-
rarum & Litteratorum Fautoris liberalissimi munificen-
tia decorabantur. Vidi paucis abhinc annis aureum anu-
lum ab eodem magnanimo Principe Caesio dono datum
Galileio nostro, quem Socii Columbarii Florentini de-
scripserunt, & e gemma caelata e&tya exceperunt;
item-

(1) Epistolae Principis Caesii & Galileii, multaque eius scripta, nondum edita, exstant
Florentiae apud Nob. Virum Ioannem Baptistam Nelli, qui publica luce ut do-
neantur, curabit, vel ipse in lucem proferet.

(2) Principis Caesii Epistolae, in quibus memoratur Faret Anglus, Gemmarum Scalptor,
Romae scriptae ab eo sunt Galileio nostro anno MDCXII,

itemque alterum antea ostensum descripserunt. Is fuit Theophilus Molitor Lynceus, Ernesti filius, Herdifaldensis, anno **CIO. IO. C. XI.** aetatis suae **XXXV.** adscriptus, uti legitur, in eorumdem Lynceorum Catalogo, edito a Dominico Vandellio, Serenissimi Ducis Mutinae Mathematico, Antiquario, & Geographo praestantissimo.

FLAVIUS SIRLETUS, eiusque Filii **FRANCISCUS**
& **RAYMUNDUS** Romani, Saec. **XVIII.**

Romae diuturno tempore intermissum Glyptographicae scientiae opificium revocavit, ac feliciter restituit **FLAVIUS SIRLETUS**, Aurifex, Gemmarius, & Caelator insignis; cuius nomen famigeratissimum quoque est, quod inter agnatos suos praestantissimum Guillelmum Cardinalem Sirletum S. R. E. Bibliothecarium, quod accuratius expendendum est, connumeret. Occasionem, ut Gemmas inscalperet, ei suppeditavit **CLEMENS XI.** Pontifex Maximus, qui quum in pulcherrimo Smaragdo in digitis suis praeferendo, cuperet ut egregio studio Gentis suae Insignia Pontificiis ornamentis condecorata inscalperentur, opus **FLAVIO SIRLETO** Aurifici eximio perhonorifice demandavit anno **CIO. IO. CC. XV.** Erat tunc Romae, antiquorum operum aestimator & cultor egregius, Philippus Baro Stoschius, quem de hoc opificio consuluit Sirletus; a quo didicit, sola cuspide adamantis, gemmam perfricando, & scalpendo, oleo guttatim infuso, & smiridis pulvere infecta gemma, diligentia sua huiusmodi opus perfici posse. Id cum fecisset, anulum Pontifici Summo obtulit, quod & probavit. Mox rotas sibi advehendas curavit; quibus omnibus artis adiuventis instrumentisque instructus, ad-

miranda sui praestantis ingenii monimenta, opificio antiquis Graecis Scalptoribus proximo, perfecit. Insigniora non pauca enumerat eruditissimus VICTORIUS; inter quae principem obtinet locum Laocoon, cum filiis serpentium horrifico nexu vexatus & interfectus perspicue paene cum dolore & fletu, in gemma Amethystina, quam *Milord Duca di Beauford* secum in Angliam deportavit; indicato in ea duabus litteris Graecis $\Phi. \Sigma.$ nomine & cognomine suo. (1) Praestantissima Deorum & Caesarum simulacra, signa, protomas, eximio opificio in gemmis non paucis expressit; nempe Herculem Farnesianum, Apollinem Aedium Vaticanarum illustre ornamentum, vulgo *di Belvedere*; Mercurium arietis insistentem in Aedibus Iustinianacis spectatissimum; & signum laudatissimum Antonini, cognomento Caracallae, caput ridentis Fauni oblique expressum, hederacea corona redimitum, ac pelle caprina circa collum affabre disposita, siglis hisce adpositis $T. \Phi. \Sigma.$ scilicet $\text{TOT } \Phi\Lambda\Lambda\text{BIOT } \Sigma\text{TPAETOT}$. quae anularis carneola servatur in Museo Victorio. Rogante Augustino Masuccio, celebri in Urbe Pictore, Caroli Marattae Pictoris Clarissimi effigiem anulari gemma caelavit, quo munimento gloriae praeceptoris sui se quoque honestaret. Tantarum laudum plenus SIRLETUS anno CIO. IO. CC. XXXVII. vita functus est XVIII. Kal. Septembris.

Reliquit SIRLETUS & sui desiderium, & plures filios ex Anna Ciollia coniuge sua; quorum duo idem scalpendi gemmas institutum sunt sequuti FRANCISCUS & RAYMUNDUS. Hic paulo post decessit matrimonio iunctus: alter cum laude se se eodem studio quotidie Romae exercet, patris famam adsequuturus.

IOAN-

---

(1) Huius insignis Gemmae ectypon sulphureum in meis Cimeliis exstat.

IOANNES CONSTANTIIUS, eiusque Filii
CAROLUS & THOMAS Romani.

Quod apud Veteres his qui in palaestris certabant contigisse scimus, ut multis quinquertii gloria compluriumque palmarum plausu famosis, alii maximis viribus & artibus exercitatissimi succederent, qui vel ipsis pares essent, vel interdum etiam eos superarent; id & in Glyptographicis conatibus evenisse non paucis exploratum est; nam artes artibus, & assiduis studiis ita quotidie perficiuntur, ut hi qui hoc ipsum institutum pertinaci labore amplectuntur, ceteris facilius summum occupent gloriae fastigium, & nominis sui claritudinem obtineant sempiternam. Memorandi nunc sunt paribus meritis CONSTANTII CAROLUS & THOMAS. Horum pater IOANNES adhuc vivit; qui pluribus abhinc annis Neronis caput adamanti feliciter inscalpsit, artis praestantia clarus. Philippi L. Bar. De Stosch Viri Clarissimi Imaginem, dum ille Romae degeret, Sardae per-eleganter inscalpsit (1). Omnium rarissimi sunt adamantes ab antiquis Scalptoribus excisi; tamen adamantem parvum se vidisse Romae apud Clariss. Praesulem Leonem Strotium mihi narrabat Baro de Stosch, in quo sculpta diaglyphico opere Lupa Romulum & Remum latans. Neroniana Gemma una cum aliis adamantibus & rubinis Orientalibus lapillis fere XXIV. quos JOANNIS CONSTANTII filii, praesertim CAROLUS, inciderant, e Vainianis Cimeliis in Mediceos migrarunt, quos Ioannes Gasto Magnus Dux Etruriae emit. Laedae imaginem, & Antinoi caput adamantibus incidit CAROLUS iussu Ioannis V. Lusitaniae Regis. (2) In caelatoria ar-

te

(1) Id memorat Cl. Baro de Stosch in Praefat. sui Operis Gemmarum cum Artificum nomine, pag. XVI. Hoc opus apud se habuit Ill. Prior Vainius.

(2) Vide Petrum Mariettum.

te ardua omnia is feliciter superavit, ut aequis laudibus cum priscis Graecis Scalptoribus de gloria contenderet. Testis est Medusa, Solonis opus admirandum, quod exstat in Museo Strozio. Eius imaginem Chalcedonio insculpsit accuratissima similitudine, stupente Eminentissimo Cardin. de Polignac, qui anno CIO. IO. CC. XXVIII. quo scalpendam curaverat, sibi comparavit. Imagines inlustrum Virorum mira oris similitudine in lapillis pretiosissimis expressit; inter quas hae potissimum laudantur, Iacobi III. Regis Stuardi, Romae commorantis, Renati Cardinalis Imperialis, & Georgii Spinolae pariter Cardinalis, nec non Episcopi Praenestini, iam olim Tituli S. Agnetis, nuper defuncti, quae eius nomen praeferunt. Equestrium Ordinum decora a BENEDICTO XIII. P. M. accepit; meruitque ut iussu Conservatorum Populi Romani in Ordine nobilium Epheborum solemnem pompam Sapientissimi Pontificis Max. BENEDICTI XIV. Lateranensem Basilicam more maiorum adeuntis anno CIO. IO. CC. XL. comitaretur, compluribus honoribus ac muneribus ab eo mox decoratus.

Laudandum etiam eiusdem Caroli opus illud maxime praeclarum, cuius opificio valde ipse gloriatur, in quo elaborando biennium assiduo studio & labore infumfit. Illud est Smaragdus magnitudine & colore insignis, in quo altera facie eiusdem regnantis summi Catholicae Ecclesiae Hierarchae BENEDICTI XIV. imaginem exstanti opere elegantissimo sculpsit; in altera vero capita Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli. Huiusmodi eximium opus effinxit iussu Eminentissimi Cardinalis Lantis, quo ornata est bulla, seu fibula, ad constringendas ante pectus pluvialis Pontificii lacinias

cinias in solemnioribus festis ; qua Beatiss. Pater quum semel usus esset , eam in Thesauro S. Petronii condensam Bononiam misit . Hi CONSTANTII fratres adhuc vivunt , & nostrae aetatis gloriam ac decus magnopere editis operibus augent .

DOMINICUS LANDIUS, Lucensis.

Huius egregii Scalptoris , qui adhuc vivit Romae multis insculptis gemmis clarus, laudes, & praenobilia opera accuratius recensere non possum , quam iisdem verbis , quibus eius ingenium ornavit inlustri Auctor Dissertationis Glyptographicae (1). Prae ceteris Gemmis, duas laudabiliores censet, ovatae formae, sed transversae figurae, anularem modulum excedentes, in quibus arte magistra quatuor capita oblique expreffit. In una, Traiani caput cum Plotina uxore; quorum e regione, Marciana Traiani soror, & Matidia Marcianae filia, bina ac bina, se mutuo respicientia. In altera sculptus cernitur Septimius Severus, & Iulia, quae *Pia* dicitur, *Felix*, & item *Domina*; ac contra Septimius Geta, & Marcus Aurelius Antoninus *Caracalla*. Has Gemmas ad usum Domni Michaelis Angeli Corsii Abbatidis Congregationis Olivetanae DOMINICUS caelavit. Praeterea ab eo memoratur Caesaris Augusti protome Chalcedonio moduli maioris insculpta, cuius caput laurea redimitum est, pectus vero armatum thorace squameo, cum Gorgone in medio sita: opus iussu Roderici Marchionis de Fuentes Regis Portugalliae in Urbe Oratoris elaboratum anno CIO. ID. CC. XVI. Neque in eo desiderata est peritia scalpendi imagines viventibus lon-

K K K

ge

---

(1) Cap. XXVI. pag. 94. & 95.

ge simillimas ; nam circa annum **CIO. IO. CC. XX.** Smaragdo anularis formae insculpsit imaginem Nicolai Duodo, Comitum S. R. I. dum aeternam Urbem Venetae Reipublicae Orator incoheret.

Adfertur a Cl. P. I. MARIETTO in Vol. II. sui Operis Tab. 6. Sardae insculptum praeclarum illud Mutii Scaevolae fatis notum facinus ; in cuius exergo haec epigrapha scripta est: **COSTACIOR**. Huiusmodi opus, quod exstat in Regio Galliarum Cimeliarchio, proculdubio antiquum non est, sed propiora nobis redollet tempora ; & , ni fallor, epigrapha **CONSTANTIOS** eximios Gemmarios Scalptores indicat, qui illud fortasse effinxerunt.

IOANNES POZZIUS Romanus, Saec. XVIII.

Multae sunt Naturae artes, quae aegre fert ut maxima ingenia fordescant, & lateant ; frequenter enim ea veluti e carcere quodam tenebricoso educit, ut studio optimarum artium, divino quodam lumine fruantur, & in orbe clarescant. Id feliciter contigit IOANNI POZZIO Romano, qui relicta cauponaria taberna in Graphice brevi temporis spatio tantum profecit sub optimo praecceptore, inter Romanos Pictores aetate sua valde celebri, Equite Petro Leone Ghezio, ut gemmis scalpendis, ut ferunt, primum operam dederit ; sed postmodum circa annum **CIO. IO. CC. XVIII.** quum rariora esse vidisset, sibi que facilia, eximia opera ebore sculpta, huic opificio se totum devovit addixitque, & summam gloriam consecutus est. Viros inlustres ex ebore primum accuratissime expressit ; quorum imagines dedit Principi Eminentissimo S. R. E. Cardinali Alexandro Albano. Ebore exscalptas anaglypho opere tum Caesarum

rum (1), tum veterum Philosophorum imagines, ut cum praeclaro munere nominis aeternitatem consequeretur, omnium retro Principum florentissimo ac strenuissimo Eugenio, e Sabaudiae Principibus, obtulit ac dedicavit. Veterum Caelatorum praestantiam miro studio aemulatus est. Imaginem quoque eruditissimi Baronis Philippi de Stosch effinxit; a quo haec accepi.

HIERONYMUS ROSIUS Liburnensis, & **GODEFRIDUS GRAAFTT** Hanseaticus, Saec. XVIII.

Romae hac ipsa aetate florent, Glyptographicis caelaturis sedulam operam navantes, **HIERONYMUS ROSIUS** Etruscus, e Portu Labronensi, ab omnibus il *Livornese* adpellatus; & **Godefridus Graaftt** Hanseaticus, qui vulgo il *Tedesco* nuncupatur. Horum opera non vidi; quae de re nihil mihi dicendum superest.

ANTONIUS PIHELER Tirolensis, Saec. XVIII.

Nota mihi non sunt opera ab hoc Gemmario Sculptore edita; de quo pauca haec adnotat Auctor Dissertationis Glyptographicae: *Neapoli iisdem operibus gemmarum sculpendarum claret Antonius Piheler, annis quindecim circiter, aut viginti optime exercitatus* (2). De ejus ingenio & praeceptoribus quum apud peritos nonnihil sciscitarer, narratum est, eum in Romana Schola didicisse.

---

(1) Eclypa Imaginum Caesarum, quibus antiqua numismata imitatus est, exstant in Cismelliis Stoschianis.

(2) Cap. XXVI. pag. 96.

CAPUT XIV.

*De Langobardica Schola Glyptographica, qui ex ea prodierunt
Gemmarii Scalptores exponuntur.*

Glyptographicae Artis, quae omnium animos admiratione complerunt, prima prodigia merito tribuenda sunt Opificibus Mediolanensibus, qui virilem ei faciem donarunt, & ad exquisitiorem elegantiam perduxerunt. Laudavimus Ioannem Antonium Rossium Mediolanensem, & Carrionios, qui regnantibus Cosmo I. Francisco I. & Ferdinando, ac Cosmo Magnis Ducibus Etruriae, inter praestantissimos tum Gemmarum, tum crystallorum, vasculorumque pretiosorum fictores, atque Sculptores prima subsellia occuparunt. His alios immortales viros Gemmarios adiungimus, qui non tantum Mediolano, verum etiam Bononiae artium omnium studiorumque matri fecundissimae praeclarum nomen tribuunt, atque editis suis operibus aeternitati commendant. His adde etiam Parmenses, quorum nomina superius celebravimus. Illud dolendum superest, nullum Artificem me legisse ex Langobardicis Scholis, qui saeculo XVII. & hoc XVIII. Glyptographicis artibus operam dederit. Nolim in dedecus aetatis nostrae id verti vitio. Illud maxime cupio, ut quemadmodum Pictores, Statuarii, & Architecti in his Langobardicis, ut aiunt, Urbibus adhuc florent, & sunt magni nominis, omnique ingenii laude praestantissimi; ita etiam & Gemmarii Scalptores pro amplitudine & gloria tantarum Urbium nunc & futuris temporibus vigeant, ac magis magisque efflorescant.

D O.

DOMINICUS Mediolanensis, antonomastice
DE' CAMMEI, Saec. XV.

Praeclaris Viris de litteris & artibus, ab ea aetate, qua in Italia renatae ac feliciter restitutae sunt, optime meritis, illud saepenumero accidisse, nescio quo facto, cernimus, ut, praeter nomen, perpauca notatu digna ad nos pervenerint. Id, quod mirum, praesertim compluribus egregiis Opificibus, & in re nostra praecipuis Gemmariis Lithographis, & quidem frequentius contigisse dolemus; hinc est, quod in hoc saeculo variarum cognitionum, & elegantiarum omnium cupidissimo multi sunt, qui de paucitate monumentorum ad Historiam Thecnicam ornandam adparatumque augendum merito conqueruntur. Multae adferri possunt rationes de tam molesta rerum adnotatione dignarum iactura; sed haec, ut opinor, praecipuae sunt, quia ipsi Artifices in privato Enchiridio, sive Breviario, ea quae faciebant describere, vel ab aliis edita ad posteros transmittenda non curarunt; cui fato vincendo se egregie opposuit celeberrimus VASARIUS, qui monumenta omnia ad eos pertinentia summo labore & studio congestit, eorumque nomina & opera aeternitati scriptis suis consecravit; cuius exempla mox alii egregii Scriptores secuti sunt. Si plura notatu digna de DOMINICO Mediolanensi VASARIUS reperisset, profecto haud tam parcus atque ieiunus de eo ita scripsisset: (1) *Fu suo concorrente* (nempe Dominici Florentini, qui vulgo *delle Corniole* dictus est) *Domenico de' Cammei Milanese, che allora vivendo il Duca Lodovico, il Moro, lo ritrasse in cavo in un balascio, della grandezza più d'un giulio, che fu*
L 11 *cosa.*

---

(1) In Parte III. Voluminis I. pag. 286.

cosa rara, e de' migliori intagli, che si fusse *isto de' Maestri moderni*. Igitur ex VASARIO discimus, eundem DOMINICUM labente Saeculo XV. floruisse; sed praeter descriptam Ludovici Mediolanensium Ducis imaginem, nulla alia opera describit; neque nobis nota sunt pretiosis lapillis ab eo excisa anaglyptica celsatura ea opera eximia, quae, abrogato eius cognomine, illo anonomastico donarunt, quo *de' Cammei* vulgo propter praestantiam adpellatus est. Quem etiam in hac tam laudabili quam ardua ac perdifficili arte, ea precipue tempestate, praeceptorem habuerit, quosve discipulos in ea instituerit, adhuc nos latet.

IOANNES BERNARDIUS a Castro Bononiensi,
Saec. XVI.

Eveſta ad exquisitiorem elegantiam & pulchritudinem Arte Glyptographica egregiis conatibus & studiis praestantium Sculptorum Petri Mariae Piscentis, & Michelini, eorum exemplis factum est, ut in crystal-
linis tabulis laminisque sculpendis summum gloriae & laudis fastigium adtingerent duo Scalptores praecellentissimi IOANNES BERNARDIUS a Castro Bononiensi, & Valerius Bellius Vicentinus. De IOANNE nunc aliqua adnotabo, quae luculenter a VASARIO (1) memorantur; mox nonnulla ab eo praetermissa subiiciam. Adhuc iuvenis, trium annorum spatio, quo magno in honore fuit apud Alphonsum Ferrariae Ducem, multa edidit praeclari ingenii sui monumenta, exiguae licet molis,

---

(1) In Par. III. Voluminis I. pag. 286. 287. Sed Vasarius familiae eius nomen silet; nec ipse, adscripto in aliquot suis operibus nomine, illud recenset. Auctor Dissert. Glypt. Cap. XXV. pag. 80. cum gentilitio nomine *Bernardum* vocat,

lis, conspicua . In speciosiore crytalli mole certamen illud celebre, *della Bastia* nuncupatum, excavatis figuris expressit propter opificii pulchritudinem valde laudatum . Paulus Iovius tot egregiorum operum eius splendore captus, auctor ei fuit, ut Romam peteret, id gratissimum fore ratus magnis clarorum ingeniorum fautoribus Hippolytho Mediceo, & Ioanni Salviato Cardinalibus amplissimis . Quemadmodum Ferrariae apud Alphonsum Ducem in numismatis ex aere cudendis effingendisque, atque in eius imagine in chalybe incidenda valde excelluerat; ita etiam Romae in exprimenda CLEMENTIS VII. effigie, & emblemate in eius numismate, aliisque in honorem Hippolythi Medicei, & Caroli V. tum aere, tum chalybe auroque expressis adeo placuit, ac tam celebre nomen adeptus est, ut pro Pontifice Maximo in quatuor clypeis, sive orbibus e crytallo, quatuor Evangelistas protulerit, quod opus magnopere omnes commendarunt . Recusatis honoribus & pollicitationibus Caroli V. qui eum apud se habere cupiebat, Romam reversus, praeter emblemata illud crytallo insculptum, in quo exhibuit Darii Regis filiam oblatam Alexandro Magno, quod iubente Cardinali Hippolytho fecerat; raptum quoque Sabinarum in crytallo effinxit, deditque eidem Purpurato, a quo honorificentissime multis muneribus, ac praeterea torque insigni, e quo stupendum Cameum pendebat, dum in Gallias proficisceretur, spectantibus multis nobilissimis viris, qui eum salutatum venerant, aeternum amoris & patrocinii sui pignus accepit . Huiusmodi, ut aiunt, Cameo potitus est Cardinalis Farnesius, mortuo Hippolytho; pro quo immensi operis e crytallo Crucem, Crucifixi imaginem multis simulacris & emblematis, quae

quae a VASARIO describuntur (1), itemque candelabris ornatissimam perfecit. Arculam argenteam quum idem Cardinalis Farnesius Marino Aurifici Florentino locasset, praecepit ut spatia operibus crystallo incisus, itemque emblematis e Mythica Historia selectis quoquoersum tota locupletarentur a IOANNE, qui eam pretiosis quoque lapillis, signisque argenteis adeo insignem mira celeritate, atque ingenii acerrimi praestantia fecit, ut artis miraculum censeretur. Ornamenta omnia & historias huius arculae ab eximio Perino del Vaga, aliisque egregiis Piëtoribus delineatas, fusius describit VASARIUS, quem adeat eruditus Lëctor. In duobus crystallis exitum captae Goletae, & bellum Tunetanum expressit. In quatuor e crystallo laminis sacras nati ac patientis Salvatoris historias mira arte & peritia exhibuit. Quum divinus Bonarrotius Mediceo Cardinali Hippolytho dedisset a se delineatum schema, in quo admirando opere pinxit Titium, seu potius Prometheum catenis scopulo adfixum, cuius cor comedit vultur; hoc ipsum emblemata multo opificio crystallo incidit IOANNES. Huius sculpturae, quae latitudine uncias tres ovali figura excedit, eëtypum e rubro sulphure apud me exstat, in quo primis tantum litteris nomen suum ita inscripsit: IO. C. B. *Ioannes Castri Bononiensis*. In Museo ditissimo ac celeberrimo Stofschiano vidi Bonarrotianum schema ab eo delineatum, sive huius excellentis operis prototypum; sed ab hoc tantopere superatur IOANNIS opus, ut si invicem haec opera accurate observata conferantur, longe eminere Bonarrotii ingenium multo, sed vero stupore quisque fatebitur.

Prae-

---

(1) Loco superius citato.

Praestantissimum hoc Bonarrotianum prototypum Cl. Stoschius Florentiae apud Nobilem Virum invenit, & ab eo dono accepit. Iussit etiam idem Cardinalis veterum elegantiarum, & miraculorum artis peritissimus aestimator, ut IOANNES, ex alio Bonarrotiano schemate delineato, crystallo inscalperet Phaetontis fatum, a Soloribus in arbores conversis defletum; in quo exhibendo omnes ingenii vires IOANNES ostendit; cuius item sulphureum ectypum ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. Hoc ipsum opus delineavit Bonarrotius, curavitque, ut in aerea tabula peritissime incideretur; in quo schemate ad pompam arbores adiectae sunt. Quantum IOANNES a Castro Bononiensi in effingendis Principum vultibus longe simillimis excelluerit, duo exempla ex illustri Smithiana Daëtyliotheca contemplanda proponimus in Tabulis XCVIII. & C. In altera exhibetur imago Margaritae Austriacae, filiae Caroli V. Caesaris Augusti, quae, mortuo Alexandro Medice Florentinorum Duce, cui nupserat, tunc uxor erat Ducis Octavii Farnesii, quam faberrime Chalcedonio inscalpsit IOANNES, ne palmam cederet Valerio Vicentino, cui idem opus demandatum fuerat. Quantum operis vestes, & capillorum elegans ornatus contineant, omnes vident. In altera habes virum fama nominis ac rerum gestarum laude praeclarissimum Ioannem Balleonium, quem pariter Chalcedonio inscalpsit, imagine decoris & dignitatis plena. Tot editis operibus, & congestis divitiis clarus IOANNES anno sexagesimo aetatis suae Farentiae obiit anno CIO. IO. LV.

FRANCISCUS FRANCIÀ Bononiensis,
Saec. XV. & XVI.

Mirabile fuit FRANCIAE Bononiensis ingenium, & ad ardua ac pulchra quaeque opera capeffenda valde pronum, atque paratissimum; quod in eius Vita aperte ostendit VASARIUS; quem cum Caradoffo de gloria & praestantia in absolvendis imaginibus in numismatis contendere potuisse adfirmat. Floruit labente saeculo XV. eximius Aurifex, Sculptor argentarius, Caelator, encausticae artis peritus, numismatum fictor & cusor laudatissimus, Pictor magni nominis, qui sua tempestate a solo Raphaele Sanctio Urbinate superatus, ut id suis oculis doctus iudex conspexit, animi maxima perculsus aegritudine anno CIO. IO. XVIII. in patria sua mortuus est. Quod & Gemmis scalpendis operam dederit, colligimus ex Cl. VICTORIO, qui de eo ita scribit: (1) *Franciscus Francia picturae laude celebratur, gemmarumque & numismatum sculptura.*

PROPERTIA Io. Martini DE ROSSIIS Mutinensis F.
& THOMAS VAGHIUS, Saec. XVI.

Quamvis mira prorsus habeatur humani ingenii praestantia, nilque arduum & difficile sit, quod homo arte & meditatione sua non possit perficere; haec tamen laus, etsi rara, minime etiam feminis deneganda est, quae, si optimis artibus dent operam, cum hominibus de praestantia & gloria certare possunt. Huius rei exemplum esse potest PROPERTIA Ioannis Martini DE ROSSIIS Mutinensis Filia, quae sexum vicit atque aetatem, & multarum artium opificio mirifice sua aetate excelsit.

---

(1) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 89.

luit. Sciebam Mutinenses complures numerari egregios
 Pictores, Sculptores & Architectos; sed quum inter eos
 Scalptores quoque Opifices multa nominis laude floruif-
 se fufpicerer, & memoratos non invenirem; de hac re
 fcripsi ad Clarifs. Virum Dominicum Vandellium ami-
 cum meum in litterario orbe ob edita praeclari inge-
 nii monumenta celebrem, qui mihi consulenti episto-
 la fua fcripta V. Kal. Maias huius anni MDCCLIII.
 ita respondit: quam refponfionem eius ipfiffimis ver-
 bis, honoris caufa, proferre libet: “ Molti eccellenti
 „ Pittori, Scultori, ed Architetti ha prodotto quefto
 „ noftro Paese; ma quasi niuno, ch'io fappia, è riu-
 „ fcito nell'arte d'incidere Cammei e Gemme. Vi è
 „ ben ftata una tale PROPERZIA f. di Gio. Martino de'
 „ Roffi Modanefe, Scultrice famofa; quantunque il Viz-
 „ zani nel Lib. XI. delle fue Storie, ove sotto l'anno
 „ 1533. riferisce la fua morte, la chiami Gentildonna
 „ Bolognese, la quale per le fue maravigliofe opere
 „ in duro marmo, da lei con dotta mano intagliate,
 „ meritò di effer celebrata fra i più degni Scultori del-
 „ la fua età. Anche il Vafari a c. 176. la fa Bologne-
 „ fe. L'Alidosio però nel Libro intitolato *Istruzione*
 „ *delle cofe notabili di Bologna*, defcrivendo a c. 147. la
 „ gran facciata della Chiefa di S. Petronio, fra le al-
 „ tre cofe maravigliofe, dice effervi le Porte historia-
 „ te per mano di eccellenti Maeftri, & alcune di PRO-
 „ PERZIA figliuola di Giovanni Martino Roffi da Mo-
 „ dena. Questa PROPERZIA nacque veramente da Padre
 „ Modanefe; ma per la fua lunga dimora e virtù fi
 „ acquiftò la Cittadinanza Bolognese. Lo fteffo Vafari
 „ per esprimere il fuo valore e deftrezza d'ingegno
 „ in molte arti e fcienze, dice, *che fi melfe ad intaglia-*

re nocciuoli di pesche, o siano persichi, i quali sì bene, e con tanta pazienza lavorò, che fu cosa singolare il vederli, non solamente per la nobiltà del lavoro, ma per la sveltezza delle figure, che in quelli faceva, e per la delicatissima maniera certamente era un miracolo vedere sopra un nocciolo così piccolo tutta la Passione di Cristo fatta con bellissimo intaglio, con un' infinità di persone, oltre li Crocifissori, e gli Apostoli.
 „ Seguita il Vasari a descrivere, com' ella fece poi una
 „ parte dell' ornamento delle tre Porte di S. Petronio
 „ tutta a figure di marmo. Si diede anche ad intaglia-
 „ re stampe in rame con gran lode, e fece molt' altre
 „ cose; e finì di vivere in Bologna nel 1533. e fu sep-
 „ pellita nell' Ospitale della Morte. “

Sed quoniam extra choream aliquantulum vagari mihi, aequus Lector, non negabit, reliqua etiam quae subiecit idem doctus Vandellius adferam, quae cultores veterum elegantiarum non parum oblectare possunt. “ NICCOLETTO, detto da Modena, fu insigne
 „ e valente Incisore in Rame. Le sue Carte vanno le-
 „ gate con quelle di Alberto Duro, di Luca di Olan-
 „ da, del Tintoretto, e di altri uomini di mirabile in-
 „ gegno, che fiorirono dal 1500. al 1530.

„ NICCOLO' CAVALARINO fu effigiatore famoso di
 „ bassirilievi. Molte delle sue opere si conservano tut-
 „ tavia ne' Gabinetti, e Gallerie di gran Signori come
 „ cose preziose, ed in particolare di questa Serenissima
 „ Casa d' Este. In una medaglia d' argento effigiò Carlo
 „ V. Imperadore, e coll' occasione del suo passaggio per
 „ Modena, quando andò a farsi incoronare nel Novem-
 „ bre 1529. a Bologna, gliela presentò in dono, e gli
 „ fu gratissima. Ed oltre l' onore e lode ne riportò un
 „ gran premio. “

” Ugo

„ UGO DA CARPI, primo inventore delle stampe di
 „ legno di più colori fioriva nel 1510. Di lui ne parla
 „ il Vasari ed altri. ”

„ GIROLAMO CAVALARINO, Discepolo di Domenico
 „ Carnevali Pittore, fu eccellente in ogni arte, che
 „ richiegga disegno; cioè s'esercitò in legno, in mar-
 „ mo, nel dipignere, nel bolinare, ed intagliare in
 „ ferro, principalmente nelle armi da offesa, in cui
 „ ebbe pochi pari per la finezza. ”

„ PAOLO SELVATICO fu eccellente Fonditore, e Zec-
 „ chiere. Servì sotto Alfonso II. Duca di Ferrara e
 „ Modena, Cesare Duca di Modena, e Ranuccio Duca
 „ di Parma, ove finì di vivere in età di 59. anni.
 „ Il suo cadavero fu trasportato a Modena, ed ebbe
 „ sepoltura nella Chiesa del Carmine li 28. Novem-
 „ bre 1606. Il suo valore si può dedurre dal conio
 „ delle monete di oro, e di argento, e metallo, del-
 „ le quali ancora parecchie se ne conservano.

„ Trovo memoria, che ancora vi è stato un TOM-
 „ MASO VAGHI Intagliatore in gioie; un GIACOMO
 „ CHIAVENNA Orefice eccellente, il quale dopo essere
 „ stato lungo tempo in Roma, tornò alla Patria, e
 „ a lui subito dalla Corte fu commessa l'opera d'una
 „ Cassetta tutta effigiata di bassirilievi e stimata de-
 „ gna di esser mandata in dono al Duca di Savoia,
 „ Morì di pestilenza, che attaccò questa Città nel 1630.

„ LUIGI NICHINI (o ANICHINI) Ferrarese, famosis-
 „ simo Scultore di pietre preziose, volgarmente Cam-
 „ mei. Fiorì nel XVI. Secolo. Lavorò in Roma, in
 „ Venezia, ed in altre Città. Di lui ne parla il Va-
 „ sari nelle Vite de' Pittori Parte Vol. I.

„ ALFONSO I. Estense Duca di Ferrara e Modena ec.

N n n

„ Di

„ Di virtù militare, e regie doti adorno , quando fi
 „ trovava libero dalle cure del suo governo , impie-
 „ gava il suo tempo nel fondere artiglierie, e si eser-
 „ citava ne' lavori fabbrili, e di scultura, che ottima-
 „ mente sapeva. Lavorò armi di diversi generi, e scolpì
 „ alcune cose in marmo, e tutte ad eccellenza . Sino
 „ sul principio del secolo presente si vedeva in Fer-
 „ rara in uno Appartamento della Palazzina di Mar-
 „ fisa d'Este collocata nella Giudecca, e di contro al-
 „ la Chiesa di S. Silvestro , un Camino di finissimo
 „ marmo bianco lavorato tutto di mano del detto Al-
 „ fonso, nel quale erano migliaia di fiori, e frondi ,
 „ scolpite con nobiltà, e squisitezza di lavoro. Fu poi
 „ levato da Ferrara , e trasportato in Toscana d' or-
 „ dine de' Duchi di Massa e Carrara. Delle Artiglie-
 „ rie, e particolarmente di uno fontuoso pezzo detto
 „ *il gran Diavolo*, ne cantò l'Ariosto nel Furioso:

*Il gran Diavol, non quello dell' Inferno ,
 Ma quel del mio Signor, che va col fuoco
 Ch' a Terra, Ciel e Mar si fa dar loco .*

MARCUS ACTIUS MORETUS

Bononiensis, Saec. XVI.

Quamvis Poetae, praesertim si spe praemii, & adu-
 latione tangantur, in laudibus fusiores esse plerumque
 soleant, inque his abundare; tamen si Ioannis Baptistae
 Pii docti viri auctoritatem carminibus editam ample-
 ctamur, fatendum est, MARCUM ACTIUM MORETUM
 Bononiensem sui temporis egregium Gemmarum Opi-
 ficem fuisse; nam ut Chloridem in lapillo effingeret,
 amice ac studiose ita hortatus est Eleg. XI. Lib. IV.

quam

quam nobis proposuit Auctor Dissertationis Glyptographicae.

*Pirrheici secunde nepos, cui prisca Minerva
Corpora in exiguo fingere dat lapide,
Parcarumque colos parvo exorare lapillo,
Qui mortem aeterna vivere ab arte facis:
Si te fama iuvet, merces si perpetis aevi,
Si tua post cineres caela vivere cupis:
Chlorida mi viridem caela; tamen aspice ne dum
In lapidem, illa tuam sculpat imago animam:
Quam comitant Paphia centum cum matre volucres,
Mellitisque premens morsibus ora vapor.*

Floruit MORETTUS sedente Iulio II. Pontifice Maximo, initio saeculi decimiseptimi.

IACOBVS TRECVS

Mediolanensis, Sec. XVI.

In scribendo gentilitio nomine huius praestantissimi Lithographi variant inter se Scriptores. VASARIUS scribit Italice *Iacopo da Trezzo*; quasi ab aliquo pago nomen acceperit; &, ni fallor, eum confundit, ubi etiam memorat *Cosimo da Terzio*, quo in loco typographi incuria mendum inrepsisse videtur, quum scribendum esset *Iacopo da Trezzo*. Franciscus Victorius Ill. Equestris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator duos ita cognominatos recenset (1), Vasarianum Elenchum secutus, *Cosmam de Trezzo*, & *Iacobum de Trezzo*. De Cosma nihil Mariettus, de Iacobo vero complura notatu digna adfert. Nescio num Cosma Iacobi Trecii, vel Pater, vel frater, aut filius fuerit, quod aliis investigandum relin-

(1) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 100.

relinquo .: Abrahamus Gorlaeus in sua Daëtyliotheca (1) eum ita nominat, *Iacobus Treccia*. At in epigraphe, quae in hypobasi scripta est operis eius perinsignis, ac maximi, quam dictavit Arias Montanus, de qua mox sermo, insculptum legitur: *Opus Iacobi Treccii Mediolanensis*, quae quidem adpellatio vero longe similior videtur; haud enim credibile est in regali opere erratum fuisse in vero eius nomine, & cognomine adnotando ad posterorum memoriam; quam quidem ipse sequi malui. Quia vero in his nominibus, quae plerumque geminatis litteris pronuntiantur, altera supprimitur solet, ita crediderim pro TRECCIVS scriptum fuisse TRECIVS; atque adeo quia Italico sermone C per Z, & vice versa efferri solet, unde *Treccio* ea tempestate *Trezzo*, ut opinor, dici consuevit. Hinc & in numis maximi moduli ab eo faberrime elaboratis in honorem Philippi II. Hispaniarum Regis, atque etiam eius Coniugis Augustae, legitur: IACOBVS TREZZA fecit.

Sed antequam huius eximii Artificis in lapidibus pretiosis incidendis, construendisque, praestantiam spectemus, memorare lubet, eum & in numismatibus cudendis perficiendisque laudatissimum extitisse. Cl. Mariettus unicum, sed insigne exemplum adfert, laudatque numisma, in quo scriptum eius nomen cum anno CIO. IO. LXXVIII. in quo affabre expressa Imago Iohannis De Herrera Architecti Philippi II. Hispaniarum Regis, qui in magnifico Escurialis Aedificio extruendo, Iohanni Baptistae de Toledo successerat. In his numismatis, quae eum inventorem ostendebant, eum magis excelluisse, quam

---

(1) Pag. 10. primae edit. quae prodiit anno MDCL.

quam in exprimendis antiquis rarioribus, adnotat idem Mariettus.

Quemadmodum evenire videmus ut orto Sole ad eius immensam lucem contemplandam omnium gentium oculi rapiantur, vel, si eam ferre non possunt, vicina editiora loca ab eius splendore conlustrata, atque inluminata summa animi voluptate conspiciunt; ita etiam ubi summi viri vel litteris vel artibus praecellentes ingenio suo omnia conlustrant, illud plerumque accidere solet, ut non homines tantum, verum etiam Principes & Reges in admirationem rapiantur, si optimarum artium sint cultores, atque aestimatores perspicacissimi. Huiusmodi decus nactus est, virtute sua duce, Iacobus Trecius Mediolanensis, qui in Gemmis scalpendis, imaginibusque spiranti ore ad viventium exemplum, atque absolutissimam similitudinem exprimendis e pretiosis lapillis, tantam nominis famam tota Europa adeptus fuerat, ut eum Hispaniam advenerit Philippus II. Catholicus Rex generosissimus. Hic Trecii mentem manumque omnium admirandorum operum capacem, ac mirifice instructam peritamque quum vidisset, statuit alterum Orbis miraculum Escurialis regium domicilium efficere, quare ei praecepit ut Altare maius in Ecclesia eius Monasterii dedicandum, magnificentia sua, & animi magnitudine dignum, parque extrueret, ornata luculenter eius aedicula columnis, basibus, capitulis, epistyliis, omni denique architecturae ornatu, e sumptuosis, ac pretiosis lapidibus, ac gemmis, mole atque opificio stupendis, & quod perpetuo laudandum esset, & quidem ex his lapidibus, quae e pretiosis Hispaniae fodinis eruuntur. Genio magnanimo tanti Regis satis Trecius fecit, immensumque opus

O o o

mira

mira celeritate, ingenio opificioque excellentissimo perfecit, & spatio annorum septem, stupentibus Hispanorum animis, quod raro evenire solet, absolvit (1). Opus probavit Rex, iussitque ut haec epigraphe ab Aria Montano composita conspicuo Altaris loco ad perpetuam memoriam, nempe in hypobasi eius Aediculae incideretur:

JESU CHRISTO
SACERDOTI AC VICTIMAE
PHILIPPUS II. REX D.
OPUS JACOBI TRECII MEDIOLANENSIS
TOTUM HISPANO E LAPIDE

Has laudes, quae Iacobo Trecio tribuendae sunt, Vasarius Cosmae Trecio, sive *de Trezzo*, memoria, ut opinor, lapsus tribuit, qui de hac Ara maxima, deque eius Aedicula (quam nos Itali *Ciborium* dicimus) nihil memorat; sed narrat Cosmam in incidendis lapidibus, & gratiam, & honores maximos a Philippo II. Hispaniarum Rege consecutum esse: Iacobum vero ita mox laudat, ut vix egressum e patrio tecto Mediolanensi suspicari possimus. Sed in hac Artificum confusione eidem Vasario magno viro parcendum, vel in describendis hisce operibus eius adiutori menda tribuenda sunt. Cl. Mariettus in suis Cimeliis se habere gloriatur imaginem eiusdem Philippi Regis Chalcedonio, egregio exstanti opere, exalptam, quam eius auctori tribuit Iacobo Trecio, fretus quibusdam coniecturis suis. Alteram insignem gemmam, nempe Saphyrum album adfert in Tab. CXIX. Vol. II. ab eodem Trecio insculptum, in quo protome eiusdem Philippi Hispaniarum

---

(1) Vide librum ita inscriptum: *Descripcion del Escorial por Fr. los Santos*, pag. 27.

niarum Regis, & Caroli Infantis eius filii cum epigraphe in ambitu: PHI. REX. HISP.---CARO. PHIL. FIL. 1566. hisce barbaris numeris.

Laudat inter alios Auctores percelebrem Treccium Leo Allatius in Animadversionibus suis in Antiquitatum Etruscarum fragmenta edit. Romae anno MDCXLII. pag. 49. hoc elogio: *Primus Iacobus Treccia, si non fallit Antonius Guevara, Gentilitia Stemmata Philippi Hispaniarum Regis (Adamante) insculpsit.* Sed quoniam heic incidit sermo de Regum, ac procerum Gentilibus Stematibus (vulgo *Armi*) sculptis a Gemmariis Lithographis, haud ab re erit, erudita quaedam de huiusmodi apud veteres usitata caelatura, eiusque origine ex eodem Allatio adferre, quae, quia liber heic memoratus per rarus est, viris doctis Antiquitatis cultoribus haud displicere posse arbitror.

Augustus, inquit Allatius, apud Suetonium in Diplomati-
bus libellisque, & epistolis signandis initio Sphinge usus est; mox imagine Magni Alexandri; novissime sua, Dioscoridis manu sculpta; qua signare consequuti quoque Principes perseverarunt: apud Ciceronem in Catilinam Lentulus sigillum habuit, in quo erat insculpta imago Avi sui: apud Plinium lib. 37. cap. 1. Plutarchum in vita Syllae, Valerium Maximum Cap. 15. lib. 8. Sylla Dictator sigillum, in quo imago Iugurthae victi. Maecenas praeterea, referente Plinio, Ranam in signo habuit: Pompeius Magnus Leonem Ensiferum insculptum in gemma, ut scribit Plutarchus: Galba, ex Dione, signatorium habuit an-
nulum maioribus suis familiarem, cuius erat sculptura, Canis e-
prora se proclinans. In Seleuci annulo anchora affixa vise-
batur, cuius imago in femore pastoris familiae nativae adparuit.
Tradit Iosephus Antiq. Iudaic. lib. 12. cap. 5. Darium Aquilae sigillo draconem unguibus tenentis usum fuisse; Macriano-
rum

rum familia *Alexandri Magni* ; *Reges Persarum Cyri*, aliquando *Darii* ; *Epicuro additi*, *Epicuri imagines in annulis habebant*. *Plinius Iunior* *Quadrigam* se in signum adhibuisse saepius memorat. Illa etiam antiquiora, *David*, ut *Gregorius Tholosanus* scribit lib. 6. de *Repubblica* cap. 16. *Leonem* in annulo insculptum gestavit, quem postea *Reges Iudae secuti sunt*. De *Annulo signatorio Iosephi*, vide *Gretserum de Cruce* tom. 1. lib. 4. cap. 8. *Servianorum Dardanorumque Regum* *Insigne olim fuisse caput Apri sagittam mordicus tenentis*, *Stephanus Zamosius refert in Analectis Lapidum Vetustorum*. Et quamplurima alia.

Sed quid haec ad rem? *Imagines illae in annulis, vel sigillis exculptae, non erant Arma, neque arma a parentibus accepta, quae postea successoribus haeredibusque traduntur, sed ex arbitrio utentis, ad varias animi sententias exprimendas, tantummodo pro eo tempore signa usurpata: idque ex iisdem Historicis, qui similia referunt, ne desipere velimus, colligi manifesto potest*. Et *Georgius Longus libello satis erudito de annulis signatoriis ex Plinio, Macrobio, Meursio, aliisque colligit, in Annulis Antiquorum primum nudas litterarum notas, mox in usu sculpturam fuisse in ipsa materia non in gemmis; sed luxu succrescente obsoletis litteris, gemmas sculpturas passas esse: primumque Superiorem Scipionem Africanum in Sardonyche auro inclusa, quod sola gemmarum ceram non auferret, stylum excuissese tradit; licet hac nostra aetate, & Achates, & Onyx, & Sarda, & Adamas, in quo primus Iacobus Treccia.*

CLEMENS BIRAGUS Mediolanensis, Saec. XVI.

Eodem tempore, quo *Iacobus Treccius Mediolanensis*, de quo diximus, apud *Philippum II. Hispaniarum Regem* pretiosis lapillis scalpendis, atque ad aedificiorum ornatum construendis compaginandisque egregiam
nava-

navabat operam, florebat etiam multa virtutis ac praestantiae suae laude apud eundem Catholicum Regem CLEMENS BIRAGUS Mediolanensis; cui difficilem ac maxime arduam adamantis caelandi artem (1) tanquam inventori famigeratissimo tribuit, multorum Scriptorum fretus testimonio, spectatissimus MARIETTUS. Sed ABRAHAM GORLAEUS hanc gloriam tribuit Iacobo Trecio his verbis, quae minime praetereunda censui: (2) *Nec ullum fuit lapidis pretiosi genus, modo aut scalpro, aut caelo corrumpi posset, quod antiquis illis luxuriae magistris intantum sit relictum. Soli adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum; sed hunc quomodo vitiaret aetas etiam nostra reperit, primusque huius inventi author celebratur Mediolanensis quidam Iacobus Treccia, qui Philippi Hispaniarum Regis gentilitia insignia adamanti summa arte insculpsit.* GORLAEI opinionem secutus est Cl. Philippus Baro de Stofsch (3). Sed pro CLEMENTE BIRAGO huius mirabilis opificii inventore militant ac pugnant CLUSIUS Physicus & Botanicus praestantissimus (4), qui eum Matriti se cognovisse adfirmat, dum erudite peregrinaretur anno CIO. IO. LXIV. & PAULUS LOMATIUS eidem coaevus (5), qui de hoc eius invento scripserunt, & fortasse nullum dubitandi locum relinquunt, etsi de opificii elegantia non constet. Verum expendenda accuratius tempora, & Scriptorum adlata testimonia, nempe quo praesertim anno haec contigerint. Adamanti insculpsit CLEMENS BIRAGUS imaginem Caroli Hi-

P p p

spa-

(1) De arte scalpendi adamantes, qui adamante domantur ac vincuntur, vide egregiam Dissert. Glyptogr. Cap. XXVIII.

(2) In Proloquio ad Dactyliotheam suam mihi pag. 10. edit. CIO. IO. CI.

(3) Vide in Praefat. ad Gemmas ant. cael. Sculptor. nom. insign. pag. 16.

(4) Adfertur Clusii epistola in Historia Domini de Thou T. XV. pag. 321.

(5) In Libro cui titulus: *Idea del Tempio della Pittura*, pag. 152.

spaniarum Regii Infantis, quam hic Princeps veluti pignus amoris sui mittendam decreverat Annae Archiducissae filiae Imperat. Caesaris Maximiliani II. nuptiali connubio sibi iungendae; cuius iussu idem Artifex adamanti insculpsit regia Hispanorum Regum stemmata gentilitia, quibus idem Regius Infans pro sphragismate ad obsignandum uteretur. Quanquam tam mirabilis inventi gloriam non denegem CLEMENTI BIRAGO, tamen erit fortasse aliquis, qui existimet alterum alteri in his operibus vel consilio, vel manu opem tulisse; quum utrumque patriae & gloriae amor arctissimo necessitudinis vinculo coniungeret, atque in eadem Aula summo in honore simul versarentur, & augustum Genium Principum, quibus serviebant, sibi demereri certarent. Pugnandum nunc a me esset pro Florentinorum Opificum Gemmariorum gloria, qui & ipsi de primatu certant, sibi hanc palmam vindicant. Nam indubitatum est, adamantem pro nuptiali anulo, quem in Florentinis officinis insculpi iussit Franciscus I. traditum ab eo esse anno CIO. IO. LXV. Reginae Ioannae Sponsae suae; quia vero multis Insignibus simul iunctis insculptum est, tantum opus non videtur tam brevi temporis spatio absolvi potuisse; adeoque saltem anno CIO. IO. LXI. vel LXII. incoeptum fuisse; quare vel aequo Marte pro utrisque stabit victoria, vel palma parvo aliquot mensium spatio concludetur, utrisque tribuenda. Haec certamina aliis felicioribus auspiciis & monumentis proferendis dirimenda relinquimus.

FRANCISCUS TORTORINUS, & IULIANUS
TAVERNIUS Mediolanenses, Saec. XVI.

Ex dictis adparet, quam ferax fuerit summorum inge-

geniorum , praestantiumque Artificum clara Metropolis Mediolanum. His addendi egregii Gemmarum Scalptores , Sculptoresque multorum vasculorum e montana crystallo , qui ea ferme tempestate claruerunt , FRANCISCUS TORTORINUS , & IULIANUS TAVERNIUS , qui editis operibus aeternitatem nominis sunt consequuti. (1)

HANNIBAL FONTANA Mediolanensis, Saec. XVI.

Praestantissimarum Artium , praesertim Picturae & Sculpturae , fontem praecipuum , quin etiam parentem esse Graphices scientiam , iam apud omnes in comperito est , & pluribus invictissimis argumentis ac rationibus adstruit , ostenditque evidenter celeberrimus Georgius Eques Vasarius in Praefatione laudatissima sui Operis. In Sculptoria arte ut ceteris emereret HANNIBAL FONTANA Mediolanensis diu multumque adlaboravit , qui aevo suo inter praecellentissimos Statuarios habitus est ; de primatu vero & gloria in sculpendis marmoreis anaglyphis , ac simulacris cum Stoldo Laurentio Florentino certavit , simulque pulcherrimis operibus ornarunt Ecclesiam recenter exstructam S. Mariae S. Celsi apud Mediolanenses laudatissimam , apud quos obiit anno CIO. IO. LXXXVII. aetatis suae quadragesimo septimo , in qua Ecclesia tumultus est. Excelluit etiam in signis ex aere fundendis ; sed studia , quibus primum litavit , fuere Achates , Sardae , Smaragdi , Saphyri , aliique pretiosi lapilli , in quibus incidendis quantum in Graphice studii , quantumque laboris & lucubrationum insumsisset , perspicue ostendit. In crySTALLINIS tabulis incidendis peritissimum fuisse ostendit vir egregius RAPHAEL BORGHINIUS Florentinus in suo de Pictura

---

(1) De his consulendus Petrus Mariettus in laudato suo Opere.

Æura & Sculptura limatissimo Tractatu, cui titulum fecit *il Riposo*, e quo hoc ipsum elogium proferimus (1). Memorantur inter eius eximia opera Vascula duo e crystallo montana, quorum altero incidit quatuor anni tempestates, figuris dimidiam palmi partem aequantibus, interpositis duobus Gorgonum capitibus; in altero vero ovalis formae, Iasonis historiam aureum velus acquirentis expressit. Inter alia laudatissima opera ab eo crySTALLINIS tabulis quadratis incisa, iure ac merito celebrantur duae arculae: in priore sex erant thematibus ex Historiis veteris Testamenti desumptis tabulae. I. Adam & Eva esu vetiti pomi peccantes, & circa eos multa animalia. II. Noe cum arca. III. Moyses a Deo legem accipiens cum populo Israelitico. IV. Abraham filium immolans. V. David Goliath necans. VI. Transmigratio Hebraeorum e Babylonica servitute. At in maximo crySTALLINO eiusdem arculae bipalmari operculo ovalis figurae, mundi creationem faberrime insculpsit, figuris dimidiam palmi magnitudinem aequantibus. Hanc arculam sex aureorum millibus sibi comparavit Guillelmus Elector, Vindelicorum Princeps, huiusmodi elegantiarum aestimator & cultor cupidissimus. Alteram arculam ornavit duodecim Herculis laboribus, crySTALLINIS tabulis in ea insertis; quae insignia opera, quam ipse excelleret ingenio in inventionem, quanta scientia in dispositione, quanta in caelaturis peritia, & miro magisterio polleret, perspicue ostendunt, atque abunde testantur. Ex his intelligi potest, quot alia praeclara opera edidisset, si tam celeri morte, quae magnos homines frequenter rapere solet, interceptus non fuisset.

CAPUT

---

(1) Vide Lib. IV. pag. 461. edit. Florent. ann. 1730. veter. edit. num. 565.

CAPUT XV.

*De Veneta Glyptographica Schola, qui in ea floruerunt
Gemmarii Veneti Scalptores recensentur.*

Venetæ Scholæ Glyptographicæ nomine omnes Urbes præclarissimas, quæ Venetorum Reipublicæ sapientissimo iustissimoque parent imperio, a me comprehenduntur, quæ summos quovis tempore Artifices pepererunt. Si non alii recenseri possent, nisi *Nicolaus Arantius*, & *Iacobus* eius Frater Veronenses, *Valerius Bellius* Vicentinus, & *Nassarii* Veronenses, & *Alexander Caesarius*, ut multi credunt, Patavinus; hi soli immortales Opifices, qui celeberrimis operibus non solum Regum & Principum manus, verum etiam Dactyliotheas, & Musea inlustrarunt, fatis superque sufficerent, ut Venetum Caelum toto terrarum orbe amplissimis laudibus celebraretur. Verum & alii non pauci in hac mea Historia Glyptographica celebrantur, qui caelandi artes ad exquisitiorem absolutioremque præstantiam evexere, uti videbimus; quibus & illustres Brixienſes, percelebres Opifices, addendi sunt, quos hi qui ante me scripserunt, silentio præterierunt, vel ignorarunt; nec alii profecto Gemmarii Scalptores deerunt, si ad hanc Historiam paucis abhinc annis auctam, magis magisque ornandam atque locupletandam eruditi homines, de litteris atque egregiis artibus optime meriti, sedulam operam navare voluerint. Minime dubito, adhuc multos præclaros Scalptores superesse nobis ignotos, qui ad vitam scriptis revocandi sunt, quod votis flagrantissimis opto, ac percupio.

Illud etiam ad laudem Veneti nominis adnotandum

Qq q

est,

est, adhuc in ipsa florentissima Metropoli, bonarum artium domicilio, vivere inlustres Scalptores, adeoque per tria fere saecula Glyptographicas Artes perennare; quodtribuendum est amplissimis ac nobilissimis Viris, qui Maiorum more & exemplis sapientiam, virtutem, merita maximis semper praemiis aluerunt, excitarunt, atque etiam mirifice exornarunt.

VALERIUS BELLII Vicetinus, Saec. XVI.

Quemadmodum ferro ferrum acuitur, ita & doctorum hominum, ac praestantium Artificum ingenia, si aemulationis ignibus succensi exardescant, ardua adgrediuntur, studio, cura, labore mira operantur. Habent enim litterae & artes sua certamina; nec desunt de gloria certantibus laudum praemia, palmae, coronae, honores, qui eos toto orbe celeberrimos & immortales constituent. Quum in gemmis, praesertim vero in crystallis scalpendis, inter se certarent duo Artifices, sculptorum omnium quotquot fuere ac sunt famosissimi, VALERIUS Vicetinus & Ioannes a Castro Bononiensi, ad summum gloriae & praestantiae fastigium Glyptographicam artem, praecedente fulgentissima cum face aemula virtute, perduxerunt. Obstupescunt cultores harum elegantiarum dum conspiciunt aliquod opus VALERII BELLII tanta cum elegantia exquisitoque iudicio absolutum; multoque magis obstupescerent, si innumera opera omnia, quae incredibili patientia, elegantia, facilitate, diligentia, ad exemplum veterum monumentorum perfecit, ante oculos suos proposita contemplerentur. VASARIUS eum multis laudibus ornat (1), illud-

(1) Scribit eius Vitam, quam vide in Parte Tertia Vol. I. pag. 285. & seqq. qua occasione primus omnium de Gemmariis Scalptoribus differuit.

ludque unum in eo desideratum fuisse adfirmat, ut quemadmodum natura eum in caelaturis vel minimis, vel maximis incomparabilem effinxerat, ita etiam in Graphice praestantissimum effecisset, quo praesidio longe antiquos Scalptores superasset; quandoquidem eos proxime omnium peritissimus vel aemulatus est, vel aequavit. Inter splendidiora eius opera, primum memoranda est Gemma illa eximia, nempe Achates Orientalis exstanti opificio insculptus, in quo Faustinae Augustae expressit, quam protuli ex Daëtyliotheca Zanettiana Tab. XXIII. quae quam sagax eius ingenium, quam mira ars scalpendi facilitate felix in eo fuerit, perspicue ostendit. Si vero ad eius opera crystallis incisa animum vertamus, profecto insignis est arcula illa crystallo incisis pluribus sacris historiis, quae exhibent veneranda Iesu Christi Vitae & vivificae Passionis Mysteria, quae quum apud me ex archetypis gypso & aere excepta essent, perlubet ea breviter declarare, quum a VASARIO generice, non vero peculiari descriptione laudentur; quibus exprimendis VALERIUS aliorum egregiorum Pictorum delineationibus usus videtur, quum absolutissimo artis magisterio, summa diligentia, & incomparabili elegantia crystallina haec emblemata omnia, inversa caelatura, ut exstantes adpareant figurae, elaborata sint. Maiores quadratae sex tabulae exhibent, primum Christi Nativitatem, quem quinque Pastores cum donis adcedentes adorant; mox Christi adparitionem Gentibus, quem Magi venerantur. In epistilio aedis, nomen eius ita inscriptum: VALERIUS VICETINUS. Salvatoris sequitur praesentatio in templo, cuius forma rotunda est, & idem Artificis nomen in eo scriptum. Mox Christi baptismus: Adultera ad Christum adducta, qui digito in
ter-

terra scribit. In proxima templi fronte scriptum eiusdem Artificis nomen. In altera Christus ementes & vendentes de templo flagellis armatus eiiciens: in templo BELLII nomen scriptum. In minoribus sex crystallinis tabulis, quae ornant quatuor facies arculae circa operculum, haec mysteria sculpta spectantur. Dominica Coena, & lotio pedum; Christus in horto ad Patrem orans; Iudae proditoris facinus; Dominus noster ad columnam ligatus & flagellatus; deinde ad Pilatum ductus & traditus ad crucifigendum; idem crucifixus; at in maiore crystallo, qua operculum in medio ornatur, figura sex angulis dispertita, Redemptore de cruce deposito, ad sepulcrum proximum delatio cadaveris exhibetur, addita in exergo stupendi operis hac epigraphe: VALERIUS DE BELLII VICETINUS FECIT. Hanc historiam, quae altitudine & latitudine aequat uncias quinque, claudant & coronant quatuor Evangelistae, sedentes, sculpti cum quatuor hieroglyphicis animalibus. Arcula haec, quam Clemens VII. dono dedit Francisco I. quum eius Neptis Aurelianensium Duci nupsit, pro qua VALERIO BELLIO aureorum scutatorum millia duo dedit, in Mediceo Imperiali Thesau- ro adservatur una cum pluribus crystallinis Vasculis ab eo exquisito opificio caelatis. In altero emblemate orbicularis figurae, latitudine aequantis uncias tres, sculptae Mulieres adeuntes Sepulcrum Domini, quas Angelus adloquitur, & post nomen VALERII expressus annus MDXXXII.

Exstat etiam apud me insculpti toreumatis e crystallo montana ectypum e gypso, latitudinis unciarum sex, trium vero cum dimidia altitudinis, in quo Christus Lazarum quatrIduanum e sepulcro ad vitam revocat.

cat. Duodecim figurae mira omnes dispositione caelatae sunt. In sinistro sepulcri latere haec epigraphe: VALERIUS DE BELLIS VI. F. In altero crySTALLINO toreumate, cuius eCTypum servo, Delphicum Oraculum consulunt octo viri, sedente Scriba ad verba excipienda parato; ad aram adstat Pythia Sacerdos cum viris. In basi simulacri scriptum: VALE. VI. FE.

Alterum VALERII eximium toreuma crySTALLO insculptum vidi penes Franciscum Ricoverium Florentinum, qui hisce deliciis mirifice delectabatur, in quo quinque Venatores equis insidentes pugnant, & leonem ac tigrim insectantibus canibus interimere hastis & contis nituntur. In exergo VALERIUS Vicetinus nomen suum inscripsit. Nihil dicam de crySTALLINA Cruce, quam divino opere, ut ait VASARIUS, insculpsit iubente CLEMENTE VII. deque altera Cruce cum duobus candelabris operosissimis, quam sibi fieri iussit PAULUS III. Pont. Max. quae a VASARIO describuntur, & a Cl. VICTORIO multis observationibus expenduntur (1); innumeraque tacebo alia opera, praesertim insigniora Graecorum & Romanorum numismata; quae suo incredibili studio & miro opificio multiplicavit; neque ab hisce laboribus abstinuit etiam in longiore senecta; nam annos natus septuaginta supra octo obiit anno. CIO. IO. XLVI. relicta filia, quae & ipsa in Glyptographica arte multa elegantissime insculpsit.

NICOLAUS & IACOBUS AVANTII Veronenses,
Saec. XVI.

Veronam Athenarum aemulam, atque etiam ei parem, minime absurdum, si quis dicat, existimo, quum

R r r

in-

---

(1) Dissert. Glyptograp. Cap. XXV. pag. 78. & 88.

instauratis in Italia optimis litteris & artibus, viros in his omni laude praestantissimos se habuisse, eosque aliorum beneficio, & patriae gloriae natos se protulisse, atque etiam nunc proferre gloriari iure ac merito posuit. Inter primos egregios Gemmarum Scalptores Veronenses a VASARIO recensetur NICOLAUS AVANTIUS, qui in ea inlustri urbe Scholam aperuit; mox Romam profectus, in qua priscorum Opificum opera regium theatrum ac sedem sibi constituisse fatendum est, in ea dum privatim Gemmas anaglyphico opere, & Sardas, & alios pretiosos lapillos insculperet, tantam adeptus est nominis gloriam, ut eius caelaturae ad varios Principes deferrentur, qui hisce deliciis magnopere delectabantur. Nemo est qui nesciat, quam difficile sit figuras insculpere in lapide Cyaneo, quem vulgus *lapislazzulo* adpellat: in eo tamen AVANTIUS sculpsit Salvatoris Domini nostri Nativitatem, compluribus figuris praenobile opus & singulare, quod emit Ducissa Urbini. Illud etiam quod eius auget gloriam, memorandum est, ex eius Schola & Galeatii Mondellae prodiisse Matthaeum Nassarium, de quo paullo post dicam, qui elegantioris opificii dignitatem valde perfecit & amplificavit. NICOLAI AVANTII eximium opus, inter rariora censendum, adfertur in Daëtyliotheca Zanettiana a me observationibus inlustrata Tab. 11. in qua spectanda exhibetur imago Alexandri Magni Macedonum Regis, Achillis specie, pulcherrimis armis induti, ad quem Heroam ipse maternum genus, Velleio teste, (1) referebat; qua singulari Gemma anaglyptice exscalpta nil elegantius & nobilius cerni potest. Memorat VASARIUS
Pi-

---

(1) Hist. Lib. I. num. VI.

Pictorem (1) sua aetate celebrem IACOBUM AVANTIUM, qui, ubi differit de Pictoribus Venetis & Lombardis, eum nunc patria Bononiensem, nunc Mediolanensem scribit; in Indice vero rerum notabilium, Veronensem adpellat. Eum quoque egregium Gemmarum Scalptorem fuisse narrat, & coniungit cum Caspare & Hieronymo Miseroniis. De hoc Scalptore, qui vel pater vel frater fuit NICOLAI AVANTII Veronensis, nihil scripsere Auctor Dissert. Glyptogr. & MARIETTUS. Si tempora, ad quae respicit VASARIUS, animadvertamus, eum potius NICOLAI AVANTII patrem & praeceptorem fuisse crediderim.

GALEATIUS MONDELLA Veronensis, Saec. XVI.

De Artium splendore & gloria optime meriti censendi sunt non solum hi, qui in iisdem supra ceteros praecellunt, verum & illi qui in tradendis docendisque magisteriis ac modis praestantes discipulos & alumnos educarunt. Utraque laude fulget GALEATIUS MONDELLA Veronensis, qui, utpote in Graphice peritissimus, pretiosos insculpsit complures lapillos, & inter discipulos suos habuit Matthaeum Nassarium, qui eum & Nicolaum Avantium longe superavit. Hi egregii Scalptores Gemmarum, quum in dies se proficere in Glyptographice viderent, minime ausi sunt in Gemmis nomen suum inscribere; quod nostra tempestate tam frequenter factum cernimus, ut qui minus idonei sunt, & in caelaturae opificiis parum versati, temere id facere, & saepe quidem numero, non erubescant. Sunt etiam Scalptores non pauci adeo lucri cupidi, ut vel
fuis

(1) Nelle Vite dei Pittori &c. in Par. II. Vol. I. pag. 518. & 523. ubi scribit: *E nell' intaglio Iacopo d'Avanzo Milanese, & Gaspero, e Girolamo Miseroni: leggesi Miseroni.*

fuis operibus, vel antiquioribus nomen Graecorum Caelatorum incidant; in quo scribendo plerumque valde errant, & monstra confingunt, ut alibi ostendimus. Plurimorum Opificum, qui in scalpendis lapillis excelluere Saeculo XVI. & XVII. in meis Cimeliis exstant e&typa e sulphure elegantissima, olim in Andreiniis, in quibus si eorum nomen indicaretur, eorum operum descriptionem heic adtexerem; resque esset pulcherrima scire non tantum eorum nomina, verum etiam quae ex eorum manibus prodierint opera elegantissima. VASARI curis & laboribus vivunt tot eximii Scalptores Gemmarii, quos ipse laudavit; complures vero nondum nobis noti sunt, quod de his Scriptores, qui ea aetate vivebant, filuere.

Illustris. SCIPIO Marchio MAFFEIUS (1) Hieronymum Veronensem nominat inter laudatissimos Gemmarios Lithographos, fratrem praelaudati GALEATII MONDELLAE, quem nec Auctor Dissertationis Glyptographicae, nec Petrus Mariettus recensent.

MATTHAEUS NASSARIUS Veronensis, Saec. XVI.

Valerio Vicetino, & Ioanni Bernardio a Castro Bononiensi coevus fuit MATTHAEUS NASSARIUS, vulgo *del Nassaro*, Veronensis, qui cum ipsis recensendus est inter primos, qui artis Glyptographicae fores aperuit, & in scalpendis lapillis pretiosis, crystallisque veneres omnes, & qualis quantaque adhibenda esset solertia, studium, diligentia, suorum opificiorum venustate & prae-

---

(1) In Par. II. Cap. VI. *Verona illustrata*, pag. 193. ita scribit: *Non pertanto nelle raccolte di Ritratti d'uomini illustri veggiamo tra quei del buon secolo, insieme co' primi Pittori, e con alquanti eccellenti e dotti Musici, Matteo del Nassaro, Gerolamo, e Galeazzo Mondella, Giacomo Caralio, Niccolò Avanzi, perchè furono eccellenti Intagliatori di Gemme,*

praestantia, summa cum laude ostendit (1). Fuit enim, ut adnotat VASARIUS (2), in Graphice praestantissimarum artium duce & parente excellentissimus, tamque mirabili ingenio praeditus, ut fidibus canere, & Galliarum Regem Franciscum I. oblectare, eique placere quammaxime potuerit. Praestantes Magistros Nicolaum Avantium, & Galeatium Mondellam superavit. Inter egregia ab eo inscalpta opera memoratur a VASARIO Iaspis viridis, sanguineis inspersus guttis, in quo humani generis Reparatorem e cruce depositum tanta solertia & artis magisterio inscalpsit, ut sanguis e vulneribus Christi manans vividus cerneretur; quo opere rarissimo, laudatissimoque, soluto ei pretio, potita est Isabella Estensis Princeps. Multis Gemmis admirando opificio excisis, adiit Galliarum memoratum Regem Magnanimum Franciscum I. qui eius virtutem non solum laudibus, sed & praemiis honorificentissimis honestavit. BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus, qui solus, si gemmis scalpendis operam dedisset, cum eo de gloria primoque honore certare poterat, eum laudat, & in eadem professione sua praestantissimum, dum ipse apud eundem Regem versaretur, adpellat (3). Ea tempestate consuetudo illa invaluerat, ut Principes Viri, Optimates, & Proceres nobilissimi non solum baltheos, & cingulos, & torques, verum & capitis operimenta pretiosissimis inscalptis lapidibus, ac gemmis exstanti opificio faberrime caelatis, condecorarent. Haec igitur ornamenta plurima Parisiis perfecit MATTHAEUS, quae

Sfs
plu-

(1) De eo scribit Ill. Marchio Scipio Maffei in Par. III. Cap. VI. pag. 193. *Verna illustrata*.

(2) In Par. II. Volum. I. pag. 288. & 289.

(3) In Vita sua, quam Italice scripsit, pag. 200. quamvis erraverit Typographus, qui eum *Messer Mattia del Nofaro* adpellat.

plurimi aestimabantur. Venerem cum Cupidine exquisita arte effinxit, cuius ectypum e sulphure, eximium opus, apud me est. Deianiram, seu mavis Iolem, Herculeis spoliis gestientem pulcherrimo Chalcedonio, forte fortuna in flumine invento, veluti singulare suae artis miraculum perbelle aptatis coloribus, opus tanto Rege dignum, perfecit, eidemque Fautori suo beneficentissimo exhibuit. Primus, ni fallor, inter recentiores aurea signa, quae perfecit, lapillis a se incisus ditavit, quibus portatilem sacram tabulam pro ara Sacelli regii effinxit & ornavit. In patriam reversum iterum apud se adiecit Rex, monetisque suis cudendis praefecit, & praemiis regia liberalitate eum ornavit. Alia praestantissimi huius Artificis opera memorat VASARIUS, quem adeat eruditus Lector; eumque meritis laudibus ornat Celeberrimus SCIPIO Marchio MAFFEIUS (1). Si validis uti possem coniecturis, eius opus esse crederem insignissimum opus, quod nuper observavi in regio Florentino Cimeliarchio, in Gemma Heliotropio ovalis figurae utrinque excisa, latitudinis fere unciarum quatuor, in qua divino opere insculpta est Infantum Bethlemiticorum nex, pluribus admirandis nexibus, ac figuris ornata, & B. Virgo Maria a fello vecta Puerum Iesum deferens in Aegyptum, comitante Sponso Iosepho Sanctissimo. Verum deest nomen Artificis, dum matres omnes, & parvuli inter furentes milites ululare, fugere, flere, & loqui videntur. Hoc opus facile donatum est a Maria Medicea Galliarum Regina.

Alterum omnino certum atque indubitatum immortalis NASSARII opus ex Sardonyche insigni adfertur a MARIETTO Tab. CVII. in Vol. II. in quo sculpta creditur

---

(1) In sua *Verona illustrata*, Par. III. Cap. VI. Col. 193.

ditur Constantini Imp. pugna & celeberrima victoria. Nam in volitante vexillo nomen suum ita insculpsit Artifex praestantissimus: O. P. N. S. nimirum *Opus Nassarii Sculptoris*, sive *Sculptoris*. Huius praestantiae & raritatis opus aerumnosissimum, qualis, quantusque fuerit NASSARIUS Veronensis, perspicue ostendit. Adfertur etiam ab eodem Cl. MARIETTO Tab. CXVIII. imago admirabili opificio Achatii Chalc. insculpta Francisci I. Christianissimi Galliarum Regis, nudo capite, cum thorace & paludamento, a quo inclito Maecenate ad tantum gloriae fastigium NASSARIUS evectus est.

CLAUDUS, & BRUGIASORZI Veronenses, & alii
Discipuli MATTHAEI NASSARII Veronensis,
Saec. XVI.

Solent plerumque praestantes Artifices cumulandis pecuniis dediti, vel quieti suae & commodis nimium indulgentes, neminem docere, atque instituere, ut sibi consulant, & curis omnibus vacent; quod quidem ipsi naturae repugnat, & divinis consiliis, legibus, ac civilibus institutis maxime adversatur, quae scientiam sine invidia communicandam docent. Maximis laudibus celebrandus est Matthaeus Nassarius Veronensis, qui exemplo suorum Magistrorum alios egregiae indolis iuvenes concives suos scalpendi peritiam docuit, & suos alumnos fecit, qui a Vasario nominantur; inter quos primus cum laude recensetur quidam Veronensis Aurifex, qui, quod cruribus laboraret, claudus *il zoppo* appellabatur. Peritum quoque discipulum fecit alterum Veronensem, fratrem Dominici BRUGIASORZI (1), ac praeterea

---

(1) Vasarius loco citato pag. 290, scribit *Domenico Bruscia Sorzi*. Lat. *uens mures*. At Auctor Dissert. Glyptogr. scribit pag. 80. Cap. XXV. *Frater Dominici Brugiasorzi*, scribit, nescio quo auctore.

terea duos eius nepotes, aliosque plures Italos & Gallos homines. Fuit Matthaeus vir liberalis, ingenuus, comis, non divitiarum, sed gloriae, & famae nominis cupidissimus; cuius non ultima laus est placuisse magnopere augusto Genio Francisci I. Galliarum Regis, quo defuncto, & ipse Parisiis mortuus est post annum CIO. IO. XLVII. relictis filiis, qui valde ei dissimiles fuere.

IOANNES IACOBUS CARALIUS Veronensis,
Saec. XVI.

Romae floruit, operumque suorum fama non Italiam tantum, sed etiam Poloniae amplissimum regnum implevit IOANNES IACOBUS CARALIUS Veronensis. VASARIUS de eo non meminit in Vita Valerii Vicentini, in qua sibi notos Gemmarios Scalptores commendat; sed sibi multis eum laudibus celebrat, nimirum in Vita Marci Antonii Bononiensis (1) Chalcographi sua aetate praestantissimi; in quo imitando, dum viriculo aereis tabulis incideret, omnem adhibuit industriam, omni-que ingenii & solertiae conatu eius peritiam aemulatus est CARALIUS. VASARIUS aeneas ab eo complures egregio opificio incisas tabulas enumerat; quas, ne instituti nostri limites praetergrediamur, praetermittimus. Direpta Urbe, paullo post, quum ingenio maxime poleret, & maiora suae virtutis & praestantiae monumenta relinquere cuperet, totum se dedit scalpendis Gemmis anaglypho, & diaglypho opere; nec solum gemmis, verum etiam crySTALLIS, ac tandem in Architecturae

rae

---

(1) Loco superius memorato. Sed Cl. Scipio Marchio Maffei eum tantum nominat, & *Iacobum Caralium* appellat, praetermisso priore nomine, nempe *Ioannis*, Veronae Illustr. Parte III. col. 193.

rae operibus mirifice excelluit apud Poloniarum Regem, cuius liberalitate honores, & magna praemia consecutus est; tantumque regiis muneribus profecit, ut in Parmensi ditione ingentem auri summam, ut ex ea lucrum in senectute, reversus in patriam, perciperet, conlocaverit. Amplissimo elogio ita eum celebrat Vasarius, ut fatendum sit, nemini in Gemmis utroque opificio tum exstanti, tum cavato sculpendis secundum fuisse; quem CARALIUM minor a MARIETTO silentio praeteritum, de quo pauca Cl. VICTORIUS (1) adnotavit.

LUDOVICUS ANICHINIUS Ferrariensis, Saec. XVI.

Dum hoc aureo saeculo in Glyptographica arte in Italia plures excelebant Opifices, supra reliquos emittit LUDOVICUS ANICHINIUS (2) patria Ferrariensis, qui Venetiis vixit, atque in augusta Urbe, sapientiae, optimarumque artium domicilio, praeclara edidit suae artis & scientiae exempla circa annum CIO. IO. XL. quem suis laudibus ad caelum evexit PETRUS ARRETINUS (3) & GEORGIUS VASARIUS (4), qui eum facile cognovit, atque eius opera contemplatus in lapillis mira subtilitate caelaturae, & ingenii solertia minimis insculpendis adeo excelluisse adfirmat, ut omnium mentes in admirationem & laudes rapuerit. MARIETTUS adnotat eum & in cudendis illustrium Virorum numismatis praestantissimum fuisse, nullo adlato huiusmodi eius artificii auctore, vel teste. De his enim filet VA-

T t t

SA-

(1) Dissert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. locum tamen & elogium Vasarii non indicavit.

(2) Perperam ab aliis scriptum legitur *Nichinius* pro *Anichinius*.

(3) Vide eiusdem Petri Arretini Epistol. Tom. IV. pag. 181.

(4) Vol. I. Par. III. pag. 291.

SARIUS, gemmas tantum minimis figuris ab eo exquisito artificio insculptas memorans; neque Vir Cl. RODULPHINUS VENUTUS memorat Pontificia Numismata ab eo perfecta; etsi non ita facile negari possit, ANICHINIUM, qui miro artificio Gemmas perfecit, & Numismata perficere non potuisse; nam & alios Gemmarios utraque laude celebres ea tempestate & Nummographos fuisse ex hac Historia perspicue compertum est. Nec VASARIUS, nec MARIETTUS, nec alii, qui post eum scripsere, gemmas pretiosiores ab ANICHINIO incisas enumerant; neque e qua Schola prodierit, quove tempore vixerit, declarant. Sed quum PETRI ARRETINI laudes promeruerit, eidem coevum fuisse dubio procul est, atque eo tempore tunc maxime floruisse, quo scripta est ab eo epistola superius memorata, quae mihi ad manum non est; neque, ut arbitror, a veritate aberravero, si coniiciam, regnantibus Clemente VII. P. M. & Carolo V. Caesare.

Inter alios Gemmarum Scalptores aevo suo Romae celebres, quos commemorat CAMILLUS LEONARDUS Pisarenensis in suo *Speculo Lapidum* (1), laudat FRANCISCUM NICHINUM Ferrariensem, qui, ut observat Auctor Dissertationis Glyptographicae (2), vel frater est Ludovici Anichinii iam laudati, vel fortasse idem ipse, perperam a LEONARDO nominatus, de quo alii viderint.

ALEXANDER CAESARIUS, ut fama fert, Patavinus, Saec. XVI.

Quemadmodum Graecia antiqua Pyrgotele summo Scal-

---

(1) Venet. Edit. anno MDXVI. & iterum Parisiis MDCX. Opus vero, Sacrae Congregationis ab Indice nuncupatae Decreto, iure, meritoque damnatum.

(2) Cap. XXV. pag. 81.

Scalptoriae artis magistro superbiit; ita & Italia ALEXANDRO CAESARIO, sive DE CAESARIBUS, veluti Pyrgotele altero, qui veterum praestantium Scalptorum gloriam, si non aequavit, certe artis ingenio & conatu admirabili aemulatus est, operumque fama nominis immortalitatem sibi peperit multis laudibus celebrandam. Ut enim Phocionis Atheniensis imaginem anaglypho opere Sardonychi insculpsit Pyrgoteles, eidem summo viro coevus, quae in Stoschiano egregio Opere adfertur Tab. LVI. in qua & nomen suum inscripsit; ita & ALEXANDER ad eius exemplum Achatì Sardonychi adsimili opere eandem imaginem exsculpsit; eo tamen discrimine, ut Pyrgoteles caput Phocionis ad dexteram Gemmae partem expresse, pallio tecto sinistro humero; ALEXANDER vero collo tenuis sine pectore effinxerit, ad laevam gemmae partem verso eius capite, opificio plane mansuetiore, ac molliore, sed dignitatis & gravitatis pleno. VASARIUS postquam plurimos Gemmarios Opifices laudavit, ut ad ALEXANDRUM venit, meritorum, eorumque operum iudex peritissimus, eum reliquos omnes praetergressum adfirmat elegantia operum, praestantia, diligentia, ac venustate absolutissima, omnemque artium encyclopaediam, ut ita dicam, exquisitissime eum calluisse memorat. Adcedit Michaelis Angeli Bonarrotii oraculum, qui dum contemplaretur numismata ab ALEXANDRO mira arte absoluta, ac praesertim illud in honorem PAULI III. P. M. cuius effigies viva videtur, postica vero exhibet Alexandrum Magnum pedibus summi Sacerdotis Ierosolymitani provolutum, eumque adorantem, exclamasse ait VASARIUS (1), postremam venisse artis horam, videlicet non plus
ultra,

---

(1) Primi Vol. Par. III. pag. 291. Flor. Edit.

ultra, quum ipse ALEXANDER ad supremos elegantiae & perfectionis terminos pervenisset. Numisma describitur & adfertur a Cel. BONANNIO S. I. (1), a Clariss. RODULPHINO VENUTO illustratur Num. XXXII. pag. 85. & qua occasione sit cufum adnotatur. Interdum Graecorum Artificum more nomen suum ita inscripsit: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Sed quod ad Historiam nostram pertinet, tanta ALEXANDER CAESARIUS polluit arte, iudicio, praestantia in Gemmis sive diaglyphico, sive anaglyphico opere scalpendis, ut cognomento *Magister Graecus* ab omnibus adpellatus fuerit. Quo vero auctore MARIETTUS proferat, eum in Graecia natum fuisse, mente non adsequor, atque idcirco ait cognominatum Magistrum Graecum. Verum, quae Italii ingeniis debetur laus, minime deneganda est; nam eum fuisse *Alexandrum Bassianum Patavinum* tradunt Viri Cl. MOLINETIUS (2), & VENUTUS loco citato. Cognomentum *de Caesaribus* accepisse autumo fortassis ab illustri familia de Caesaribus, cuius auspiciis & liberalitate his artibus a teneris unguiculis operam dedit, atque in his valde praecelluit. Complures Gemmas ab eo insculptas, sculptasque exstanti opere laudat VASARIUS, inter quas hae potissimum primas tenebant, in quarum altera sculptus leo cum puero, in altera vero femina nuda; in Sarda incisum caput Henrici II. Regis Christianissimi, quam imaginem iubente Cardinali Farnesio absolverat (3); quod vero artis miraculum censebatur, erat Phocionis Atheniensis caput Achatii Sardonychi, ut diximus,

---

(1) Numism. Pontif. Rom. num. 33. pag. 199.

(2) In Praefat. ad Histor. Pontificum Rom. per Numismata.

(3) Mariettus memorat alteram Sardan, sed exstanti opere sculptam cum eadem imagine Henrici II. Christianiss. Regis, in qua etiam insculptum litteris graecis Alexandri nomen, quod opus ait servatum in Cimeliis Croatianis.

mus, exscalptum; quo opere nobilissimo superbit Dactyliotheca Antonii Mariae Zanettii Veneti V.C. quod a me descriptum vide Tab. III. pag. 5. (1)

Praeclara alia non pauca de hoc praestantissimo Artifice adnotantur a Cl. VENUTO (2), quae quum praetermissa a VASARIO, ignota fuerint praelaudato MARIETTO, valde gratum, ut opinor, eruditis erit, si adferantur: “ Ad hanc spectat aetatem *Alexander Caesari*,
 „ cognomento *Graecus*, inter optimos quosque Cusores
 „ Scalptoresque merito numerandus; quum, Vasario
 „ iudice, vel ea quae artis minima sunt, summa diligentia perfecit. Excudit numismata, formas signavit, lapillos incidit. Auctorem hunc indicat ac probat numisma illud Paulli III. cuius anterior pars
 „ Paullum exhibet, ac designat epigraphe: PAVLVS
 „ III. PONT. MAX. posterior vero Templum, Sacerdotem, Magnumque Alexandrum flexis genibus, litteris appositis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΕΠΟΙΕΙ. Nec in numismatum dumtaxat, sed etiam in nummorum cudendorum usum formas effinxit; quippe Monetariae Officinae diu curam gessit in Urbe. Praecipua vero,
 „ ac admiratione plane digna est Alexandri solertia in lapillis incidendis, ac dexteritas summa. Lapillos vocamus minutiores quosdam ac pretiosos lapides, quos
 „ a coloris diversitate, & imaginum structura dissimili, peculiari nomine, vernaculo sermone appellamus.
 „ Si enim color subobscurus (*rubrus*) sit, & imago lapidi incisa, Corniolam (*Corniola*) nominamus; sin
 „ autem & alius sit color, & figura promineat, bar-

V v u

„ baro

(1) Gemmae antiquae Antonii Mariae Zanettii Hier. F. Ant. Franc. Gorius Notis Latinis illustravit Venetiis MDCCL. in fol.

(2) In Praefat. pag. XXI. ad Numismata Romanor. Pontificum praestantiora Rom. edit. MDCCLIV. in 4.

„ baro nomine Cameum dicimus, Italice *Cameo*. Utri-
 „ que lapidi sculpendo ALEXANDER incubuit, & usque
 „ adeo excelluit, ut prodigii simile videatur lapillus
 „ (*Cameo*), in quo caput eminet Phocionis Athenien-
 „ sis. Pari elegantia, instante Cardinali Farnesio, ca-
 „ put Henrici Galliae Regis corniolae, quae Iulii Ro-
 „ mani magnitudinem aequat, insculpsit. Ad eius ma-
 „ gisterii nobilitatem accedit gemina effigies, altera
 „ Petri Aloysii Castrensis Ducis, altera Cardinalis Far-
 „ nesii; quorum postrema caput habet aureum, a-
 „ ream vero ex argento. “

IOANNES CAVINIUS Patavinus, Sacc. XVI.

Ferunt IOANNEM CAVINIUM, vulgo nuncupatum il
Padovanino, quum in Graphice magnopere excelleret,
 primum insculpendis Gemmis operam dedisse; sed labo-
 rum suorum diuturnitate pertaesus, cudendis numisma-
 tis totus postea incubuit, quae omnium aetatis suae Ar-
 tificum praestantissima habentur, & multo studio con-
 quiruntur. Ioannes Baptista Pasqualius Venetus, Typo-
 graphus laudatissimus, haec quae a docto Viro acce-
 pit, mecum communicavit, quae nunc primum pervul-
 gantur. “ IOANNES CAVINIUS Patavinus aurea, argen-
 „ tea, aereaque cudit Numismata omnium peritissimus
 „ saeculo decimo sexto. Clarissimorum Virorum Ima-
 „ gines affabre expressit, Caesarum rariora numismata
 „ imitatus est, ac restituit antiquis adeo similia, ut
 „ vix, nisi a peritissimis, distingui possint, ac susce-
 „ pta haberi nitorem propter & elegantiam. Amicissi-
 „ mus fuit Alexandri Bassiani viri eruditissimi, bona-
 „ rumque artium patroni. Eo praecipue curante duo-
 „ decim Caesarum imagines suis numismatibus recudit,
 sui.

„ fuisse amoris ergo in elegantissimo numismate Bas-
 „ siani & propriam imaginem posteritati mandavit .
 „ Obiit Patavii anno M,DLXX. Non. Septembr. Se-
 „ pultus est in Ecclesia S. Ioannis in Viridario. Lapidem
 „ hoc inscriptum Epitaphium.

IOAN. CAVINIO

VIRO INTEGERRIMO PATRI DE SE OPT. MERIT.
 QUI ANTIQUORUM OPERA MAX. IUDICIO COLUIT
 ET PRISCORUM PRAESERTIM CAESARUM
 MULTORUMQUE AETATIS SUAE VIRORUM
 CLARISS. IMAGINES CUDENDO EXPRESSIT
 CAMILLUS FIL. IV. CON. OB SUAM IN EUM
 PIETATEM SIBIQUE AC SUIS OMNIBUS P. C.

In Museo Clar. Comitis de Lazara, quod in The-
 saurum Christianissimi Galliarum Regis migravit, ser-
 vabantur formae Cavinianae ad cudenda numismata,
 quas Rex dono dedit Patribus S. Geneviesae. Ab ipsis
 editum est Volumen, in quo eadem numismata cum
 antica & postica parte delineata repraesentantur. Ex-
 stant in variis Museis numismata maximae formae &
 magnitudinis, quae plurima sunt, & aliis enumeranda
 ac describenda relinquo.

ANDREAS RICCIUS, sive CRISPUS, Patavinus.

Multa cum laude memorandus est ANDREAS RICCIUS,
 seu CRISPUS, a capitis crispa coma ita dictus, Patavi-
 nus aeris fusor, qui etiam Caelator excellens fuit, ac
 Statuarius.

IO. ANTONIUS CARAFFA, PAULUS ZOPPIUS,
& SERAPHINUS, Brixienſes, Saec. XV. & XVI.

Dum haec ſcriberem, forte fortuna incidit in manus meas liber ſingularis OCTAVII ROSSII Brixiani, cuius titulus: *Elogi Historici di Breſciani Illuſtri Teatro ec.* (1) in quo in fine laudantur Piſtores, Sculptores, & Caelatores egregii, qui in ea celeberrima Urbe floruerunt; quae nunc plena operibus, ſcriptis, aedificiis ſacris munificentiffimi, ac ſapientiffimi S. R. E. Cardinalis Bibliothecarii Angelii Mariae Quirini inter Italicas Urbes praeclariffima eſt, toto orbe celeberrima, ac nemini ſecunda. Inter eximios Opifices, qui Gemmariis adcenſeri poſſunt, hi potiffimum eminent, IOANNES ANTONIUS CARAFFA, SERAPHINUS, & PAULUS ZOPPIUS. De ſingulis ea quae ad nos pertinent nunc adnotanda. IOANNES ANTONIUS CARAFFA (2) primus in ea urbe circa annum CIO. CCCC. LXX. cryſtallinorum Vaſculorum fabricandorum auctor fuit, quae tam egregio opificio perfecit, ut a Venetorum Republica adciſus, ſtipendia in eo praeclariffimo ſcientiarum & artium domicilio meruerit. Siquidem cryſtallina eius opera auri ſumma tanti vendebantur, quanti pendebant. Nihil enim rarum erat vel ex gemmis, vel ex floribus a natura productum, quod ipſe pereleganter non imitaretur, & accurate anaglyphico opere in vaſculis non effingeret. Flagitantibus Nobilibus Avogadris vas magnum e cryſtallo exſtruxit, in quo exſtanti opere ſculpiſit complures Nymphas in aquis fluminis inter ſe concludentes ſub arborum umbris. Ferunt eius in Vaſculis vitreis & cryſtallinis caelandis

tan-

---

(1) Italice ſcriptus eſt, Brixiae editus in quarta forma anno MDCXX. Vide pag. 502.

(2) Vide ibidem pag. 514.

tantam fuisse praestantiam, ut veneno eum extinctum in ipso iuventae flore suspicio oborta sit.

Aureo saeculo, nempe circa annum CIO. IO. XXX. in minimis figuris pingendis, praesertim in libris exquisitissimis picturis ornandis celebris fuit PAULUS ZOPPIUS (1). Hic in crystallino praegrandi lebetes pinxit Brixensem depopulationem a Gallis irruentibus acceptam, in qua ad vivum picta ora Domini de Foïs, & aliorum Ducum, hominumque in eo facinore illustrium. In hoc admirando opere absolvendo duobus annis studio & ingenio insudavit; quod cum in itinere secum duceret, ut Magnificentissimo Venetorum Duci Gritto dono offerret & dedicaret, fractum est; quapropter maximo dolore perculsus apud Desentianum repente interiit.

Initio eiusdem aurei Saeculi XVI. in omnibus sculpturis & caelaturis mirabile quoque fuisse SERAPHINI Brixienfis ingenium praeclaudatus Rossius scribit (2); quapropter & in Gemmis caelandis non minimam laudem consecutum arbitramur. Nam opera e chalybe ornabat aureis & argenteis ornamentis, figuris, emblematis, quae instar gemmarum inserta maximi pretii habebantur. Caroli V. Caesaris arma operosissima fecit, galeam, thoracem, brachialia, tibialia: Francisco I. Galliarum Regi obtulit gladium triumphalem, vulgo *Stocco*, mira arte a se fabricatum, & insitis aureis & argenteis emblematis adeo ornatum, ac perelegans, ut ab eo aureum torquem & insignia Equestris Ordinis pro meritis acceperit. Senecta oppressus in patria sua semper cum laude victurus obiit.

X x x

IO-

---

(1) Vide ibidem pag. 508.

(2) Vide ibidem pag. 509.

IOANNES MARIA FABRIS Venetus , Saec. XVIII.

Dum hanc Historiam Glyptographicam scriberem ,
 rogavi praelaudatum Ioanem Baptistam Pasqualium , ut
 praestantes hac aetate Gemmarios Scalptores , qui apud
 Venetos florent , mihi enumeraret ; a quo & haec mo-
 numenta ad egregium IOANNEM MARIAM FABRIS perti-
 nentia accepi , quae operae pretium me facturum duxi ,
 si ipsis verbis vernaculo sermone ad me scriptis lau-
 darem : “ Incisore di Gemme in Venezia evvi GIAM-
 „ MARIA FABRIS Veneto , scolare nel Disegno delli
 „ Sigg.^{ri} Giambatista Dancin , e Giuseppe Camerata
 „ Pittori Veneziani : poscia passò egli nella pubblica
 „ Accademia sotto la direzione del Sig. Giambatista
 „ Piazzetta celebre Pittore . Apprese il modo solamen-
 „ te d’incidere nella Città di Vienna dal Sig. Giaco-
 „ mo Valder di Trasburgo , e da altro vecchio Ale-
 „ manno , stipendiato dall’Imperatore Giuseppe . Ritor-
 „ nato poi di fresca età alla sua patria , cominciò e
 „ proseguì da se medesimo a intagliar gioie , e scol-
 „ pire Cammei . Alcune delle opere più singolari di
 „ questo valente Incisore son passate in alcune Datti-
 „ lioteche e Musei ; altre a Soggetti , dai quali non
 „ gli è permesso di farle palesi . Si fa di alcune po-
 „ che , tra le quali un Dionisio inciso in Corniola per
 „ S. E. il Sig. Conte di Sculemburgh , fu Marefciallo
 „ della Serenissima Repubblica di Venezia ; altra si-
 „ milmente per il N. H. Signor Conte Giovanni An-
 „ gheran Patrizio Veneto , testa di Giulia di Tito ;
 „ altra , cioè Pallade , in Corniola per il N. H. Sig. An-
 „ drea Barbaro Patrizio Veneto ; altra , Mercurio alato ,
 „ in Topazio Paiesco per il Sargente Generale Straticò ;
 „ altra

„ altra in Corniola , testa di Cibebe turrita , per il Sig.
 „ Gregorio Lavizari , Nobile di Como , e Cittadino
 „ Veneto ; altra in Corniola , di un Alessandro cornuto ,
 „ a imitazione più dell'altre dell'antico , per il Sig.
 „ Giovanni Loris Mercante Veneto ; un Cicerone in
 „ Sardonica macchiata a fasce , per il Sig. Francesco
 „ Lazzarò Cittadino Veneto . Tra i Cammei più bel-
 „ li del medesimo , si accenna una Testa cognita di un
 „ Giovine con capelli sparsi pel N. H. Sig. Bortolo
 „ Vitturi ; altro con Ottone Imperatore senza corona
 „ in capo , che esiste in Venezia nelle mani d'un Mi-
 „ nistro estero : altro d'una Matidia , ch'è nelle mani
 „ d'un Veneto Patrizio . Ne ha fatti altri per com-
 „ missione di alcuni Viaggiatori , e particolarmente per
 „ il Sig. Antonio Gallo di Bologna . “

IACOBUS GASPARINIUS Venetus , Saec. XVIII.

Percelebre est nomen , totaque Europa laudatum IACOBUS GASPARINII Veneti , qui in crystallinis operibus incidendis sculpendisque praestantioribus palmam praeripuit . De eo haec ad me scripsit memoratus Pasqualius , “ Incisore più celebre di cristalli è Giacomo Gasparini Veneto . Imparò egli il disegno di figure dal Sig. Piazzetta , e di ornati dal Sig. Carpofo-
 „ Stuccatore . Tra le opere più particolari e pregiabili di questo Autore , si annovera il Ritratto della
 „ Imperatrice Regina d'Ungheria e di Boemia , che
 „ fu mandato a Vienna : alcune sottocoppe , tondi , e
 „ tutto il fornimento da tavola , con figure incise ,
 „ armi , blasoni , ornati di perfetto disegno per il Principe Odescalchi Romano , d'immenso valore . Altri
 „ bicchieri , belliconi , e coperchi , e tazze incise con
 figu-

„ figure , ornati , ed iscrizioni per il Principe Statol-
„ der d' Ollanda , di sommo valore : altri simili con
„ geroglifici , figure , mari , e paesi per commissione
„ avuta di Londra ; altri simili per alcuni Cavalieri
„ esteri , e Principi capitati a Venezia ; come pure per
„ alcuni Patrizj Veneti ; ed ha parimente somma abi-
„ lità in incidere specchj , e molti di questi ne ha
„ incisi. “

LAURENTIUS MASINIUS Venetus, Saec. XVIII.

In imitandis antiquorum Sculptorum insignioribus exemplis multam obtinet hac aetate laudem **LAURENTIUS MASINIUS** , qui & Romae & Florentiae diu moratus est ; verum dum haec scribo , Venetias reversus , Gemmis scalpendis adsiduo labore incumbit . Non paucas gemmas ab eo scalptas vidi Florentiae penes egregium Aurificem Anularium Liborium Caglium , qui eas mihi ostendit . Si in suis caelaturis diutius studio immorari vellet , maiora praestare posset ; sed quia cum paupertate eius peritia luctatur , celerrime opera sua conficit ; invenitque rotam omnium maximam , qua quidquid alii faciunt integra die , ipse unica tantum hora absolvit ; hinc est quod Gemmas a se inscalptas exiguo pretio vendit , & ita vivit ingenio , quo absolutiora & praestantiora praestare potest , si quis liberalius cum eo agat .

CAPUT

CAPUT XVI.

*De Gallica Schola Glyptographica, eius clari Scalptores
Gemmarii memorantur.*

IN Gallico Orbe ac Coelo semper multis laudibus, ubique etiam gentium, praedicabitur non solum Magnus, sed etiam Maximus Rex FRANCISCUS I. Christianissimus, qui tum liberalia studia, tum artes revocavit, restituitque, & sapientia ac liberalitate sua fovit, auxit, atque in florentissimo, opulentissimoque Regno suo quammaxime amplificavit. Plena sunt eius laudibus egregiorum Scriptorum volumina, qui cum Maecenatem, & Fautorem inclytum magnanimumque celebrant Litteratorum omnium, & Poetarum; inter quos eius delictum eminet noster Aloysius Alamannius Patricius Florentinus, inter Pictores Leonardus Vinci, inter Aurifices & Gemmarios Benvenuto Cellinus, & Anichinus, alique ex nostris, & hi etiam summi Glyptographici Artifices, qui nunc a me recensentur. Incomparabilis hic Rex mentis altitudine, perspicaci solertia, sapientiaque, quum antiquis, & recentioribus praestantium Opificum ingeniis, & exquisitioribus operibus summopere delectaretur, & optima quaeque recte pernosceret, aestimaretque, brevi temporis spatio regiam Aulam suam monumentis hisce aeternae suae gloriae, sapientiae, & eruditionis implevit, & in omnibus summis Galliarum Principibus valde excitavit; adeo ut hodie florentissimum Regnum ad summae gloriae apicem evectum admiremur: cuius gloriae Fundator omnium maximus, omni aevo memorandus, summisque praeconiis celebrandus est LUDOVICUS XIV. Rex

Y y

Chri-

Christianissimus, qui artes omnes, & studia absolutissimas reddidit favore regiae suae magnificentiae, & incredibilis liberalitatis, qua in omnium ore est, vivit, vivetque semper, nullis omnino, licet maximis, laudibus aequandus. Harum omnium laudum aemulus nunc feliciter regnat, vigilatque Rex Inviictissimus, ac Potentissimus LUDOVICUS XV. quo auspice, favente, ac praesidia omnia ad augendum amplificandumque praeclararum artium, & litterarum decus suppeditante, insignes florent Gemmarii Opifices, quorum nomina, & eximia opera, quae mihi innotuere, nunc recensentur. Ea semper fuit Gallici Orbis laus, ut ingenia maxima tum in liberalibus disciplinis, tum in praestantioribus artibus semper floruerint; quod etiamtribuendum illis Regiis Academiis, in quibus viri longe doctissimi, & probatissimi, spe praemiorum quae regia liberalitate assidue dantur, ad omnia praestanda, quae aeternitate digna sunt, excitantur; & cumulatissime recreantur,

COLDOREUS Gallus, Saec. XVII.

Floruit eximius hic Sculptor Gemmarius sub Ludovico XIII. & Henrico IV. Christianissimis Regibus, cuius imaginem opere tum anaglyphico, tum diaglyphico exquisitissime elaboravit, insigni artis nobilitate ac magisterio. Credibile est integras quoque figuras eodem opificio, & ut solebat, delicatiore caelatura, expressisse, quae vel non exstant, vel ignorantur. Profecto in vultibus exhibendis eum nemini secundum fuisse testatur MARIETTUS. Fama est eum ab Elisabeth Regina in Britanniam adcitum, cuius imaginem exstanti opere admirando, quod in Crozatianis Cimeliis spectatur.

Statum est, in Achate Onyche sculpsit; quapropter a Britannis magno in pretio eius scalpti lapilli habiti sunt, & certatim conquisiti.

Hunc suspicatur Mariettus ipsum esse IULIANUM de Fontenay, cognomento ab omnibus, reiecto proprio nomine, *Coldorè* adpellatum, qui magno in honore fuit apud Henricum IV. Galliarum Regem, cui munus scalpendi Gemmas suas (1), & in regio Palatio mansionem dedit, eumque inter domesticos Cubicularios suos adlegit, & tamquam praeceptorem peritissimum suorum Scalptorum Gemmariorum officinis in Museo suo praefecit; cuius suspicionis suae non paucas rationes, & quidem non leves, adfert; quem adeat Lector.

N. R E Y Gallus, Saec. XVIII.

Ineunte saeculo XVIII. Romae anularibus gemmis scalpendis dedisse operam REY Gallum, narrat Auctor Dissertationis Glyptographicae (2), qui numisma eximii operis ab eo aere coronario fufum cum imagine Emmanuelis Theodosii Cardinalis Bullionii adfert, argento tenuissimo ita braëteatum, totumque viriculo summa diligentia perpolitum, ut conspicientibus omnino cufum videatur. Ex gemmis praecipua cum laude ab eo describitur Smaragdus, in quo imaginem D. Caroli Albanii Clementis XI. Fratris filii egregio labore artisque nobilitate insculpsit. Parenti laudem adeptus est inscalpta signatoria gemma insigniis gentilitiis Marchio-

---

(1) Laudatur in patentibus Litteris, in quibus data a Rege Christianissimo Privilegia Artificibus recensentur, datis ad diem XXII. Decembr. an. MDCVIII.

(2) Cap. XXV. pag. 90. 91. & 92.

chionis Castrî Sancti Viti , Hieronymi Theoduli Patricii Romani distincta & decorata.

FRANCISCUS IULIANUS BARRIER

Gallus , Saec. XVIII.

Natura ipsa avida laudis & gloriae sibi mirum BARRIER ingenium effinxit, qui invito patre, a quo Aurariae arti suae, & encausticae picturae destinabatur, sui ipsius praeceptor adeo in Gemmis scalpendis utroque opificio excelluit, ut regius Gemmarius Opifex factus nominis immortalitatem feliciter sit adsecutus. Sculpta ab eo spectantur complura capita, figurae, animalia, necnon illustrium Virorum imagines, inter quas illae probatissimae habentur Marchionis Rangonii pro Serenissimo Mutinae Duce ad Regem Christianissimum Oratoris, & Domini de Fontenelle. Obitum suum IV. Eidus Maias anno CIO. IO. CC. XLVI. aetatis suae LXVI. multis laudibus honestavit.

IACOBUS GUAY Marsiliensis, Saec. XVIII.

Parisiis celebre est nomen Regii Sculptoris IACOBI GUAY, qui nunc vivit, floretque, Opificum Gemmariorum decus & ornamentum. Graphics praeceptis ab eximio Pictore Boucher instructus, relictis Aurariae artibus, & patrio Marsiliensi solo, Glyptographico tantum Parisiis magisterio incubuit. Quum insignem Gemmarum Crozatianam Syllogen vidisset, summa discendi proficiendique cupiditate incensus Italiam perstravit, Florentiae vero anno CIO. IO. CC. XLII. diu moratus, Gemmarum Thesaurum sedulo contemplatus est, ac praestantiora tum antiquorum, tum neotericorum Artificum opera accuratissime expendit. Mox Romanam

mam petiit, ubi sede iussu Regis Christianissimi in Palatio Accademiae accepta, ita tempus omne distribuit, ut & gemmis incidendis, & Museorum tota Urbe rarioribus monumentis perlustrandis operam daret. Singula artis miracula, quae conspexerat, assidua meditatione recogitans infixae animo conservabat; quapropter antiqua capita & protomas, inter quas Antinoi caput Sardae, alterum eiusdem Antinoi signum artis miraculum, egregio opere insculpsit, in imitandis antiquis Graecis Opificibus felicissimus. Parisios redux se in Glyptographicis opificiis magis magisque acuit ac perfecit. In imaginibus sculpendis nulli secundus, effigiem vivo ore ac pene voce D. de Crebillon expressit; mox pueros & feminas, & alia multa opera elaborata absoluit, quae, ut brevitati consulam, praetermitto. In effigie D. Marchionissae de Pompadur summo atque incredibili studio, auxiliante Venere ipsa cum Gratiis, exstanti opere singulari Gemmae exsculpsit; sed, quod aliqui non probarunt, in minore, quam opus erat, tanto capiti area, in qua oportebat, ut latius exsplenderet, atque emereret. Christianissimum Galliarum Regem Ludovicum XV. Sardae in triumphali curru vetum, ad pedes sedente Regio Delphino, exquisitissima arte insculpsit. Sed nihil praestantius, absolutius nihil Triumpho Fontenoyensi, quo ostenso, iubente Rege, Sculptor regius declaratus est, & ab eo tum aedibus ad Museum, tum regiae Accademiae Pictorum & Sculptorum adscriptus est; quod decus expressit in Gemma, quam eidem Regiae Accademiae dono dedit sub emblemate Genii Graphices, cui Apollo suae laurae partem impertit.

Zzz

IO.

Adhuc vivit Parisiis egregius hic Scalptor, qui æmulatione certavit cum filio Mauritiæ Belgæ. Bacchicam pompam in scalptam in anulari Gemma illa celeberrima, quæ antea fuerat divini Michaelis Angeli Bonarrothii, quam Magnus Ludovicus XIV. Rex Christianissimus in digitis suis inseruit, egregiis conatibus, quibus difficultates superavit, accurate expressit. Non ingenii vires, sed proposita operum schemata ei defuere.

CAPUT XVII.

*De Glyptographica Schola Alemannica, eiusque
clavis Scalptoribus Gemmariis.*

Imperatorum, Regum, & Principum, qui in Germanico Orbe tanquam sidera lucidissima micant ac splendent, non recensebo nomina in hoc ipso Capitis XVII. vestibulo, quum in his quæ a me mox dicuntur, meritis laudibus non fraudentur, quorum auspiciis, favore, & liberalitate auctæ ornataeque sint Glyptographicae artes, quod perspicue apud omnes in confesso est. Quemadmodum enim terra nisi Solis radiis illustretur, & opportunis imbribus irrigetur, squalorem induit, ac sterilescit; ita etiam disciplinae omnes, & pulcherrimæ artes, quæ a Graphice ortæ sunt, nisi maximorum Principum liberalitate, beneficentia, amore, ac pervigili studio recreentur, profecto sordescunt, & gloriæ auras, & præstantiæ favores non sentientes, veluti faces quædam vento non agitatae exstint.

stinguuntur. Hinc Alemanniam cernimus ope & praesidio magnanimorum Principum Gemmarios Artifices ingenio & patientia prae ceteris incomparabiles semper florentissimos, ac praestantissimos produxisse, & adhuc producere, qui ad honoris & gloriae fastigium pervenire; quorum nomina illustria nunc recensemus: atque utinam omnia nobis nota, dum scribimus, exstitissent!

CASPAR LECHMANUS, MISERONIUS, eiusque filii DIONYSIUS & FERDINANDUS
EUSEBIUS, Saec. XVII.

In confesso est, Regum & Principum favore ali, mirumque in modum florere optima studia & artes, si praestantes Viros honoribus & praemiis liberalissimis ornent, atque honestent. Laudatur Rodolphus II. Imperator gloriosissimus, qui pulchrorum operum amore mirifice delectatus est, eaque de re praecellentes Opifices ad se aditos ad Glyptographicen & Toreuticen in suis regnis exercendam excitavit. In Museo Vindobonensi Caesareo plurima pretiosa adservantur Vascula e crystallo, Achate, & Iaspide, quae tum pulchritudine, tum superatis arte multis periculis, inusitato quodam opificio exsplendescunt. His elaborandis tunc operam dabant, & praestantiores censebantur, CASPAR LECHMANUS, & MISERONIUS, a quibus in Bohemicis officinis exempla petita, quae hodie multa in laude sunt. MISERONIUS (ni tamen scribendum sit MISURONIUS, e qua familia celebres Glyptographos prodiisse Casparem & Hieronymum Mediolanenses diximus) Antiquarii Caesarei eximium decus adsecutus est. Eidem in Glyptographice successit optimus filius DIONYSIUS, qui iussu Mathiae Caesaris excisis multis gemmis, aliisque e pre-

pretiosis lapidibus perfectis operibus, Musea Vindebo-
nensia & Pragensia ornavit. DIONYSII filius FERDINAN-
DUS EUSEBIUS, titulis & honoribus aulicis auctus a
Leopoldo Imperatore, demandata sibi munera accurate
implevit (1).

CHRISTOPHORUS SCHWAIGERUS

Alemannus, Saec. XVI. & XVII.

Stemmata & Insignia in Gemmis insculpsisse CHRI-
STOPHORUM SCHWAIGERUM, non ex eius caelaturis, sed
ex eius Icone, quam pinxit Ioannes Van-Ach, aeri
vero incidit anno CIO. IO. C. Lucas Kilian, colligit
PETRUS MARIETTUS. In subiecto elogio, Latinis ver-
sibus expresso, cum Pyrgotele propter caelandi peri-
tiam comparatur; quod Poetico oestro tribuendum est.

PHILIPPUS CHRISTOPHORUS BECKERUS

Alemannus, Saec. XVIII.

De hoc Gemmario Artifice plura adnotat PETRUS
MARIETTUS, e quo pauca haec decerpimus. Primum
Aurariae operam dedit, sed quum Viennam Austriae
petiisset, Glyptographicen in ea didicit a Seidlitzio
Caelatore famigeratissimo. Imperator Caesar Iosephus
apud se in honore habuit; mox, eo vita functo, Ca-
rolus VI. magnorum ingeniorum munificus conqui-
sitor & Fautor, cudendorum numismatum suorum pro-
vinciam ei demandavit, & nobilitatis insigniis deco-
ravit. Russianam regiam Aulam petiit, ubi Magni
Petri I. Czaris sphragisma obsignatorium incidit, &
restitutis in eo regno monetariis officinis, iisdem cu-
den-

---

(1) Vide Petrum Mariettum, a quo haec accepimus.

dendis praefuit , multis & magnificis honoribus ab eo Principe ornatus , qui ei advenienti , dum pranderet , ferculum adferri , eique adponi iussit . Eas potissimum Gemmas exquisito labore & laudabili nitidoque opificio inscalpsit ; quibus epistolae & chartae obfignantur ; quae emblemata quam perdifficilia sint , nemo est qui nesciat ; nam in his Principum Virorum Stemmata praesertim apud Alemannos valde laboriosa , ad omnes Heraldicae scientiae regulas accurate exprimi debent ; inter quas obfignatorium Liriae Ducis sigillum maxime laudatur . Gemmis exstanti opere exsculpendis operam dedisse ferunt ; diaglyphico vero opere gemmis inscalpsit effigies Caesaris Augusti Caroli VI. & Augustae Elisabeth eius Coniugis ; nec non in Iaspide Inclutum a Sabaudia Principem Eugenium effinxit . Obiit Viennae Austriae VIII. Eidus Maias anno CIO. IO. CC. XLIII.

SPANENBERGERUS Norimbergensis, CONRADUS
MULLERUS, & IOANNES CONRADUS
eius Filius, Alemanni, Saec. XVIII.

Norimbergae multos annos in Glyptographica se exercuit egregius SPANENBERGERUS, qui eam quoque docuit , & discipulos habuit, inter quos memoratur CONRADUS MULLERUS. IOANNES MULLERUS, eiusdem CONRADI filius , institutiones secutus est celebris Beckeri , de quo diximus ; nam quum scalpendis in lapillis, & gemmis, Inlustrum Familiarum Insigniis, & Stemmatibus , studio , arte , ac diligentia praecelleret , patre suo vita functo anno CIO. IO. CC. XXXIII. relicto patrio solo Strasbourgh , Lutetiam Parisiorum se contulit, ut facilius studiis suis & utilitati consuleret , ubi nunc honestissimo utitur domicilio .

A a a a

CHRI-

CHRISTOPHORUS DORSCHIUS, & SUSANNA
DORSCHIA F. Norimbergenses, Saec. XVIII.

In Gemmis scalpendis assiduo labore, quoad vixit, praesertim in Regum ac Principum Imaginibus, ut solebat, accurate expressis, insudavit CHRISTOPHORUS DORSCHIUS Norimbergensis, qui hoc saeculo floruit ab anno **Cl. Id. Cc.** ad annum **Cl. Id. Cc. XXXII.** quo fato functus est **XVI. Kal. Novembres**, aetatis suae anno quinquagesimo sexto. Praeceptorem habuit patrem suum, qui si in Italicis, non vero in Alemannicis Scholis se perfecisset, maiorem profecto laudem, ac sui nominis celebritatem sibi conquirere potuisset. Erat enim ingenio valde perspicaci, & ad aerumnas dedito.

A patre optimo egregie in Glyptographice erudita est eius filia SUSANNA, matrimonio iuncta Ioanni Iustino Presler, Moderatori Patriae Academiae Pictorum, quae hac tempestate in Gemmis utroque opificio scalpendis cum imitatione antiquorum exemplarium, & multa diligentiae laude dat operam; de quibus horum Artificum dotibus multa accepi in familiaribus colloquiis cum Clariss. Barone de Stosch. Insigniora DORSCHIUS collegit antiquorum Artificum eotypa, quae in domesticis Cimeliis servat nunc eius filia. Idem etiam Chalcographus egregius, qui aereas Tabulas omnes incidit, quae exhibentur in Gemmarum Thesauro Ioan. Martini ab Ebermayer, quem Commentariis inlustravit Cl. Io. Iacobus Bayerus Med. Doct. in Academia Altorfina Professor, prodiitque Norimbergae anno **Cl. Id. Cc. XX.**

L A U.

LAURENTIUS NATTER Norimbergensis,
Saec. XVIII.

Inter Gemmarios Scalptores probatissimos , qui nostro aevo florent , recensendus est LAURENTIUS NATTER , civis Norimbergensis , vigore animi , solertia , peritia & elegantia in suis caelaturis nemini secundus. Praeceptorem habuit Oxe Helveticum , de quo dicemus , quem longe superavit. Anno circiter CIO. IO. CC. XXXII. Florentiam appulit , & in hac Urbe , in qua artes omnes maxime florent , per triennium moram fecit ; quo tempore quum insigniora Graecorum opera Gemmis excisa sedula cura , multaque meditatione sedulo contemplaretur , & sulphurea e&typa suppeditante Ill. Barone de Stosch , eius monitis ac praeceptis in dies magis magisque proficeret , tantam nominis claritatem adeptus est , ut inscalptae ab eo Gemmae ab omnibus magno studio cuperentur , conquirerenturque . Solus Franciscus Ninghius Florentinus eius virtuti , & aemulationi obstitit . Ne autem tam praeclaro Opifici cedere videretur , imaginem , ut ille fecerat , Ioannis Gastonis Magni Ducis Etruriae in Achate Sardonyche diligenter inscalpsit . Sardae inscalpsit imagines Marchionis Ludovici Tempi , & Martelliae eius Coniugis letissimae , ut eorum nuptias ingenii sui monumento aliquo honestaret . Achatu Sardonychi pulcherrimo Veneres omnes & Gratias circumfudit , in quo exquisito opificio effinxit imaginem Nobilissimae Feminae Valvasoniae Suarez della Conca , eximia forma celebris ac spectatissimae . Persimili lapillo sculpsit etiam Philippi Baronis L. de Stosch caput , & in eo nomen suum graeca epigraphe inscripsit. Exstant etiam in meis Cime-

melius alia eiusdem NATTER, quem probe novi, egregia opera, quibus, cum cerneret antiquis operibus, quae frequenter in suis Gemmis imitabatur, & referebat, valde proxima esse, nomen suum vel latina vel graeca epigraphe ita exprimebat: NATTER. & NATTHP ΕΠ. hoc est: *Natter faciebat*, more Sculptorum antiquorum. Primus Iuliam Titi Vespasiani, & Marciae Furnillae filiam anulari gemmae sculpsit ad typum illius, quae maximi moduli est, & in celeberrimo S. Dionysii Thesauro Parisiis adservatur, & nomen suum latino titulo adiecit. Sed prae ceteris eius sphragismatis multis laudibus celebratur imago gemmae anulari insculpta Eminentissimi S. R. E. Cardinalis Alexandri Albani, in qua nomen suum inscripsit: NATTHP ΕΠΟΙΕΙ. Amethysto etiam egregio opere insculpsit iuvenilem imaginem, quam Lutetiam Parisiorum detulit D. Abbas de Rothelin, quam etiam laudat PETRUS MARIETTUS. Tiberii, Apollinis, & Sabinae capita e praecellentissimis antiquis Sculptorum imaginibus excepit opificio elegantissimo ac felicissimo. Haec quae laudavi & alia multa eximia suae artis monimenta intra triennium Florentiae absolvit; mox laudibus & praemiis excitatus complurium Optimatum Britannorum, Londinum petiit, & adhuc ibidem, ut fertur, summo in honore semper victurus floret.

MARCUS TUSCHERUS Norimbergensis,
Saec. XVIII.

Naturae & Artis prodigia fere omnia si quis MARCI TUSCHERI ingenium nostra aetate, Deo divina sua munera effusiore liberalitate non raro largiente, complexum esse dixerit, neque adulationis, neque mendacii

cii culpa obnoxius censendus erit. Id probe sciunt & testantur, qui eum nondum implentem aetatis suae trigessimum annum tum Romae, tum Florentiae conspexerunt, ejusque familiaritate frui potuerunt, inter quos me quoque animo lubens connumero. Nihil est in praeclaris artibus, quae a Graphice pendent, vel nobile, vel arduum, vel stupendum, quod ipse, alter veluti Prometheus, non sit feliciter adsequutus: egregius Plastes, eximius Pictor, Architectus probatissimus, mirabilis Chalcographus, novorum operum Artis inventor, antiquorum imitator sagacissimus; demum quum laudis & gloriae ardore & cupiditate flagraret incredibili, ne cui cederet, summam quoque in operibus Glyptographicis peritiam, nullo adhibito praeceptore, sed tantum observato Florentiae amico suo dulcissimo Laurentio Natter, dum iisdem operam daret, ostendere voluit; quae licet pauca sint, eius tamen igneam animi vim, eumque antiquorum Artificum aemulatorem praestantissimum fuisse demonstrant. Dum Florentiae degeret, non raro his studiis operam dantem eum vidi, & summa cum animi voluptate conveni frequentius. Ad tantam ingenii & artium gloriam eum educavit Clar. Philippus Stoschius, apud quem hospes Florentiae complurium annorum spatio mansit; quo auspice immensum propemodum antiquorum operum pulcherrimorum thesaurum selectissimum sibi quotidie referatum propositumque felici eventu contemplatus est. De tabulis ab eo pictis, de chartis calamo ex atramento delineatis, de plasticis, atque architectonicis operibus eius nihil dico. Chalcographico stilo miram fecit; non spe multae pecuniae, quam contempsit, sed amicitiae, & gloriae potissimum mercede contentus.

Bbbb

Ex

Ex his pauca enumerare lubet : nempe prospectum Vesuvii montis cinerem & ignem vomentis, quem eo ipso in loco aereae tabulae incidit, cuius apographum in Vol. I. mearum Symbolarum Decadis II. Romanae editionis, adiectis eius laudibus, protuli; Catroffianam Villam valde celebrem Venutorum Patriciorum Cortonenfium; Nuptiarum ritus & pompam dum Sponsa Sponsi domum ingreditur; non paucas Tabulas numismatum Syracusanorum, & Urbium Siciliae, vel editas, vel edendas in praeclaro Opere Cl. Viri P. D. Iosephi de Pancratiis Nobilis Cortonenfis, Academiae Etruscae, & Columbariae Socii, quibus Litteratis Coetibus & ipse TUSCHERUS virtutis & honoris causa adscriptus est; quae omnia & alia non pauca aereis tabulis peritissime delineavit & incidit, antiquorum operum imitator accuratissimus. Sed omnes ingenii sui vires, & studiorum suorum praestantiam in ea aerea Tabula maxima ostendit, in qua, praeter sexcentas confluentium spectatorum figuras, incidit triumphalem Arcum in celebrando, excipiendoque Francisco III. Lotharingio, Etruriae Magno Duce, Pio, Felice, Augusto, in eius adventu, in qua nihil est quod desideres. Hanc Tabulam longitudine superantem duos Romanos pedes antiquos Florentiae delineavit, Londini vero aere insculpsit. Haec Tabula, quam Francisco Magno Etruriae Duci, nunc Imperatori Caesari Clementissimo semper Augusto dedicavit, hac epigraphe, eiusque regiis Insigniis ornata ab eo est: FRANCISCO III. Lotharingiae Barri & Magno Etruriae Duci Regi Hierusalem Incluto Pio Clementi Propagatori Ampliatorique egregiarum Artium hanc Scenographiam Arcus Triumphalis ante Portam Divi Galli Florentiae ad solemnem eius Ingressum solide erecti anno Sal. MDCC. XXXIX.

XXXIX. ex *Archetypo a se delineatam aereque incisam dedicat vovet ac consecrat Marcus Tuscherus Noricus Pictor & Architectus perenne devotissimi obsequii testimonium Londini MDCC XLIII.* Huius Tabulae perpaucis impressis editisque exemplaribus, quae amicis suis carissimis, & mihi quoque ex Dania dono misit, Tabulam ipsam, ut maxime rarissimam redderet, in alium usum statim convertit. Post hunc annum, eius nominis fama magis magisque ubique percrebrescente, ab inclyto Daniae Rege aditus est, ut sumtuosissimum in regiis nuptiis celebrandis tum in principe sede, tum in augusto palatio adparatum excogitaret, omnibusque ornamentis praeesset. Ibi antiqua omnia monumenta, quae in Aegypto & ultra in suis itineribus Regis iussu & sumtibus egregius Vir Norden viderat, in regiis tabulis accuratissime delineavit & incidit. Regius publicorum operum Praefectus, & Machinarius magnis cum praemiis perhonorifice declaratus est.

Venio nunc ad eius opera Glyptographica. Imaginem suam non in aerea tantum, verum etiam in duobus lapillis, Sarda, & Beryllo, alteram Romae anno CIO. IO. CC. XXXIII. alteram mox Florentiae faberrime insculpsit. In priore nomen suum Graece ΜΑΡΚΟΣ inscripsit. Quantum quoque artis studio, & magnitudine ingenii sui valeret, ut ostenderet, Minervam Salutiferam ad fidem archetypae Gemmae Daetyliothecae Ottobonianae omnium operosissimae, quam Aspasius insignis Gemmarius Sculptor effinxit (1), minore loci spatio accuratissime expressit; maiora ac longe plura facturus, si praepropera mors eum in hoc ipso gloriae curri-

---

(1) Hanc vide in Stofchiano Opere Gemmarum cum Artificum nomine, Tab. XII.

curriculo aetate florentem non rapuisset, cuius obitum nuper magno cum moerore audivimus.

HENRICUS ENGELHART, Saec. XVIII.

Laudatur hic Artifex, natione Alemannus, a SANDRARTO in *Acad. Pict. Erud.* pag. 219. & 343. qui eius aetate operam gemmis scalpendis dabat; quamvis MARIETTUS suspicetur propter familiaritatem, quam cum eo habebat, ea laude ornatum. Idem Scriptor laudat etiam DANIELEM, qui in sigillis & anulis obsignatoriis stemmata gentilitia insculpebat.

CAPUT XVIII.

De Scholis Glyptographicis Hispanicis, Britannicis, Danicis, Scoticis, Suevicis, Prussicis, aliisque transmarinis, eorumque celebrioribus Scalptoribus Gemmariis.

ETSI fero apud nobilissimas transmarinas Nationes Gemmarii Artifices Glyptographicas Artes ad summum excellentiae apicem evexerint; haud tamen sine temeritatis nota negari potest, eas praeclaros Opifices iactare posse, qui merito summa cum laude in his Historicis meis Fastis enumerari possint. Illud mihi iamdiu observatum est, opulentissima Regna perpacuis superbiisse Gemmariis Caelatoribus, quia subiecti Regibus cives nimia divitiarum copia abundarent: quum econtra Italicarum Urbium Artifices praeclaris studiis a pueris imbuti, quum pluribus commodis destituti, pecunia rerum omnium arbitra carerent, eo industria, studio, labore, ingenii aciem, & virium nervos omnes con-

contenderunt, ut sibi & gloriam & opes nominis celebritate, operumque praestantia sibi compararent; quod divino consilio factum arbitror, ut semper indigentes in studiis assidue versarentur, & suis ingenii, & artis monumentis praecellentissimis patriam, nationem, orbem universum locupletarent. Illud etiam adcedit, quod maximis gravissimisque bellis assidue detenti Invictissimi Reges ad augendum litterarum & artium omnium splendorem nonnisi in beato pacis otio & quiete animum, liberalitatem, & munificentiam converterunt. Hinc videmus, ubi Hispaniarum Reges ad omnes artium elegantias degustandas, excitandasque pronos se ostenderunt, ac valde studiosos, statim tanquam e pratis flores benigno rore conspersos praestantes Litteratos Viros & Artifices omnis generis ortos esse, & caput ad sidera, quae in ipsos radiabant, extulisse. Sub Potentissimo Rege Hispaniarum nunc valde floret Regia Scientiarum & Bonarum Artium Accademia, cuius subsellia implent Viri longe doctissimi, qui iam multos ingenii fructus donarunt. In Britannico Orbe praestantissimi nunc florent Artifices, quod ipsi maximis praemiis ornentur atque ditentur. Testantur collectae Antiquitates Palmyrenae, opus immortale, & maxima gloria plenum; testatur illa summorum Procerum Accademia, quae praemiis adficit eos omnes sive Litteratos, sive Artifices, qui gloriam & ipsis Maecenatibus, & sibi pariunt sempiternam.

Sileo magnanimi Daniae Regis inclyta gesta, quae nullis laudibus aequare possum, qui universa Aegypto perlustrata, antiquisque omnibus monumentis antiquorum Aegyptiorum diligentissime delineatis, ea publico bono aereis tabulis incisis proferri & publicari iussit.

C c c c

Apud

Apud omnes testatissima sunt praemia proposita a Scottorum Principibus, a Suetiae quoque Regibus, quum ipsa Regina, cui Zanettianam Daëtyliothecam Auctoris nomine dedicavi, miro insignium Gemmarum amore teneatur, & his deliciis antiquae eruditionis Museum possideat refertissimum. Silentio potius quam meritis laudibus recolo famosissimum Prussiarum Regis nomen augustum, qui, quum ipse optimis disciplinis, & studiis omnis eruditionis sit instructissimus, tum litteras, tum artes omnes revocavit, & ad veterem gloriam adspirare exemplo suo mirifice cogit: quae omnia ex mox dicendis aliquo modo elucescent.

IACOBUS THRONUS, Saec. XVI.

Nunc primum meis curis in lucem prodit nomen IACOBI THRONI, qui circa annum CIO. IO. LVI. in adamante eximia arte incidit Insignia Mariae Britanniae & Hiberniae Reginae, uxoris Philippi II. Catholici Hispaniarum Regis. Huius patria me latet.

ANONYMUS EBRAEUS cum praelaudato THRONO coniungendus, de quo omnes Scriptores, qui de Glyptographica scripsere, silent. Hic adamantem tabulatum, ut aiunt, *in tavola*, ovalis figurae, atque insignis magnitudinis, exquisito opificio insculpsit, in quo insignia Regis Prussiae cum quatuor gentilitiis Stemmatibus spectantur; pro quo decem millia numorum, nempe *Tolerei*, accepit; sed in eo effigendo tantum industriae, laboris, & solertiae insumsit, ut mox caecus evaserit; cuius nomen & patriam adhuc ignoramus. Haec mecum Clarissimus Baro de Stosch perhumaniter communicavit.

THO-

THOMAS SIMON Anglus, Saec. XVII.

Antiquis Caelatoribus, Gemmarumque Scalptoribus proximus habitus est THOMAS SIMON Anglus, qui tempore Cromuelis summa artis & ingenii laude apud Britannos floruit. Imagines Virorum Illustrium in lapillis insculpsit, atque etiam anaglyptico opere expressit; inter quas illae magnam ei nominis famam peperere, quae exhibent vultus Olivarii Cromuelis, & Domini Clarendonii primi inter Ministros Regni Caroli II. Regis Britanniae; quarum gemmarum e&typa exstant in Cimeliothecis Stoschianis. In formis incidit etiam aere cudenda Numismata, quae inter consummatissima eius opera celebrantur. Hunc nec Auctor Dissertationis Glyptographicae, nec Mariettus nominarunt.

MAURITIUS, atque eius Filius, Belgae,
Saec. XVIII.

Ex Belgio Rohanum migravit, & domicilio sibi parato, regnante Ludovico XIII. Galliarum Rege, in Gemmarum scalptura non mediocrem laudem sibi paravit MAURITIUS. In Glyptographice filium suum erudit, qui complura edidit opera, quae laudata sunt; sed mox Rohano relicto Hagam Comitum se contulit, ubi octogenarius obiit anno CIO. IO. CC. XXXII. quum diu Parisiis Gemmis scalpendis operam dedisset.

N. REISEN Danus, & CAROLUS CHRISTIANUS
eius Filius, eiusque Discipuli, CLAUS,
SMART, SEATON, Saec. XVIII.

REISEN Danum inter egregios Lithographos recenset

set **MARIETTUS**, qui quum in Dania ortus esset, sequutus **Guillelmum Regem**, cui erat addictus, Londinum se contulit, ubi constituto domicilio suo gemmis scalpendis sedulus incubuit. **CAROLUM CHRISTIANUM** filium suum erudivit, & **Glyptographicae** abdita & difficilia suis exemplis monstravit; quibus adeo profecit, ut parentem longe superaverit: nam praestitit iudicio valde exquisito, propria, facili, ac celeri in caelando peritia ac sagacitate, quibus dotibus inter primos Anglos Scalptores Gemmarios connumerari, & quidem magna cum laude, potuit. Is celeri fato, annis circiter quadraginta natus, interceptus est circa annum **CIO. IO. CC. XXV.** Tam brevi tamen vitae curriculo complura opera elaborata reliquit; inter quae memoratur imago **Caroli XII. Suecorum Regis**, in qua, praeter mollem quamdam subtilitatem, nihil est quod desideres. Obstabat enim, ut caelamina sua absolutiora redderet perficeretque, innata quaedam in eo celeritudo, quae ab ingenii vi, & mira in tractandis opificiis facilitate sponte promanabat.

Inter alumnos, quos hic mirabilis Scalptor ex **Britannis** habuit, instructior habitus est **CLAUS**, qui demens obiit anno **CIO. IO. CC. XXXIX.** Alter est **SMART**, qui celeritate, qua in gemmis scalpendis usus est, omnium oculos admiratione complevit, sed negligentiae crimen non evitavit, qui **Parisiis** se contulit circa annum **CIO. IO. CC. XXII.**

SEATONUS Scotus nunc **Londini** primarius **Lithographus** habetur, cuius opera **glyptographica** consummatissima sunt, quum in iisdem poliendis elaborandisque nec laboribus, nec diuturno studio parcat; sed in rebus omnibus *ne quid nimis* servandum est; quum interdum
labor

labor exquisitior vigorem artis, & nativam dignitatem enervet. Imagines Clarissimorum Virorum Gemmis faberrime insculpsit, nempe Pope Poetae celeberrimi, Iones Architecti, quem alterum Palladium censent, & Equitis Magni Ioannis Newton; quas solutis ingentibus impendiis dedit, praeter omnium laudes cumulatissimas, & favorem paene incredibilem, quae ita oriuntur, ut magnum ex unica favilla incendium.

N. OXE, Helveticus, Saec. XVIII.

Nunc primum a me memoratur, & egregiis exteris Gemmarum Sculptoribus ad censetur N. OXE Helveticus, cuius nomen ut clarescat, debetur eximio Natter, qui eum praeceptorem habuit, quod mihi Cl. Stofchius patefecit. Si, ut monet Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis*; in artibus quoque fatendum est, saepenumero ab egregiis Opificibus egregios prodire Opifices, qui frequentius & Magistros probatissimos antecellunt.

AARON VOLFF natione Iudaeus,
Brandenburgensis, Saec. XVIII.

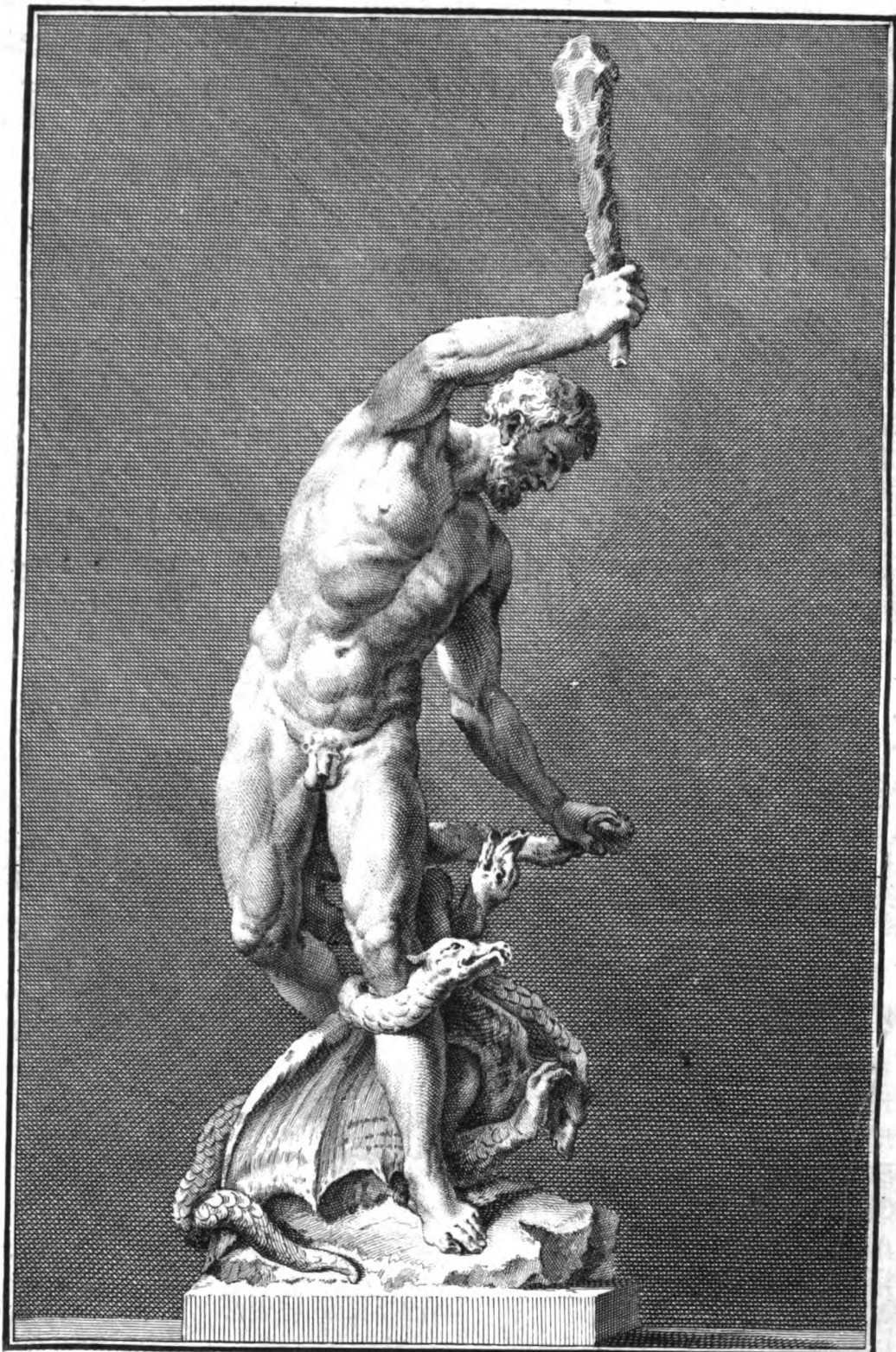
Huius Artificis non uno nomine laudabilis cum meminisset Cl. Stofchius me praesente in familiaribus colloquiis, omnem curam adhibui, ut de eo quae optabam rescirem. Quum Senis eum modo degere audivissem, rogavi eruditissimum Virum, fama nominis & editorum operum clarum, Ioannem Antonium Pecium, Equitem Ordinis D. Stephani, Patricium Senensem, qui hoc, quod sequitur breviarium operum eius, ab eo obtinuit; quod subiicio: " ARON VOLFF figlio „ di Iacob Volff Ebreo, Brandemburgese, Vassallo
Dddd di S.M.

„ di S. M. Prussiana , nato nella Città di Sandau ,
„ Provincia di Mandinburgh nella Marca Vecchia , ora
„ d'anni trentasei incirca , Incisore di Gemme ; nelle
„ quali esso lavora sigilli , armi , figure , ritratti , e Cam-
„ mei , e qualunque altro lavoro , che in pietre pre-
„ ziose possa farsi ; come anche è Professore di buli-
„ no da operarfi in qualsivoglia metallo , tanto d'in-
„ taglio , come di bassorilievo . Il medesimo è stato
„ allievo di Michel Vais , della Città di Dessau , Vas-
„ fallo di S. A. il Duca di Dessau . Il detto Aron ha
„ avuto l'onore di servire molti Principi Reali nella
„ Germania , e nell'Italia , specialmente a S. M. il Re
„ delle due Sicilie in Napoli , come in Roma a varj
„ Principi e Cardinali . Niuno allievo ha fatto , men-
„ tre ha camminato molto il mondo , e ne' luoghi di
„ esso ha fatto poca dimora ; e la maggior dimora
„ che abbia fatto è stata in Napoli , ove le prime sue
„ operazioni sono state incider Gemme ; ed il primo
„ lavoro , che ivi facesse , fu per il Sig. Principe de
„ Salis , Duca di Mont' Allegro , Primo Ministro di
„ S. Maestà , e fu una Sardonica Orientale , in cui
„ dall'antico incise una Leda col Cigno , e due Cor-
„ nirole , una con Arme del medesimo , e in un'altra
„ v'incise un Cesare Augusto . Il secondo lavoro fu l'
„ Arme di S. M. in Zaffiro bianco ; il terzo lavoro
„ fu per il Sig. Principe Pignatelli in un raro Gra-
„ nato , in cui incise l'Arme di esso ; il quarto fu per
„ il Sig. Duca di Maddalona , per cui in Corniola
„ scolpì l'Arme , ed un Ercole in Plafma . Altro la-
„ voro fece al Sig. Principe delli Tarcini Vicerè di
„ Napoli , per cui fece l'Arme in Calcedonio ; e mol-
„ ti altri lavori ha fatti al Sig. Principe della Riccia
„ tanto

„ tanto in Gemme, che in bulino; e così parimente
„ per il Sig. Principe della Villina sì d'Arme, come
„ di Cammei diversi. In simiglianti lavori servì il
„ Sig. Duca di Fori, ed il Sig. Principe di Tarsia ,
„ a cui incise due Corniole, una con Corona, ed al-
„ tra con sua Arme, oltre a diversi lavori di bulino;
„ talchè pochi Principi e Signori di rango Napoleta-
„ ni son privi delle sue operazioni sì d'incisione di
„ Gemme, che d'intagli di bulino; ed ancora si son
„ prevaluti de' suoi lavori molti delli Generali e Uf-
„ fiziali di Milizia, dei quali, e dei lavori per essi
„ fatti non si ricorda. Ebbe ancora l'onore di fare in
„ Livorno i primi Sigilli per S. M. C. quando fece
„ l'ingresso come Granduca di Toscana, e questi fece
„ in acciaio, e parimente nella Toscana, e ora nella
„ Città di Siena, dove dimora, va continuando tali
„ lavori, e fatiche da molti ricercate.

F I N I S.

P. A. Novelli del.

G. B. Bruffeloni inc.

ccxciiij

NOMINA VETERUM GEMMARIORUM,
QUORUM IN HISTORIA GLYPTOGRAPHICA
MENTIO INJECTA EST.

A.		CRITONIUS Q. DASSUS. pag. 46	
ABASCANTUS	pag. 23	CRONIUS	7
ADMON	1	D.	
AETION	2	DIPHILUS	8
AGATHANGELUS	ibi.	DIOSCORIDES	7
AGATHEMERUS	ibi.	E.	
AGATHOPUS	ibi.	EPITYNCHANUS	8
AGEXANDER	ibi.	EVELPISTUS	25
ALLION	ibi.	EVODIUS	9
AMPHION	42	EUTYCHES	ibi.
AMPHOTERUS	3	F.	
ANTEROS	3	FELIX <i>Calpurnius Severus</i>	ibi.
ANTIOCHUS	ibi.	G.	
APOLLODOTUS	ibi.	GELLIUS	26
APOLLONIDES	ibi.	H.	
ASPASIUS	ibi.	HEJUS	10
ATHANASIUS	4	HELLEN	10
AULUS	ibi.	HORUS	26
AXEOCHUS	5	HYLLUS	10
B.		HYLLUS DIOSCORIDIS	ibi.
BESTIALUS	25	L.	
C.		LAMIRUS	54
CAECIDIUS	42	LOLLIUS	ibi.
CAEKAS	5	LUCIUS	11
CLEON	ibi.	M.	
CLODIUS	43	MENANDER	55
CNAEUS	5	MILESIUS	11
COINIUS	6	MITHRIDATE	ibi.
CORNELIUS	45		
CRITONIUS P. HILUS	ibi.		

HIST. GLYPT.

Eeee

MNESARCHUS	pag. 55	R.	
MYCON	12	RAPILUS SERAPIO	pag. 62
MYRTON	ibi.	S.	
N.		SALLUSTIUS ACCEPTUS	65
NERO	55	SATUREJUS	66
NICEPHORUS	26	SCYLAX	15
NICOMACHUS	12	SEGULIUS <i>Alex.</i>	69
O		SELEUCUS	15. 69
ONESA	13	SICINIUS PRIAMUS	70
P.		SIDON	ibi.
PAGUS	57	SOLON	16
PAMPHILUS	13	SOSOCLES	ibi.
PEIGMON	ibi.	SOSTRATUS	ibi.
PEMALION	58	SOTRATUS	17
PERGAMUS	ibi.	STEFANUS	29
PHARNACES	13	T	
PHILODAMUS	59	TARSUS	ibi.
PHILEMON	13	TAMYRIS	18
PHILETIMUS	27	TEUCER	17
PHILOCALUS	28	TRYPHON	18
PLOTARCHUS	14	V	
POLYCLETUS	ibi.	VETTIUS	77
PROTOGENES	60	X.	
PYRGOTELES	14. 69	XENOCRATES	32
Q.		Z.	
QUINTUS ALEXA	15	ZEUXIS	77
QUINTILLUS	ibi.	ZOSIMUS	78

CCXCV

C A T A L O G U S

LITHOGRAPHORUM SEQUIORIS Aevi

QUI IN HISTORIA COMMENDANTUR.

ADONIUS.	<i>Romanus</i>	pag. 213
ANICHINUS, Ludovicus,	<i>Ferrariensis</i>	257
AVANTIUS, Nicolaus, et Jacobus,	<i>Veronenses</i>	249
AUTELIUS, Jacobus,	<i>Florentinus</i>	266

B.

BARRIER, Franciscus Julianus,	<i>Gallus</i>	272
BECKERUS, Philippus Christophorus,	<i>Alemannus</i>	276
BELLIUS, Valerius,	<i>Vicentinus</i>	247
BERNABE, Felix,	<i>Florentinus</i>	192
BERNARDUS, Joannes,	<i>a Castro Bononiensi</i>	226
BERNARDINUS		144
BIRAGUS, Clemens,	<i>Mediolanensis</i>	240
BORGOGNONUS, Andreas		171
BORCHIGIANUS, Franciscus,	<i>Florentinus</i>	197
BRUGIASORZI, Dominicus,	<i>Veronensis</i>	255

C.

CAESARIUS, Alexander,	<i>Patavinus</i>	258
CARADOSSUS, dictus FOPPA,	<i>Ticinensis</i>	208
CARAFA, Joannes Antonius,	<i>Brixienfis</i>	264
CARALIUS, Jo: Jacobus,	<i>Veronensis</i>	256
CARRIONI, Jo: Bapt. et Jo: Stephanus,	<i>Mediolanenses</i>	157
CAVINUS, Joannes,	<i>Patavinus</i>	262
CASTRUCCIUS, Michael,	<i>Florentinus</i>	167
CERTAIN, Jo: Baptista,	<i>Gallus</i>	274
CLAUS.	<i>Danus</i>	287
CONSTANTIUS, Jo: Pater, et Carolus et Thomas Fil.	<i>Romani</i>	219
COLDOREUS.	<i>Gallus</i>	270

HIST. GLYPT.

Eccc 2

D.

DEWEBER, Laurentius Maria, <i>Florentinus</i>	pag. 197
DOMINICUS, il Romano	158
DOMINICUS, dei Camei, <i>Mediolanensis</i>	225
DONDONIUS, Antonius, <i>Buxetanus</i>	212
DONINUS. . . . . <i>Parmensis</i>	208.
DORSCHIUS, Christophorus, <i>Norimbergensis</i> .	278

E.

ENGELHART, Henricus, <i>Alemannus</i>	284

F.

FAREIT. . . . . <i>Anglus</i>	215
FERVCCIUS, Franciscus, <i>Florentinus</i>	153
FONTANA, Hannibal, <i>Mediolanensis</i>	243
FRANCIA, Franciscus, <i>Bononiensis</i>	230

G.

GAFFURII, Christophorus, et Bernardinus, <i>Florentini</i>	165
GASPARINIUS, Jacobus, <i>Venetus</i>	267
GHINGIUS, Franciscus, <i>Florentinus</i>	178
GRAAFT, Godefridus, <i>Hanseaticus</i>	223
GUAY, Jacobus, <i>Massiliensis</i>	272

I.

IOANNES, delle Corniole, <i>Florentinus</i>	133
IOANNES Maria. . . . . <i>Mantuanus</i>	206

L.

LANDIUS, Dominicus, <i>Lucensis</i>	221
LECMANNUS, Caspar, <i>Alemannus</i>	275
LEONARDUS. . . . . <i>Mediolanensis</i>	206

M.

MARMITTAE, Pater et Filius, <i>Parmenses</i>	205

C A T A L O G U S. ccxcvij

MASINIUS, Laurentius, <i>Venetus</i>	pag. 268
MAURITIUS, <i>Belga</i>	287
MICHELETTUS. . . . . <i>Florentinus</i>	209
MICHELINUS. . . . . <i>Romanus</i>	204
MISERONII, Pater, Dionysius et Ferdinandus Fil. <i>Galli</i>	275
MISURONII, Caspar, et Hieronymus, <i>Mediolanenses</i>	160
MOCHIUS, Antonius, <i>Florentinus</i>	167
MONDELLA, Galeatius, <i>Veronensis</i>	251
MONETA, Marcus Aëtius, <i>Bononiensis</i>	234
MULLERUS, Conradus, et Jo: Filius, <i>Alemanni</i>	277

N.

NANNES, Fil. Prosperi dalle Corniole, <i>Florentinus</i>	143
NASSARIUS, Mathaeus, <i>Veronensis</i>	252
NATALIS, Flaminus, <i>Leidensis</i>	213
NATTER, Laurentius, <i>Norimbergensis</i>	279

O.

OXE . . . . . <i>Helvetius</i>	289

P.

PASSAGLIA, Stephanus,	197
PASTORINUS. . . . . <i>Senensis</i>	154
PERICOLIUS, Antonius, <i>Senensis</i>	167
PETRUS MARIA. . . . . <i>Piscienfis</i>	139
PIHELER, five PICHLER Antonius, <i>Tirolensis</i>	223
POLI, Dominicus, <i>Florentinus</i>	140
POZZI, Joannes, <i>Romanus</i>	222

R.

REISEN, Pater, et Carolus Fil. <i>Dani</i>	287
REY . . . . . <i>Gallus</i>	271
RICCIUS, Andreas, <i>Patavinus</i>	263
ROSSI, Jo: Antonius, <i>Mediolanensis</i>	155
ROSSI, Hieronymus, <i>Liburnensis</i>	223

ccxcviiij C A T A L O G U S.
ROSSI, (de) Propertia , *Mutinensis*

230

S-

SANTACRUCIUS, Franciscus, <i>Urbinas</i>	pag. 210
SCHWAIGERUS, Christophorus, <i>Alemannus</i>	276
SEATON. . . . . <i>Danus</i>	277
SERAFINUS. . . . . <i>Brixienfis</i>	264
SILVESTER. . . . . <i>Ravennas</i>	207
SIMON, Thomas, <i>Anglus</i>	287
SIRIES, Ludovicus, <i>Gallus</i>	187
SIRLETUS, Flavius Pater, Franciscus et Raymundus Fil. <i>Romani</i>	217
SMART. . . . . <i>Danus</i>	287
SPANENBERGERUS. . . . . <i>Norimbergenfis</i>	277

T.

TAGLIACARNE, Jacobus, <i>Genuensis</i>	206
TAVERNIUS, Julianus, <i>Mediolanensis</i>	212
THRONUS, Jacobus,	286
TORRICELLIUS, Bartholomaeus, <i>Faesulanus</i>	166
TORRICELLIUS, Cajetanus, <i>Florentinus</i>	172
TORRICELLIUS, Joseph, <i>Florentinus</i>	195
TORRICELLIUS, Joseph Antonius, <i>Florentinus</i>	174
TORTORINUS, Franciscus, <i>Mediolanensis</i>	242
TRECIUS, Jacobus, <i>Mediolanensis</i>	235
TUSCHER, Marcus, <i>Norimbergenfis</i>	280

V. et W.

VAGHUS, Thomas, <i>Mutinensis</i>	232
VALDER, Gerardus, <i>Belga</i>	170
WOLF, Antonius, <i>Brandemburgenfis</i>	289

Z.

ZOPPIUS, Paulus, <i>Brixienfis</i>	261

E R R A T A.

In Praeloquium ad Daetyliothecam pag. xv. lin. 17. aureusque lege argenteusque.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001192107

Biblioteca
de Catalunya

C-MINA
1001192107

Top. MFRes
19-Feb.

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

